ISSN 1691-810X

LATVIJAS REPUBLIKAS **AUGSTĀKĀS TIESAS**

BIĻETENS

NR.23 / 2021 DECEMBRIS

TIESĪBDOMAS: PRIEKŠLASĪJUMI, PUBLIKĀCIJAS

TIESLIETU PADOMES INFORMĀCIJA

KURŠ VAIRĀK? CIK VĒRTA IR CILVĒKA CIEŅA?

SENĀTA JURIDISKIE RESURSI

Senāts par Satversmi

2022.gadā aprit 100 gadi kopš Latvijas Republikas Satversmes pieņemšanas un spēkā stāšanās. Lai atklātu Senāta devumu Satversmes pamatvērtību – demokrātijas un tiesiskuma – stiprināšanā un personas pamattiesību nodrošināšanā, Augstākā tiesa Satversmes simtgades gadā īstenos projektu „Senāts par Satversmi". Senāta atziņās atrodam gan Satversmes normu interpretāciju, gan piemērošanas vadlīnijas. Senāta atziņas ir nozīmīgs tiesību avots.

„Vecvecāka un mazbērna saskarsmi, it īpaši, ja vecvecāks ar mazbērnu ir ilgstoši dzīvojuši kopā, aizsarga tiesības uz ģimenes dzīvi (Satversmes 96.pants)." (*SKA-606/2021*)

„Atbilstoši Satversmes 100.pantam sabiedrībai ir tiesības saņemt informāciju par tiesu varas darbību, tostarp par iespējamiem tiesnešu disciplinārpārkāpumiem un to izmeklēšanu. Tādējādi tiek nodrošināta arī Satversmes 1. un 92.panta darbība, jo tiek veicināta sabiedrības informētība un uzticība valsts varai, arī tiesu varai." (*SKA-370/2014*)

„Reliģijas brīvība (Satversmes 99.panta pirmais teikums) sastāv no divām daļām – iekšējās ticības, kas attiecas uz personas *forum internum* un ir absolūta tiesība, jo katram ir tiesības ticēt vai neticēt kam tas vēlas, un reliģiskās pārliecības izpaušanas, kas nav absolūta tiesība." (*SKA-160/2010*)

„Kriminālprocesa pamatprincips – tiesības uz lietas izskatīšanu tiesā – ir viens no tiesību uz taisnīgu tiesu elementiem, Satversmē un starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos nostiprināto tiesību uz taisnīgu tiesu iedzīvināšanas mehānisms." (*SKK-7-263/2021*)

„Ievērojot *tiesiskās vienlīdzības principu* (Satversmes 91.pants) un tiesības uz taisnīgu tiesu, tiesai būtu jāpieliek pūles, lai līdzīgi gadījumi (vai, vēl jo vairāk, identiski gadījumi) tiktu izlemti līdzīgi, jo procesa dalībniekiem ir tiesības sagaidīt un paļauties, ka tie tiesa saņems vienādu taisnību visos līdzīgos gadījumos." (*SKC-226/2016*)

„Procesuālo tiesību un pienākumu izskaidrošana lietas dalībniekiem ir personu konstitucionāla pamattiesība, jo saskaņā ar Satversmes 90.pantu ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības. Pie kam, atšķirība no Satversmes 90.panta, Civilprocesa likuma 159.panta otrā daļa uzliek tiesai par pienākumu ne tikai izskaidrot visiem lietas dalībniekiem viņu tiesības un pienākumus, bet paredz arī puses un trešās personas brīdināt par šo tiesību un pienākumu realizācijas vai nerealizēšanas tiesiskajām sekām." (*SKC-674/2008*)

„Satversmes 112.panta tvērumā neietilpst tiesības studēt doktorantūrā; tās paredzētas tiesību normās ar zemāku juridisko spēku, t.i., likumā. Līdz ar to secināms, ka Satversmē garantētās cilvēka tiesības uz izglītību neaptver arī personas tiesības prasīt mācību atvaļinājumu promocijas darba izstrādei." (*SKA-311/2007*)

„Sašaurināta normu tulkošana, kuras rezultātā tiek liegtas personu tiesības aizstāvēt savas tiesības vispārējas jurisdikcijas tiesā, ir pretruna Satversmes 1.pantam." (*SKC-1931/2016*)

SENĀTS *par* SATVERSMI

„Satversmes 1.panta izpratne *taisnīgs tiesas spriedums* ir tāds, kurā ieveroti visi tiesību principi." (*SKC-288/2020*)

„Lai kriminālprocesā aizsargātas mantas īpašnieks varētu aizstāvēt savas Satversmes 105.pantā noteiktās tiesības uz īpašumu, pārsūdzēt nolēmumus (tajā skaitā iesniegt apelācijas un kasācijas sūdzības attiecībā uz mantu, kas atzīta par noziedzīgi iegūtu), viņam ir jābūt tiesībām aktīvi iesaistīties kriminālprocesā, piedaloties tiesas sēdēs, izsakot savu viedokli, iesniedzot pierādījumus u.tml." (*SKK-294/2019*)

„Tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpums var rasties ne tikai gadījumā, ja valsts nav izpildījusi savus no Satversmes 92.panta izrietošos pienākumus attiecīgas tiesu institūciju sistēmas izveidošanā un atbilstošu procesuālo normu pieņemšanā, bet arī gadījumā, ja amatpersona veikusi procesu, neievērojot pieņemtās normas." (*SKK-7-133/2018*)

„Kriminālprocesa likumā noteiktās pierādījumu pārbaudes kārtības neievērošana, tiesas atzinumu pamatošana ar pierādījumiem, kas nav pārbaudīti likumā noteiktajā kārtībā, ir pretruna ar Satversmes 92.panta noteiktajām tiesībām uz taisnīgu tiesu." (*SKK-472/2017, SKK-198/2011*)

„Lai atlīdzinātu nepamatotu tiesību aizskārumu (Satversmes 92.pants), tiesai ir tiesības ņemt par morāla kaitējuma kompensācijas apmēru pēc sava ieskata, jo jautājuma komplicētības un individualitātes dēļ likuma nav iespējams uzskaitīt visus gadījumus, kad kompensācija ir piešķirama, un noteikt tās apmēru katrā konkrētā gadījumā. Vienlaikus likumā ir norādīti vairāki kritēriji kompensācijas apmēra noteikšanai, un kaitējuma kompensācija uzskatāma par atbilstīgu nodarījumam tikai tad, ja šie kritēriji ir izvērtēti." (*SKK-13/2018*)

„Satversmes 92.pants ietver vispārējo garantiju – ja valsts ir pārkāpusi individa tiesības, tam ir tiesības uz atlīdzību. Mīnēta tiesību norma, tāpat kā jebkura cilvēktiesību norma, ir piemērojama tieši un nepastarpināti." (*SKC-818/2011*)

„Emocionālā vardarbība pret bērnu (arī izglītības iestādes veikta vai pieļauta emocionāla vardarbība pret bērnu) pati par sevi būtiski aizskar Satversmes 95.panta aizsargāto personas godu un cieņu, tāpat personas integritāti, kas ir daļa no Satversmes 96.panta ietvertajām personas tiesībām uz privātas dzīves neaizskaramību, kā arī Satversmes 110.panta paredzētas bērna tiesības." (*SKA-1444/2019*)

VIRTUĀLĀ EKSKURSIJA PA AUGSTĀKĀS TIESAS TELPĀM VĒSTURISKAJĀ TIESU PILĪ

Augstākā tiesa piedāvā iespēju doties virtuālā ekskursijā pa tās skaistākajām un interesantākajām telpām Tiesu pilī. Virtuālā ekskursija pieejama Augstākās tiesas mājaslapā. Tiesu pils, kurā Augstākā tiesa šobrīd atrodas tikai vienā daļā, celta Latvijas Senāta un citu tiesu iestāžu vajadzībām un atklāta 1938.gadā. Arhitekta Fridriha Skujiņa projektētā ēka ir izcils latviešu meistaru darbs – skaisti un latviski ir sienu apšuvumi, durvis, kāpnes un ik detaļa, kas saglabājusies vēsturiskajā celtnē. Interesentiem ir iespēja to skatīt, pašiem virtuāli izstaigājot tiesas telpas. Tā ir arī iespēja ielūkoties šodienas tiesas dzīvē, apskatot ne tikai tiesas zāles, bet arī citas telpas. Virtuāli iespējams apmeklēt arī Augstākās tiesas muzeju, kur sagatavoti informatīvie punkti, kas sniedz ieskatu muzeja krājumos un Latvijas Senāta un Augstākās tiesas vēstures faktos.

Senāta lielā zāle

Vestibils

Krimināllietu tiesas zāle

Administratīvo lietu tiesas zāle

Sanāksmju zāle

Tieslietu padomes telpa

Lasītava

Vēsturiskais Senāta priekšsēdētāja kabinets

Augstākās tiesas priekšsēdētāja kabinets

Augstākās tiesas muzejs

BIĻETENS
Nr.23
2021. gada decembris

ISSN 1691-810X

Izdevējs
LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀ TIESA
Brīvības bulvāris 36, Rīgā, LV-1511

Sagatavoja
Augstākās tiesas Administrācija
Redaktore Rasma Zvejniece

Foto: Augstākā tiesa;
Valsts prezidenta kanceleja;
Satversmes tiesa;
Jurista Vārds;
Valmieras pašvaldība,
administratīvie tiesneši

Iespiests
SIA „Dardedze holografija"
Metiens 300 eks. Rīga, 2021

SATURS

I AUGSTĀKĀS TIESAS INFORMĀCIJA 4
Augstākās tiesas plēnuma lēmums 4
Aktualitātes 4
Tiesu dialogs 7
Sadarbība ar augstskolām 9

II TIESLIETU PADOMES INFORMĀCIJA 11
Informācija 11
Tieslietu padomes viedoklis 17
Tieslietu padomes lēmumi tiesu sistēmai konceptuālos jautājumos 18
Tiesnešu konferences 29
Eiropas tiesiskajā telpā 35

III PIEREDZE: KOMANDĒJUMU INFORMĀCIJA UN ATZIŅAS 37
Zane PĒTERSONE. Seminārs intelektuālā īpašuma tiesnešiem un prokuroriem 37
Jautrīte BRIEDE. Likums, tiesas un vadlīnijas valsts pārvaldei 37
Jautrīte BRIEDE. Dalībvalstu tiesnešu forums Eiropas Savienības Tiesā 39

IV TIESĪBDOMAS: PRIEKŠLASĪJUMI, PUBLIKĀCIJAS 42
Veronika KRŪMIŅA, Sanita OSIPOVA, Nils Sakss KONSTANTINOVS, Jūlija STEPAŅENKO, Dina GAILĪTE. Kurš vairāk vai cik vērta ir cilvēka cieņa? 42
Aigars STRUPIŠŠ. Mūsu mērķis ir padarīt Latviju par naudas atmazgātājiem neērtu vietu 50
Aigars STRUPIŠŠ. Tiesneša amats nav viegla nasta 51
Aigars STRUPIŠŠ. Būt Eiropas tiesnesim mūsdienās ir uzdevums, kas nav domāts bailīgajiem 51
Inga BĒRTAITE-PUDĀNE. Eiropas Savienības tiesību ietekme uz pieteikuma tiesību novērtēšanu nacionālajā administratīvajā tiesā 54
Kristīne ZEMĪTE. Atsevišķi tiesvedības jautājumi, izskatot pieteikumu par procesuālā pārkāpuma konstatēšanu 56
Oskars KULMANIS. Kriminālllietu iztiesāšana rakstveida procesā 61
Oskars KULMANIS. Senāta nolēmumu kā tiesību palīgavota nozīme un izmantošana 65
Zinaīda INDRŪNA. Civillietu izskatīšana paplašinātā sastāvā 69
Juridiskās literatūras jaunumi 74

V TIESĪBU PRAKSE 75
Senāta departamentu priekšsēdētāju sapulču lēmumi 75
Senāta Kriminālllietu departamenta senatoru kopsapulces lēmums 81
Tiesu prakses apkopojumi 84
Būtiski tiesību jautājumi Senāta praksē 87
Paplašinās Senāta judikatūras pieejamība 92

VI VĒSTURE 93
Piemiņai. Augstākā tiesa atvadās no sava pirmā priekšsēdētāja Gvido Zemrībo 93
Satversmei – 100. Satversmes lasījumi 94
Administratīvās justīcijas simtgades gada mirkļi 96

AUGSTĀKĀS TIESAS INFORMĀCIJA

Augstākās tiesas plēnuma lēmumi

LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA LĒMUMS NR.1
19.04.2021.

Par Disciplinārtiesas locekļa ievēlēšanu
Augstākās tiesas plēnums, pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu" 49.panta astoto daļu,
nolēma
ievēlēt tiesnesi Vēsmu Kaksti par Disciplinārtiesas locekli.

Priekšsēdētājs A.Strupišs
Plēnuma sekretāre M.Senkāne

Aktualitātes

SENATORA PIENĀKUMUS BEIDZ PILDĪT MĀRĪTE ZĀĢERE UN PĒTERIS OPINCĀNS

Tiesneša amata pienākumus beiguši pildīt divi pieredzes bagāti senatori – Senāta Civillietu departamenta senatore Mārīte Zāģere pensijā devās 15.septembrī, Krimināllietu departamenta senators Pēteris Opincāns 2.augustā.

Mārīte Zāģere tiesneša amatā nostrādājusi 38 gadus. Par Augstākās tiesas tiesnesi viņa kļuva 1990.gadā, kad pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas veidots jauns Augstākās tiesas sastāvs. 1995.gadā, Augstākajā tiesā veidojot kasācijas instanci – Senātu, kļuva par senatori Civillietu departamentā. Bija pēdējā no šī pirmā sastāva, kas strādāja Senātā.

Tieslietu padome 12.novembrī bijušajai senatorei Mārītei Zāģerei piešķīra Goda tiesneses nosaukumu

Savukārt Pētera Opincāna stāžs tiesneša amatā ir 31 gads. Bijis Liepājas tiesas priekšsēdētājs, Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas priekšsēdētājs, kopš 2000.gada Augstākās tiesas tiesnesis: 12 gadus Krimināllietu tiesu palātā, 9 – Senātā.

PREZIDENTS PIEŅEM KRISTĪNES ZĪLES TIESNEŠA ZVĒRESTU

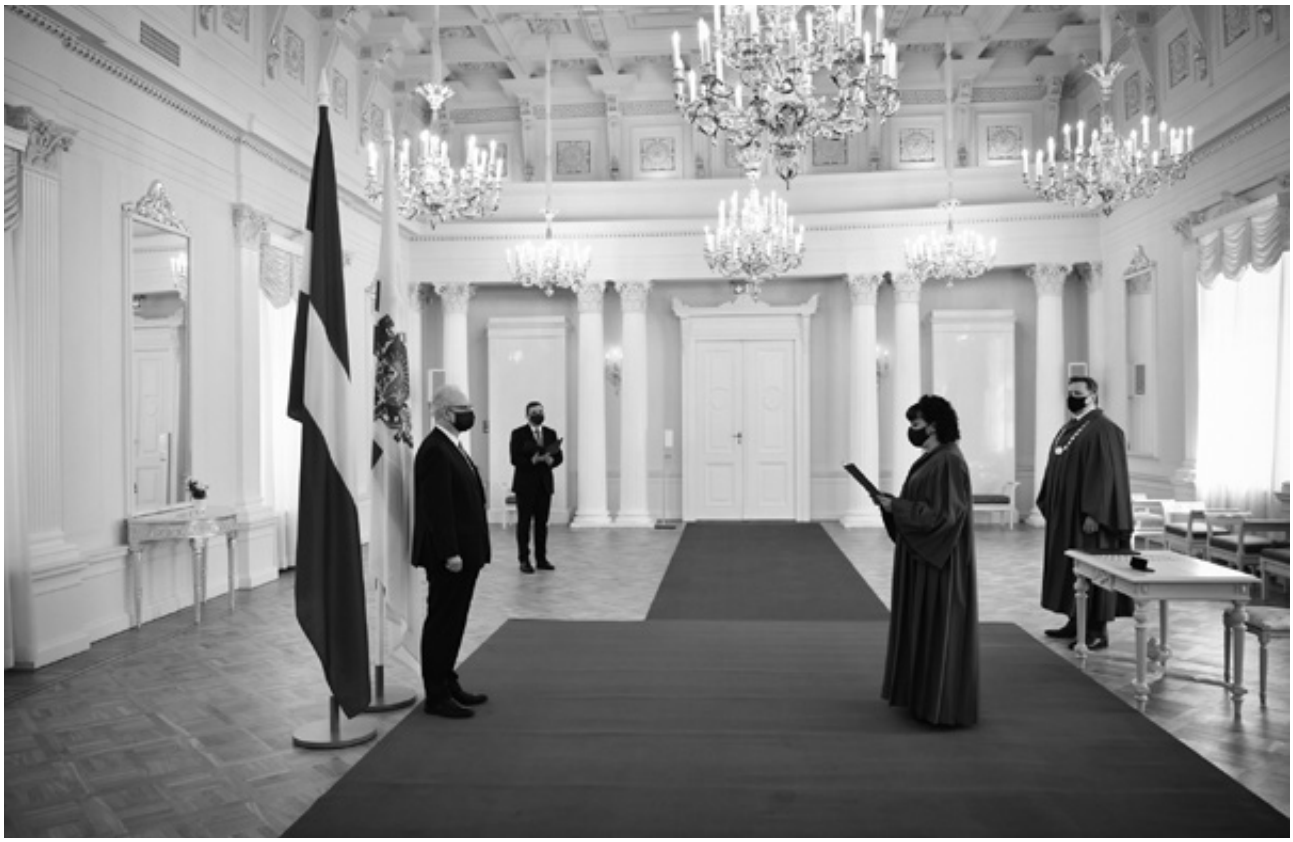

28.jūnijā Rīgas pilī Valsts prezidentam Egilam Levitam tiesneša zvērestu deva Augstākās tiesas Civillietu departamenta senatore Kristīne Zīle.

Runājot par Kristīnes Zīles kļūšanu par senatori, Valsts prezidents atzīmēja, ka ir iedibināta laba tradīcija, ka Augstākā tiesa iegūst savus jaunos tiesnešus no diviem avotiem – pieredzējušus tiesnešus no tiesu sistēmas un ļoti kvalificētus, profesionālus juristus „no ārpuses". Kristīne Zīle ir ideāls piemērs labajai praksei – ar ilgstošu advokātes pieredzi un vienlaikus ar ilgstošu lektores pieredzi Latvijas Universitātē, it sevišķi mantojuma tiesību, ģimenes tiesību un civilprocesa jautājumos.

AUGSTĀKĀS TIESAS PRIEKŠSĒDĒTĀJS TIEKAS AR FRANCIJAS VALSTS PADOMES VICEPREZIDENTU

Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs, 23.aprīlī tiekoties ar Francijas Valsts padomes viceprezidentu Bruno Lasēru *(Bruno Lasserre)*, pārrunāja aicinājumu Augstākajai tiesai pievienoties Starptautiskajai augstāko administratīvo tiesu asociācijai.

Francijā Valsts padome veic arī augstākās administratīvās tiesas funkcijas, tādēļ pārrunāti jautājumi par tiesu sadarbību un tiesnešu apmaiņu, dažādām tiesību piemērošanas aktualitātēm Francijā un Latvijā, Tieslietu padomes lomu, tiesnešu apmācību.

Francijas Valsts padomes viceprezidents ar Augstākās tiesas priekšsēdētāju pārrunāja arī Valsts padomes iespējamo veidošanu Latvijā. Valsts padomes darbība Francijā būtiski uzlabo likumdošanas kvalitāti. Arī Latvijā tiek diskutēts par nepieciešamību veidot institūciju, kas sagatavotu neatkarīgus atzinumus par likumprojektiem.

SENATORI SAŅEM TIESLIETU SISTĒMAS GODA ZĪMES

18.jūnijā Augstākās tiesas priekšsēdētājs svinīgā pasākumā pieciem senatoriem pasniedza Tieslietu sistēmas Goda zīmes, kas ir tiesu sistēmas augstākais apbalvojums.

I pakāpes Goda zīmi par izcilu mūža ieguldījumu tieslietu sistēmā saņēma Senāta Kriminālllietu departamenta senators Pēteris Opincāns.

II pakāpes Goda zīmes par īpaši nozīmīgu ieguldījumu tieslietu sistēmas stiprināšanā saņēma Senāta Administratīvo lietu departamenta senatores Dace Mita un Rudīte Vīduša un Civillietu departamenta senatore Zane Pētersone.

III pakāpes Goda zīmi par priekšzīmīgu, godīgu un radošu amata pienākumu veikšanu saņēma Senāta Civillietu departamenta senatore Marika Senkāne.

KONFERENCE PAR ARGUMENTĀCIJAS TEHNIKU KASĀCIJAS INSTANCES NOLĒMUMĀ

Augstākās tiesas organizētajā konferencē „Tiesvedības efektivitāte: kasācijas instances nolēmuma loma un tā sagatavošana" 3.decembrī piedalījās Augstāko tiesu pārstāvji no Francijas, Lietuvas, Igaunijas un Latvijas, kā arī Eiropas Savienības Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas pārstāvji.

Konference bija veltīta argumentācijas tehnikai kasācijas instances nolēmumā. Konferencē meklētas atbildes uz jautājumiem, kādas argumentācijas metodes iespējams izmantot nolēmuma rakstīšanā, kā izvēlētā metode ietekmēs nolēmuma uztveramību un pienesumu judikatūrai. Tāpat runāts par kasācijas instances nolēmumu sastādīšanu (rakstīšanu, argumentāciju), salīdzinātas aktuālās problēmas un analizēti prakses piemēri.

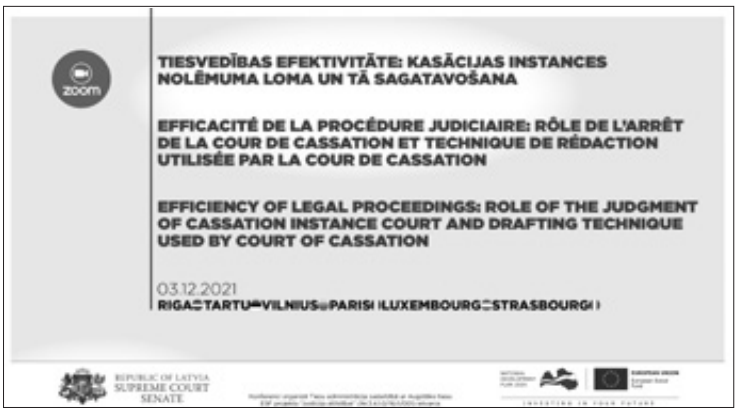

Izvērsts ieskats konferences prezentācijās būs Augstākās Tiesas Biļetena pavasara numurā.

Tiesu dialogs

EIROPAS SIMPOZIJĀ TIEKAS INTELEKTUĀLĀ ĪPAŠUMA TIESĪBU TIESNEŠI

Senāta Civillietu departamenta senatore Zane Pētersone piedalījās Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma biroja (*EUIPO*) rīkotajā Divpadsmitajā Eiropas preču zīmju un dizainparaugu tiesnešu simpozijā, kas šoreiz norisinājās Zoom platformā.

Šis simpozijs notiek reizi divos gados un ir nozīmīgākais *EUIPO* rīkotais mācību un pieredzes apmaiņas pasākums tiesnešiem, kas izskata intelektuālā īpašuma tiesību lietas. Tajā tradicionāli piedalās arī vairāki Eiropas Savienības Tiesas tiesneši, Eiropas Komisijas pārstāvis un *EUIPO* Apelācijas padomju locekļi.

Zane Pētersone vadīja vienu no simpozija sesijām. Tās laikā Žeroms Briars (*Jérôme Briard*) no Francijas pastāstīja par komplicētu starptautisku izmeklēšanu un tiesvedību Hermès somu lietā. Savukārt Irene Roče Laguna (*Irene Roche Laguna*) runāja par Eiropas Komisijas jauno iniciatīvu – Regulas projektu par digitālo pakalpojumu vienoto tirgu jeb Digitālo pakalpojumu tiesību aktu (*Digital Services Act*), kas šobrīd ir viens no visvairāk diskutētajiem tiesību aktu projektiem intelektuālā īpašuma jomā.

MĀRTIŅŠ MITS IEPAZĪSTINA AR EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS AKTUALITĀTĒM

Ar viena gada pārtraukumu turpināta tradīcija, un Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnesis Mārtiņš Mits attālinātā *Zoom* sanāksmē tikās ar Augstākās tiesas senatoriem un darbiniekiem.

Tiesnesis iepazīstināja ar atsevišķām ECT lietām COVID-19 pandēmijas kontekstā, kurās risinātie cilvēktiesību aspekti varētu aktualizēties arī Latvijā.

Mārtiņš Mits arī dalījās pieredzē par izmaiņām ECT darba organizēšanā, lai efektivizētu lietu izskatīšanu. Lai samazinātu 68 000 neizskatīto lietu atlikumu, tiesa novērtē iesniegtās sūdzības pēc to nozīmīguma septiņās prioritārajās grupās. Lietas, kas ir īpaši aktuālas nacionālajām tiesām, izskata ECT palātā septiņu tiesnešu sastāvā, savukārt mazāk aktuālus jautājumus skata komitejās trīs tiesnešu sastāvā. Efektivitāte tiek nodrošināta arī ar vienkāršotu sprieduma formu gan attiecībā uz faktu izklāstu, gan tiesas argumentāciju.

Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs un ECT tiesnesis Mārtiņš Mits šādas tikšanās atzina kā efektīvu tiesnešu savstarpējo komunikāciju, īsā tikšanās laikā uzzinot par ECT aktualitātēm un noskaidrojot iespējamos jautājumus, ar kādiem saskaras tiesas Latvijā.

EIROPAS TIESAS UN NACIONĀLĀS AUGSTĀKĀS TIESAS DALĀS PIEREDZĒ JUDIKATŪRAS VEIDOŠANĀ

Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītāja Anita Zikmane piedalījās Eiropas Savienības Tiesas tīkla Pētniecības darba grupas sanāksmē un stāstīja par Latvijas Augstākās tiesas darbu pie nolēmumu apstrādes Judikatūras nolēmumu arhīva veidošanai. Kolēģi atzinīgi novērtēja pieejamo Senāta nolēmumu pārskata angļu valodas versiju.

Sanāksmes dalībnieki iepazinās arī ar Itālijas Augstākās tiesas, Beļģijas Konstitucionālās tiesas un Eiropas Savienības Tiesas nolēmumu arhīva veidošanas principiem un mērķiem. Pieredzes apmaiņa ļauj datubāzu attīstīšanā izmantot labāko pieredzi un tehnoloģiski attīstītākos pieejamos risinājumus.

Pētniecības darba grupā pārrunāta arī nākotnes sadarbība kopīgu pētniecības projektu izstrādē.

APGABALTIESU TIESNEŠI PIEREDZES APMAIŅĀ SENĀTĀ

Par veiksmīgu tiesu sadarbības formu atzīstot zemāko instanču tiesnešu pieredzes apmaiņu Senātā, Augstākā tiesa šogad jau otro reizi izsludināja konkursu apgabaltiesu tiesnešiem. Programmas ietvaros Krimināllietu departamentā no 16.augusta līdz 30.decembrim stažējas Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas tiesnesis Guntars Kveska, bet Civillietu departamentā no 18.oktobra līdz 14.aprīlim Zemgales apgabaltiesas tiesnese Marianna Terjuhana.

Stažieru pienākumi ir analizēt judikatūras attīstības tendences, sagatavot nolēmumu projektus un atzinumus par tiesību jautājumiem, piedalīties tiesu prakses apkopojumu sagatavošanā un pētījumu izstrādē.

AUGSTĀKAJĀ TIESĀ MĀCĀS EKONOMISKO LIETU TIESAS TIESNEŠI

Jaunizveidotās Ekonomisko lietu tiesas tiesnešiem septembrī Augstākajā tiesā notika praktiskas mācības – tiesas procesa izspēle senatoru Veronikas Krūmiņas un Dzintras Baltas vadībā.

Gatavojoties tiesneša amata pienākumu uzsākšanai, Ekonomisko lietu tiesas tiesneši pieredzējušu kolēģu vadībā jau piedalījās līdzīgās Latvijas Tiesnešu mācību centra rīkotās tiesas procesa izspēlēs gan civilprocesā, gan kriminālprocesā. Tagad jaunie tiesneši jau ir guvuši savu pirmo praktisko pieredzi tiesas sēžu vadīšanā, tāpēc mācībās piedalījās jau ar citu skatījumu un jautājumiem par tiesas lomu un procesa vadību. Tiesneši papildināja iemaņas un prasmes profesionālā, cieņpilnā un kvalitatīvā tiesas sēdes vadīšanā, dalījās savā pieredzē un uzklausīja senatoru ieteikumus un padomus.

Savukārt novembrī senatores Veronika Krūmiņa un Dzintra Balta vadīja mācības jaunajiem tiesnešiem no vispārējās jurisdikcijas tiesām un Administratīvās rajona tiesas.

TIESNEŠI PILNVEIDO ZINĀŠANAS ADMINISTRATĪVO LIETU IZTIESĀŠANĀ

Ar trim lekcijām par administratīvo lietu iztiesāšanas metodoloģiju 24.novembrī noslēdzās lekciju cikls "Kvalitatīvs nolēmums administratīvajās lietās: tiesas process un metodoloģija". Tā ietvaros administratīvie tiesneši piedalījās 12 lekcijās, kas bija veltītas dažādiem administratīvo lietu iztiesāšanas aspektiem, piemēram, aktualitātēm tiesību teorijā un juridiskajā metodē, kā arī pieteikuma izvērtēšanai Satversmes tiesai.

Īpaša uzmanība tika veltīta administratīvo lietu iztiesāšanas metodoloģijai. Sešās lekcijās aplūkoti metodoloģijas aspekti, sākot no lietas ierosināšanas līdz lietas iztiesāšanai apelācijas instances tiesā.

Lekcijas vadīja Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs, Senāta Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa un senatore Ieva Višķere. Lekcijās *Zoom* platformā piedalījās tiesneši no visām trim tiesu instancēm.

Mācības administratīvo tiesu tiesnešiem ir turpinājums pagājušajā gadā Senāta Civillietu departamenta sāktajai apmācību praksei tiesnešiem lietu izskatīšanas metodoloģijā. Lekciju ciklu organizē Latvijas Tiesnešu mācību centrs ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu.

Sadarbība ar augstskolām

PAPLAŠINĀS SENĀTA UN LATVIJAS UNIVERSITĀTES JURIDISKĀS FAKULTĀTES SADARBĪBA

Augstākā tiesa un Latvijas Universitāte noslēgušas līgumu par pastāvīgu Senāta un Juridiskās fakultātes sadarbību. Sadarbība tiek attīstīta trīs virzienos: studentu mācību prakšu organizēšanā, zinātniski pētnieciskajā darbā un akadēmiski pedagoģiskajā darbā.

Sadarbojoties zinātniski pētnieciskajā jomā, noteikta kārtība Senāta piedāvāto maģistrantūras un doktorantūras studiju darbu tēmu izstrādāšanai. Senāts arī piedāvā iepazīstināt ar judikatūras un citu Senāta resursu meklēšanas un izmantošanas iespējām, savukārt Juridiskā fakultāte pēc Senāta lūguma sagatavos pētījumus un atzinumus. Puses apņemas iespēju robežās nodrošināt piekļuvi saviem resursiem – Senāts tiesu nolēmumiem, Juridiskā fakultāte – maģistru darbiem.

Senāts un Juridiskā fakultāte sadarbosies arī mācību un tālākizglītības procesā – Senāts apņemas nodrošināt fakultātē studējošajiem atsevišķas lekcijas par Senāta kompetences jautājumiem, savukārt fakultāte – senatoru un darbinieku apmācības par aktuāliem tiesību jautājumiem. Puses sadarbosies arī konferenču organizēšanā un citos pasākumos.

TIESAS PROCESA IZSPĒLES DALĪBNIEKI SAŅEM KRIMINĀLLIETU DEPARTAMENTA SIMPĀTIJU BALVU

5.novembrī tiešsaistē norisinājās IX Paula Minca tiesas procesa izspēles krimināltiesībās fināls tiesību zinātņu studentu komandām. Fināla tiesneši bija Senāta Kriminālllietu departamenta priekšsēdētāja Anita Poļakova, Ekonomisko lietu tiesas priekšsēdētājs Miķelis Zumbergs, KNAB priekšnieka vietniece Ineta Cīrule, Latvijas pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās Kristīne Līce, ģenerālprokurors Juris Stukāns, LU Juridiskās fakultātes docente Diāna Hamkova un Zvērinātu advokātu padomes priekšsēdētājs Jānis Rozenbergs. Spēlei beidzoties, Kriminālllietu departamenta priekšsēdētāja pasniedza departamenta simpātiju balvas diviem fināla dalībniekiem – Kristiānam Dzerkaļam un Kārlim Mārtiņam Krauzem.

Profesora Paula Minca tiesas procesa izspēli jau 10 gadus organizē Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Studentu pašpārvalde sadarbībā ar Krimināltiesisko zinātņu katedru.

STUDENTI KĀ KLAUSĪTĀJI PIEDALĀS SENĀTA ATTĀLINĀTĀ KOPSĒDĒ

Senāta Administratīvo lietu departaments 29.oktobrī kopsēdē – 11 senatoru sastāvā –attālināti *Zoom* platformā izskatīja Valsts policijas kasācijas sūdzību par Administratīvās apgabaltiesas spriedumu, ar kuru atcelts policijas lēmums par šaujamieroča nēsāšanas atļaujas anulēšanu. Attālinātajā tiesas sēdē kā klausītāji piedalījās 28 Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas studenti.

Departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa pastāstīja studentiem par procedūru, ka lietas Senātā parasti tiek izskatītas trīs senatoru sastāvā un kā strīdīgs tiesību jautājums var nonākt izskatīšanai visa departamenta kopsēdē. Tāpat senatori ar studentiem pārrunāja tiesas sēdē dzirdēto par Eiropas Savienības normu piemērošanu un interpretāciju.

STUDENTI AR AUGSTĀKĀS TIESAS DARBU IEPAZĪSTAS ATTĀLINĀTĀS LEKCIJĀS

Laikā, kad epidemioloģiskā situācija neļauj organizēt klātienes lekcijas un tikšanās, Augstākā tiesa piedāvā augstskolām iespēju rīkot attālinātas lekcijas par Augstāko tiesu.

Oktobrī attālinātā lekcijā ar Augstākās tiesas darbu un studentu iespējām iepazinās Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas studenti, novembrī šādu lekciju organizēja Rīgas Stradiņa universitāte.

Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītāja Anita Zikmane iepazīstināja studentus ar Augstākās tiesas resursiem pētniecisko darbu veikšanai – Augstākās tiesas mājaslapu un tajā pieejamo nolēmumu datubāzi, tiesu portālā un likumi.lv pieejamiem nolēmumiem. Studenti uzzināja, kā tiek sagatavotas judikatūras tēzes un kā notiek Senāta atziņu arhīva veidošana.

RSU studentiem viena no lekcijām bija par Tieslietu padomi. Ar padomes funkcijām, struktūru, aktuālākajiem lēmumiem un atzinumiem, kā arī starptautisko darbību iepazīstināja Tieslietu padomes sekretariāta padomniece Dace Šulmane.

Komunikācijas nodaļa studentus iepazīstināja ar Augstākās tiesas darbu kopumā, kā arī piedāvāja virtuālu ekskursiju pa Tiesu pili.

AUGSTĀKĀ TIESA PIEDĀVĀ STUDIJU DARBU TĒMAS JURISPRUDENCES STUDENTIEM

Augstākā tiesa piedāvā tiesību zinātņu maģistrantūras un doktorantūras studentiem studiju darbiem izvēlēties tēmas, kuru pētniecībā interesantu pienesumu dotu arī Senāta nolēmumos paustās atziņas.

Pētniecība ir studenta patstāvīgs darbs, tas nozīmē patstāvīgi veiktu nolēmumu meklēšanu, izmantojot publiski pieejamās nolēmumu datubāzes un apkopojumus. Taču nepieciešamības gadījumā Augstākā tiesa iespēju robežās nodrošina papildu atbalstu studentu darbam.

Piedāvātās tēmas ir gan krimināltiesību un kriminālprocesa, gan civiltiesību un civilprocesa, gan arī administratīvajās tiesībās. Atsevišķas tēmas ir par vispārējām aktualitātēm tiesvedībā, kā arī studenti aicināti pievērsties Senāta vēstures pētniecībai.

AUGSTĀKĀS TIESAS PIEDĀVĀTĀS TĒMAS 2021./ 2022. MĀCĪBU GADĀ

Aktualitātes tiesvedībā un Senātā

1. Kasācijas tiesvedība un process kasācijas instancē (atsevišķi administratīvi procesuālā, civilprocesuālā un kriminālprocesuālā tiesvedība)
2. Senāta vēsture

Krimināltiesības un kriminālprocess

1. Tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšana, izvēloties lietas iztiesāšanas veidu – mutvārdu vai rakstveida procesā
2. Jautājuma par iespējamu tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpumu izvērtējums
3. Kriminālprocesa likuma 140.panta „Procesuālās darbības veikšana, izmantojot tehniskos līdzekļus" piemērošanas iespaids uz procesa dalībnieku tiesībām
4. Nosacītas notiesāšanas piemērošanas nosacījumu izvērtēšana
5. Noteiktā laika periodā veiktu vairāku nodarījumu, kas paredzēti vienā un tajā pašā Krimināllikuma Sevišķās daļas normā, kvalifikācija

Civiltiesības un civilprocess

1. Maksātnespējas likumā noteikto mērķu samērojamība
2. Negodprātīga tiesību izmantošana civilprocesā
3. Atzīšanas prasības civilprocesā
4. Par Civilprocesa likuma 5. panta sestajā daļā noteikto pienākumu
5. Tiesas izdevumu piespriešanas aktualitātes
6. Parādnieka pienākumi fiziskās personas maksātnespējas procesā
7. Privātās dzīves aizsardzība un tiesības uz vārda brīvību

Administratīvās tiesības

1. Pašvaldības kompetence azartspēļu organizēšanā
2. Tiesības uz informāciju un atbildi pēc būtības
3. Būvniecības tiesību un teritorijas plānošanas jautājumi
4. Tiešo un netiešo pierādījumu izmantošana nodokļu sistēmas ļaunprātīgas izmantošanas vērtēšanā

II

TIESLIETU PADOMES INFORMĀCIJA

TIESLIETU PADOME

Informācija

APSTIPRINA TIESNEŠU UN TIESU DARBINIEKU MĀCĪBU PROGRAMMU SATURU

Tieslietu padome apstiprināja Latvijas Tiesnešu mācību centra izstrādāto tiesnešu un tiesas darbinieku mācību programmu saturu 2022.gadam. Tas veidots saskaņā ar Tieslietu padomes 21.maijā apstiprinātajām Vadlīnijām tiesnešu apmācības organizēšanai. Programmu īstenošanai paredzēts valsts finansējums un Eiropas Sociālā fonda līdzfinansējums.

Latvijas Tiesnešu mācību centra piedāvājumā galvenais akcents likts uz jauno tiesnešu apmācību, jaunā tiesneša mācību programmas ilgumu paredzot līdz pieciem mēnešiem gada laikā. Programmā paredzētas gan lekcijas intensīvā režīmā, gan mācīšanās darba vidē un mentoru atbalsts, gan katram jaunajam tiesnesim individualizēts personiskās izaugsmes plāns.

Otra Tiesnešu mācību centra programma paredzēta tiesnešiem ar stāžu. Šajā programmā semināros vietas būs arī tiesnešu palīgiem. Atsevišķi mācību pasākumi plānoti tiesu darbiniekiem, tiesu priekšsēdētājiem un tiesnešiem-lektoriem. Tiesnešu mācību centrs iecerējis izveidot arī e-vides mācību programmu.

GROZĪJUMI TIESAS PRIEKŠSĒDĒTĀJA, VIETNIEKA UN TIESU NAMA PRIEKŠSĒDĒTĀJA IECELŠANAS KĀRTĪBĀ

Pēc Rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas priekšsēdētāja, priekšsēdētāja vietnieka un tiesu nama priekšsēdētāja amata kandidātu izvērtēšanas komisijas priekšlikumiem, kas balstīti trīs gadu darba pieredzē, Tieslietu padome izdarīja grozījumus tiesas priekšsēdētāja, vietnieka un tiesu nama priekšsēdētāja izvirzīšanas un iecelšanas kārtībā. Grozījumi saistīti ar komisijas sastāvu un kandidātu novērtēšanas kritērijiem.

Turpmāk pieaicināts personāla atlases speciālists būs nevis komisijas sastāvā, bet varēs tikt pieaicināts komisijas sēdē ar padomdevēja tiesībām. Tāpat komisijas darbā ar padomdevēja tiesībām varēs piedalīties ne tikai tiesnešu biedrību pārstāvji, bet arī Tiesu administrācijas pārstāvis. Komisijas sastāvā ir divi Tieslietu padomes deleģēti tiesneši, tieslietu ministra pilnvarots pārstāvis un attiecīgās tiesas tiesnešu kolektīva pārstāvis.

Otrs komisijas piedāvātais grozījumu virziens ir amata kandidātu novērtēšana. Turpmāk, izvērtējot kandidātu, būs trīs pamatkritēriji – reputācija un autoritāte tiesu sistēmā, profesionālās kompetences un izpratne par tiesu sistēmas darbību un redzējums par tiesas turpmāko attīstību. Par katru no šiem pamatkritērijiem kandidāts var saņemt katra komisijas locekļa vērtējumu līdz 10 punktiem.

Savukārt par pieciem papildkritērijiem komisijas locekļi var piešķirt 1 punktu par katru – papildizglītību un svešvalodu zināšanām, iesaistīšanos tiesas darba organizēšanā, dalību tiesnešu pašpārvaldes institūcijās un tiesnešu biedrību pārvaldē, stažēšanos citās institūcijās un aktivitātēm ārpus tiesas darba, kas ir saistītas ar izpratnes par tiesu darbu vairošanā.

TIESLIETU PADOME PRASA SKAIDRU RĪCĪBAS PLĀNU UN TIESU IESAISTI E-LIETAS IEVIEŠANĀ

No 1.decembra sākusies e-lietas pakāpeniska ieviešana tiesvedībā. Tieslietu padome atbalsta e-lietas pakāpenisku ieviešanu, vienlaikus vēršot uzmanību uz to, ka tai jākļūst par efektīvu tiesu darba rīku un atbalstu tiesnesim tiesas spriešanā, nevis kavē vai apgrūtina to.

Tiesu darba pāreja uz darbu pilnībā digitālā formātā notiks pakāpeniski līdz 2023.gada 1.decembrim. Šobrīd noslēdzies pirmais – sagatavošanas – posms un paredzēts uzsākt e-lietas ieviešanas posmu, kura laikā tiesneši varēs sākt strādāt ar e-lietu. Sākotnēji e-lietu lietošana būs tiesu izvēles iespēja līdzās lietu papīra formātam.

Apzinot tiesu priekšsēdētāju un tiesnešu viedokļus par e-lietas ieviešanu tiesu darbā, Tieslietu padome norāda, ka tiesneši ir gatavi apgūt un strādāt ar e-lietu, taču ir satraukti par neskaidro situāciju – tiesām šobrīd nav iespējams nodrošināt pilnīgu lietu digitalizāciju ne tehniski, ne cilvēkresursu ziņā. Tiesneši nav pietiekami iesaistīti jauno digitālo platformu veidošanā, kas rada bažas par to risinājumu atbilstību tiesu darba vajadzībām.

Tieslietu padome uzdeva Tiesu administrācijai sagatavot Rīcības plānu e-lietas projekta otrā posma ieviešanai, ņemot vērā tiesu priekšsēdētāju un tiesnešu viedokļus. Jāparedz tiesnešu iesaiste digitālo rīku izstrādē, personāla apmācība un tiesu tehniskais nodrošinājums.

UZ APGABALTIESAS TIESNEŠU AMATIEM VIENS KONKURSS TIESNEŠIEM UN CITIEM JURISTIEM

Tieslietu padome 22.oktobrī apstiprināja apgabaltiesas tiesnešu atlases kārtību, kura ietverta vienotā dokumentā – Rajona (pilsētas) tiesu un apgabaltiesu tiesnešu atlases kārtībā, kas izteikta jaunā redakcijā (sk. 19.lpp.).

Jaunā kārtība dod plašāku iespēju uz apgabaltiesas tiesnešu amata vietām kandidēt juristiem, kas nav tiesneši. Tāpat kā tas ir uz Augstākās tiesas tiesneša vietu – vienā konkursā piedalīsies gan zemāku instanču tiesneši, gan citi juristi, kam to ļauj likums (tieslietu specialitātes akadēmiskais personāls, zvērināts advokāts, prokurors). Priekšroka pretendēt uz amata vakanci pirms konkursa izsludināšanas ir tikai bijušajiem Satversmes tiesas, starptautiskas tiesas vai pārnacionālas tiesas tiesnešiem.

Pretendentiem, kuri ir rajona (pilsētas) tiesas tiesneši, otrās un trešās kārtas (profesionālo zināšanu pārbaudes tests un juridisko kāzusu risināšana) novērtējumu aizstāj Tiesnešu kvalifikācijas komisijas atzinums par tiesneša piemērotību darbam apelācijas instancē. Pēdējā kārta (atbildes uz komisijas jautājumiem, psiholoģiskais novērtējums un kompetenču intervijas) visiem pretendentiem uz apgabaltiesas tiesneša amatu ir kopīga.

Atbilstoši šai jaunajai kārtībai grozīts arī Pieteikšanās uz rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas tiesneša amata vietu nolikums. Tajā noteikta kārtībā, kādā tiesneši var pieteikties uz vakancēm tāda paša vai zemāka līmeņa tiesās, bet vairs netiek paredzēta iespēja tiesnešu pārcelšanai no rajona (pilsētas) tiesas uz apgabaltiesu pirms atklātā konkursa.

KONCEPTUĀLI ATBALSTA TIESLIETU MĀCĪBU CENTRA IZVEIDI

Tieslietu padome konceptuāli atbalstījusi tiesnešu un prokuroru kvalifikācijas pilnveides sistēmas reformu, izveidojot vienotu mācību centru. Reformu plānots ieviest līdz 2024.gada beigām. To ieviesīs Tiesu administrācija sadarbībā ar Ģenerālprokuratūru, Augstāko tiesu un Iekšlietu ministriju, bet ieviešanu uzraudzīs Tieslietu ministrija sadarbībā ar Tieslietu padomi.

Ministrijas piedāvātais institucionālais modelis paredz, ka mācību centrs tiks veidots kā atvasināta publisko tiesību juridiska persona. Savukārt funkcionālais modelis paredz, ka centra darbības stratēģiskos virzienus nosaka un pārrauga Tieslietu padome, bet ikdienas darba koordinācijai tiek veidota Pārraudzības padome – koleģiāla institūcija, kuras sastāvā ir pārstāvji no tiesām, prokuratūras, iekšlietu resora, tieslietu resora, akadēmiskās vides. Paredzēts, ka centra vadītāju ieceļ un atceļ no amata Ministru kabinets pēc Tieslietu padomes priekšlikuma.

ATBALSTA „LIETU SVĒRŠANAS" MODEĻA IEVIEŠANU PILOTPROJEKTĀ

Tieslietu padome konceptuāli atbalsta lietu sarežģītības pakāpes noteikšanas modeļa ieviešanu pilotversijā atsevišķās pirmās instances tiesās, kā arī apelācijas instancē izskatāmo lietu iekļaušanu šajā modelī.

Lietu sarežģītības pakāpes noteikšanas jeb lietu „svēršanas" modeli Tiesu administrācija izstrādā, lai novērtētu un izlīdzinātu tiesu un tiesnešu noslodzi. Tas izmantojams, lai izvērtētu tiesu statistiku un darbības rādītājus, kā arī lietu sadalē.

Modelis paredz novērtēt katras tiesā saņemtās lietas sarežģītību punktu sistēmā pirms un pēc lietas izskatīšanas. Sākotnējā lietas svara noteikšanai visas lietas klasificētas 42 grupās, pamatojoties uz procesa veidiem un tiesību apakšnozarēm. Tālāk tiek izvērtēti faktori, kas sarežģī lietas izskatīšanu un ko ņem vērā, nosakot lietas svaru sadalei.

Lietu sarežģītības noteikšanas metodika izstrādāta, pamatojoties uz CEPEJ pētījuma atziņām. Lai noteiktu vidēji patērēto laiku darbam ar lietām, notika pirmās instances tiesas tiesnešu ekspertīze „lietu svēršanā" – tikšanās ar vairāk nekā 300 tiesnešiem, 191 tiesnesis piedalījās aptaujā, kas veikta šim nolūkam.

IZSTRĀDĀTS RĪCĪBAS PLĀNS TIESU EFEKTIVITĀTES UN KVALITĀTES STIPRINĀŠANAI

Tieslietu padomes jūnijā izveidotā darba grupa Tiesu efektivitātes stiprināšanai izstrādājusi rīcības plānu Tieslietu padomes darbības stratēģijas 2021.–2025. gadam 3.rīcības virzienā „Efektīva un kvalitatīva tiesu vara" minēto uzdevumu īstenošanai un rekomendējusi prioritātes plāna izpildei.

Identificēti četri prioritārie darbības virzieni: 1) Tiesnešu noslodzes izlīdzināšana Latvijā; 2) Optimāls un efektīvs tiesu sistēmas personāla modelis; 3) Spriedumu kvalitātes nodrošināšana; 4) Tiesu darba organizācija. Katram prioritārajam darbības virzienam noteiktas svarīgākās rīcības un uzdevumi.

Plānā noteiktie darbības virzieni un prioritātes būs pamats turpmākai jautājumu virzībai Tieslietu padomē.

Darba grupā strādāja pieci Tieslietu padomes deleģēti pārstāvji: Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesnesis Zigmunds Dundurs (grupas vadītājs), Kurzemes rajona tiesas priekšsēdētāja Aija Āva, tieslietu ministrs Jānis Bordāns (uz pilnvarojuma pamata viņu pārstāvēja valsts sekretāra vietniece tiesu jautājumos Ineta Ilgaža), Latvijas Zvērinātu advokātu padomes priekšsēdētājs Jānis Rozenbergs un ģenerālprokurors Juris Stukāns.

Skatīts Tieslietu padomes sēdē 22.10.2021.

Darba grupa Tiesu efektivitātes stiprināšanai

RĪCĪBAS PLĀNS

TIESLIETU PADOMES STRATĒĢIJAS 2021. - 2025. GADAM 3. RĪCĪBAS VIRZIENĀ „EFEKTĪVA UN KVALITATĪVA TIESU VARA" MINĒTO UZDEVUMU ĪSTENOŠANAI

I.
Ievads

Ņemot vērā Tieslietu padomes lomu tiesu sistēmas efektivitātes stiprināšanā un tiesu darba organizācijas pilnveidošanā, 2021.gada 14.jūnijā Tieslietu padome izveidojusi darba grupu Tiesu efektivitātes stiprināšanai (lēmums Nr.55), kurai uzdots līdz 15.oktobrim informēt par rīcības plāna izstrādi Tieslietu padomes darbības stratēģijas 2021.–2025.gadam 3.rīcības virzienā „Efektīva un kvalitatīva tiesu vara" minēto uzdevumu īstenošanai, rekomendējot prioritātes.

Darba grupas sastāvs:

- Zigmunds Dundurs (darba grupas vadītājs) – Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesnesis;
- Aija Āva – Kurzemes rajona tiesas priekšsēdētāja;
- Jānis Bordāns – tieslietu ministrs (uz pilnvarojuma pamata Inita Ilgaža – Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietniece tiesu jautājumos);
- Jānis Rozenbergs – Latvijas Zvērinātu advokātu padomes priekšsēdētājs;
- Juris Stukāns – ģenerālprokurors.

II.
Tieslietu padomes iesaiste tiesu varas efektivitātes un kvalitātes jomā

Tiesu varas efektivitātes un kvalitātes jautājumiem Tieslietu padome savas kapacitātes un pilnvaru robežās pievērsusies vairākkārt.

Pielikums: Pārskats par Tieslietu padomes rīcību tiesu varas efektivitātes un kvalitātes jautājumos (2016 – 2021).

III.
Tieslietu padomes stratēģijā noteiktie rīcības virzieni, tostarp prioritārie

Tieslietu padomes stratēģijā minēti šādi virzieni:

„3. Efektīva un kvalitatīva tiesu vara

Mērķis: Efektīva, ērta, savlaicīga, sabiedrībai saprotama un pieejama tiesu sistēma.

Šā mērķa īstenošanai Tieslietu padome prioritāri pievērsīsies šādiem uzdevumiem:

3.1. apzināt spriedumu kvalitātes nodrošināšanai un pastāvīgai uzlabošanai būtiskos faktorus un sniegt redzējumu par problēmsituāciju risinājumu;

3.2. pastāvīgi uzraudzīt un izvērtēt lietu izskatīšanas termiņus un tiesu sistēmas resursu pietiekamību saprātīgu tiesvedības termiņu nodrošināšanai;

3.3. vērtēt tiesu sistēmas darba efektivitāti un piekļuves tiesām garantiju ievērošanu, it īpaši pievēršoties tiesu teritoriālās reformas rezultātiem un tās ietekmei uz tiesu sistēmas darbību, kā arī tālāku soļu nepieciešamībai;

3.4. rosināt diskusiju par tiesnešu kārtējās novērtēšanas procesa pilnveidošanu, nodrošināt vispusīgāku un objektīvāku vērtēšanu;

3.5. veicināt tiesu sistēmas darbu atvieglojošus digitalizācijas procesus;

3.6. attīstīt tiesnešu specializācijas standartus;

3.7. proaktīvi veicināt problēmu apzināšanu tiesu sistēmā;

3.8. nodrošināt saikni ar tiesu priekšsēdētājiem;

3.9. veicināt vienotas tiesu darbinieku vērtēšanas metodikas un tai piesaistītas vienotas atlīdzības sistēmas izveidošanu."

IV.
Darba grupas identificētie prioritārie rīcības virzieni

1. TIESNEŠU NOSLODZES IZLĪDZINĀŠANA LATVIJĀ – INSTITUCIONĀLIE RISINĀJUMU MODEĻI

1.1. Nodrošināt pietiekamus rīkus un efektīvu to izmantošanas praksi lietu sastrēgumu operatīvai risināšanai

Veicamie uzdevumi:

1.1.1. Veikt analīzi par iespēju daļēji reformēt krimināllietu piekritības kārtību, paplašinot lietas iesniegšanas un izskatīšanas tiesā teritoriālo piekritību;

1.1.2. Apzināt iespējamās nepilnības procesuālajos likumos un to piemērošanā saistībā ar lietu nosūtīšanu citai tiesai lietas ātrākai izskatīšanai (Kriminālprocesa likuma 445.panta pirmās daļas 1.punkts, kā arī Civilprocesa likuma 32.[1] pants), kā arī veikt analīzi par lietas nosūtīšanas citai tiesai instrumenta ietekmi uz lietas dalībniekiem (tiesas pieejamība, resursu lietderīga izmantošana, videokonferences režīma piemērošana);

1.1.3. Izvērtēt tiesu priekšsēdētāju iesaisti tiesnešu darba organizācijā, tajā skaitā veikt analīzi par tiesas priekšsēdētājiem likumā noteikto kompetenču izmantošanu attiecībā uz lietu termiņu pārvaldību un tiesnešu noslodzes vadību.

Balstoties uz analīzes rezultātiem, izsvērt šādu aktivitāšu veikšanu:

a) Izstrādāt Tieslietu padomes vadlīnijas tiesu priekšsēdētājiem – labās prakses ieviešanai tiesas pārvaldības jomā;

b) Veikt tiesu priekšsēdētājiem praktisko semināru par normatīvajos aktos paredzēto instrumentu būtību un nozīmi lietu izskatīšanas termiņu uzlabošanai;

c) Izstrādāt grozījumus normatīvajos aktos, daļēji reformējot lietu piekritības kārtību;

d) Centralizēt lietu sadales sistēmu starp Rīgas tiesu apgabala tiesām (Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa, Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa, Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesa, Rīgas rajona tiesa) – viena kanceleja.

1.2. Izvērtēt Latvijā veiktās tiesu teritoriālās reformas rezultātus un tālākās attīstības iespējas

Veicamie uzdevumi:

1.2.1. Noskaidrot iesaistīto institūciju viedokli par īstenotās teritoriālās reformas plusiem un mīnusiem (tiesu priekšsēdētāji, advokatūras, prokuratūras, policijas pārstāvji);

1.2.2. Veikt salīdzinošu izpēti par pirmās instances tiesu organizācijas modeli valstī (citu Eiropas valstu pieredze, kā arī Administratīvās rajona tiesas pieredze);

1.2.3. Izvērtēt reformas ietekmi uz tiesnešu noslodzes izlīdzināšanu (pirms un pēc reformas), kā arī uz resursu ietaupījumiem (izdevumi tiesām (personāla resursi – darbinieku skaits, telpas, aprīkojums, transports u.c.) un iesaistītajām institūcijām pirms un pēc reformas);

1.2.4. Izvērtēt zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu integrācijas rajona (pilsētas) tiesās reformas rezultātus.

Balstoties uz analīzes rezultātiem, izsvērt nepieciešamību turpināt teritoriālo reformu (iespējamie varianti) šādos institucionālo risinājumu virzienos:

a) Rajona (pilsētas) tiesu skaits Latgalē – viena vai divas (Rēzekne un Daugavpils);

b) Rajona (pilsētas) tiesu skaits Rīgā un tās apkārtnē: vairākas vai viena – Rīgas pilsētas tiesa ar centralizētu lietu sadales sistēmu (apvienotas: Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa, Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa, Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesa, Rīgas rajona tiesa);

c) Apgabaltiesu skaits Latvijā: saglabāt esošo skaitu vai samazināt (piemēram, rosināt diskusiju izveidot vienu

vispārējās jurisdikcijas apgabaltiesu Latvijā);

d) Attīstīt bijušo zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu iesaisti tiesas funkciju realizācijā.

1.3. Nodrošināt sabalansētu Ekonomisko lietu tiesas noslodzi

Veicamie uzdevumi:

1.3.1. Veikt analīzi par Ekonomisko lietu tiesas esošo noslodzi un tās prognozēm, kā arī tiesas kapacitāti (tajā skaitā novērtēt likumā noteikto termiņu izpildi u.c.);

1.3.2. Izvērtēt Ekonomisko lietu tiesā ienākošo lietu skaita balansu salīdzinājumā ar citām pirmās instances tiesām.

Balstoties uz analīzes rezultātiem, izsvērt nepieciešamību koriģēt:

a) Tiesnešu skaitu tiesā un tam atbilstošo infrastruktūru (skatīt kontekstā ar Rīcības plāna 2.1.punktu);

b) Tiesā izskatāmo lietu kategorijas.

2. OPTIMĀLS UN EFEKTĪVS TIESU SISTĒMAS PERSONĀLA MODELIS

2.1. Izstrādāt tiesnešu resursu pārdales metodoloģiju, lai pielāgotu tiesnešu amata vietu skaitu faktiskajai nepieciešamībai – ienākošo lietu skaitam

Veicamie uzdevumi:

2.1.1. Veikt izvērtējumu pēc būtības par tiesnešu amata vietu nepieciešamību un vakanču aizpildīšanu rajona (pilsētas) tiesās un apgabaltiesās;

2.1.2. Veikt izvērtējumu pēc būtības par tiesnešu amata vietu nepieciešamību un vakanču aizpildīšanu Augstākajā tiesā;

2.1.3. Veikt salīdzinājumu par tiesu apgabalā ienākošo lietu skaitu (gadā) un tiesnešu izskatīto lietu kategorijām (uzskaites kvalitatīvā analīze);

2.1.4. Izvērtēt (uz konkrētu piemēru bāzes) tiesnešu faktisko noslodzi dažādās tiesās;

2.1.5. Veikt izvērtējumu par pastāvošo tiesnešu specializācijas modeli;

2.1.6. Analizēt faktiskās iespējas nākotnē nepieciešamības gadījumā veikt tiesu atrašanās vietu samazināšanu/paplašināšanu (ēku, telpu pieejamība);

2.1.7. Apkopot informāciju par sagaidāmajām tiesnešu vakancēm triju līdz piecu gadu perspektīvā.

Balstoties uz analīzes rezultātiem, izsvērt šādu reformu ieviešanu:

a) Sagatavot optimālo tiesnešu resursu izvietojuma modeli, pielāgojot amata vietu skaitu un ģeogrāfisko izvietojumu faktiskajai nepieciešamībai;

b) Sagatavot tiesnešu resursu pārdales metodoloģiju, lai sasniegtu optimālo izvietojuma modeli;

c) Savlaicīgi plānot tiesu namu un telpu pielāgošanu nākotnē prognozētajam cilvēkresursu skaitam – izsvērt nepieciešamo tiesu darbinieku skaitu.

2.2. Nodrošināt tiesnešu atlases procesa efektivitāti

Veicamie uzdevumi:

2.2.1. Aktualizēt tiesnešu atlases kārtības (gan pirmās instances, gan apgabaltiesu), īpaši pievēršot uzmanību atlases ilgumam un veicot ex-post analīzi par tiesnešu atlases procesa efektivitāti;

2.2.2. Izvērtēt grozījumu likuma „Par tiesu varu" 75. un 77.pantā nepieciešamību, izslēdzot iespēju uzdot tiesnesim pildīt pienākumus citā tiesā uz laiku tiesneša vakances gadījumā. Tādējādi tiesneša aizstāšanu paredzot tikai gadījumos, kad tiesnesis atrodas pagaidu prombūtnē.

Balstoties uz analīzes rezultātiem, nepieciešamības gadījumā:

a) Koriģēt tiesnešu atlases konkursa kārtību un pārbaudījumu saturu (jautājumi, vērtēšanas kritēriji), lai nodrošinātu līdzsvaru starp kvalitāti un efektivitāti;

b) Izstrādāt grozījumus likuma „Par tiesu varu" 75. un 77.pantā.

2.3. Pilnveidot tiesnešu atbalsta personāla organizatorisko modeli

Veicamie uzdevumi:

2.3.1. Apkopot un analizēt pastāvošo situāciju tiesas atbalsta personāla jomā (kvantitatīvi un kvalitatīvi);

2.3.2. Apkopot informāciju par tiesu sistēmas vajadzībām attiecībā uz tiesas atbalsta personālu (kvalifikācija, apjoms), lai atslogotu un efektivizētu tiesneša laika resursus.

Balstoties uz analīzes rezultātiem:

a) Sniegt konkrētus priekšlikumus tiesnešu atbalsta resursu stiprināšanai (piemēram, ieviešot jaunu amatu – tiesas jurists);

b) Tiesnešu atbalsta personālam pēc nepieciešamības piedāvāt attālinātā darba risinājumus, kā arī elastīgus darba nosacījumus.

3. SPRIEDUMU KVALITĀTES NODROŠINĀŠANA

3.1. Spriedumu kvalitātes kritēriji (formas un satura kvalitātes kritēriji)

Veicamie uzdevumi:

3.1.1. Izvērtēt līdzšinējo praksi (tostarp ārvalstu) tiesas spriedumu taisīšanā;

3.1.2. Veikt apkopojumu par Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas secinājumiem par tiesnešu novērtēšanā pielietoto metodoloģiju spriedumu kvalitātes izvērtēšanā.

Balstoties uz analīzes rezultātiem, nepieciešamības gadījumā:

a) Attīstīt un paplašināt praktiskas vadlīnijas un mācības pirmās instances tiesām par spriedumu saturu (aprakstošā daļa, izklāsta detalizētības pakāpe*);*

b) Rosināt koriģēt tiesnešu novērtēšanas veidlapu, mainot novērtēšanas kritērijus (atbilstoši katrā tiesu instancē skatāmo lietu un tiesneša lomas specifikai).

4. TIESU DARBA ORGANIZĀCIJA

4.1. Tiesas sēžu plānošana un darba efektivizācija

Veicamie uzdevumi:

4.1.1. Veikt analīzi par krimināllietu izskatīšanas nepārtrauktības principa ieviešanas (atjaunošanas) ieguvumiem un trūkumiem mūsdienu apstākļos;

4.1.2. Veikt pētījumu par lietu izskatīšanas ieilgšanas iemesliem (tostarp par tiesas sēžu atlikšanas praksi);

4.1.3. Paredzēt atbilstošu digitālo rīku pieejamību tiesnešu darbam ar e-lietu maksimāli efektīva tiesas darba nodrošināšanai;

4.1.4. Apzināt līdzšinējo tiesu praksi videokonferences režīma pielietošanā, tostarp noskaidrojot iemeslus, kas traucē plašākai videokonferenču pielietošanai (tiesnešu, prokuroru, advokātu pieredzes apkopojums).

Balstoties uz analīzes rezultātiem, nepieciešamības gadījumā:

a) Apstiprināt trīspusēju nostāju (advokatūras – prokuratūras – tiesu) par tiesas sēžu norises efektivitātes mehānisma uzlabošanu valstī;

b) Attīstīt un veicināt rakstveida tiesas procesa piemērošanu gadījumos, kad mutvārdu tiesas sēdes objektīvi nesniedz ieguldījumu lietas kvalitatīvai izskatīšanai.

4.2. Lietu sadales algoritma uzlabošana

Veicamie uzdevumi:

4.2.1. Izvērtēt Tiesu administrācijas veiktā ārvalstu projekta pirmos rezultātus par „lietu svēršanas" faktisko nozīmi lietu sadales izlīdzināšanā;

4.2.2. Veikt IT risinājumu analīzi, samērojot tiesnesim ienākošo lietu skaitu ar lietu izskatīšanas tempu, izveidojot vienotus principus un kārtību.

Balstoties uz analīzes rezultātiem, nepieciešamības gadījumā:

a) Izstrādāt uz praktiskiem piemēriem balstītu rokasgrāmatu par TIS reģistrējamo lietu kategorijām, vienādojot statistikas kvalitāti;

b) Tiesu priekšsēdētājiem uzsākot amata pienākumu pildīšanu, Tiesu administrācijai veikt apmācību par IT rīku pielietojumu tiesas darba organizēšanā.

4.3. Objektīvas, kvalitatīvas statistikas par tiesu, tiesnešu noslodzi krimināllietās, civillietās, administratīvajās lietās, kas atspoguļo reāli pastāvošo situāciju, pieejamība un regulāra analīze

Veicamie uzdevumi

4.3.1. Veikt ex post analīzi par pēdējos gados veikto grozījumu procesuālajos normatīvajos aktos faktisko piemērošanu;

4.3.2. Veikt situācijas analīzi par pastāvošo praksi TIS rādītāju uzskaitē (procesuālo dokumentu reģistrācijas prasības, to ievade sistēmā dažādās tiesās);

4.3.3. Informēt Tieslietu padomi un tiesu priekšsēdētājus pirms e-lietas ieviešanas (līdz 30.11.2021.) par e-lietas praktiskās pielietošanas iespējām;

4.3.4. Novērst TIS rīka efektivitātes un pārskatāmības trūkumus, lai radītu iespēju katram tiesas priekšsēdētājam un Tieslietu padomei patstāvīgi un pārskatāmi piekļūt nepieciešamajiem statistikas datiem (bez nepieciešamības individuāli formulēt pieprasījumu TA darbiniekam).

Balstoties uz analīzes rezultātiem, nepieciešamības gadījumā:

a) Noteikt konkrētus statistikas rādītājus, pēc kuriem iespējams pārskatāmi un operatīvi veikt tiesu darba efektivitātes salīdzinājumu;

b) Veikt regulāru, uz prakses piemēriem balstītu tiesnešu apmācību par tiesneša darba organizāciju un optimizāciju;

c) Izvērtēt cēloņus ilgstoši (10 un vairāk gadi) pirmajā instancē neizskatītajām lietām.

TIESU EFEKTIVITĀTES STIPRINĀŠANAS DARBA GRUPA TURPINĀS DARBU

Tieslietu padome 26.novembra sēdē nolēma, ka darba grupa turpinās darbu, organizējot rīcības plāna realizēšanu, tas ir, nosakot veicamos uzdevumus, atbildīgās institūcijas un izpildes termiņus, kā arī kontrolējot to izpildi. Darba grupa informēs Tieslietu padomi par problēmām un nepieciešamajām rīcībām un lēmumiem to risināšanai.

Ņemot vērā, ka Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesneša Zigmunda Dundura pilnvaru termiņš Tieslietu padomē ir beidzies, viņa vietā Tieslietu padome darbam šajā darba grupā deleģēja Rīgas apgabaltiesas tiesnesi Ilzi Celmiņu.

Tieslietu padomes viedoklis

PAR TIESU SISTĒMAS UN TAI PIEDERĪGO AMATPERSONU DARBA PIENĀKUMU VEIKŠANU ĀRKĀRTĒJĀ SITUĀCIJĀ

Ar Ministru kabineta 2021.gada 9.oktobra rīkojumu Nr.720 „Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu" (turpmāk – Rīkojums) valstī ir izsludināta ārkārtējā situācija. Rīkojuma mērķis ir noteikt tādu tiesisko kārtību, lai apturētu straujo Covid-19 infekcijas izplatību un veselības nozares pārslodzi un mazinātu novēršamo mirstību, vienlaikus nodrošinot svarīgu valsts funkciju un pakalpojumu nepārtrauktību.

Sabiedrībā notiek plašas diskusijas par Rīkojuma 5.3.punkta regulējuma saturu, kas attiecībā uz valsts un pašvaldību institūciju darbinieku un amatpersonu darba pienākumu pildīšanu izvirza noteiktu prasību – Covid-19 vakcinācijas vai pārslimošanas sertifikāta uzrādīšanu, kā arī par minētā punkta piemērošanu visiem valsts varas orgāniem.

Tiesu varas konstitucionālā funkcija ir tiesas spriešana un strīdu izšķiršana. Tiesu varas uzdevums ir gādāt par to, lai, spriežot tiesu, tiktu nodrošināta vispārējo tiesību principu, citu Satversmes normu, Latvijai saistošo starptautisko līgumu, likumu un citu tiesību aktu īstenošana, kā arī tiktu aizsargātas cilvēka tiesības un brīvības (*sal. sk. Satversmes tiesas 2007.gada 18.oktobra sprieduma lietā Nr.2007-03-01 26.punktu*). Lai tiesu vara varētu īstenot šo funkciju, demokrātiskā tiesiskā valstī pastāv tiesnešu neatkarības garantija, kas ir pamats tiesiskuma īstenošanai un cilvēktiesību aizsardzībai (*sk. Satversmes tiesas 2010.gada 18.janvāra sprieduma lietā Nr.2009-11-01 7.punktu*).

Tiesneši ir neatkarīgi, padoti vienīgi likumam un savu viedokli par tiesību jautājumiem, tostarp par tiesību normu saturu, to piemērošanu un atbildības noteikšanu par personu prettiesisku rīcību, pauž noteiktā procesuālā veidā un formā, izspriežot konkrētu lietu un taisot tajā spriedumu. Tā kā šobrīd Rīkojumā ietvertā regulējuma saturs un piemērošana, kā arī tā atbilstība augstāka juridiskā spēka tiesību normām nav tiesas spriešanas priekšmets, tiesneši un Tieslietu padome atturas no viedokļa publiskas paušanas par šiem tiesību jautājumiem. Pretēja rīcība var radīt priekšnoteikumus šaubām par tiesas objektivitāti un neatkarību brīdī, kad tiesai var nākties attiecīgās lietas izspriest pēc būtības.

Tieslietu padomes izveidošanas mērķis ir līdzsvarot attiecības starp izpildvaru, tiesu varu un likumdevēja varu, nosakot tai nozīmīgu lomu jautājumos, kas skar tiesu sistēmu. Tādējādi Tieslietu padomes uzdevums ir stiprināt tiesu varas neatkarību un pārstāvēt tiesu varu dialogā ar likumdošanas un izpildvaru, kā arī stiprināt sabiedrības uzticēšanos tiesu varai. Tiesu varas konstitucionālo leģitimitāti apliecina sabiedrības uzticēšanās tiesu varai un cieņa pret to. Tāpēc Tieslietu padomes pienākums ir paust viedokli par tiesas spriešanas funkcijas īstenošanu ārkārtējās situācijas laikā un vispārīgi skaidrot sabiedrībai tiesnešu, tiesu darbinieku un tiesu sistēmai piederīgo personu darba pienākumu veikšanas nosacījumus pēc šā gada 15. novembra.

Tiesas spriešana kā konstitucionāla funkcija nav ierobežojama arī ārkārtējās situācijas laikā. Tas izriet no varas dalīšanas principa, kas ir jānodrošina visos apstākļos, tostarp ārkārtējā situācijā.

Šobrīd, kamēr tiesas konkrētu lietu ietvaros nav veikušas Rīkojuma un tajā ietvertā regulējuma tiesiskuma kontroli, vadoties no Rīkojuma tiesiskā pamata un pieņemšanas mērķa, no attiecīgā noteikuma gramatiskās uzbūves, ir redzams, ka tas ir attiecināts uz visiem valsts konstitucionālajiem orgāniem, kas atbilstoši Satversmei veic valsts funkcijas. Tiesas spriešana ir viena no valsts funkcijām, kuras rezultātā neatkarīgā institūcijā – tiesā – noteiktā tiesvedības procesā tiek izšķirts pušu jeb tiesību subjektu strīds par tiesībām. Līdz ar to Rīkojuma 5.3.punktā ir ietverta prasība, kas uzliek pienākumu ikvienai valsts vai pašvaldības institūcijas amatpersonai, tostarp tiesnešiem, tiesu darbiniekiem un tiesu sistēmai piederīgām personām, darba pienākumu veikšanai no šā gada 15.novembra uzrādīt Covid-19 vakcinācijas vai pārslimošanas sertifikātu. Šāda prasība ir uzskatāma par tiesisku un spēkā esošu, kamēr tā nezaudē spēku kādā no likumā noteiktajiem veidiem. To apliecina fakts, ka tiesu sistēmā un tai piederīgo amatpersonu vidū šobrīd ir vakcinējušies, uzsākuši vakcināciju vai pārslimojuši virs 95 procentiem.

Vienlaikus Tieslietu padome norāda, ka tiesnešu, tiesu darbinieku un tiesu sistēmai piederīgo amatpersonu atbildība par noteiktā pienākuma neizpildi ir risināma atbilstoši attiecīgās jomas normatīvajam regulējumam. Darbinieku neatbilstība amata pienākumu veikšanai un atstādināšana ir izvērtējama Darba likuma ietvaros. Prokuroru un brīvo juridisko profesiju – zvērinātu notāru un zvērinātu tiesu izpildītāju – atbildība par noteiktā pienākuma neizpildi ir izvērtējama attiecīgo profesiju regulējošo normatīvo aktu ietvaros.

Savukārt tiesneša amatu, tam izvirzāmās prasības, atbrīvošanu vai atstādināšanu no amata regulē Satversme un likums „Par tiesu varu". Ja tiesnesis pēc šā gada 15.novembra nevar uzrādīt Covid-19 vakcinācijas vai pārslimošanas sertifikātu, var iestāties tikai tādas tiesiskās sekas, kas paredzētas Satversmē un likumā „Par tiesu varu".

Atbilstoši likumā „Par tiesu varu" noteiktajam zvērināti advokāti ir tiesu sistēmai piederīgas personas. Valsts advokātiem ir deleģējusi ekskluzīvu funkciju attiecībā uz personu aizstāvību un atsevišķos gadījumos arī pārstāvību civillietās. Līdz ar to advokatūra ir tiesiskas valsts justīcijas neatņemama sastāvdaļa, un advokātiem ir saistoša tā kārtība un noteikumi, kas valstī ir paredzēti attiecībā uz justīcijas darbību.

Katrs gadījums, kad personas nevarēs uzrādīt Covid-19 vakcinācijas vai pārslimošanas sertifikātu, tiks izvērtēts individuāli atbilstoši attiecīgās nozares normatīvajam regulējumam, kas regulē amatpersonu disciplināro atbildību.

Tieslietu padomes priekšsēdētājs A. Strupišs

Tieslietu padomes lēmumi tiesu sistēmai konceptuālos jautājumos

22.10.2021. LĒMUMS NR.71

PAR LIKUMPROJEKTU „GROZĪJUMI VALSTS UN PAŠVALDĪBU INSTITŪCIJU AMATPERSONU UN DARBINIEKU ATLĪDZĪBAS LIKUMĀ"

Tieslietu padome ar Valsts Kancelejas 2021.gada 29.septembra vēstuli Nr.2021-7.3.1./119-2313 ir uzaicināta sniegt atzinumu par likumprojektu „Grozījumi Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā" (21-TA-401) (turpmāk – Likumprojekts). Izvērtējot Likumprojektu daļā, kas attiecināma uz tiesu varu, Tieslietu padome nolēma sniegt šādu viedokli.

Tieslietu padome konceptuāli atbalsta to, ka Likumprojekts paredz tiesu varas amatpersonu atlīdzības pieaugumu un ir balstīts uz valsts varas atzaru līdzsvara un hierarhijas principu, savstarpēji izlīdzinot konstitucionālo orgānu amatpersonu atalgojumu un tuvinot publiskā sektora atlīdzību privātajam sektoram. Taču atlīdzības izlīdzināšana attieksies galvenokārt uz augstākajām valsts amatpersonām.

No Likumprojekta anotācijas izriet, ka piedāvāto grozījumu pamatmērķis ir „pārskatīt valsts un pašvaldību institūcijās nodarbināto valsts civildienesta ierēdņu un darbinieku atlīdzības politiku, lai nodrošinātu konkurētspējīgu darba samaksu valsts pārvaldē", kā arī „veicināt valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku darba snieguma efektivitāti un kvalitāti, uzlabojot atlīdzības konkurētspēju – nosakot mēnešalgu mērķa līmeni valsts pārvaldē atbilstoši 80% (vidēji) no privātajā sektorā maksātā darba samaksas līmeņa, kā arī mainot proporciju starp darba samaksas pastāvīgo un mainīgo daļu un ieviešot citus mūsdienīgus darba samaksas risinājumus" (*sk. Likumprojekta anotācijas 1.2. un 1.3.punktu*). Valsts pārvaldē nodarbināto atlīdzības līmeņa paaugstināšana līdz 80% no darba samaksas privātajā sektorā līdzīgas vērtības amatiem noteikti paaugstinās valsts pārvaldes konkurētspēju un produktivitāti.

Tomēr no anotācijas teksta šobrīd nav gūstams apstiprinājums tam, ka Likumprojekta izstrādes gaitā būtu ņemti vērā tiesnešu darba samaksas noteikšanas pamatprincipi. Proti, nav skaidrs, pēc kādiem kritērijiem ir vadījušies Likumprojekta izstrādātāji, nosakot koeficientu rajona (pilsētas) tiesas tiesnesim. Nosakot tiesnešu darba samaksu un izvērtējot tās atbilstību tiesneša statusam, darba apjomam un raksturam, amatam noteiktajām prasībām un neatkarības garantijām, par pamatu būtu jāņem tieši rajona (pilsētas) tiesas tiesneša atalgojums (*sal. sk. Satversmes tiesas 2010.gada 18.janvāra sprieduma lietā Nr.2009-11-01 17.3.punktu, kā arī Satversmes tiesas 2017.gada 26.oktobra sprieduma lietā Nr.2016-31-01 20.punktu*).

Likumprojektā tiek piedāvāts precizēt koeficientus tiesnešu mēnešalgām, nepiesaistot tos rajona (pilsētas) tiesas tiesneša mēnešalgai, bet paredzot koeficientus konkrētam tiesnešu amatam un attiecinot tos tikai pret bāzes mēnešalgu. Tādējādi piedāvātais regulējums vienkāršo mēnešalgu aprēķināšanu un padara to skaidrāku. Taču, lai gan Satversmes tiesa jau vairākkārt ir norādījusi, ka pamats tiesnešu darba samaksas sistēmas veidošanā ir rajona (pilsētas) tiesas tiesneša atalgojums, likumprojekta anotācijā nav rodams pamatojums tam, kāpēc bāzes mēnešalgas ar koeficientu 3,2 un 10% izdienas piemaksas sistēma Latvijas apstākļos būtu atbilstoša rajona (pilsētas) tiesas tiesneša statusam. Nezinot atlīdzības noteikšanas metodoloģiju un iztrūkstot tās pamatojumam Likumprojekta anotācijā, joprojām nav iespējams pārbaudīt, vai piedāvātais Likumprojekts atbilst Satversmes tiesas spriedumos norādītajiem tiesnešu amata atlīdzības kritērijiem, vai ir ņemts vērā tiesneša statuss un amata atšķirība no citiem amatiem, kā arī likumā tiesnesim noteiktās prasības un ierobežojumi, tostarp tiesneša neatkarības garantēšana caur finansiālo drošību un piemaksu nepieļaujamība (*sk. Satversmes tiesas 2010.gada 18.janvāra sprieduma lietā Nr.2009-11-01 11.1.punktu un Satversmes tiesas 2017.gada 26.oktobra sprieduma lietā Nr.2016-31-01 19.punktu*). Uz iepriekš minēto tika norādīts jau Tieslietu padomes 2020.gada 10.decembra lēmumā Nr.74.

Ar tiesnešu finansiālo drošību jāsaprot valsts pienākums paredzēt tiesnešiem tādu atlīdzību, kas var viņiem nodrošināt pienācīgu dzīves līmeni visā tiesneša karjeras laikā, ņemot vērā valsts ekonomisko situāciju, kā arī vispārējos dzīves standartus *(sk., piem., Satversmes tiesas 2010.gada 18.janvāra sprieduma lietā Nr.2009-11-01 8.2.punktu)*. No Likumprojekta nav gūstams apstiprinājums tam, ka tajā noteiktā rajona (pilsētas) tiesas tiesneša atlīdzība, proti, tās reālā vērtība, var garantēt tiesneša finansiālo drošību šā brīža ekonomiskajos un sociālajos apstākļos. Situācija, kad tiesnešu darba samaksa neatbilst viņu veicamajiem darba pienākumiem un atbildībai par paveikto, negarantē finansiālo drošību. Tā varētu būt arī par pamatu tam, ka nepastāv nopietna konkurence uz tiesneša amatu, līdz ar to ir neiespējami nodrošināt augsti kvalificētu juristu iesaisti darbam tiesās, kas var negatīvi ietekmēt tiesu darbu kopumā. Piemēram, šobrīd ir noslēdzies konkurss uz 14 rajona (pilsētas) tiesas tiesnešu amata vietām. Taču tā rezultātā varēs aizpildīt tikai 8 amata vietas, un šobrīd jau ir izsludināts jauns konkurss, turklāt vakanču skaits ir vēl palielinājies.

Likumprojektā Augstākās tiesas tiesnešu mēnešalgā tiek paredzēts ietvert piemaksu par izdienu, atbilstoši palielinot koeficientu. Norādāms, ka attiecīgs regulējums būtu jāpiemēro arī zemāku instanču tiesu tiesnešu atlīdzībai, atbilstoši koriģējot koeficientu. Tas būtu vērsts uz tiesiskās vienlīdzības principa nodrošināšanu visu līmeņu tiesu tiesnešiem. Izskatāmās lietas tiesnešu starpā nav sadalītas pēc tiesneša stāža un pieredzes vai lietas sarežģītības pakāpes. Ikvienam spriedumam, kas stājies spēkā, ir likuma spēks, tas ir obligāts. Jebkurš spriedums var ietekmēt arī visas sabiedrības intereses, un sprieduma nozīmīgums nav atkarīgs no tā, kura līmeņa tiesas tiesnesis to pieņēmis. Tiesnesis, stājoties amatā, jau no pirmās dienas skata jebkuras sarežģītības lietu. Tāpēc sabiedrības un valsts interesēs ir nodrošināt ikviena tiesneša neatkarību, garantējot tā finansiālo drošību un paredzot vienlīdzīgus mēnešalgas noteikšanas principus. Līdz ar to attiecīgais regulējums par izdienas piemaksu

iekļaušanu mēnešalgā būtu vienādojams visu instanču tiesu tiesnešiem.

Vienlaikus atzīmējams arī tas, ka nav izprotama nedz skaitliskā, nedz sistēmiskā pieeja koeficientu noteikšanā visu līmeņu tiesu tiesnešu starpā. Proti, Likumprojektā ietvertie koeficienti paredz būtiskas atšķirības tiesnešu atlīdzības apmērā. Piemēram, rajona tiesneša mēnešalgas aprēķināšanai (bez piemaksas par izdienu) koeficients ir 3,2, bet apgabaltiesas tiesnesim – 3,84. Savukārt Augstākās tiesas tiesnesim mēnešalgas aprēķināšanai piemēro koeficientu 5. Līdz ar to rajona (pilsētas) tiesas tiesneša mēnešalga atšķiras par vismaz 20% no apgabaltiesas tiesneša mēnešalgas (ar piemaksu par izdienu tās atšķirība ir 30%) un par 56% no Augstākās tiesas tiesneša mēnešalgas. Tāpēc būtu apsverams jautājums par atšķirības mazināšanu tiesnešu atlīdzības apmērā un tās līdzsvarošanu pēc tiesu līmeņiem, tuvinot rajona (pilsētas) tiesas tiesneša atlīdzību apgabaltiesas un Augstākās tiesas tiesnešu atlīdzībai.

Papildus norādāms, ka, nosakot tiesnešu un jebkuru citu amatpersonu atlīdzību valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības sistēmas ietvaros, būtu jāņem vērā arī tas, ka tiesneša neatkarības princips un līdz ar to atlīdzības veidošanas nosacījums liedz noteikt papildu piemaksas pie tiesnešu mēnešalgas. Tādējādi tiesneša atlīdzība, kurā nav iekļaujamas piemaksas, nevarētu būt mazāka par citu salīdzināmo amatpersonu atlīdzību, kurā iekļauj gan mēnešalgu, gan piemaksas.

Tieslietu padome vērš uzmanību arī uz to, ka Likumprojektā piedāvātā prokuroru atlīdzības noteikšana un koeficientu sistēma, līdzīgi jau iepriekš norādītajam par tiesnešu atalgojumu, nesniedz pamatojumu tam, ka tā būtu atbilstoša prokuroru statusam un garantētu viņu finansiālo drošību šā brīža ekonomiskajos un sociālajos apstākļos. Arī prokuroru atalgojuma noteikšanas metodoloģija nav atspoguļota Likumprojekta anotācijā, tāpēc nav iespējams pārbaudīt tās atbilstību.

Tomēr, nosakot prokuroru atalgojuma jauno regulējumu, būtu jāņem vērā arī tas, ka tiesnešu un prokuroru atalgojuma atšķirība nevarētu būtiski palielināties. Tieslietu padomes rīcībā nav ziņu par to, pēc kādiem kritērijiem ir noteikts prokuroru mēnešalgai piemērojamais koeficients. Tieslietu padome jau iepriekš ir aicinājusi palielināt atšķirību starp tiesnešu un prokuroru atlīdzību, un tas ir ietverts Likumprojektā. Taču šai atšķirībai ir jābūt skaidrai un pamatotai. Situācijā, kad nav saprotams atšķirības veidošanas pamatojums, Tieslietu padome aicina ņemt vērā ģenerālprokurora lūgumu palielināt šo starpību pakāpeniskāk, šobrīd to nosakot 5% apmērā starp tiesnešu un prokuroru salīdzināmo amatu atalgojumu, attiecīgi koriģējot koeficientus.

Vienlaikus, izvērtējot prokuroru atlīdzības modeli, būtu jāņem vērā arī tas, ka, lai gan Likumprojekta piedāvātais regulējums izslēdz naudas balvas prokuroriem, tomēr prokuroru atlīdzībā var iekļaut arī dažāda veida citas piemaksas. Tāpēc nevajadzētu veidoties tādām situācijām, kad prokuroru atlīdzība būtu lielāka par salīdzināmo amatu tiesnešu atlīdzību.

Ņemot vērā iepriekš minēto, Tieslietu padome secina, ka Likumprojektā piedāvātajā tiesnešu atlīdzības modelī joprojām nav iespējams pārliecināties par tā atbilstību tiesnešu neatkarības principam, kas ir garantija Satversmes 92.pantā noteiktām ikvienas personas tiesībām uz taisnīgu tiesu.

Tieslietu padome aicina likumdevēju uz cieņpilnu dialogu un vērš uzmanību uz to, ka tiesu vara nav uzklausīta un nav piedalījusies Likumprojekta izstrādes gaitā. Varas dalīšanas princips liedz izpildvarai izlemt jautājumus, kas tieši ietekmē tiesu varas darbību un tiesu funkcionēšanu, proti, jautājumus par tiesu finansējumu, tiesnešu atalgojumu, tiesnešu skaitu, nepieciešamo personālu, tā kompetences prasībām, un citus jautājumus. Tāpēc likumdevējam ir jādod iespēja tiesu varai un Tieslietu padomei – institūcijai, kas to pārstāv –, izteikt savu viedokli par jautājumiem, kuri ietekmē tiesu darbību, bet kuru izlemšana ir likumdevēja kompetencē. Demokrātiskā un tiesiskā valstī varas dalīšanas princips ne tikai nošķir varas atzarus, bet arī ietver prasību pēc to savstarpējas sadarbības, jo visu varas atzaru kopējais mērķis ir demokrātijas un tiesiskuma stiprināšana visas sabiedrības un valsts interesēs. Ja likumdevējs objektīvu iemeslu dēļ nevar piekrist tiesu varas viedoklim, tad tam savs lēmums ir jāpamato *(sk. Satversmes tiesas 2010.gada 18.janvāra sprieduma lietā Nr.2009-11-01 8.punktu).*

Likumdevējam ir tiesības nepiekrist tiesu varas viedoklim, tomēr likumdevējam tas ir jāuzklausa un pret to jāizturas ar cieņu un patiesu izpratni, kā arī savs lēmums jāpamato, un tā pieņemšanā jāievēro labas likumdošanas princips, tostarp izvērtējot normatīvā regulējuma atbilstību Satversmei.

22.10.2021. LĒMUMS NR.70

PAR RAJONA (PILSĒTAS) TIESAS UN APGABALTIESAS TIESNEŠA AMATA KANDIDĀTU ATLASES KĀRTĪBU

Pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu" 54.[1] panta pirmo daļu, Tieslietu padome nolēma

- apstiprināt Rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas tiesneša amata kandidātu atlases kārtību saskaņā ar pielikumu.

PIELIKUMS

Rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas tiesneša amata kandidātu atlases kārtība

Tiesneša amata kandidātu atlases mērķis ir nodrošināt, ka par tiesnešiem kļūst augsti kvalificēti juristi ar nevainojamu reputāciju, ar atbilstošām profesionālajām prasmēm un personiskajām īpašībām, proti, personas, kuras pārzina visu tiesību sistēmu kopumā, spēj padziļināti specializēties konkrētā tiesību nozarē, apzinās, ka tiesneša amats pildāms, respektējot cilvēka cieņu, ievērojot cilvēktiesības un stiprinot Latviju kā demokrātisku un tiesisku valsti, personas, kuras spēj uzņemties atbildību un apzinās savas rīcības ietekmi uz tiesu varas autoritāti kopumā, kā arī rūpējas par nepārtrauktu izaugsmi, ievēro augstus ētikas standartus, apzinās, ka gan tiesneša profesionālā darbība, gan privātā dzīve var tikt vērtēta sabiedrībā un veido priekšstatu par tiesu varu kopumā.

I. VISPĀRĪGIE JAUTĀJUMI

1. Kārtība nosaka likuma „Par tiesu varu" 52.pantā minēto rajona (pilsētas) tiesas tiesneša amata kandidātu un likuma „Par tiesu varu" 53.pantā minēto apgabaltiesas tiesneša amata kandidātu (turpmāk abi kopā – tiesneša amata kandidāts) atlases kārtību (turpmāk – atlase).

2. Atlase notiek atklātā pretendentu uz tiesneša amata

kandidāta statusu (turpmāk – pretendents) konkursā. Šajā punktā noteiktā atlase uz rajona (pilsētas) tiesas vai apgabaltiesas tiesneša amatu tiek rīkota, ja persona, kura ir bijusi Satversmes tiesas tiesneša, starptautiskas tiesas tiesneša vai pārnacionālas tiesas tiesneša amatā, nav izteikusi vēlmi pretendēt uz rajona (pilsētas) tiesas vai apgabaltiesas tiesneša amatu vai ir izteikusi vēlmi pretendēt, bet nav saņēmusi sekmīgu Komisijas vērtējumu.

3. Konkurss tiek organizēts ne retāk kā reizi trijos gados, izņemot gadījumu, ja tiesneša amata kandidātu saraksta spēkā esības termiņš tiek pagarināts saskaņā ar Tieslietu padomes lēmumu.

4. Atlases organizēšanu un tiesneša amata kandidātu atlases komisijas (turpmāk – Komisija) administratīvo darbu nodrošina Tiesu administrācija (turpmāk – Administrācija).

II. PERSONAS, KURA IR BIJUSI SATVERSMES TIESAS TIESNEŠA, STARPTAUTISKAS TIESAS TIESNEŠA VAI PĀRNACIONĀLAS TIESAS TIESNEŠA AMATĀ, PIETEIKŠANĀS UZ VAKANCI RAJONA (PILSĒTAS) TIESĀ VAI APGABALTIESĀ

5. Administrācija pirms konkursa izsludināšanas un pirms vakantās tiesneša amata vietas piedāvāšanas rajona (pilsētas) tiesas vai apgabaltiesas tiesneša amata kandidātu sarakstā iekļautai personai par tiesneša amata vakancēm informē bijušos Satversmes tiesas tiesnešus, starptautiskās tiesas un pārnacionālās tiesas tiesnešus, ievietojot paziņojumu portālā www.tiesas.lv. Paziņojumā norāda informāciju par pieteikšanās termiņu, kas nevar būt īsāks par divdesmit dienām, un iesniedzamo informāciju.

6. Pretendents, ja vēlas pieteikties uz vakanci rajona (pilsētas) tiesā vai apgabaltiesā, Administrācijā iesniedz atbilstoši 9.pielikumam noformētu:

6.1. motivētu pieteikuma vēstuli, pamatojot atbilstību likumā „Par tiesu varu" noteiktajām prasībām tiesneša amata kandidātam;

6.2. dzīves aprakstu (atbilstoši Europass CV standartam). Dzīves aprakstā norādītā elektroniskā pasta adrese tiek izmantota Administrācijas rakstiskajai saziņai ar pretendentu;

6.3. izglītību un darba stāžu juridiskajā specialitātē apliecinošus dokumentus.

7. Nepieciešamības gadījumā Administrācija var lūgt pretendentam iesniegt papildu informāciju vai pieprasīt informāciju no kompetentajām institūcijām.

8. Administrācija pretendenta pieteikuma vēstuli un tai pievienotos dokumentus nodod Komisijai izvērtēšanai.

9. Komisija pretendenta atbilstību likuma „Par tiesu varu" prasībām pārbauda, izvērtējot pretendenta iesniegtos dokumentus, Administrācijas sagatavoto informāciju un Komisijas rīcībā esošu informāciju par pretendenta reputāciju.

10. Ja pretendents atbilst likumā „Par tiesu varu" noteiktajām prasībām, Komisija veic pretendenta novērtēšanu šīs kārtības IX.nodaļā noteiktajā kārtībā. Ja pretendenta vērtējums ir sekmīgs, viņš tiek virzīts iecelšanai rajona (pilsētas) tiesas tiesneša amatā vai apstiprināšanai apgabaltiesas tiesneša amatā saskaņā ar likumu „Par tiesu varu".

III. ATLASES IZSLUDINĀŠANA UN PIETEIKUMA IZSKATĪŠANAS KĀRTĪBA

11. Atlasi Administrācija izsludina oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis", portālā www.tiesas.lv, kā arī nosūta informāciju uz rajona (pilsētu) tiesu tiesnešu elektroniskā pasta adresēm, ja izsludināta atlase uz apgabaltiesas tiesneša amatu. Sludinājumā norāda informāciju par tiesneša amata kandidātam izvirzītajām prasībām, pieteikšanās termiņu, kas nevar būt īsāks par divdesmit dienām, un iesniedzamo informāciju. Vienlaikus ar konkursa sludinājumu portālā www.tiesas.lv publicē Komisijas apstiprinātos atlases trešās kārtas mutiskās daļas un ceturtās kārtas jautājumus.

12. Pretendents, piesakoties konkursā, Administrācijā iesniedz atbilstoši 9.pielikumam noformētu:

12.1. motivētu pieteikuma vēstuli, pamatojot atbilstību likumā „Par tiesu varu" noteiktajām prasībām tiesneša amata kandidātam. Pretendents, kurš nav tiesnesis, ietver arī apliecinājumu, ka uz viņu nav attiecināmi likumā „Par tiesu varu" noteiktie ierobežojumi ieņemt tiesneša amatu;

12.2. dzīves aprakstu (atbilstoši Europass CV standartam). Dzīves aprakstā norādītā elektroniskā pasta adrese tiek izmantota Administrācijas rakstiskajai saziņai ar pretendentu;

12.3. izglītību un darba stāžu juridiskajā specialitātē apliecinošus dokumentus, ja pretendents nav tiesnesis.

13. Administrācija, lai Komisija varētu pārbaudīt, vai attiecībā uz pretendentu, kurš nav tiesnesis, nepastāv likumā „Par tiesu varu" noteiktie ierobežojumi ieņemt tiesneša amatu, pieprasa informāciju no kompetentajām institūcijām. Nepieciešamības gadījumā Administrācija var lūgt pretendentam iesniegt papildu informāciju.

14. Kad nepieciešamā informācija no kompetentajām institūcijām saņemta, Administrācija to kopā ar pieteikuma vēstuli un tai pievienotajiem dokumentiem nodod Komisijai izvērtēšanai.

IV. ATLASES KOMISIJA

15. Rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas tiesneša amata kandidātu atlasei Tieslietu padome uz trim gadiem izveido komisiju, kuras sastāvā ir trīs senatori, trīs apgabaltiesu tiesneši un trīs rajona (pilsētu) tiesu tiesneši. Komisijas darbā ar padomdevēja tiesībām var piedalīties Tieslietu padomes priekšsēdētājs vai viņa pilnvarots pārstāvis. Komisijas sekretāra pienākumus pilda Administrācijas norīkota persona.

16. Komisijas priekšsēdētājs un viņa vietnieks ar balsu vairākumu tiek ievēlēts no locekļu vidus. Komisijas priekšsēdētāja prombūtnes laikā viņa pienākumus pilda Komisijas priekšsēdētāja vietnieks.

17. Komisija ir lemttiesīga, ja tās darbā piedalās Komisijas priekšsēdētājs vai viņa vietnieks un vismaz pieci komisijas locekļi.

18. Komisijas priekšsēdētājs ir atbildīgs par atlases procesa norises gaitu atbilstoši šīs kārtības prasībām.

19. Komisijas loceklis nepiedalās pretendenta vērtēšanā, ja attiecīgais pretendents ir Komisijas locekļa laulātais, Komisijas locekļa vai viņa laulātā radinieks taisnā līnijā visās pakāpēs, sānu līnijā līdz ceturtajai pakāpei vai svainībā līdz trešajai pakāpei, kā arī ir Komisijas locekļa vai viņa laulātā adoptētājs vai adoptētais. Komisijas loceklis nepiedalās vērtēšanā arī tad, ja Komisijas loceklis ir personīgi vai mantiski tieši vai netieši ieinteresēts

konkursa iznākumā vai ir citi apstākļi, kas rada pamatotas šaubas par viņa objektivitāti. Komisijas loceklis par interešu konflikta apstākļiem informē Komisiju, un Komisijas sekretārs to fiksē protokolā.

V. ATLASES VISPĀRĪGIE NOSACĪJUMI

20. Atlase notiek četrās kārtās:

20.1. pirmā kārta – pieteikuma izvērtēšana, pārbaudot formālos kritērijus: pretendenta atbilstību likumā „Par tiesu varu" noteiktajām prasībām tiesneša amata kandidātam un noteikto ierobežojumu ieņemt tiesneša amatu neesamību;

20.2. otrā kārta – profesionālo zināšanu pārbaudes tests (turpmāk – tests). Testā pārbauda pretendenta profesionālās zināšanas, kas nepieciešamas tiesneša amata pienākumu pildīšanai. Testa formu nosaka Komisija;

20.3. trešā kārta – rakstiska risinājuma sniegšana diviem juridiskās problēmas uzdevumiem (turpmāk – kāzuss) un mutvārdu atbilžu sniegšana uz pretendenta izlozētajiem un Komisijas uzdotajiem jautājumiem. Komisija pārbauda pretendenta zināšanas par tiesību jautājumiem un prasmi šīs zināšanas piemērot, spēju piemērot normatīvos aktus atbilstoši problēmsituācijai, prasmi argumentēt un prezentēt savu viedokli;

20.4. ceturtā kārta – pretendenta rakstveidā iesniegto atbilžu uz jautājumiem vērtēšana, pārliecinoties par pretendenta motivāciju un prasmi to pamatot, pretendenta psiholoģiskā novērtēšana un kompetenču intervija, kurā vērtē pretendenta personīgās un sociālās kompetences (1.pielikums).

21. Atlases otrās kārtas un trešās kārtas rakstiskās daļas uzdevumu saturs pirms atlases pārbaudījuma nav pieejams. Pēc atlases noslēgšanas šo uzdevumu saturs ir ierobežotas pieejamības informācija.

22. Pretendentam, kurš ir rajona (pilsētas) tiesas tiesnesis un pretendē uz apgabaltiesas tiesneša amata vietu, otrās un trešās kārtas novērtējumu aizstāj Tiesnešu kvalifikācijas komisijas atzinums par tiesneša piemērotību darbam apelācijas instancē. Ceturtā kārta visiem pretendentiem uz apgabaltiesas tiesneša amatu ir kopīga.

23. Komisijas sēdes ir slēgtas. Tiesības iepazīties ar informāciju, kas saistīta ar atlases procesu, pēc atlases procesa beigām piešķir Komisijas priekšsēdētājs ar rakstisku atļauju, ievērojot Informācijas atklātības likumā noteikto kārtību.

24. Ja tiesneša amata pretendents nokavē atlases sākumu, viņam ir tiesības piedalīties atlases pārbaudījumā, bet darba izpildes laiks netiek pagarināts un to norāda protokolā.

25. Pirms katras atlases kārtas, izņemot pirmo un ceturto kārtu, Komisijas sekretārs sastāda pretendentu, kuri piedalās atlases pārbaudījumā, sarakstu un pārbauda viņu personas datus saskaņā ar uzrādīto personu apliecinošo dokumentu.

26. Atklājot atlasi, Komisijas loceklis vai sekretārs paziņo Komisijas sastāvu.

27. Atlases pārbaudījuma norisē drīkst piedalīties pretendenti, Komisija, Komisijas sekretārs un atlases ceturtajā kārtā – pieaicinātie speciālisti. Komisijas locekļi savstarpēji vienojas par nepieciešamo komisijas locekļu skaitu atlases kārtā.

28. Atlases kārtas pārbaudījumus pretendents kārto patstāvīgi, netraucējot citus pretendentus. Otrajā kārtā pretendentam nav atļauts izmantot saziņas līdzekļus un palīgmateriālus, atlases trešajā kārtā – kāzusa risinājuma sagatavošanā – atļauts izmantot normatīvos aktus. Pretendents trešās kārtas mutiskajā daļā drīkst izmantot sagatavošanās laikā izdarītās piezīmes.

29. Pretendentam, kurš atlases norises laikā izmanto saziņas līdzekļus, neatļauti izmanto palīglīdzekļus, traucē citus pretendentus vai nestrādā patstāvīgi, tiek liegts turpināt piedalīties atlasē, par ko izdara atzīmi pretendentu, kurš piedalās atlases pārbaudījumā, sarakstā. Pretendenta atlases pārbaudījuma darbu nevērtē.

30. Komisijas sekretārs protokolē atlases pārbaudījuma norises gaitu, katrai atlases kārtai sagatavojot atsevišķu protokolu. Protokolā norāda konkursa norises vietu, laiku, atlases kārtu, Komisijas sastāvu, pretendentu, kuri piedalās konkrētajā atlases kārtā, vārdus un uzvārdus, Komisijas apspriežu laiku un pieņemtos lēmumus, atlases kārtas rezultātus. Protokolam pievieno aizpildītos otrās kārtas testa variantus, pretendenta rakstītos kāzusu risinājumus un atbildes uz ceturtās kārtas jautājumiem reizē ar trešās un ceturtās kārtas vērtējumu lapām. Katras atlases kārtas protokolu paraksta visi Komisijas locekļi, kuri piedalījušies vērtēšanā, un Komisijas sekretārs.

31. Ja pretendents neievēro atlases kārtās noteikto laika ierobežojumu un turpina pildīt testu vai kāzusu pēc noteiktā laika beigām, aizpildīto testu vai kāzusu nevērtē. Komisijas sekretārs protokolā norāda, ka tests vai kāzuss aizpildīts pēc noteiktā laika.

32. Protokola oriģinālekseplāru un citus ar atlasi saistītos materiālus Administrācija glabā piecus gadus pēc konkursa noslēguma.

33. Komisijas sekretārs katras atlases kārtas rezultātus pretendentam paziņo individuāli, nosūtot uz pretendenta pieteikumā norādīto adresi elektroniskai saziņai. Komisija nosaka nākamās atlases kārtas norises gaitu, par ko sekretārs informē sekmīgos pretendentus.

34. Komisijas atteikumu pielaist nākamajam atlases pārbaudījumam vai iekļaut tiesneša amata kandidātu sarakstā pretendents var pārsūdzēt Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā sakarā ar atlases procesā pieļautajiem atlases pārkāpumiem, kas varēja ietekmēt atlases rezultātu.

VI. ATLASES PIRMĀ KĀRTA

35. Komisija formālos kritērijus pārbauda, izvērtējot pretendenta iesniegtos dokumentus, Administrācijas sagatavoto informāciju un Komisijas rīcībā esošu informāciju par pretendenta reputāciju. Komisija var lūgt pretendentam iesniegt papildu informāciju saistībā ar viņa reputāciju.

36. Ja pretendents atbilst likumā „Par tiesu varu" noteiktajām prasībām, Komisija pretendentu virza uz atlases otro kārtu vai, ja pretendents ir tiesnesis, uzdod Tiesu administrācijai sagatavot materiālus iesniegšanai Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijā atzinuma sniegšanai.

VII. ATLASES OTRĀ KĀRTA

37. Atlases otrā kārta notiek testa formā, kurā tiek pārbaudītas pretendenta profesionālās zināšanas, tai skaitā izpratne par Satversmē ietvertajām konstitucionālajām vērtībām, aktuālajām atziņām, kas izriet no Eiropas Savienības Tiesas un Eiropas

Cilvēktiesību tiesas, Satversmes tiesas un Augstākās tiesas judikatūras dažādās tiesību nozarēs, šo tiesu nolēmumu procesuālo un saturisko nozīmi tiesneša darbā (piemēram, prejudiciālā lēmuma lūgums, vēršanās Satversmes tiesā), kā arī par procesuālo tiesību normām un juridisko metodi.

38. Testā ir 60 jautājumi ar atbilžu variantiem. Komisija pirms katras atlases nodrošina testa izstrādi atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai tiesas kompetencei.

39. Pretendents testu aizpilda Komisijas norādītajā kārtībā. Testa izpildei noteiktais laiks ir divas stundas.

40. Pretendenta atbildes tiek vērtētas punktos no 0 līdz 10 atbilstoši 2.pielikumam. Piešķirot punktus, skaita tikai pilnīgi pareizas atbildes. Komisija pretendentu virza uz atlases trešo kārtu, ja pretendents testā ir ieguvis vismaz 7 punktus.

VIII. ATLASES TREŠĀ KĀRTA

41. Atlases trešajai kārtai ir divas daļas:

41.1. rakstiskā daļa – divu kāzusu rakstiska risinājuma sagatavošana atbilstoši tiesas kompetencei;

41.2. mutiskā daļa – mutvārdu atbilžu sniegšana uz pretendenta izlozētajiem un Komisijas uzdotajiem jautājumiem.

42. Trešajā kārtā tiek pārbaudītas pretendenta zināšanas atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai tiesas kompetencei, kā arī izpratne par Satversmē ietvertajām konstitucionālajām vērtībām, aktuālajām atziņām, kas izriet no Eiropas Savienības Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas, Satversmes tiesas un Augstākās tiesas judikatūras dažādās tiesību nozarēs, šo tiesu nolēmumu procesuālo un saturisko nozīmi tiesneša darbā (piemēram, prejudiciālā lēmuma lūgums, vēršanās Satversmes tiesā), kā arī par procesuālo tiesību normām un juridisko metodi.

43. Komisija pirms atlases nodrošina kāzusu izstrādi.

44. Pretendentam katra kāzusa rakstiska risinājuma sagatavošanai ir paredzētas divas stundas. Pēc kāzusa risinājuma sagatavošanas tas tiek nodots Komisijai.

45. Mutiskās daļas jautājumus izstrādā Komisija, un tie ir pieejami pretendentiem. Jautājumus publicē portālā www.tiesas.lv vienlaikus ar šīs kārtības 11.punktā noteikto sludinājumu.

46. Uz mutisko daļu pretendenti tiek aicināti pa vienam alfabēta secībā pēc uzvārdiem. Pretendents izlozē divus jautājumus. Pretendenta izlozēto jautājumu numuru Komisijas sekretārs norāda protokolā. Atkārtota izloze nav atļauta. Pretendents atbild uz izlozētajiem jautājumiem. Komisijas locekļi var uzdot papildjautājumus, kas ir saistīti ar atlases otrās kārtas, atlases trešās kārtas un atlases ceturtās kārtas rakstiskās daļas pārbaudījumiem.

47. Katru daļu Komisijas loceklis vērtē atsevišķi punktos no 0 līdz 10 saskaņā ar Tiesneša amata kandidātu atlases trešās kārtas vērtēšanas kritērijiem (3.pielikums). Komisijas locekļi vērtējumu ieraksta Tiesneša amata kandidātu atlases trešās kārtas vērtējuma lapā (4. pielikums).

48. Komisijas sekretārs apkopo vērtējuma lapās ierakstītos rezultātus. Pretendenta trešās kārtas rakstiskās daļas vidējo vērtējumu un mutiskās daļas vidējo vērtējumu noapaļo līdz diviem cipariem aiz komata (ja decimāldaļskaitļa trešais cipars aiz komata ir cipars „5" vai lielāks par „5", otro ciparu aiz komata apaļo uz augšu). Ja iegūtais rezultāts nesasniedz 7 punktus, to neapaļo. Pretendenta trešās kārtas kopējo vērtējumu iegūst, pretendenta rakstiskās daļas vidējo rezultātu summējot ar mutiskās daļas vidējo rezultātu. Pretendenta trešās kārtas kopējo vērtējumu Komisijas sekretārs ieraksta protokolā.

49. Komisija pretendentu virza uz atlases ceturto kārtu, ja pretendenta kopējais vērtējums ceturtajā kārtā ir vismaz 14 punkti.

IX. ATLASES CETURTĀ KĀRTA

50. Atlases ceturtajā kārtā piedalās pretendenti, kuri nokārtojuši atlases trešo kārtu un ir tikuši virzīti uz atlases ceturto kārtu, kā arī pretendenti, kuri ir tiesneši un kuri ir saņēmuši pozitīvu Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumu.

51. Atlases ceturtajā kārtā pretendenti:

51.1. Komisijas noteiktā termiņā vērtēšanai iesniedz izvērstas rakstveida atbildes uz četriem Komisijas noteiktajiem jautājumiem, kas saistīti ar pretendenta pieredzi un prasmēm, kā arī redzējumu par tiesu sistēmas un tiesneša lomu;

51.2. piedalās psiholoģiskajā novērtēšanā, kurā tiek vērtēta pretendenta personības atbilstība tiesneša amatam nepieciešamajām personīgajām īpašībām saskaņā ar Komisijas norādītajām kompetencēm;

51.3. piedalās kompetenču intervijā, kurā pārbauda pretendenta izpratni par tiesu sistēmas vērtībām un ētiskumu, kā arī analītiskās un konceptuālās domāšanas, komunikācijas, spējas sadarboties, plānošanas un organizēšanas kompetenci.

52. Pretendents atbildes uz Komisijas noteiktajiem jautājumiem noformē datorrakstā tā, lai to apjoms nepārsniedz četras lapaspuses A4 formātā. Burtu lielums ir 12 punkti, ieteicamais fonts – Times New Roman, rindstarpa – 1,25. Jāievēro atkāpes no lapas malām: 30 mm – no kreisās puses, 20 mm – no labās puses un 20 mm – no augšas un apakšas.

53. Pretendenta atbildes Komisijas loceklis vērtē punktos no 0 līdz 10, aizpildot jautājumu vērtējuma lapu (5.pielikums). Komisijas sekretārs apkopo vērtējuma lapās ierakstītos rezultātus. Vidējo vērtējumu noapaļo līdz diviem cipariem aiz komata (ja decimāldaļskaitļa trešais cipars aiz komata ir cipars „5" vai lielāks par „5", otro ciparu aiz komata apaļo uz augšu). Ja vidējais vērtējums nesasniedz 7 punktus, to neapaļo.

54. Pretendenta psiholoģisko novērtēšanu veic Komisijas pieaicināts speciālists. Speciālista piesaisti nodrošina Administrācija. Speciālists pretendenta psiholoģiskā novērtējuma materiālus iesniedz Komisijai slēgtā aploksnē.

55. Kompetenču intervijā Komisija var uzdot papildu jautājumus saistībā ar pretendenta psiholoģisko novērtējumu vai pretendenta iesniegtajām rakstveida atbildēm, ja tas nepieciešams, lai precizētu kādas kompetences novērtējumu. Kompetenču intervijā ar padomdevēja tiesībām var piedalīties Komisijas pieaicināts speciālists. Speciālista piesaisti nodrošina Administrācija. Kompetenču intervijā var izmantot informāciju par pretendentu, kas iegūta arī atlases iepriekšējās kārtās.

56. Pretendenta kompetenču piemērotību tiesneša amatam Komisijas locekļi novērtē punktos no 0 līdz 10. Komisijas locekļi vērtējumu ieraksta kompetenču vērtējuma lapā (6.pielikums). Komisijas sekretārs apkopo vērtējuma lapās ierakstītos rezultātus. Vidējo vērtējumu noapaļo līdz diviem cipariem aiz komata (ja

decimāldaļskaitļa trešais cipars aiz komata ir cipars „5" vai lielāks par „5", otro ciparu aiz komata apaļo uz augšu). Ja vidējais vērtējums nesasniedz 7 punktus, to neapaļo.

57. Komisijas sekretārs apkopo 53.punktā un 56.punktā minētos vidējos vērtējumus, tos saskaitot.

58. Pretendents ceturto atlases kārtu ir nokārtojis sekmīgi, ja ir ieguvis vismaz 14 punktus.

59. Ceturtās atlases kārtas rezultātus Komisijas sekretārs ieraksta protokolā.

X. ATLASES KOPĒJĀ REZULTĀTA NOTEIKŠANA UN PAZIŅOŠANA

60. Rajona (pilsētas) tiesas tiesnešu atlases kopējo rezultātu iegūst, summējot atlases otrajā, trešajā un ceturtajā kārtā iegūtos sekmīgos pretendenta vērtējumus. Rezultātu ieraksta atlases rezultātu lapā (7.pielikums), ko paraksta Komisijas priekšsēdētājs un Komisijas locekļi, kuri piedalījušies vērtēšanā.

61. Apgabaltiesas tiesnešu atlases kopējo rezultātu iegūst, nosakot ceturtās kārtas iegūtos sekmīgos pretendenta vērtējumus. Rezultātu ieraksta atlases rezultātu lapā (8.pielikums), ko paraksta Komisijas priekšsēdētājs un Komisijas locekļi, kuri piedalījušies vērtēšanā.

62. Atlases rezultātu tiesneša amata kandidātam paziņo ne vēlāk kā piektajā darba dienā pēc atlases procesa noslēguma, nosūtot rakstisku paziņojumu uz tiesneša amata kandidāta pieteikumā norādīto elektroniskā pasta adresi.

XI. TIESNEŠA AMATA KANDIDĀTU SARAKSTS

63. Pretendents, kurš sekmīgi nokārtojis atlases pārbaudījumus, kļūst par tiesneša amata kandidātu un tiek iekļauts attiecīgajā tiesneša amata kandidātu sarakstā, ņemot vērā tiesas kompetenci un tiesu instanci.

64. Kandidāts var vienlaikus atrasties vairākos tiesneša amata kandidātu sarakstos.

65. Lai nokļūtu citā tiesneša amata kandidātu sarakstā, tiesneša amata kandidāts piesakās attiecīgajā konkursā no jauna. Šādā gadījumā tiesneša amata kandidāts no jauna pilda atlases otrās un trešās kārtas pārbaudījumus. Atlases pirmās un ceturtās kārtas protokolā, kā arī atlases rezultātu lapā ieraksta iepriekš iegūto vērtējumu. Ceturtās kārtas vērtējums ir derīgs piecus gadus no brīža, kad noteikts atlases kopējais rezultāts. Vienas specializācijas ietvaros apgabaltiesas tiesneša amata kandidātu sarakstā iekļauta persona pēc viņas vēlēšanās var tikt iekļauta arī rajona (pilsētas) tiesas tiesneša amata kandidātu sarakstā.

66. Sarakstā tiesneša amata kandidāts tiek iekļauts uz trijiem gadiem. Tiesnešu amata kandidātu saraksta spēkā esības termiņu var pagarināt ar Tieslietu padomes lēmumu, bet ne ilgāk kā kopā uz pieciem gadiem. Pēc saraksta spēkā esības termiņa izbeigšanās personai ir tiesības atkārtoti pieteikties tiesneša amatu kandidātu atlasei. Pirms termiņa notecējuma kandidāts tiek svītrots no saraksta pēc paša vēlēšanās vai arī ja ir iestājies kāds no apstākļiem, kas ir šķērslis personas pretendēšanai uz tiesneša amatu, par ko kandidātam ir pienākums paziņot Tieslietu padomei.

67. Kandidāti sarakstā tiek sarindoti atbilstoši tiesneša amata kandidātu atlasē iegūtajam kopējam rezultātam (7. un 8.pielikums), sākot ar lielāko punktu skaitu.

68. Vakantā tiesneša amata vieta tiek piedāvāta kandidātam, kuram attiecīgajā kandidātu sarakstā ir lielākais punktu skaits.

69. Ja starp personām, kuras kandidē uz rajona (pilsētas) tiesas tiesneša amata vakanci vai kuras kandidē uz apgabaltiesas tiesneša amata vakanci un kuras nav tiesneši, augstākais punktu skaits ir vienāds divām vai vairāk personām, kuras apliecinājušas gatavību pieņemt vakanto tiesneša amata vietu, organizējamas kandidātu intervijas ar attiecīgās tiesas priekšsēdētāju. Lēmumu par piemērotākās kandidatūras virzīšanu iecelšanai amatā pieņem tās tiesas priekšsēdētājs, kurā ir vakantā tiesneša amata vieta. Lēmums nav pārsūdzams.

70. Ja starp personām, kuras kandidē uz apgabaltiesas tiesneša amata vakanci, augstākais punktu skaits ir vienāds divām vai vairāk personām, tad kandidātam, kurš ir tiesnesis, ir priekšroka. Ja augstākais punktu skaits ir vienāds divām vai vairāk personām, kuras ir tiesneši, tad par piemērotāko kandidātu lemj Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija saskaņā ar likuma „Par tiesu varu" 73.[1] panta trešo daļu.

71. Ja tiesneša amata kandidāts piedāvājumu pieņem, tiesneša amata kandidāts tiek virzīts apstiprināšanai, iecelšanai vai pārcelšanai tiesneša amatā saskaņā ar likumu „Par tiesu varu". Ja kandidāts, kurš sarakstā ieņem pirmo vietu, atsakās no vakantās tiesneša amata vietas, tā pati vakantā tiesneša amata vieta tiek piedāvāta sarakstā nākamajam kandidātam ar lielāko punktu skaitu.

72. Ja vienlaikus atklājas vairākas vakantās tiesneša amata vietas, kandidātam, kuram attiecīgajā kandidātu sarakstā ir lielākais punktu skaits, ir tiesības izvēlēties, kuru no piedāvātajām tiesneša amata vakancēm pieņemt.

XII. NOBEIGUMA JAUTĀJUMI

73. Ar šīs kārtības apstiprināšanas dienu spēku zaudē Rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas tiesneša amata kandidātu atlases kārtība, kas apstiprināta ar Tieslietu padomes 2021.gada 14.aprīļa lēmumu Nr.39.

74. Tiesneša amata kandidātu atlases konkursi, kas uzsākti līdz šīs kārtības spēkā stāšanās brīdim, tiek pabeigti saskaņā ar Rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas tiesneša amata kandidātu atlases kārtību, kas bija spēkā to izsludināšanas brīdī.

75. Komisija, kas izveidota saskaņā Rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas tiesneša amata kandidātu atlases kārtību, kas bija spēkā līdz šai kārtībai, turpina savu darbu līdz tās pilnvaru beigām.

1. PIELIKUMS

TIESNEŠA AMATAM NEPIECIEŠAMĀS PROFESIONĀLĀS, PERSONĪGĀS UN SOCIĀLĀS KOMPETENCES

1. Profesionālās kompetences

1. 1. Atbilstoša profesionālā kvalifikācija un pieredze, kas ietver:

- zināšanas konkrētajā tiesību jomā, kā arī spēju tās piemērot praksē; prasmi izmantot juridisko metodi; prasmi apgūt jaunas tiesību jomas; prasmi uztvert faktus un atšķirt būtiskos no nebūtiskajiem; prasmi strukturēt darbu, izmantojot judikatūru un literatūru; analītisko domāšanu; labas analītiskās un konceptuālās domāšanas prasmes; izpratni

par starpdisciplinārām sakarībām (piemēram, sociālām,saimnieciskām,tehniskām,politiskām); labas vispārīgās zināšanas un informētību par aktuālajiem politiskajiem jautājumiem; datorlietošanas prasmes vismaz pieredzējuša ikdienas lietotāja līmenī; nepieciešamo darba un dzīves pieredzi; pārliecību par nepieciešamību izglītoties profesionālā un vispārīgā jomā; prasmi veikt pavadītu mācīšanos.

1.2. Amata izpratne, kas ietver:

- spēju būt objektīvam, neraugoties uz konkrēto cilvēku; spēju distancēties, būt atturīgam (izdarīt objektīvus secinājumus); spēju apzināties un pārbaudīt savu aizspriedumu iespējamību; spēju izvairīties no ietekmes un ietekmes iespējām; izpratni par privāto darījumu ietekmi uz amatu; pilsonisku drosmi; spēju apzināties iekšējo un ārējo neatkarību; gatavību piedalīties pašpārvaldes institūciju darbā.

1.3. Argumentācijas un pārliecināšanas spējas:

- prot skaidri un saprotami formulēt viedokli; prot saprotami izskaidrot arī sarežģītus jautājumus; prot argumentēt loģiski un metodiski pareizi; prot pamatot viedokli detalizēti, individuāli un konkrēti; prot izvairīties no pārmērīgi zinātniskiem pārsātinājumiem; prot precīzi subsumēt; ir atvērts citādiem atšķirīgiem viedokļiem un spēj veidot konstruktīvu diskusiju.

1.4. Lietas sagatavošanas izskatīšanai un tiesas procesa vadīšanas prasmes:

- rūpīgi sagatavojas lietas izskatīšanai; pārzina lietas materiālus; prot strukturēt lietas izskatīšanas procesu; labas reakcijas spējas; prasme skaidri noteikt robežas; prasme radīt konstruktīvu un uzticamu atmosfēru; prasme runāt droši un laipni; prasme novērst nepamatotus aizskārumus; prasme atpazīt situācijas, kurās iespējams izlīgums, un veicināt to; prasme kontrolēt un vadīt situāciju.

1.5. Izglītošanas kompetence/prasme:

- gatavība uzņemt un iesaistīt darbā praktikantus; gatavība iesaistīties lekciju, semināru sagatavošanā, vadīšanā.

2. Personīgās kompetences

2.1. Vispārīgās personības iezīmes:

- piemīt vispusīgas intereses (arī ārpus sava amata); pamana citu panākumus; piemīt dabiska autoritāte; pārliecinoša izturēšanās, labas manieres; izvirza sev augstas prasības; apzinās savas emocijas un spēj tās vadīt; ir apdomīgs un saglabā mieru; kontrolē savu izturēšanos pat kritiskās situācijās; spēj pašreflektēt; analizē savas stiprās un vājās puses un strādā pie personības pilnveides.

2.2. Pienākumu un atbildības apziņa:

- apzinās savu atbildību sabiedrības priekšā un apzinās, ka ir paraugs sabiedrībai; uzņemas atbildību; spēj izvērtēt savu pieņemto lēmumu sekas; darbu veic rūpīgi; ir atvērts komunikācijai kompetences ietvaros; efektīvi izmanto savā rīcībā esošos resursus; apzinās sevi kā daļu no tiesu varas un tiesu varai piederīgo personu loka.

2.3. Gatavība darbam un slodzes panesamība:

- piemīt lielas darbspējas un augsta slodzes noturība, tajā skaitā psihoemocionālas slodzes noturība, apzinās savas robežas; gatavs uzņemties papildu pienākumus; arī stresa apstākļos strādā ātri un koncentrēti; nezaudē kvalitāti, darot vairākus darbus; iztur spiedienu un saglabā mieru; uzņemas iniciatīvu; ir gatavs palīdzēt.

2.4. Pašorganizēšanās un organizēšanas prasmes:

- plāno savu darbu un laiku, nosaka prioritātes; darbojas patstāvīgi un mērķtiecīgi; efektīvi plāno sava darba procesu un optimizē to; īsteno darba plānu soli pa solim; spēj motivēt sevi un citus; prot deleģēt; seko līdzi darba procesam; plānojot termiņus, ņem vērā iesaistīto intereses.

2.5. Apņēmība un gatavība pieņemt lēmumus:

- piešķir samērīgu tiesisko aizsardzību; izprot lēmuma pieņemšanas gatavību un veicina to; ja nepieciešams, spēj pieņemt ātru lēmumu; uzņemas atbildību par pieņemtajiem lēmumiem; nevairās no nepieciešamām diskusijām.

2.6. Gatavība inovācijām un elastība:

- ir atvērts jaunām darba metodēm un modernizācijai; apgūst jaunu pieredzi un attīsta jaunas idejas un risinājumus; reaģē uz situācijas pārmaiņām un spēj tām pielāgoties.

3. Sociālās kompetences

3.1. Spēja strādāt komandā:

- nodod tālāk informāciju, pieredzi, zināšanas un risinājumus; veicina un stiprina komandas sajūtu; iekļaujas komandā un atbalsta pārējos komandas dalībniekus; spēj strādāt pie kopīgiem risinājumiem.

3.2. Komunikācijas spējas:

- ir atvērts lietišķai komunikācijai; veido un spēj uzturēt lietišķus kontaktus; aktīvi klausās un ļauj paust viedokli; izsakās skaidri un saprotami; argumentē objektīvi un balstās uz faktiem; lēmumus pieņem atklāti; precīzi spēj identificēt problēmas un piedāvāt tām risinājumu; veicina pieredzes apmaiņu.

3.3. Konfliktu risināšanas spējas:

- atšķirīgu viedokli pauž un kritizē konstruktīvi; noskaidro konflikta cēloņus; apdomā citu argumentus un ir gatavs kompromisiem; veicina izpratni un izlīgumu; izturas godīgi un koleģiāli un pieprasa to arī no citiem; neizvairās no nepieciešamiem lēmumiem; ieņem skaidru pozīciju.

3.4. Orientācija uz pakalpojumu:

- ir draudzīgs un laipns; ievēro norunas; velta laiku sarunas partnerim; spēj būt empātisks; apzinās savas personības stiprās un vājās puses; spēj saglabāt mieru un līdzsvaru stresa situācijās, kā arī radīt mierīgu atmosfēru; ir iecietīgs un pacietīgs.

3.5. Komandas vadīšanas kompetence:

- aicina iesaistīties; prot sniegt atgriezenisko saiti par darba rezultātiem; deleģē un dod skaidrus uzdevumus; rada pozitīvu darba klimatu; ņem vērā darbinieku intereses.

2. PIELIKUMS

TIESNEŠA AMATA KANDIDĀTU ATLASES OTRĀS KĀRTAS VĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI

Vērtējums 10 punktu sistēmā	Pareizu atbilžu skaits testā	Vērtējums 10 punktu sistēmā	Pareizu atbilžu skaits testā	Vērtējums 10 punktu sistēmā	Pareizu atbilžu skaits testā	Vērtējums 10 punktu sistēmā	Pareizu atbilžu skaits testā
0.17	1	2.67	16	5.17	31	7.67	46
0.33	2	2.83	17	5.33	32	7.83	47
0.50	3	3.00	18	5.50	33	8.00	48
0.67	4	3.17	19	5.67	34	8.17	49
0.83	5	3.33	20	5.83	35	8.33	50
1.00	6	3.50	21	6.00	36	8.50	51
1.17	7	3.67	22	6.17	37	8.67	52
1.33	8	3.83	23	6.33	38	8.83	53
1.50	9	4.00	24	6.50	39	9.00	54
1.67	10	4.17	25	6.67	40	9.17	55
1.83	11	4.33	26	6.83	41	9.33	56
2.00	12	4.50	27	7.00	42	9.50	57
2.17	13	4.67	28	7.17	43	9.67	58
2.33	14	4.83	29	7.33	44	9.83	59
2.50	15	5.00	30	7.50	45	10.00	60

3. PIELIKUMS

TIESNEŠA AMATA KANDIDĀTU ATLASES TREŠĀS KĀRTAS VĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI

Vērtējums 10 punktu sistēmā	Skaidrojums, novērtējuma kritēriji
10 punkti	Padziļināta izpratne par problēmjautājumu un attiecināmo normatīvo aktu pielietojumu. Izcilas argumentācijas prasmes, sniegts izsmeļošs problēmjautājuma risinājums. Risinājums ir precīzs un loģiski strukturēts.
9 punkti	Pilnīga izpratne par normatīvo aktu pielietojumu. Ļoti labas argumentācijas prasmes, sniegts izsmeļošs problēmjautājuma risinājums. Risinājums ir precīzs un loģiski strukturēts.
8 punkti	Laba izpratne par normatīvo aktu pielietojumu, labas argumentācijas prasmes, taču konstatējami atsevišķi mazāksvarīgi trūkumi problēmjautājuma risinājumā. Ir pietiekamas zināšanas un prasmes standartsituāciju risināšanai, taču konstatējama atsevišķu sarežģītu jautājumu nepietiekami dziļa izpratne. Risinājums ir pietiekami strukturēts.
7 punkti	Laba izpratne par normatīvo aktu pielietojumu, labas argumentācijas prasmes, taču konstatējami atsevišķi mazāksvarīgi trūkumi problēmjautājuma risinājumā. Ir pietiekamas zināšanas un prasmes standartsituāciju risināšanai, taču konstatējama atsevišķu jautājumu nepietiekami dziļa izpratne. Risinājums ir pietiekami strukturēts.
6 punkti	Ir izpratne par normatīvo aktu pielietojumu, ir novērojamas argumentācijas prasmes, taču pietrūkst padziļināts problēmjautājuma risinājums. Vērojama izteikta liekvārdība, risinājums vāji strukturēts.
5 punkti	Nepietiekama izpratne par normatīvo aktu pielietojumu, ir novērojamas argumentācijas prasmes, taču pietrūkst izpratnes par problēmjautājumu. Vērojama izteikta liekvārdība, risinājums nav strukturēts.
4 punkti	Vāja izpratne par normatīvo aktu pielietojumu. Vājas argumentācijas prasmes. Vāja izpratne par problēmjautājumu. Risinājums nav strukturēts. Vērojama liekvārdība.
3 punkti	Vāja izpratne par normatīvo aktu pielietojumu. Vājas argumentācijas prasmes. Vāja izpratne par problēmjautājumu. Viedokļa izklāsts ir haotisks. Vērojama liekvārdība.
2 punkti	Ir virspusīga izpratne tikai par atsevišķiem normatīvo aktu pielietojuma aspektiem. Nav izpratnes par problēmjautājumu. Secinājumi nav veikti. Viedokļa izklāsts ir haotisks. Vērojama liekvārdība.
1 punkts	Nav izpratnes par normatīvo aktu pielietojumu. Nav izpratnes par problēmjautājumu. Secinājumi nav veikti. Viedokļa izklāsts ir haotisks. Vērojama liekvārdība.

4. PIELIKUMS

TIESNEŠA AMATA KANDIDĀTU ATLASES TREŠĀS KĀRTAS VĒRTĒJUMA LAPA

Komisijas loceklis _____
(vārds, uzvārds)

Tiesneša amata pretendents _____
(vārds, uzvārds)

Pārbaudījums	Vērtējums 10 punktu sistēmā (0–10)	Piezīmes
Rakstiskā daļa		
Mutiskā daļa		

Trešās kārtas kopējais vērtējums: (1-20)	

Komisijas locekļa paraksts _____

5. PIELIKUMS

TIESNEŠA AMATA KANDIDĀTU ATLASES CETURTĀS KĀRTAS RAKSTVEIDA ATBILŽU VĒRTĒJUMA LAPA

Komisijas loceklis _____
(vārds, uzvārds)

Tiesneša amata pretendents _____
(vārds, uzvārds)

Skaidrojums, novērtējuma kritēriji	Vērtējums 10.punktu sistēmā (0–10)	Piezīmes
Pretendents pārzina latviešu valodas gramatiku un nepieļauj stila kļūdas		
Teksts ir labi strukturēts un viegli uztverams		
Ir sniegtas atbildes uz jautājumiem pēc būtības		
Pretendents demonstrē izpratni par tiesneša darbu		
Kopējais vērtējums:		

Komisijas locekļa paraksts _____

6. PIELIKUMS

TIESNEŠA AMATA KANDIDĀTU ATLASES CETURTĀS KĀRTAS KOMPETENČU VĒRTĒJUMA LAPA

Komisijas loceklis _____
(vārds, uzvārds)

Tiesneša amata pretendents _____
(vārds, uzvārds)

Vērtējums 10 punktu sistēmā (0–10)	Piezīmes

Komisijas locekļa paraksts _____

7. PIELIKUMS

RAJONA (PILSĒTAS) TIESAS TIESNEŠA AMATA KANDIDĀTU ATLASES REZULTĀTU LAPA

Nr. p. k.	Pretendenta vārds, uzvārds	Atlases otrās kārtas vērtējums (punktu skaits)	Atlases trešās kārtas vērtējums (punktu skaits)	Atlases ceturtās kārtas vērtējums (punktu skaits)	Atlases kopējais vērtējums (punktu skaits)

Komisijas priekšsēdētājs:
(vārds, uzvārds, paraksts) _____
Komisijas locekļi:
(vārds, uzvārds, paraksts) _____
(vārds, uzvārds, paraksts) _____
(vārds, uzvārds, paraksts) _____

8. PIELIKUMS

APGABALTIESAS TIESNEŠA AMATA KANDIDĀTU ATLASES REZULTĀTU LAPA

Nr. p. k.	Pretendenta vārds, uzvārds	Atlases ceturtās kārtas vērtējums (punktu skaits)	Atlases kopējais vērtējums (punktu skaits)

Komisijas priekšsēdētājs:
(vārds, uzvārds, paraksts) _____
Komisijas locekļi:
(vārds, uzvārds, paraksts) _____
(vārds, uzvārds, paraksts) _____
(vārds, uzvārds, paraksts) _____

9. PIELIKUMS

VADLĪNIJAS DOKUMENTU IESNIEGŠANAI

Atlasē pretendents iesniedz dokumentus, kas atbilst Dokumentu juridiskā spēka likumam un Ministru kabineta 2018.gada 4.septembra noteikumiem Nr.558 „Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtība".

Atbilstoši Valsts valodas likuma 10.panta trešajā daļā noteiktajam dokumentus svešvalodā pretendents iesniedz ar tiem pievienotu Ministru kabineta noteiktajā kārtībā vai notariāli apliecinātu tulkojumu valsts valodā. Dokumentiem, kas izsniegti Latvijas teritorijā līdz 2000.gada 31.augustam, tulkojums valsts valodā nav nepieciešams. Lai apstiprinātu atbilstību likuma „Par tiesu varu" 51.panta pirmās daļas 2.punkta prasībām par valsts valodas prasmi augstākajā līmenī (augstākā līmeņa 2.pakāpē (C2)), pretendents iesniedz kādu no Ministru kabineta 2009.gada 7.jūlija noteikumu Nr.733 „Noteikumi par valsts valodas zināšanu apjomu, valsts valodas prasmes pārbaudes kārtību un valsts nodevu par valsts valodas prasmes pārbaudi" 19.punkā minēto dokumentu kopijām.

Lai apstiprinātu atbilstību likuma „Par tiesu varu" 51.panta pirmās daļas 3.punkta prasībām, pretendents iesniedz dokumentu kopijas, kas, pirmkārt, apliecina augstākās profesionālās vai akadēmiskās izglītības (izņemot pirmā līmeņa profesionālo izglītību) un jurista kvalifikācijas iegūšanu, un, otrkārt, apliecina maģistra vai doktora grāda iegūšanu. Pretendentam ir jābūt gan jurista kvalifikācijai, gan maģistra vai doktora grādam tiesību zinātnē.

Ja grādi un profesionālās kvalifikācijas Latvijā iegūti pēc studiju programmas pabeigšanas, kuru uzsāka īstenot pirms Augstskolu likumā noteiktā grādu un profesionālo kvalifikāciju tiesiskā regulējuma spēkā stāšanās 2000. gada 26.decembrī, pretendentam var būt jāvēršas Akadēmiskās informācijas centrā, lai noteiktu, vai iepriekš iegūtā augstākā izglītība ir pielīdzināma Augstskolu likumā noteiktajiem grādiem un profesionālajai kvalifikācijai.

Ja izglītība ir iegūta ārvalstīs, pretendents iesniedz Akadēmiskās informācijas centra izziņas kopiju par to, kādam Latvijā izsniedzamam izglītības dokumentam vai Latvijā piešķiramam akadēmiskajam grādam atbilst vai ir pielīdzināms ārvalstī izsniegtais izglītības dokuments vai piešķirtais akadēmiskais grāds. Ja izglītības dokuments pretendentam izsniegts ārvalstī, ar kuru Latvija noslēgusi starptautisku līgumu par izglītības dokumentu savstarpēju atzīšanu, tajā var būt noteikta atšķirīga izglītības dokumentu un akadēmisko grādu atzīšanas kārtība.

Lai apstiprinātu atbilstību likuma „Par tiesu varu" 52.panta pirmās daļas 1.punkta prasībām par darba pieredzi, pretendents iesniedz komersanta vai iestādes izsniegtu izziņu vai citu dokumentu, kas apliecina vismaz piecu gadu darba stāžu juridiskajā specialitātē pēc jurista kvalifikācijas iegūšanas. Tiesas priekšsēdētāja palīga vai tiesneša palīga darba pieredzē ieskaita stāžu arī pirms jurista kvalifikācijas iegūšanas, ja kopējais stāžs šajos amatos nav mazāks par pieciem gadiem. Pretendents, kurš darbojies kā individuālais komersants vai pašnodarbinātā persona, iesniedz pierādījumus, ka ir sniedzis juridiskos pakalpojumus.

30.04.2021. LĒMUMS NR.46

PAR TIESNEŠU ĒTIKAS KOMISIJAS REGLAMENTA APSTIPRINĀŠANU

Pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu" 91.[4] panta pirmo daļu, Tieslietu padome nolēma

- apstiprināt Tiesnešu ētikas komisijas reglamentu saskaņā ar pielikumu.

PIELIKUMS

TIESNEŠU ĒTIKAS KOMISIJAS REGLAMENTS

I. VISPĀRĪGIE NOTEIKUMI

1. Tiesnešu ētikas komisijas (turpmāk – komisija) reglaments nosaka komisijas locekļu izvirzīšanas un ievēlēšanas kārtību, komisijas sastāvu un darba organizāciju, pieprasījuma un lūguma izskatīšanas, kā arī atzinuma un ētikas normu skaidrojuma sniegšanas kārtību.

2. Komisija pilda likumā „Par tiesu varu" noteiktās funkcijas, pamatojoties uz Tiesnešu ētikas kodeksa normām.

II. KOMISIJAS LOCEKĻU IZVIRZĪŠANA UN IEVĒLĒŠANA

3. Komisijas locekļa kandidātu tiesneši izvirza individuāli vai kolektīvi, četru nedēļu laikā no Tiesnešu konferences izsludināšanas dienas elektroniski nosūtot pieteikumu Tiesu administrācijai.

4. Vismaz desmit darba dienas pirms Tiesnešu konferences dienas Tiesu administrācija kandidātu sarakstu elektroniski nosūta tiesnešiem.

5. Tiesnešiem ir tiesības uzdot jautājumus izvirzītajiem kandidātiem. Jautājumi un atbildes ir pieejami visiem tiesnešiem.

6. Par komisijas locekļiem ievēl personas, kuras ir saņēmušas balsu vairākumu no Tiesnešu konferencē piedalījušos skaita.

7. Ja vienu kandidātu izvirza vienlaikus rajonu (pilsētu) tiesu tiesneši, apgabaltiesu tiesneši vai Augstākās tiesas tiesneši, tad kandidātu ievēl par

komisijas locekli no tās tiesu instances, kurā saņēmis visvairāk balsu.

III. KOMISIJAS DARBA ORGANIZĀCIJA

8. Komisiju pārstāv, kā arī komisijas darbu vada un organizē komisijas priekšsēdētājs.

9. Komisijas priekšsēdētāju tā prombūtnes laikā aizvieto komisijas priekšsēdētāja vietnieks vai cits komisijas priekšsēdētāja noteikts komisijas loceklis.

10. Komisijas priekšsēdētāju un komisijas priekšsēdētāja vietnieku ievēl komisijas sēdē ar balsu vairākumu.

11. Atstādināšana no tiesneša amata pienākumu pildīšanas aptur komisijas locekļa pilnvaras uz atstādināšanas laiku.

12. Komisijas locekļa pilnvaras izbeidzas, ja:

12.1.viņu atceļ vai atbrīvo no tiesneša amata, izņemot gadījumu, kad tiesnesi no amata atbrīvo sakarā ar likumā noteiktā amata pildīšanas maksimālā vecuma sasniegšanu;

12.2.viņš atsakās no komisijas locekļa amata.

13. Komisijas sēdes sasauc pēc nepieciešamības, bet ne retāk kā reizi trijos mēnešos.

14. Komisijas sēde ir atklāta, ja komisija nav lēmusi citādi.

15. Komisija nosaka personas, kuras tiek aicinātas piedalīties komisijas sēdē.

16. Komisijas sēdi protokolē. Komisijas sēdes gaitu var fiksēt ar audio vai videoaparatūru. Sēdes gaitas audio vai videoierakstu pievieno komisijas sēdes protokolam. Šādā gadījumā protokolā var nenorādīt uzdoto jautājumu un sniegto paskaidrojumu būtību.

17. Ar komisijas atļauju, uzklausot šā reglamenta 30.punktā minētās personas, kā arī tiesnesi, kura iespējamais ētikas normu pārkāpums tiek izskatīts, sēdes gaitu var fiksēt ar audio vai videoaparatūru arī citas personas.

18. Pēc tiesneša pieprasījuma piecu dienu laikā komisija izsniedz protokola norakstu vai audio ierakstu.

19. Komisija lēmumus, atzinumus un skaidrojumus pieņem ar balsu vairākumu. Balsīm sadaloties līdzīgi, izšķirošā ir komisijas priekšsēdētāja balss.

20. Tiesu administrācija nodrošina:

20.1. komisijas lietvedību;

20.2. komisijas locekļu un personu, kurām ir tiesības piedalīties komisijas sēdēs, informēšanu par komisijas sēdēm, to norises laiku, vietu un darba kārtību ne vēlāk kā piecas darba dienas pirms komisijas sēdes;

20.3. komisijas sēžu protokolēšanu;

20.4. citu ar komisijas darba nodrošināšanu saistītu pienākumu izpildi.

21. Tiesu administrācijas norīkots darbinieks savu pienākumu izpildē ir pakļauts komisijas priekšsēdētājam.

IV. SAŅEMTO DOKUMENTU VIRZĪBA

22. Komisijai adresētos dokumentus izskata komisijas sēdē.

23. Par likuma „Par tiesu varu" 91.[2] panta 1.punktā norādīto personu pieprasījuma vai tiesneša lūguma virzību komisija izlemj viena mēneša laikā no pieprasījuma vai lūguma saņemšanas dienas.

24. Komisija pieņem vienu no šādiem lēmumiem:

24.1. pieņemt lūgumu vai pieprasījumu izskatīšanai komisijas sēdē;

24.2. atteikt lūguma vai pieprasījuma izskatīšanu komisijas sēdē;

24.3. nosūtīt saņemtos dokumentus izskatīšanai kompetentai iestādei;

24.4. izskatīt iespējamo ētikas normu pārkāpumu pēc komisijas iniciatīvas komisijas sēdē.

25. Komisija var atlikt lēmuma pieņemšanu, lai iegūtu papildu informāciju.

26. Komisijas lēmumu paziņo šā reglamenta 23.punktā minētajām personām.

V. PIEPRASĪJUMA, LŪGUMA UN IESPĒJAMĀ TIESNEŠA ĒTIKAS NORMU PĀRKĀPUMA IZSKATĪŠANA

27. Komisija uzsāk pieprasījuma, lūguma vai iespējamā tiesneša ētikas normu pārkāpuma izskatīšanu pēc savas iniciatīvas viena mēneša laikā no šā reglamenta 24.1. un 24.4.apakšpunktā minētā komisijas lēmuma pieņemšanas dienas.

28. Komisijas priekšsēdētājs nosaka atbildīgo komisijas locekli – referentu.

29. Tiesnesim, kura iespējamais ētikas normu pārkāpums tiek izskatīts, ir tiesības iepazīties ar lietas materiāliem, sniegt paskaidrojumus un piedalīties komisijas sēdē.

30. Tiesības piedalīties sēdē un sniegt paskaidrojumus ir likuma „Par tiesu varu" 91.[2] panta 1.punktā norādītajām personām.

31. Komisija var uzaicināt sniegt viedokli un piedalīties sēdē lietpratēju attiecīgajā jomā.

32. Komisija var atlikt pieprasījuma, lūguma un iespējamā tiesneša ētikas normu pārkāpuma izskatīšanu, ja tiesnesis nav ieradies uz sēdi.

33. Ja tiesnesis ir lūdzis izskatīt lūgumu vai iespējamo tiesneša ētikas pārkāpumu bez viņa piedalīšanās un komisija uzskata to par iespējamu, pieprasījuma, lūguma un iespējamā tiesneša ētikas normu pārkāpuma izskatīšana notiek bez tiesneša piedalīšanās.

34. Ja pieprasījums vai lūgums ir iesniegts par komisijas locekļa iespējamo ētikas normu pārkāpumu vai komisija pēc savas iniciatīvas izskata iespējamo tiesnešu ētikas normu pārkāpumu, attiecīgais komisijas loceklis lēmuma pieņemšanā nepiedalās.

35. Komisijas loceklis sevi atstata no lēmuma pieņemšanas, ja pastāv apstākļi, kas rada pamatotas šaubas par viņa objektivitāti.

36. Komisija pieņem vienu no šādiem lēmumiem:

36.1. sniegt atzinumu par ētikas normu pārkāpumu;

36.2. sniegt ētikas normu skaidrojumu;

36.3. aprobežoties ar jautājuma izskatīšanu komisijas sēdē.

37. Komisijas priekšsēdētājs paziņo komisijas lēmumu un nosaka termiņu, kad būs iespējams iepazīties ar motivētu lēmumu.

38. Ja komisija atzīst, ka šajā sēdē nav iespējams vienoties par lēmumu, tā nosaka nākamo sēdi viena mēneša laikā. Komisija var noteikt citu sēdes laiku, ja nepieciešams iegūt papildu informāciju.

39. Komisijas sēde var notikt rakstveidā.

40. Komisija sastāda atzinumu divu nedēļu laikā no lēmuma pieņemšanas dienas.

41. Komisija nosaka termiņu skaidrojuma sniegšanai.

42. Referents sagatavo motivētu atzinumu vai skaidrojumu, kuru paraksta komisijas locekļi, kas piedalījās nolēmuma pieņemšanā.

43. Komisijas loceklis var pievienot atzinumam savas atsevišķās domas.

VI. NOSLĒGUMA JAUTĀJUMS

44. Komisijas atzinumus un skaidrojumus publicē portālā www.tiesas.lv, aizsedzot to informācijas daļu, kas atklāj tiesneša identitāti.

Tiesnešu konferences

TIESNEŠU NEKLĀTIENES KONFERENCE 2021.GADA 1.NOVEMBRĪ

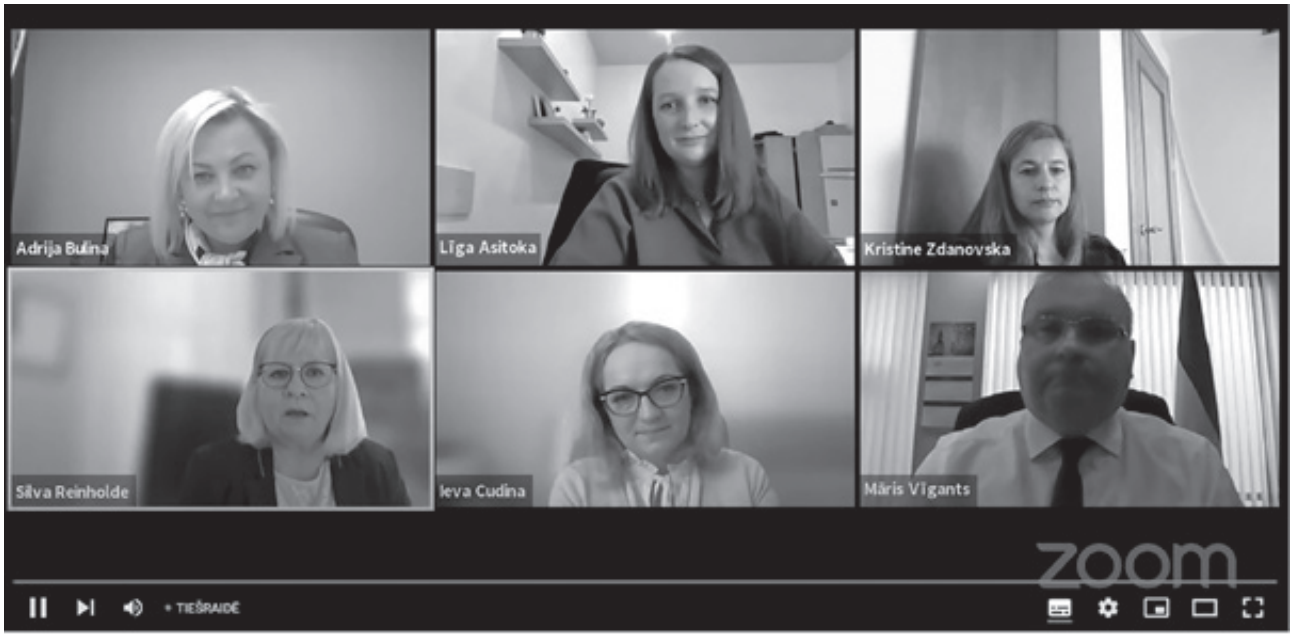

Tiesnešu konferences ekrānā konferences vadītāja Silva Reinholde, sekretāre Kristīne Zdanovska, Tieslietu padomes locekļa amata kandidātes Līga Ašitoka, Adrija Buliņa, Ieva Čudina un Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas locekļa amata kandidāts Māris Vīgants

TIESLIETU PADOMES LOCEKĻA KANDIDĀTU REDZĒJUMS SAVAM DARBAM PADOMĒ

Līga AŠITOKA,
Vidzemes rajona tiesas (Cēsīs) tiesnese

Šodiena ir īpaša. Tāda diena, par kuru pat iedomāties nevarēju.

Paldies Vidzemes rajona tiesas priekšsēdētājam, kurš ir izvirzījis manu kandidatūru tik atbildīgam uzdevumam, paldies, ka ir saskatījis manī tādas īpašības un kvalitātes, kas man ļauj būt šeit un kandidēt Tieslietu padomes locekļa vēlēšanās.

Vēlos pateikt paldies Tieslietu padomei par līdz šim paveikto. Ļoti cienu un augsti novērtēju Jūsu ieguldīto laiku, enerģiju, zināšanas un pieredzi Tieslietu padomes darbā, rūpējoties par tiesu varas attīstību.

Kopš izveidošanas Tieslietu padome ir paveikusi lielu darbu – ir sperti būtiski un nozīmīgi soļi tiesu varas neatkarības, efektivitātes un sabiedrības uzticēšanās veicināšanas jomā. Tostarp palielināta Tieslietu padomes loma tiesnešu karjeras jautājumos.

Ir apstiprināta Tieslietu padomes darbības stratēģija 2021.–2025.gadam. Ir izstrādāts rīcības plāns tiesu efektivitātes un kvalitātes stiprināšanai. Līdz ar to visupirms ir turpināms darbs pie jau iesāktā.

Rīcības plāns skaidri iezīmē nepieciešamās aktivitātes mērķa sasniegšanai. Viena no visupirms risināmajām prioritātēm, manuprāt, un to arī norādījusi darba grupa, ir slodzes izlīdzināšana starp Rīgas pilsētas tiesām. Bet uzskatu, ka var domāt arī tālāk – izlīdzināt slodzi starp Rīgas pilsētas tiesām un pārējām rajona tiesām ārpus Rīgas.

- **Pirmais jautājums, kuram vēlos pievērsties, ir Tieslietu padome kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas pārstāv un veido tiesu sistēmu**

Svarīgi ir atgriezties pie Tiesiskās vides pilnveides komisijas ziņojumā jau 2016.gadā norādītā un izvirzītajiem priekšlikumiem Tieslietu padomes lomas stiprināšanai – tās vietai un nozīmei demokrātiskā, tiesiskā valstī, funkciju paplašināšanai un nepieciešamajiem normatīvo aktu grozījumiem mērķu sasniegšanai.

Lai Tieslietu padomes darbība būtu pilnvērtīga un kvalitatīva, ir nepieciešams tās mērķiem, kompetencei un darbības apjomam atbilstošs organizatoriskais, materiālais ietvars, kā arī no tā izrietošs finansējums. Jau Satversmes tiesa ir norādījusi, ka neatkarība budžeta jomā nozīmē trīs šādu prasību respektēšanu: 1) iespēja sagatavot budžeta pieprasījumu; 2) iespēja pamatot to gan valdībai kā budžeta projekta gatavotājai, gan likumdevējam kā budžeta pieņēmējam; 3) iespēja neatkarīgi administrēt savu budžetu.

Kopš Tieslietu padomes izveides uz šo mērķi ir iets, daudz kas ir panākts, daudz sasniegts, bet vēl aizvien tiesu vara ir atkarīga no izpildvaras, vēl aizvien Tiesu administrācija nav Tieslietu padomes pakļautībā, vēl aizvien par tiesnešu un tiesas darbinieku apmācības jautājumiem lemj izpildvara. Arī 2021.gada Eiropas komisijas sagatavotajā ziņojumā par tiesiskumu norādīts, ka tiesiskajai apmācībai piešķirtos līdzekļus pārvalda Tiesu administrācija, kas ir pakļauta Tieslietu ministrijai. Arīdzan Eiropas tiesnešu konsultatīvās padomes atzinumā norādīts, ka būtu svarīgi, lai pati tiesu vara būtu iesaistīta jaunā mācību centra pārvaldībā, uzraudzībā un prioritāšu noteikšanā atbilstoši Eiropas standartiem.

Ar Tieslietu padomes lēmumu ir apstiprinātas vadlīnijas tiesnešu apmācības organizēšanai 2022. gadam. Tādēļ uzskatu, ka aktīvi jāstrādā, lai šīs vadlīnijas arī sāktu „dzīvot" un realizētos. Esmu gatava ievēlēšanas gadījumā šim uzdevumam pievērsties.

- **Nākamais būtiskais jautājums, kura risināšanā esmu ieinteresēta iesaistīties, ir tiesu sistēmas darba organizācijas pilnveide.**

Pilnveidojot tiesu sistēmas darba organizāciju, visupirms, vajadzētu ņemt vērā tiesu sistēmas vajadzības. Uzskatu, ka ir nepieciešams uzlabot komunikāciju starp Tiesu administrāciju un tiesnešiem.

Spilgts piemērs, kā dzirdējām pēdējā Tieslietu padomes sēdē – e-lietas ieviešana. Esam fakta priekšā – būs e-lieta, bet, kāda tā būs, tiesneši un tiesu darbinieki nezina. Neziņa ir traucējoša, tiesu sistēma ir gatava strādāt un strādāt ar tehnoloģiskām novitātēm, bet gribētos, lai izstrādes procesā mūs – tiesnešus – dzirdētu.

Mēs vēlamies strādāt un esam gatavi to darīt arī izmantojot risinājumus attālinātam procesam, bet vēl aizvien nav pieejamas video iekārtas katrā tiesas sēžu zālē. Nav arī skaidrības, kad būs, kad cerēt.

Tāpat arī nu jau vairāk nekā gadu mūsu lietošanā nodotais TIS2 – instruments, kuram jābūt ērtam, pārskatāmam, bet rezultātā tā ir sistēma, kura visbiežāk tikai apgrūtina ikdienas darbu – tāpat viss tiek izdrukāts, jo atrast dokumentus ātri un ērti nav iespējams, nav meklētāja, sarežģīta datu ievade utt.

- **Pēdējais, bet nebūt mazsvarīgākais, no jautājumiem ir tiesu darbinieki**

Uzskatu, ka līdz šim nepietiekama uzmanība ir veltīta tiesu darbiniekiem. Tiesu darbinieks ir cilvēks, kas mūsu sistēmai palīdz iet uz priekšu, strādāt, darboties kā labam mehānismam.

Vienmēr esmu uzskatījusi, ka tiesnesis ir tik stiprs un spējīgs, cik stipram viņam palīdz būt viņa sastāvs un tiesas kanceleja. Par tiesu darbinieku nedrīkstētu domāt tikai atalgojuma griezumā, par darbinieku būtu jādomā plašāk.

Tas nozīmē padomāt par katru tiesas darbinieku, izprast vajadzības, identificēt tās problēmas, kas apgrūtina un kavē darba pienākumu veikšanu, un visbeidzot – kā darbiniekam darba vidi padarīt patīkamu, drošu un stabilu. Kompetents un spējīgs darbinieks tiesu sistēmai ir jāpiesaista un pēcāk arī jārada tādi apstākļi, kas veicina darbinieka vēlmi palikt darbā tiesā un varbūt nākotnē pretendēt arī uz tiesneša amatu.

Savu uzrunu vēlos noslēgt ar atskatu pagātnē. Kādā no tiesnešu konferencēm toreizējais un tagadējais tieslietu ministrs Jānis Bordāns tiesnešiem uzrunā norādīja, ka „valsts pārvaldē reformas ir mūžīgas kā pati valsts, kopš tās atjaunošanas brīža, bet tiesu iekārtu vajadzētu vienreiz beigt reformēt. Valsts izpildvarai ir jāpasargā tiesu vara no nebeidzamām pārmaiņām."

Man tomēr gribētos teiktajam nepiekrist – nav tiesu vara jāpasargā no pārmaiņām, bet gan jāpasargā no tādām pārmaiņām, kas var negatīvi ietekmēt tiesu varas neatkarību, vienotību un attīstību.

Adrija BULIŅA,
Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas priekšsēdētāja

PAR TIESU SISTĒMU

Tiesas uzdevums ir virzīt darbību uz visaugstāko kvalitāti, uz efektīvu personas tiesību un ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību, padarot tiesas darbu saprotamu un atklātu, tiesas pieejamas. Tiesas darba rezultātiem ir jābūt kvalitatīviem, saprotamiem un savlaicīgiem – noteiktos termiņos, tādējādi viešot sabiedrības uzticību tiesu sistēmai kopumā.

Izvirzītie uzdevumi rosina attīstīties, meklēt aizvien jaunus risinājumus, uzlabojumus, labās prakses piemērus gan Latvijas, gan citu Eiropas valstu tiesu sistēmās. Pamats šo uzdevumu veikšanai ir adekvāta valsts institucionālā pārvaldība, sakārtota tieslietu sistēma, neatkarīga, efektīva tiesu vara un sabiedrības uzticēšanās. Tomēr galvenais šajā sazobē ir un paliek cilvēks. Tātad uzstādījums – kā tiesnesim, prokuroram, advokātam strādāt kvalitatīvāk, efektīvāk un atbildīgāk, lai sabiedrības loceklis gūtu labu gala rezultātu – taisnīgu tiesu.

Nodrošinot sabiedrības prasības efektīvam tiesu darbam, valstiskā līmenī tika formulētas problēmas un noteikts mērķis – paaugstināt tiesu darbības efektivitāti un iespējami racionāli izmantot tiesu rīcībā esošos resursu. Šo mērķu īstenošanai Latvijā ir veiktas nozīmīgas tiesu sistēmas reformas – pāreja uz trijām tiesu instancēm, 2019.gadā ar zemesgrāmatu tiesnešu integrāciju kopējā tiesu sistēmā ir noslēgusies tiesu teritoriālā reforma. Kā nozīmīgākie sabiedrības ieguvumi tika prognozēti īsāki tiesvedības termiņi, kvalitatīvāki tiesu spriedumi, vēl plašākas iespējas nodrošināt objektīvu tiesas procesu.

Lai sekmētu tiesu varas neatkarību, ar 2010. gada 3. jūnija grozījumiem likumā „Par tiesu varu" izveidota Tieslietu padome, kā arī noteiktas tās pilnvaras un kompetence – dalība tiesu sistēmas politikas un stratēģijas izstrādē, kā arī tiesu sistēmas darba organizācijas pilnveidošanā. Kā Tieslietu padomes stratēģijā līdz 2019.gadam, tā arī Tieslietu padomes darbības stratēģijā 2021.–2025.gadam viena no prioritātēm noteikta tiesu varas neatkarība.

Tieslietu padome institucionālā nozīmē risina fundamentāli būtiskus jautājumus, kas skar tiesu

varas un individuālos tiesneša objektīvās neatkarības principus, bet šobrīd normatīvā līmenī Tieslietu padomei piešķirtas konsultatīvas pilnvaras attiecībā uz tiesu sistēmas finansēšanu, nav nodrošināts līdzvērtīga partnera statuss budžeta jautājumu izskatīšanā. Šī ir viena no tiesu varas neatkarības vājākajām pusēm, kas prasa būtiskas izmaiņas.

Kā ikviena sistēma, arī tiesu sistēma ir tik stipra, cik stiprs ir tās vājākais posms. Tieslietu padomes galvenais uzdevums ir spēt identificēt šīs vājās vietas un meklēt tām risinājumus, savā ziņā būt mediatoram sistēmas iekšienē – komunicēt horizontālā līmenī ar tieslietu institūcijām, kā arī būt vertikālai asij sadarbībā ar likumdevēju un izpildvaru.

Tieslietu padomes darbības stratēģijā 2021.–2025. gadam izcelti četri vienlīdz nozīmīgi mērķi: Tiesu varas neatkarības stiprināšana; Tieslietu padomes darbības funkcionalitātes un lomas stiprināšana; Efektīva un kvalitatīva tiesu vara; Sabiedrības uzticēšanās tiesu varai veicināšana.

PAR VEICAMAJIEM DARBIEM

Tiesu varas neatkarības stiprināšana ir pamatu pamats tiesu sistēmai. Tieslietu padomes priekšsēdētājs Aigars Strupišs norāda: pirmkārt, ir jāstiprina Tieslietu padomes institucionālais prestižs. Izrietoši seko aktivitātes šo mērķu sasniegšanai.

Tieslietu padomes kapacitātes stiprināšana. Lai Tieslietu padome kā viena no tieslietu sistēmas politikas veidotājām spētu realizēt savus lēmumus, tai:

- jāpārņem funkcija, kas saistīta ar tiesu administrēšanu;
- jāpanāk lielāka iesaiste likumdošanas procesos – tiesu varu skarošu likumprojektu izstrādāšanā un virzībā;
- jāstiprina padomes sastāvs;
- nepieciešams nostiprināt finansiālo neatkarību.

Līdzšinējā pieredze, vadot tiesu, sekojot līdzi norisēm tiesu sistēmā un ikdienā saskaroties ar tiesnešu viedokli, ir nostiprinājusi pārliecību, ka īpaša uzmanība veltāma Tieslietu padomes stratēģijas 3.punktam **„Efektīva un kvalitatīva tiesu vara"**, kas, cita starpā, nosaka pievērsties tiesu teritoriālās reformas rezultātiem un tās ietekmei uz tiesu sistēmas darbību, kā arī tālāku soļu nepieciešamībai.

Ir noslēgusies nopietna tiesu sistēmas reforma, tomēr darbs līdz galam vēl joprojām nav paveikts. Tieslietu padomei būtu jāuzņemas iniciatīva, jāizstrādā pasākumu kopums tiesu sistēmas reformu kvalitatīvai izvērtēšanai. Kādi ir tās patiesie ieguvumi? Vai tie ir identificēti, analizēti, apkopoti un iedzīvināti tiesu sistēmā valstī? Vai ir noteikti kritēriji, pēc kādiem vadīties tiesu priekšsēdētājiem? Šobrīd ieguvumus var novērtēt tiesas priekšsēdētājs katrs pats savā tiesā. Un tie ir ļoti atšķirīgi. Tā, risinot noslodzes jautājumu, vienā no Rīgas tiesām izskanējis ierosinājums par jaunu reformu – vienotas Rīgas tiesas izveidošanu.

Tiesu sistēmai ir jāattīstās, reformām jābūt attaisnotām un pārdomātām. Tomēr reformas reformu pēc nevar sniegt ieguvumus. Ikviena jaunieveduma, uzlabojuma, lēmuma pamatā ir jābūt sistēmiskai, strukturētai, datos balstītai informācijai. Vitāli svarīgi pieņemt lēmumus, balstoties uz datiem, nevis vispārinātu informāciju.

Neraugoties uz veiktajām tiesu teritoriālajām izmaiņām, joprojām visaugstākā noslodze ir Rīgas tiesu apgabalā. Disbalanss vērojams pat rajona (pilsētas) tiesu noslodzes aspektā Rīgā. Trūkst objektīva izvērtējuma – vai teritoriālās reformas mērķis ir sasniegts, kāda ir bijusi īstenoto pasākumu efektivitāte? Kas varbūt nav izdevies un prasa citādus risinājumus?

Efektīva un kvalitatīva tiesu vara ir definētais vispārīgais mērķis, kas prasa institūciju rīcību un konkrētas neatliekamas darbības. Tuvākajā laikā jārod algoritms tiesnešu amata vietu nepieciešamības izvērtēšanai un vakanču aizpildīšanai rajona (pilsētas) tiesās un apgabaltiesās. Analīze būtu jāveic, balstoties uz tiesu teritoriālās reformas efektivitātes izvērtēšanas rezultātiem, tiesnešu faktiskās noslodzes izvērtējumu tiesās, kā arī „lietu svēršanas" pilotprojekta ietvaros gūtajiem datiem lietu sarežģītības noteikšanai. Liela loma viedokļa noskaidrošanā būtu komunikācijai ar tiesu priekšsēdētājiem, prokuroriem, advokātiem. Savukārt tiesu reformas „pirms" un „pēc" statistikas dati ir pieejami Tiesu administrācijā, to analīze būtu Tieslietu padomes kompetencē.

Tieslietu padomes redzeslaukā ir jābūt tiesu kvalitātes kontroles mehānismiem – uz ko norāda Valsts prezidents Egils Levits. Pozitīvs solis ir 2021. gada 14.jūnijā Tieslietu padomes izveidotā darba grupa Tiesu efektivitātes stiprināšanai.

Tiesu efektivitāti nedrīkst aplūkot tikai kvantitatīvā kontekstā, efektivitāti galvenokārt veido kvalitāte. Personīgā pieredzē balstīta pārliecība atklāj pozitīvus aspektus tiesas spriešanā. Tiesu efektivitāti un kvalitāti veicina specializācijas ieviešana tiesā attiecīgā tiesību nozarē vai attiecīgās civillietu un krimināllietu kategorijās. Uzlabojas tiesu nolēmumu kvalitāte, stabilitātes rādītāji, samazinās tiesvedības termiņi. Tieslietu padomei vajadzētu proaktīvi apzināt šī brīža pieredzi tiesās un, balstoties uz piemēriem, attīstīt tiesnešu specializācijas standartus, tādējādi veicinot izmantot tiesnešu profesionālos resursus specializācijas ieviešanā.

Tiesnešu un tiesu darbinieku atalgojuma jautājums vistiešākā mērā ir saistīts ar neatkarīgas un kompetentas tiesas nodrošināšanu. Izstrādātajā tiesnešu atlīdzības sistēmā nav ievērots būtiskākais – tiesu varas neatkarības princips. Ne tiesnešu, ne arī darbinieku atalgojums nav konkurētspējīgs. Konkrētā jautājuma risināšana nav atliekama.

Noslēdzot – sistēmas, institūcijas, padomes, tiesas – tie ir apzīmējumi, kas jau *a priori* norāda uz to nozīmi, ietekmi, svaru un varu. Uz plāniem, stratēģijām, lēmumiem, spriedumiem... Tomēr atslēgas vārds šajā virknē ir cilvēks. **Profesionālis, personība, apzinīgs sava darba darītājs.** Tādēļ ir būtiski atcerēties, ka tieši no viņa – tiesneša, advokāta, prokurora, kā arī no atbalsta personāla – lielā mērā ir atkarīga taisnīgas tiesas spriešana. Kvalitātes un efektivitātes nodrošināšanas nolūkā ir būtiski apzināties, ka atbalsta personāla jautājumi nav mazsvarīgāki par citiem šeit aplūkotajiem lielajiem jautājumiem. Konkurētspējīgs atalgojums, izglītības un lietderīgas kvalifikācijas celšanas iespējas ir pamats veiksmīgam tiesas sastāva darbam.

Ieva ČUDINA,
Rīgas rajona tiesas tiesnese

Likuma „Par tiesu varu" 89.[1]pants paredz, ka Tieslietu padome ir koleģiāla institūcija, kas piedalās tiesu sistēmas politikas un stratēģijas izstrādē, kā arī tiesu sistēmas darba organizācijas pilnveidošanā.

No Tieslietu padomes darbības stratēģijas 2021.–2025.gadam izriet, ka tās virsmērķis ir nodrošināt līdzvērtīgu tiesu sistēmas pārstāvēšanu valsts varas atzaru dialogā, lai nodrošinātu tiesu varas neatkarību, kvalitāti, attīstību un atbildību. Viens no tās mērķiem ir līdzsvarot attiecības starp tiesu, izpildvaru un likumdevēju; panākt, ka gan likumdevējs, gan izpildvara patiesi rēķinās ar tiesu varu.

Šodien Tiesnešu konferencei ir nodots izvērtēt viena vēlētā Tieslietu padomes locekļa kandidātus, savukārt kandidātiem uzdots izklāstīt savu redzējumu par Tieslietu padomi, tās mērķiem un uzdevumiem, kā arī par savu iesaisti Tieslietu padomes darba īstenošanā.

Ņemot vērā, ka vēlēta Tieslietu padomes locekļa pilnvaru termiņš ir četri gadi, tad savu redzējumu par Tieslietu padomi, tās mērķiem un uzdevumiem saistu tieši ar Tieslietu padomes darbības stratēģijā norādīto virsmērķi turpmākajiem četriem gadiem.

Minēto sasaisti pamatoju ar to, ka, pirmkārt, es apzinos, ka būtisku jautājumu risināšana bez iepriekš noteikta mērķa un plāna ir grūti izpildāma, un, otrkārt, es pilnībā piekrītu šim mērķim – arī es uzskatu, ka jāturpina strādāt pie tā, lai tiesu vara tiktu līdzvērtīgi pārstāvēta valsts varas atzaru dialogā, lai tiktu nodrošināta tiesu varas neatkarība, kvalitāte, attīstība un atbildība.

Tiesā strādāju 20 gadus, esmu strādājusi divās instancēs, dažādos amatos, līdz ar to apzinos gan tiesu sistēmas vājās, gan stiprās puses un labi izprotu tiesu sistēmas vajadzības, kā arī, ņemot vērā, ka Tieslietu padome pastāv tikai 11 gadus, atceros laiku pirms Tieslietu padomes nodibināšanas. Esmu dzirdējusi tādas pārdomas: nav jau neviena, kas tiesu aizstāvētu; tiesai nav iespēju iebilst, u.tml. Tas radīja tādu sajūtu, ka Temīdai Latvijā ne tikai bija aizsietas acis, bet arī aizsieta mute.

Ņemot vērā, ka šāda tiesu varas pārstāvja dialogā ar likumdevēju un izpildvaru ilgstoši nebija, tad šāda mazāku nozīmi piešķiroša attieksme pret tiesu varu diemžēl dziļi iesakņojās un, lai gan Tieslietu padome ar to cīnās, ik palaikam šāda attieksme joprojām pavīd, ko atklāti var redzēt Tieslietu padomes sēdēs. Piemēram, 28.oktobra Tieslietu padomes sēdē risinot jautājumu par e-lietas ieviešanu.

Demokrātiski tiesisku valsti veido trīs valsts varas atzari, un manā ieskatā Tieslietu padome ir īstais instruments, ar ko ļaut tiesu varai runāt.

Tieslietu padomē no 15 locekļiem septiņi ir vēlēti locekļi, no kuriem sešus ievēl Tiesnešu konference. Līdz ar to tieši mūsu pašu ziņā ir tas, kādus savas balss pārstāvjus mēs izvēlamies.

Novērojot Tieslietu padomes sēdes, jāatzīst, ka mēs esam pratuši Tiesnešu konferencēs izraudzīties pārstāvjus, kas prot centīgi darboties, aktīvi iesaistīties un drosmīgi paust savu skatījumu. Man ir ļoti žēl, ka Tieslietu padomē savu darbību neturpinās Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesnesis Zigmunds Dundurs, kurš katrā Tieslietu padomes sēdē turēja rūpi par to, lai tiesas tēls netiktu nepamatoti aizskarts un tiesu sistēmas darbība tiktu uzlabota. Kā 22.oktobra Tieslietu padomes sēdē norādīja senatore Dzintra Balta – Zigmunds Dundurs mācēja strādāt konstruktīvi un uz mērķi vērsti. Man jāatzīst, ka Zigmunds Dundurs pacēla ļoti augstu latiņu tam, kādam jābūt Tieslietu padomes loceklim, un novēlu nākamajiem Tieslietu padomes locekļiem to prast noturēt.

Tieslietu padomes locekļa amata kandidātam uzdots paust savu nākotnes redzējumu par Tieslietu padomes darbību, taču bez pagātnes izzināšanas nevar runāt par nākotni.

Novērtējot Tieslietu padomes sākotnējo darbību, secināms ka tikai kopš 2014.gada pamazām pieauga Tieslietu padomes loma un nozīme tiesu sistēmā, taču vēl 2017.gadā Valsts Kontrole norādīja, ka Tieslietu padome pagaidām nav spējusi būtiski ietekmēt tiesu sistēmas attīstību un kļūt par noteicošo sviru tiesu sistēmas politikas un stratēģijas izstrādē, Tieslietu padomes funkcijas ir definētas piesardzīgi un tās funkcijas būtu jāpaplašina.

2018.gada 7.septembra Tiesnešu konferencē tika pausts viedoklis, ka Tieslietu padome sākumā pēc tās dibināšanas nebija līdzvērtīgs partneris dialogā ar likumdevēju un izpildu varu; Tieslietu padomes locekļi, kas pārstāvēja likumdevēju, izpildu varu, bija pret tiesu, tiesnešu neatkarības nostiprināšanu; Tieslietu padomei bija jābūt tiesu sistēmas reformu virzītājai, ne izpildvaras sagatavoto reformu apstiprinātājai.

Tikai 2018.gadā tika paplašinātas Tieslietu padomes funkcijas tiesnešu karjeras jautājumos, attiecīgi tika samazināta Tieslietu ministrijas loma tieslietu sistēmai būtisku jautājumu risināšanā.

Eiropas Komisija 2021.gada ziņojumā par tiesiskumu Valstu sadaļā – tiesiskuma situācija Latvijā – norādījusi, ka Latvijas tiesu sistēma ir guvusi labumu no pasākumiem, kuru mērķis ir turpināt uzlabot tās neatkarību, kvalitāti un efektivitāti.

Apkopojot minēto, secinu, ka sākotnēji Tieslietu padome tika uzskatīta par forumu dialogam ar citiem Latvijas tiesu sistēmas dalībniekiem, tai skaitā Saeimu, valdību, advokātiem, prokuroriem, utt., tas arī bija pareizi, jo gan bija, gan ir nepieciešams apspriest juridiskas problēmas un jautājumus tieslietu jomā kopumā un tas novērš konfliktus un nodrošina tiesu sistēmas darba caurskatāmību. Taču ir skaidrs, ka ar foruma izveidi un uzturēšanu vien nav pietiekami, lai varētu runāt par absolūti neatkarīgu tiesu sistēmu.

Tieslietu padome veidojas par institūciju, kas izstrādā tiesu sistēmas attīstības stratēģiju, nosaka sasniedzamos mērķus un spēj aktīvi rīkoties mērķu sasniegšanai. Taču arī ar to vien nepietiek – Tieslietu padomei jākļūst par neatkarīgu, Latvijas Republikas Satversmē noteiktu institūciju, kas pārstāv tiesu varu.

Tā kā Tieslietu padome šobrīd vērtējama kā augstākais tiesnešu pašpārvaldes orgāns, tad, domājot par to, kādi būtu optimistiskākie Tieslietu padomes sasniegumi, secinu, ka Tieslietu padomei būtu jābūt

tai institūcijai, kura izlemj visus jautājumus, kas skar tieslietu jomu – iniciē likumdošanu, tur neatkarīgu tiesu budžetu, pārrauga Tiesu administrācijas darbu, ir tiesu varas lēmējinstitūcija, ir tiesnešu atlases, karjeras jautājumu un apmācības sistēmas pārraugs.

Bez šiem ilgtermiņa mērķiem Tieslietu padomei jāturpina arī jau iesāktie darbi tiesu sistēmas darba organizācijas pilnveidošanā – jāveicina tiesnešu amata vietu vakanču aizpildīšanu un lietu izskatīšanas termiņu, vienlaikus tiesnešu noslodzes izlīdzināšanu.

Tāpat uzskatu, ka Tieslietu padomei jāturpina darbs pie tiesu varas neatkarības stiprināšanas, tiesu varas efektivitātes uzlabošanas un sabiedrības uzticēšanās tiesu varai veicināšanas.

Esmu tiesas patriote, ko esmu pierādījusi gan līdzšinējos darbos, gan vārdos, un vēlos arī turpmāk darboties tiesas labā un tās interešu aizstāvībā.

PAR TIESNEŠU KVALIFIKĀCIJAS KOLĒĢIJAS DARBU

Māris VĪGANTS,
Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas locekļa amata kandidāts

Paldies par to, ka piedalāties Tiesnešu neklātienes konferencē, tādējādi pildot no likuma izrietošo pienākumu piedalīties tiesnešu pašpārvaldē, jo tiesnešu konference ir tiesnešu pašpārvalde ar visaugstāko ar likumu apveltīto spēku.

Liels paldies tiem kolēģiem, kuri izvirzīja mani uz Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas locekļa amatu. Šī vakance atbrīvojās 29.septembrī, kad man beidzās pilnvaru termiņš. Esmu pildījis Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas locekļa pienākumus jau kopš 2013.gada, tātad man ir pagājuši divi termiņi, un no 2015.gada esmu vadījis arīdzan Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas darbu.

Īsumā došu nelielu ieskatu par to, kas ir noticis kopš 2018.gada.

PROFESIONĀLĀS DARBĪBAS NOVĒRTĒŠANA: REZULTĀTI UN SECINĀJUMI

2017.gadā mani otro reizi ievēlēja Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijā, un 2018.gadā sākās tiesnešu kārtējās profesionālās darbības novērtēšanas otrais aplis. Kādi ir rezultāti, kas ir sasniegts trīs gados? Ko ir paveikusi Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija, pateicoties tajā ievēlētajiem kolēģiem? Ar kopīgu darbu mūsu rezultāti ir šādi:

- 534 tiesnešu profesionālā darbība ir novērtēta pozitīvi;
- 7 tiesnešu profesionālā darbība ir novērtēta negatīvi. No tiem divi tiesneši ir beiguši tiesneša darba tiesiskās attiecības, un ar Saeimas lēmumu viņi ir atbrīvoti no tiesneša amata.

Šie skaitļi pirmšķietami var likties ļoti labi, taču, ja iedziļināmies skaitļu būtībā, tas nozīmē, ka 7 no kolēģiem ir saņēmuši neapmierinošu darbības vērtējumu, un tas manā skatījumā ir pietiekami liels skaits, kam ir jāvelta nopietna uzmanība. Jo katru dienu, ko mēs strādājam, pildām savus amata pienākumus, mēs katrs apzināmies, ka mēs šos amata pienākumus pildām sabiedrības labā. Mēs šo darbu strādājam pilnīgi pēc brīvas gribas, tāpēc, ka mēs gribam šo darbu strādāt, mēs to vēlamies paveikt iespējami labi, un nav iedomājama situācija, ka kāds tiesnesis rīkojas un darbojas, lai nesasniegtu vislabākos iespējamos darba rezultātus.

Kvalifikācijas kolēģijas kā tiesnešu pašpārvaldes uzdevums ir novērtēt periodiski katra tiesneša profesionālo sniegumu. Ideju, kāpēc ir novērtēšana, domāju, visi kolēģi zina – tas ir tāpēc, lai sistēma kopumā strādātu labi un darbotos vēl labāk. Sistēmas daļu veido ikviens no mums ar savu darbu, ar izturēšanos, ar attieksmi, ar lēmumiem un spriedumiem. Ar visu, kas ir saistīts par un ap tiesneša darbu.

Kolēģija trīs gados ir veikusi ļoti nopietnu darbu, izanalizējusi ārkārtīgi daudz dažādu dokumentu, un kopējie secinājumi ir tādi, ka mēs, tiesneši, godprātīgi veicam savus amata pienākumus, mēs to darām kompetenti, ar atbildības sajūtu, tomēr pastāv atsevišķas kļūdas jeb kļūdu tendences. Var teikt – mūsu pienākums ir mācīties, vispusīgāk izprast, kurš mūsu profesionālās darbības virziens būtu uzlabojams, jo, runājot līdzībās, pilnībai nav robežu. Katra diena, ko strādājam, ir veltīta tam, lai savus darba pienākumus mēs pildītu pēc iespējas labāk.

Kvalifikācijas kolēģijai kā tiesnešu pašpārvaldei ir fundamentāli svarīga nozīme, jo tā vērtē tiesneša darbu. Kā ievadrunā norādīja Augstākās tiesas priekšsēdētājs, ir jānovērtē tas, ka tikai un vienīgi Latvijas tiesneši veido tiesu sistēmas kvalitāti visplašākajā nozīmē, attīsta un pilnveido sistēmas veiktspēju, un katrs tiesnesis ir pirmsākums tam, ka sistēma kopumā strādā vai nu labi, vai ne tik labi, vai atsevišķos gadījumos sistēma strādā slikti.

Kopējais secinājums novērtēšanas procesa rezultātam būtu tāds, ka tiesu sistēmas darbība atsevišķos aspektos ir pilnveidojama, jo īpaši tādos kā nolēmumu pamatojums, pamatojuma vispusīgums, nolēmuma saturs pēc būtības, nolēmuma teksts, kas ir juridiski korekts, nav garš un visiem lietas dalībniekiem saprotams. Pats par sevi saprotams, ka tiesnešu rīcībai gan tiesas zālē, gan ārpus tās, gan kolēģu attiecībās, gan sadzīvē jāatbilst Tiesnešu ētikas kodeksa normām. Nesen ir pieņemts jauns, moderns Ētikas kodekss, un tajā ietvertās idejas par neatkarību, objektivitāti, kompetenci, atbilstību, godprātību un cieņu – tie ir tie pīlāri, uz kuriem tiesnešiem ir jābalstās savā ikdienas darbā. No profesionālās darbības novērtēšanas dokumentiem var redzēt arī kolēģa attieksmi, viņa pasaules uzskatu, to, kā viņš pilda amata pienākumus, un to, vai kolēģis vēlas savu ikdienas darbu darīt vēl labāk. Tas nav pārmetums, bet no novērotā var secināt,

ka reizēm kolēģiem ir vēlēšanās darīt labāk, bet varbūt pietrūkst prasmju, pietrūkst sadarbības vai padoma. Bet šie jautājumi ir labojami un vēršami uz labu.

PERSONĪGA, PROFESIONĀLA, CILVĒCĪGA ATTIEKSME

Mums ir tiesnešu apmācības Tiesnešu mācību centrā – formālas, attālinātas mācības, bet, ņemot vērā, ka tiesu reformas rezultātā mums ir lielas tiesas, es gribētu uzsvaru likt pirmkārt uz diskusiju tiesas kolēģijā iekšienē – kvalitatīvu juridisku diskusiju, kurā apskatām problēmjautājumus un mēģinām rast vienotu skatu punktu, lai vienas tiesas ietvaros nebūtu dažādas tiesu prakses, dažādas attieksmes par vieniem un tiem pašiem jautājumiem. Jo cilvēks, atnākot pie mums, atnāk pie Latvijas tiesas kopumā. Viņš nezina citus Latvijas tiesnešus, viņš zina tikai konkrēto tiesnesi, un viņam rodas iespaids par tiesu tieši no katra no mums.

Tas ir tas, ko es vēlētos, lai kolēģi sadzird un sajūt: ka tas ir ļoti svarīgi, un cilvēkam ir vajadzīga personīga, profesionāla un cilvēcīga attieksme. Tas ir tas, uz ko mums ir jāvirzās. Tas ir tas, ko mēs pilnveidojam un kas mums ir jāpilnveido ikdienā neatkarīgi no tā, cik liels ir mūsu stāžs, cik lielas un plašas ir mūsu zināšanas.

PAR DARĀMAJIEM DARBIEM

Kas būtu jādara Kvalifikācijas kolēģijai? Protams, jāpilda ar likumu noteiktie pienākumi, jāvērtē tiesnešu profesionālā darbība un jāveic citas kolēģijai noteiktās funkcijas.

Ņemot vērā tiesu sistēmas reformu rezultātus, būtu jādomā par kolēģijas sastāva paplašināšanu, iekļaujot tajā pārstāvi tieši no Administratīvās rajona tiesas kā pirmās instances tiesas. Tāpat neaizmirsīsim par Ekonomisko lietu tiesas kolēģiem.

Nākamais – ir jāreformē Augstākās tiesas tiesnešu novērtēšanas kritēriji, novērtēšanu jāpadara pilnīgāku un vispusīgāku, kas atbilst tieši kasācijas instances tiesas tiesneša lomai un nozīmei. Sadarbība ar Tieslietu padomi šajā aspektā ir ļoti nozīmīga, jo mums kopā jāsaprot, vai tas ir reglamenta vai likuma jautājums.

Trešais ierosinājums – kvalitātes stiprināšanas nolūkā tiem kolēģiem, kuriem stāžs ir līdz 10 gadiem, periodiskai novērtēšanai būtu jābūt ik pēc trim gadiem. Tas ļautu ātrāk identificēt problēmjautājumus, kādus var ieraudzīt kolēģu nolēmumos, par tiem varētu pietiekami ātri diskutēt, un, ja nepieciešams, kolēģija varētu sniegt ieteikumus profesionālās darbības pilnveidei.

Vēlreiz uzsveru – kopumā Latvijas tiesu sistēma strādā kvalitatīvi un labi. Mūsu kopīgs uzdevums ir padarīt to vēl labāku un saprast, ko mēs katrs varam darīt kopējā labuma vārdā.

TIESNEŠU KONFERENCES LĒMUMI

PAR TIESLIETU PADOMES LOCEKĻA IEVĒLĒŠANU

Tiesnešu e-konferencē 2021.gada 10.novembrī par Tieslietu padomes locekli no rajona (pilsētas) tiesu tiesnešu vidus ievēlēta Līga AŠITOKA, Vidzemes rajona tiesas tiesnese Cēsīs.

PAR TIESNEŠU KVALIFIKĀCIJAS KOLĒĢIJAS LOCEKĻA IEVĒLĒŠANU

Tiesnešu e-konferencē 2021.gada 2.novembrī par Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas locekli no Administratīvās apgabaltiesas tiesnešu vidus ievēlēts Māris VĪGANTS, Administratīvās apgabaltiesas priekšsēdētājs.

PAR TIESNEŠU DISCIPLINĀRKOLĒĢIJAS LOCEKĻA IEVĒLĒŠANU

Tiesnešu e-konferencē 2021.gada 22.septembrī par Tiesnešu disciplinārkolēģijas locekli no Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta tiesnešu vidus ievēlēts senators Aivars UMINSKIS.

Eiropas tiesiskajā telpā

EIROPAS TIESLIETU PADOMJU ASOCIĀCIJAS ĢENERĀLĀS ASAMBLEJAS ĀRKĀRTAS SĒDE

Augstākās tiesas priekšsēdētāja padomniece Tieslietu padomes jautājumos Solvita HARBACEVIČA un Tieslietu padomes sekretariāta padomniece Dace ŠULMANE 28.oktobrī piedalījās Eiropas Tieslietu padomju asociācijas (ENCJ) Ģenerālās asamblejas ārkārtas sēdē Viļņā.

ENCJ Ģenerālajā asamblejā pieņemts lēmumu izslēgt no asociācijas Polijas Tieslietu padomi, jo tā neatbilst asociācijas noteikumiem attiecībā uz neatkarību no politiskajām varas institūcijām.

Kopš 2018.gada septembra, kad Polijas Tieslietu padome tika atstatīta no darbības ENCJ (liedzot tai vēlēšanu tiesības un aktīvu dalību ENCJ ikgadējās aktivitātēs), notika pastāvīga situācijas analīze un monitorings. Šo gadu laikā ENCJ valde nav pārliecinājusies par situācijas uzlabošanos Polijas Tieslietu padomē. Priekšnoteikums dalībai ENCJ ir attiecīgās valsts tieslietu padomes neatkarība no izpildvaras un likumdevēja varas, kā arī atbildība par atbalstu tiesu varai neatkarīgu lēmumu pieņemšanā. ENCJ ir secinājusi, ka Polijas Tieslietu padome neatbilst šim kritērijam un neaizsargā tiesu varu un tiesnešus individuāli. ENCJ dalībvalstis balsojumā lēma atbalstīt organizācijas valdes priekšlikumu izslēgt Polijas Tieslietu padomi (vienu no ENCJ dibinātājorganizācijām) no savu biedru loka. Vienlaikus atzīmēts, ka šāds lēmums ir īpaši nepatīkams, ņemot vērā, ka Polijas pārstāvji ilggadēji bijuši augstu novērtēti kolēģi ENCJ darbībā. Lēmums par izslēgšanu nav ticis pieņemts viegli. Visas par Polijas kolēģu izslēgšanu balsojušās tieslietu padomes to darījušas, aizsargājot ENCJ un tās vērtības: tiesu varas neatkarību un tiesiskumu Eiropā. Eiropas tiesu sistēmām ir kopīgs pienākums skaidri reaģēt uz situācijām, kurās tiek apdraudēta tiesu neatkarība.

Vienlaikus ENCJ uzsver, ka tā turpinās sadarboties ar visām pusēm, lai aizsargātu un pēc iespējas drīz atjaunotu tiesu varas neatkarību Polijā. Kā norādīja ENCJ prezidents Filipo Donati, tiklīdz Polijas Tieslietu padome atbildīs ENCJ dalības priekšnoteikumiem, tā ar gandarījumu tiks atpakaļuzņemta kā pilntiesīgs biedrs.

ENCJ darba kārtībā Viļņā bija arī diskusija par nākamo gadu darbiem ENCJ 2022.–2025.gada stratēģijas kontekstā. Dalībvalstu pārstāvji apsprieda arī jaunu priekšlikumu – nepieciešamību izstrādāt vienotu Eiropas Tieslietu padomju uzvedības kodeksu.

ENCJ pārstāvji informēti par nākamo Eiropas tiesnešu neatkarības aptauju, kas tiks organizēta 2022.gada sākumā. Elektroniskā aptauja notiks centralizēti, tādējādi katram Eiropas tiesnesim tiks dota vienlīdzīga iespēja sniegt savu redzējumu par tiesu neatkarības aspektiem savā valstī.

TIESLIETU SISTĒMU EFEKTIVIZĀCIJAS KOMISIJAS 36.PLENĀRSĒDE

Krimināllietu departamenta senatore Aija BRANTA kā Latvijas pārstāve Eiropas Padomes Tieslietu sistēmu efektivizācijas komisijā (CEPEJ) jūnijā tiešsaistes režīmā piedalījās komisijas 36.plenārsēdē.

Plenārsēdē tiesu sistēmu kvalitātes jomā tika pieņemti divi dokumenti.

Dokuments CEPEJ(2021)6 **„Par tiesas klienta aktīvāku iesaistīšanu tiesu sistēmas darbā”**: Vadlīnijas un pētījums par tiesas klienta centrālo lomu civillietu izskatīšanā un par valodas vienkāršošanu un skaidrību saziņā ar tiesas klientiem.

Ar tiesas klientiem saistīti jautājumi jau vairākus gadus ir Eiropas Padomes uzmanības lokā, un tiesas klientu interešu izvērtēšana ir arī CEPEJ darba pamatā. Vairākos CEPEJ pētījumos ir vērtēti tiesas procesu dažādie aspekti, vadoties tieši no tiesas klientu skatupunkta. Piemēram, Rokasgrāmata tiesas klientu apmierinātības novērtēšanas veikšanai Eiropas Padomes dalībvalstīs (CEPEJ(2016)12), Vadlīnijas tiesu karšu izveidošanai (CEPEJ(2013)6), Vadlīnijas tiesas telpu organizēšanai un to pieejamības nodrošināšanai (CEPEJ(2014)12).

Turpinājums jau veiktajam darbam bija civillietu izskatīšanas procesa pētījums – kā nodrošināt klientu uzticēšanos tiesu sistēmai neatkarīgi no lietas iznākuma, izskatot viņa konkrētu pieteikumu civillietā. Tiesnešu neatkarība un objektivitāte, procesu atbilstība saprātīga termiņa prasībām ir priekšnoteikumi šā mērķa sasniegšanai. Nepieciešams arī nodrošināt personas tiesības tikt uzklausītai, kā arī atklātums un atbildība. Līdz ar to nepieciešamas attiecīgas procesuālās tiesību normas, kā arī tiesneša un tiesas klienta komunikācijas uzlabošana. Proti, ja tiesas procesā klientam tiek atvēlēta pasīva vērotāja loma, viņš jutīsies kā „cietušais”, pat ja tiesas nolēmums būs nevainojams.

Analizējot Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi, izskatot iesniegumus par Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.panta pirmās daļas pārkāpumiem, kā arī ņemot vērā vairāku Eiropas Padomes dalībvalstu praktiķu izteiktās atziņas, CEPEJ ir izstrādājusi astoņas vadlīnijas, kuras pētījumā ir izvērsti analizētas, pamatojoties tieši uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi. CEPEJ dokumentā norādīts, ka joprojām nepietiekami izpētīta joma ir tiesas procesos, nolēmumos un juridiskajos dokumentos, kā arī komunikācijā ar tiesas klientiem lietotā valoda.

CEPEJ izstrādātās vadlīnijas (pavisam septiņas) pamatā balstās uz pētījumu par dalībvalstīs veiktajiem pasākumiem komunikācijas uzlabošanai ar tiesas klientiem. Dokumentam pievienots arī pētījums.

Otrajā plenārsēdē pieņemtajā dokumentā CEPEJ(2021)4REV4 **Vadlīnijas tiesas procesu organizēšanai video konferences režīmā** apkopoti svarīgākie pasākumi, kādus valstis vai tiesas varētu ieviest, lai nodrošinātu tiesas procesus video konferences režīmā, nepārkāpjot Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 6.pantā noteiktās personas tiesības uz taisnīgu tiesu un ievērojot Eiropas Padomes Konvencijā par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automatizēto apstrādi noteiktās prasības. Šo Vadlīniju mērķis ir sniegt dalībvalstīm praktiskus ieteikumus, izskatot lietas attālināti, samazinot jebkādu risku aizskart tiesības tikt uzklausītiem, tiesības aktīvi piedalīties tiesas procesā un tiesības uz aizstāvību. Vadlīnijas piemērotas visiem procesu veidiem, proti, civilprocesam, administratīvajam un kriminālprocesam.

Citi plenārsēdē izskatītie jautājumi. Eksperti informēja plenārsēdi par ziņojuma „Eiropas tiesu sistēmas" (2022.gada izdevums, 2020.gada dati) gatavošanu.

Uzklausīta novērotāju – Starptautiskās Tiesnešu asociācijas, Eiropas ekspertīžu un ekspertu institūta, Notāru padomes – informācija par izstrādātajiem pētījumiem, kas balstīti uz CEPEJ 2018.gada Ziņojumā „Eiropas tiesu sistēmas" iekļauto informāciju attiecīgajās jomās.

Kiberjustīcijas un mākslīgā intelekta jomā CEPEJ eksperti informēja plenārsēdi par Kiberjustīcijas darba grupas darbu, izstrādājot dokumentus par tiesas sēžu video konferencēm, tiesas dokumentu elektronisku aizpildīšanu, strīdu risināšanu tiešsaistē, nolēmumu izpildes procedūrām tiešsaistē un Eiropas Kiberjustīcijas tīklojumu.

Plenārsēdē pieņemts dokuments CEPEJ(2021)8 – Rokasgrāmata tiesas informācijas paneļu izveidošanai. Rokasgrāmata pamatā ir paredzēta kā palīglīdzeklis tiesu vadītājiem tiesas informatīvo paneļu izveidošanai konkrētas tiesas darba analīzei. Tajā aplūkoti četri informācijas paneļu izstrādes aspekti: informācijas paneļa saturs; datu vizualizācija; procesam izvirzītās tehniskās prasības; praktisku vadlīniju saraksts. Rokasgrāmatā sniegta tiesas informācijas paneļa definīcija, minēti to izveidošanas svarīgākie mērķi, kā arī ieteikumi to klasificēšanai. Piemēram, tiesas organizatoriskais panelis, konkrēta tiesneša personālais informācijas panelis, kas nodrošina tiesnesi ar instrumentiem sava darba laika pārvaldībai un lietu izskatīšanas laika labākai plānošanai.

Plenārsēdē apspriesti arī citi ar CEPEJ darbu saistīti jautājumi.

EIROPAS TIESNEŠU KONSULTATĪVĀS PADOMES VIEDOKLIS NR.23 (2020) PAR TIESNEŠU BIEDRĪBU LOMU TIESNEŠU NEATKARĪBAS STIPRINĀŠANĀ

Pieņemts plenārsēdē 2020.gada 6.novembrī

Viedoklī pausto atziņu kopsavilkums

1. Tiesnešu biedrības ir brīvprātīgas bezpeļņas profesionālas organizācijas.

2. Eiropas Tiesnešu konsultatīvā padome atzīst, ka ikvienā tiesu sistēmā ir jābūt izveidotai vismaz vienai tiesnešu biedrībai.

3. Valstij ir jānodrošina apstākļi tiesnešu biedrošanās brīvībai un tiesību uz vārda brīvību efektīvai īstenošanai. Vienlaikus valstij ir jāatturas no jebkādas iejaukšanās, kas varētu apdraudēt tiesnešu biedrību neatkarību.

4. Tiesnešu biedrību svarīgākais mērķis ir tiesiskuma stiprināšana, tiesnešu neatkarības un tiesneša amata prestiža aizsardzība, stiprinot tiesneša amata statusu un nodrošinot atbilstošus darba apstākļus.

5. Tiesnešu biedrībām ir nozīmīga loma tiesnešu apmācībā un tiesnešu ētikas normu izstrādāšanā, biedrības dod savu ieguldījumu arī tiesu sistēmas reformu īstenošanā.

6. Ņemot vērā tiesnešu biedrību lomu un paveikto, tās var dot ievērojamu ieguldījumu tiesu sistēmas darbības uzlabošanā un tiesiskuma stiprināšanā. Šāds ieguldījums vienmēr būs nozīmīgs un vērtīgs.

7. Jādod iespēja tiesnešu biedrībām vērtēt un izteikt savu viedokli par iecerēto normatīvo aktu projektiem, kas attiecas uz tiesneša amata statusu un tiesu administrēšanu.

8. Atklātībā un savstarpējā cieņā balstīts dialogs, ievērojot katra dialogā iesaistītā lomu, veicinās tiesu sistēmas un tās reformu efektivitāti.

9. Tiesnešu biedrību vieta tiesu sistēmā dod tām iespēju informēt masu medijus un sabiedrību par tiesu un tiesnešu darbu un viņu lomu.

10. Tiesnešu biedrībām jāizvairās no savas darbības saskaņošanas ar politisko partiju vai politisko amatu kandidātu interesēm, un tās nedrīkst iesaistīties politisku jautājumu risināšanā. Tiesnešu biedrībām jādarbojas tām izvirzīto mērķu jomā.

11. Tiesnešu biedrību struktūrai ir jābūt demokrātiskai. Biedrības finansēšanai un lēmumu pieņemšanai ir jābūt atklātai vismaz tās biedriem.

12. Tiesnešiem nevar uzlikt pienākumu atklāt savu piederību tiesnešu biedrībai.

13. Tiesnešu biedrības atbalsta pārrobežu sadarbību un pieredzes apmaiņu ar citu dalībvalstu tiesnešu biedrībām. Eiropas līmenī tiesnešu biedrības apvienojas vairākās Eiropas tiesnešu biedrību apvienībās un organizācijās.

14. Eiropas līmenī tiesnešu biedrībām ir nozīmīga loma Eiropas vērtību un tiesiskuma standartu stiprināšanā un aizsardzībā cilvēktiesību un tiesiskuma jomā. Līdz ar to ikvienas valsts institūcijām un starptautiskajām organizācijām ir jāņem vērā šo biedrību veiktais darbs.

15. Eiropas Tiesnešu konsultatīvā padome rekomendē Eiropas institūcijām ņemt vērā un izmantot no dalībvalstu atšķirīgajām tiesu sistēmām gūto pieredzi un uz pieredzes pamata secināto.

16. Eiropas Tiesnešu konsultatīvā padome atbalsta regulāru pieredzes apmaiņu starp tiesnešu biedrībām un ieinteresētajām institūcijām.

Sagatavoja un tulkoja Aija Branta

III

PIEREDZE: KOMANDĒJUMU INFORMĀCIJA UN ATZIŅAS

Civillietu departamenta senatore Zane PĒTERSONE piedalījās Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma biroja (*EUIPO*) organizētajā seminārā tiesnešiem

(Alikante, 2021.gada 9.oktobris – 14.oktobris)

Seminārs rīkots tiesnešiem un prokuroriem, kuri strādā ar intelektuālā īpašuma tiesību lietām. Šis Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma biroja seminārs bija pirmais klātienes seminārs pēc gandrīz divu gadu pārtraukuma. Līdz ar to šoreiz bija gan ievērojami samazināts dalībnieku skaits, gan arī citādi veidota programma, liekot uzsvaru uz šīs kategorijas lietas izskatošo tiesnešu (un prokuroru) tīkla atjaunošanu un jaunākās informācijas apmaiņu.

Seminārā piedalījās tiesneši un atsevišķi prokurori no Beļģijas, Bulgārijas, Horvātijas, Čehijas, Igaunijas, Grieķijas, Itālijas, Latvijas, Lietuvas, Luksemburgas, Norvēģijas, Polijas, Portugāles, Slovēnijas un Spānijas. No Latvijas piedalījās arī Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas tiesnese Ilze Ošiņa un Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesnese Inga Krigena-Jurkāne, kuras arī specializējas intelektuālā īpašuma lietu izskatīšanā.

Viena no vērtīgākajām lekcijām bija „Apķīlāšana autortiesību lietās ar nezināmiem pārkāpējiem vai pārkāpējiem, kuri atrodas dažādās jurisdikcijās", kuru lasīja prokurors Makss Brauns (*Max Braun*) no Luksemburgas. Viņš norādīja, ka mūsdienās izsekot naudas plūsmai un turpināt pieeju „seko naudai" (*„follow the money" approach*) paliek arvien grūtāk, pat neiespējami. Tādēļ Luksemburgā izmēģina tādu risinājumu, ka gadījumos, kad vainīgās personas noskaidrot nav iespējams, pirmšķietami nelegālie līdzekļi tiek apķīlāti, un pēc tam tiesa tos konfiscē. Savukārt persona, kura uzskata, ka viņai ir kādas tiesības uz apķīlāto naudu, var izvirzīt savas pretenzijas tiesā un pierādīt naudas piederību un legālo izcelsmi. Prokurors stāstīja, ka reizēm viņi pat apķīlā vairākus miljonus, bet neviens uz šo naudu nepiesakās.

Citas vērtīgas lekcijas bija „Eiropas Savienības preču zīmju tiesības: no veciem priekšstatiem uz jaunām idejām un jaunām robežām", kuru lasīja tiesnesis Pjērs Īvs DeHarvens (*Pierre-Yves de Harven*) no Beļģijas, „Autortiesību un citu intelektuālā īpašuma tiesību attiecības", tiesnese Emanuela Džermano Kortēze (*Emanuela Germano Cortese*) no Itālijas, un „Mediji: sabiedrotie vai ienaidnieki", kuru lasīja tiesneši Maja Praljaka (*Maja Praljak*) un Igors Periša (*Igor Periša*) no Horvātijas.

Ņemot vērā mērķi atjaunot intelektuālā īpašuma lietas izskatošo tiesnešu (un prokuroru) tīklu, savstarpējās pieredzes un informācijas apmaiņu, tam tika veltīta pirmās dienas pēcpusdiena, kas raisīja interesantas diskusijas. Izmantoju iespēju padiskutēt par vairākiem preču zīmju tiesību jautājumiem, kas šobrīd ir aktuāli Senātā.

Administratīvo lietu departamenta senatore Jautrīte BRIEDE piedalījās Itālijas Valsts Padomes un Eiropas Augstāko administratīvo tiesu asociācijas (ACA) organizētajā seminārā „Likums, tiesas un vadlīnijas valsts pārvaldei"

(Fiesole, 2021.gada 3.oktobris – 6.oktobris)

Šobrīd ACA prezidējošā valsts Itālija uzsvērusi, ka tās pasākumi vērsti uz mērķi uzlabot un veicināt „horizontālo dialogu" starp augstākajām administratīvajām valstu tiesām, lai izveidotu un attīstītu kopēju kultūru un kopīgus standartus valsts iestāžu darbības kontrolē.

Pirms semināra ACA dalībvalstis bija iesūtījušas atbildes uz jautājumiem un organizatori uz tā pamata izstrādājuši ziņojumu jeb apkopojumu (*angļu valodā pieejams https://aca-europe.eu/seminars/2021_Fiesole/2021_Fiesole_General_Report_en.pdf*).

Seminārā tika aplūkoti četri jautājumi: tiesību normu

interpretācija un piemērošana, augstāko administratīvo tiesu loma valsts pārvaldes darbības attīstībā, spriedumu izpilde un augstāko tiesu konsultatīvā funkcija un to ietekme uz valsts pārvaldes darbību.

Semināra laikā tiesneši dalījās ar savas valsts pieredzi par minētajiem jautājumiem. Seminārs parādīja, cik Eiropas Savienības dalībvalstīm dažādas ir pieejas vairākiem jautājumiem.

INTERPRETĀCIJAS JAUTĀJUMI

Secināts, ka visās valstīs faktiski tiek izmantotas vienādas interpretācijas metodes un gramatiskā metode vienmēr tiek izmantota kā pirmā, pārējās metodes izmantojot tad, ja teksts nav pietiekami skaidrs. Attiecībā uz teleoloģisko metodi Vācijas tiesnesis, kurš vadīja pirmo diskusiju, pajokoja, ka dažreiz esot sajūta, ka tiesneši labāk par likumdevēju zina, ko likumdevējs ir gribējis pateikt. Viņš arī piebilda, ka cilvēks, kurš mīl desiņas, nevar dot slēdzienu par šo desiņu ražošanas nepieciešamību. Grieķijas tiesnese pauda uzskatu, ka tiesnesim dažkārt jānodarbojas ar tiesību normas jaunradi, jo jāpasaka tas, ko likumdevējs ir noklusējis.

Diskutēts arī par tiesnešu iespēju spriedumiem pievienot atsevišķās domas par to, kā konkrētajā gadījumā jāinterpretē tiesību norma. Šāda iespēja vairākās dalībvalstīs nav paredzēta. Savukārt dažās valstīs atsevišķās domas tiek pievienotas, bet netiek publiskotas. Dažās valstīs šādas atsevišķās domas var pievienot arī zemāko instanču tiesneši, tādā veidā darot zināmu arī augstākajai tiesai, ka spriedums nav bijis vienprātīgs.

Visplašākā diskusija notika par tiesnešu plēnuma (ģenerālās asamblejas) atziņām, to ietekmi un efektivitāti. Dažās valstīs augstākās tiesas plēnumā apstiprinātais viedoklis par normatīvo aktu interpretāciju ir obligāts, bet lielākajā daļā tas nav obligāts. Daži diskusijas dalībnieki uzskatīja, ka tiesai, lemjot lietu, ir svarīgi lietas fakti, tāpēc abstrakta tiesību normas interpretācija var radīt problēmas. Itālijas tiesnesis norādīja, ka gadījumā, kad rodas nepieciešamība pēc interpretācijas maiņas, tiesa, kas izlemj jautājumu, vēršas pie Valsts Padomes prezidenta, lai tas nodod jautājumu izlemšanai plēnumam. Diskutēts, bet līdz galam netika atbildēts uz jautājumu, vai konstitucionālā tiesa vēlāk var mainīt interpretāciju, ko apstiprinājis plēnums. Bulgārijas tiesnese pieminēja, ka likumdevējs vairākas tiesību normas ir mainījis tieši pēc tam, kad augstākās tiesas ģenerālā asambleja (plēnums) devusi savu viedokli.

Pārrunāts arī jautājums par tiesību normas atšķirīgu interpretāciju starp dažādu atzaru tiesām. Ir valstis, kurās šī problēma tiek risināta neformālas diskusijas veidā. Tādā gadījumā tiek iesaistīti zinātniskie darbinieki no dažādiem tiesu atzariem, lai izstrādātu un saskaņotu vienotu viedokli.

Zviedrijā līdzīgi kā Latvijā prakses maiņai lieta tiek nodota paplašinātā sēdē. Tas notiek vienreiz gadā vai pat divu gadu laikā.

PAR AUGSTĀKO ADMINISTRATĪVO TIESU LOMU VALSTS PĀRVALDES DARBĪBAS ATTĪSTĪBĀ

Administratīvā tiesa ne tikai izlemj strīdus, bet veic arī padomdevēja un audzinošu funkciju attiecībā uz valsts pārvaldi.

Īrijā tas tiek darīts ar *obiter dictum* (atziņas, kas tieši neietekmē lietas iznākumu). Ja valsts pārvalde to „nesadzird", nākamajā spriedumā to cenšas pateikt vēl kritiskāk.

Spānijas tiesnese secinājusi, ka judikatūras atziņas pamatā ievēro centrālie valsts orgāni, savukārt pašvaldības krietni mazāk. Tiesnese domā, ka tas ir izglītības jautājums. Spānijā tiesa var atcelt arī valsts pārvaldes izdotu normatīvo aktu, kas attiecīgi var ietekmēt arī citas lietas – tiesa var spriedumā noteikt, vai to attiecināt uz citām lietām vai nē. Ja Spānijas Valsts Padome atceļ zemākas instances tiesas spriedumu, tai pašai ir lieta jāizlemj līdz galam. Likums gan pieļauj lietu nosūtīt atpakaļ, bet tas notiekot ļoti reti.

Es citastarp dalījos ar mūsu blakus lēmuma institūtu, kas nav pazīstams visās valstīs. Tika uzdoti jautājumi par blakus lēmuma nepildīšanas sekām, kā arī vai blakus lēmums tiek adresēts arī parlamentam. Tāpat tika diskutēts, vai tiesa tādējādi mēģina veidot dialogu ar valsts pārvaldi vai izmanto hierarhisku pieeju (atbildē nācās secināt, ka ir dažādi).

PAR SPRIEDUMU IZPILDI

Spriedumu izpilde ir būtiska tiesību uz tiesu sastāvdaļa, pretējā gadījumā tiesības kļūst iluzoras.

Taču ir lielas atšķirības starp valstīm, kādus spriedumus administratīvās tiesas var pieņemt. Tādēļ atšķirīgas ir izpildes iespējas. Ir valstis, kuras pieņem tikai divu veidu spriedumus: atzīst tiesības vai atceļ pieņemto aktu. Ja tiesības tiek atzītas, tiesa neko vairāk nevar izlemt vai norādīt, lēmums paliek valsts pārvaldes ziņā.

Lai varētu izpildīt spriedumu, ja to nevar izpildīt faktisko apstākļu maiņas dēļ, Igaunijas Augstākā tiesa var atsākt tiesvedību sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem. Tas notiek, piemēram, gadījumā, ja tiesa ir uzlikusi pienākumu ieslodzītajam atdot datoru, bet tas jau ir iznīcināts. Šādi gadījumi esot ļoti reti.

Francijas tiesnesis uzsvēra, ka tiesnesim ir jāizmanto pildspalva, nevis dzēšgumija. Francijā ļoti raugās, lai tiesu vara neiejauktos valsts pārvaldes lietās. Ja lēmums tiek anulēts, tas automātiski nenozīmē, ka personai ir tiesības uz pozitīvu lēmumu. Tāpēc, ja spriedums netiek izpildīts, tiesai ir jāuzsāk dialogs ar valsts pārvaldi. Viņš minēja piemēru, kad Francijas valdība atteicās samazināt gaisa piesārņojumu, Valsts Padome šo lēmumu atcēla, bet valdība atteicās to pildīt. Valsts Padome nolēma uzlikt 2 miljonu sodu par nepildīšanu, bet bija diskusija, kam uzlikt, jo valsts ir dalībnieks. Par soda uzlikšanu Valsts Padomē lemj nevis tiesneši, kas izlemj lietu, bet cita Valsts Padomes nodaļa. Ja to lemtu tie paši tiesneši, tas tiktu uzskatīts par varas dalīšanas principa pārkāpumu.

Vislielākās problēmas ar spriedumu izpildi ir valstīs, kurās tiesa var izlemt arī jautājumus par valsts pārvaldes normatīvajiem aktiem.

AUGSTĀKĀS TIESAS KONSULTATĪVĀ FUNKCIJA

Ne visās Eiropas valstīs administratīvajām tiesām ir raksturīga konsultatīvā funkcija. Visbiežāk tā ir valstīs, kurās ar valsts pārvaldi saistītās lietas izskata tribunāli ar Valsts padomi kā augstāko institūciju (piemēram, Itālijā, Francijā, Beļģijā, Grieķijā).

Vēsturiski šī funkcija veidojusies monarhijas laikā, kad notika karaļa konfidenciāla konsultēšanās ar tiesu varas pārstāvjiem. Somijas tiesnesis norādīja, ka Somijā šī funkcija daļēji tika pārņemta no Krievijas impērijas.

Beļģijas tiesnesis informēja, ka Beļģijas Valsts Padomē ir divas daļas: tieslietu un leģislatīvā. Leģislatīvā sastāv ne tikai no tiesnešiem, bet arī zinātniekiem. Valdībai ir pienākums vaicāt viedokli, izņēmums ir tikai steidzamos gadījumos. Katru gadu tiek sniegti ap 2000 viedokļu par to, vai akts vai projekts atbilst hierarhijā augstākām tiesību normām un formālajām prasībām, tiek norādīts arī uz riskiem un efektivitātes problēmām. Valsts padomei ir jāsniedz viedoklis 30 dienu laikā, izņēmuma gadījumos vairāk, bet steidzamos gadījumos 5 dienu laikā. Sniegtais viedoklis nav obligāts, politisku iemeslu dēļ no tā var atkāpties. Valsts padome nesniedz viedokli par tiesību normu piemērošanu.

Arī Somijā, kur ir Augstākā tiesa, nevis valsts padome, Augstākajai tiesai ir arī konsultatīvā funkcija. Tās viedoklis nav obligāts, dažreiz to ņem, dažreiz neņem vērā. Somijas Valsts prezidents pirms likuma izsludināšanas mēdz vērsties Augstākajā tiesā un lūgt viedokli par tiesību jautājumu. Augstākās tiesas prezidents vai tiesnesis bieži tiek uzklausīts parlamenta komisijā. Arī ministrijas bieži vaicā un ņem vērā tiesnešu viedokļus.

Francijas tiesnesis norādīja, ka, kaut arī Valsts padomes uzdevums ir pārbaudīt normatīvā akta vai tā projekta tiesiskumu, taču padomes locekļi cenšas vērst arī uzmanību uz kvalitāti un efektivitāti un mēģina panākt, lai akts kalpotu sabiedrības, nevis institucionālajām interesēm. Viņš minēja, ka normatīvā akta, kas regulēja iepirkumu jautājumus, projekts trīs reizes tika izskatīts Valsts padomē, rezultātā samazinot birokrātiju un atvieglinot teksta uztveri.

Īrijas tiesnese informēja, ka Īrijā ir konsultatīvā padome (*Law reform commission*), kas nepieder pie tiesu varas, bet kuras uzdevums ir pārbaudīt normatīvo aktu projektus.

Seminārs parāda, cik dažādi augstākās administratīvās tiesas veic savas funkcijas, lai panāktu visām valstīm vienotu mērķi – pareizu pārvaldes lēmumu, respektējot ne tikai privātpersonas, bet arī valsts pārvaldes viedokli.

Administratīvo lietu departamenta senatore Jautrīte BRIEDE piedalījās Eiropas Savienības Tiesas organizētā tiesnešu forumā

(Luksemburga, 2021.gada 21.novembris – 24.novembris)

Eiropas Savienības Tiesas (turpmāk – EST) organizētajā tiesnešu forumā apspriesti vairāki aktuāli jautājumi un apmeklēta tiesas sēde. Kā, atklājot forumu, norādīja EST priekšsēdētājs K.Lēnarts (*Lenaerts*), lai varētu vienveidīgi piemērot Eiropas Savienības (turpmāk – ES) tiesības, mums ir jāpazīst vienam otru.

Pirmajā plenārsesijā apskatītas jaunākās tendences prejudiciālā nolēmuma tiesvedībā, pēc tam diskutēti tiesu neatkarības jautājumi. Pēcpusdienā notika vairāki darbsemināri un darbsesija, kas bija veltīta Vispārējās tiesas judikatūrai lietās, kas saistītas ar kovidu.

PREJUDICIĀLĀ NOLĒMUMA TIESVEDĪBA – JAUNĀKĀS TENDENCES

EST priekšsēdētājs K.Lēnarts atgādināja *CILFIT* lietā noteiktos kritērijus gadījumiem, kad tiesa var nevērsties EST, piemērojot ES tiesību normas. Viņš arī pieminēja 2018.gada 4.oktobra spriedumu lietā C-416/17 *Komisija pret Franciju* (kas tika analizēts tiesnešu forumā 2019. gadā).

2021.gada 6.oktobra spriedumā lietā C-561/19 EST ir precizējusi minētos kritērijus. Galvenais aspekts, kam jāpievērš uzmanība, ir tas, ka kritērijam „pamatotas šaubas" jāattiecas uz ES tiesību interpretāciju, nevis uz atsevišķu valstu tiesību aspektu piemērošanu.

Tāpat, piemērojot ES tiesības, nacionālajai tiesai vairs nav jāpārbauda teksts visās ES valodās, bet jāņem vērā atšķirības starp tām valodām, kuras tiesai ir zināmas, it īpaši, ja procesa dalībnieki uz to ir norādījuši.

Tas vien, ka dalībvalsts tiesai ir informācija par atšķirīgu tiesību normas interpretāciju citu dalībvalstu tiesās, nenozīmē, ka jābūt šaubām par interpretāciju. Taču, ja ir šādas būtiskas atšķirības, prejudiciālo jautājumu var uzdot, bet pienākuma to uzdot nav.

K.Lēnarts uzsvēra, ka ir svarīgi, ka visas dalībvalstis ES normas saprot vienādi. EST tam ir augstākā garantija.

EST rezolutīvajā daļā bieži atsaucas uz nacionālajām tiesībām un pamatlietas apstākļiem. Tas atvieglo nacionālajai tiesai, kas uzdeva jautājumu, attiecīgo normu piemērot. Zemākas instances tiesas mēdz izmantot prejudiciālos jautājumus, lai iegūtu sava veida imunitāti pret kasāciju. Taču koncentrācija uz valsts regulējuma īpatnībām rada risku, ka citas valstis to nepareizi sapratīs. Jo atziņas, kas izteiktas specifiskā lietā, citas tiesas paplašina arī uz savu situāciju, uz ko tas nemaz neattiecas. Tāda bija situācija 2018.gada lietā *Komisija pret Franciju*.

Ja jautājums ir uzdots pārāk specifiski, EST pēc būtības pati sāk piemērot, nevis tikai interpretēt attiecīgo tiesību normu. Piemēram, jautājumā par kompensācijām lidmašīnu pasažieriem EST ir bijis jāatbild, vai ar ārkārtējiem apstākļiem var saprast vulkāna izvirdumu, lidmašīnas sadursmi ar putnu, neorganizētu streiku, organizētu streiku, lidmašīnas skrūves bojājumu, pasažiera izsēdināšanu. EST šajos spriedumos pēc būtības ir atkārtojusi vienu un to pašu, un faktiski pati pēc būtības piemērojusi normu. Tā tam nevajadzētu būt.

Tāpēc, jo īpaši pēdējos divos gados, EST cenšas spriedumus veidot tā, lai dotu interpretāciju. Tā cenšas darboties kā dalībvalstu tiesu palīgs, nevis kā normu piemērotājs. EST tagad cenšas nekoncentrēties uz specifiskajiem apstākļiem, bet tieši uz ES tiesību normas interpretāciju, lai to pēc iespējas varētu izmantot citu valstu tiesas, piemērojot attiecīgo normu.

Polijas tiesnesis M.V.Vrobels (*Wrobel*) dalījās ar problēmām, ar kurām šobrīd sastopas Polijas tiesneši. Viņš atzina, ka problēmas, kas parādās ar tiesnešu neatkarību saistītajos EST spriedumos Polijas lietās, ir tikai simptomi, nevis pati slimība, kas ir daudz smagāka. Tiesneši, kas uzdod jautājumus EST, Polijā tiek pakļauti disciplināratbildībai. Lietās, kurās jautājumi tiek uzdoti, tiesnešu sastāvs ar administratīvām metodēm tiek nomainīts vai arī tiek veikti pasākumi, lai tiesas spriedumus nevarētu izpildīt. Lietas, kas nepatīk politiķiem, tiek izņemtas no tiesas kompetences un nodotas speciāliem tribunāliem, kur tiesnešu neatkarība

ir apšaubāma. Neraugoties uz to, vairums tiesnešu tomēr cenšas godprātīgi strādāt un mēģina atrast aizsardzību arī ES tiesībās.

Lenarts uzsvēra, ka tiesneši nedrīkst baidīties vērsties EST un tiem ir jāseko EST spriedumos izteiktām atziņām. Viņš arī vērsa uzmanību uz spriedumu, kurš pasludināts 23.oktobrī un kurā pateiktas vērtīgas atziņas šajā sakarā.

Diskutējot par kritērijiem, kad jautājumus EST var uzdot zemākas instances tiesas, Bulgārijas tiesnesis norādīja, ka Bulgārijā tiesību normu interpretācija atšķiras dažādās Augstākās tiesas kolēģijās. Viņš vaicāja, vai tas var būt attaisnojums, kāpēc zemākas instances tiesa vēršas EST. Proti, ar mērķi panākt vienotu ES tiesību interpretāciju.

Lenarts atzina, ka augstākajai tiesai jābūt tiesai, kas dod interpretāciju, tās attieksmei interpretācijas jautājumos jābūt vienotai. Ja tas tomēr nenotiek, pirmās instances tiesa var vērsties EST. Tiesai tad ir jāpaskaidro EST, ka Augstākajai tiesai nav šīs vienādās izpratnes. Šādā situācijā vēršanās EST ir ļoti vēlama. Vairākās ES valstīs joprojām ir situācija, ka augstākā tiesa ir „boss", kas dod instrukcijas, taču ES tiesībās tā tam nav jābūt.

TIESU NEATKARĪBAS JĒDZIENS SAVIENĪBAS TIESĪBĀS

Tiesas viceprezidents M.L.Bejs Larsens (*Bay Larsen*) atsaucās uz ES pamataktiem, kuros nostiprināti arī ES pamatprincipi un pamatvērtības. Neatkarīga tiesa ir viens no tiem. Referents vērsa uzmanību uz vairākām atziņām EST spriedumos Polijas lietās.

Brēmenes Augstākās administratīvās tiesas tiesnesis C.Maijerhofers (*Maierhofer*) par tiesnešu neatkarību referēja no dalībvalstu tiesneša viedokļa. Tiesnesim lieta jālemj, nesaņemot nekādus rīkojumus. Tiesneši jāaizsargā arī no netiešas ietekmes. Tiesnešus drīkst pārcelt citā amatā tikai specifisku apstākļu dēļ un uz noteiktu termiņu. Procesuāliem noteikumiem jābūt tādiem, lai nerodas šaubas par varas ļaunprātīgu izmantošanu. Atsevišķi aspekti (iecelšana, pārcelšana, disciplināratbildība un citi) nav jāvērtē izolēti, bet ņemot vērā visu tiesību sistēmu.

Viņš atzina, ka Vācijā izpildvaras ietekme uz tiesu sistēmu ir tikpat spēcīga kā Polijā. *Republika* lietā EST lēma, ka šāda sistēma ir atbilstoša, jo Maltas tiesību sistēma iet pareizajā virzienā. *Land Hessen* Vācijas lietā tika vērtēta Vācijas sistēma, kas savā ziņā ir līdzīga Polijai, bet Vācijā ir papildu garantijas, kādu nav Polijā. Svarīgi arī, ka ir stabila judikatūra, atbilstoši kurai tiesnesis var pārsūdzēt izpildvaras lēmumu, un šis mehānisms ir efektīvs. Šobrīd arī Vācijā vērojamas dažas tendences, kas nebūtu vēlamas (ir atcelta prasība, ka personai jābūt ar iepriekšēju pieredzi noteiktā jomā, tas var radīt iespēju tiesnesi iecelt politisku apsvērumu dēļ).

Čehijas tiesnesis dalījās ar savām šaubām, vai tiesnešu neatkarības principam atbilst Čehijas prakse, atbilstoši kurai tiesnesi no viena augstākās tiesas departamenta pret viņa gribu var pārcelt uz citu departamentu (piemēram, no krimināllietu uz civillietu).

EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBAS UN SABIEDRĪBAS VESELĪBA

Darbgrupu vadīja EST tiesnese *K.Jirimee* un Kipras Augstākās tiesas tiesnese *A.Pouyourou*.

K.Jirimee referēja par vairākām ar veselības aprūpes jautājumiem saistītām lietām, arī 2020.gada 29.oktobra spriedumu lietā C-243/19, kurā jautājumu bija uzdevis Senāta Administratīvo lietu departaments.

Tiesnese vērsa uzmanību arī uz 2015.gada 29.aprīļa lietu C-528/13 *Léger*, kurā jautājums bija saistīts ar Direktīvas 2004/33/EK un Direktīvas 2002/98/EK normu, kas regulē tehniskās prasības asinīm un asins komponentiem, interpretāciju un Francijas asinsdonoru centra atteikumu pieņemt donora asins ziedojumu, pamatojoties uz to, ka viņam ir bijušas dzimumattiecības ar vīrieti. Proti, direktīva aizliedz ziedot asinis personām, kuru dzimumuzvedība rada risku iegūt nopietnas infekcijas slimības, ko pārnēsā ar asinīm. EST šajā lietā norādīja, ka iesniedzējtiesai ir jāpārbauda, vai zinātnes vai tehnoloģijas attīstība, ņemot vērā izmaksas, ļauj nodrošināt asins saņēmēju veselības aizsardzības līmeni tā, lai izmaksas nebūtu nesamērīgas. Tiesa spriedumā izmantoja Eiropas Cilvēktiesību tiesas izstrādāto cilvēktiesību ierobežošanas testu. Tā ņēma vērā epidemioloģisko situāciju Francijā, atbilstoši kurai liels procents no saslimušajiem ar HIV ir tieši homoseksuāli vīrieši, kas 200 reizes vairāk kā heteroseksuāli cilvēki slimo ar HIV. Savukārt asins pārbaudē infekciju var atklāt tikai pēc noteikta laika, tāpēc, ja infekcijas iegūta nesen, tas rada risku to nodot asins saņēmējam.

Referente vērsa uzmanību arī uz 2017.gada 21.jūnija spriedumu lietā C-621/15, kurā problēma saistīta ar kādas personas vakcināciju pret hepatītu un saslimšanu ar multiplo sklerozi, kas tika atklāta neilgi pēc vakcinēšanas. Jautājumi, ko Francijas tiesa uzdeva EST attiecās uz 1985. gada 25.jūlija Direktīvas 85/374/EEK par dalībvalstu normatīvo un administratīvo aktu tuvināšanu attiecībā uz atbildību par produktiem ar trūkumiem interpretāciju. Direktīvā paredzēts, ka ražotājs atbild par kaitējumu, kuru izraisījuši produkta trūkumi, bet personai ir jāpierāda kaitējums un trūkumi, kā arī cēloņsakarība starp tiem. Lietā EST bija jāatbild uz jautājumiem par tiešo un netiešo pierādījumu vērtēšanu un novērtējuma brīvību attiecībā uz cēloņsakarību starp saslimšanu un vakcīnu. EST šajā lietā norādīja uz dalībvalstu procesuālo autonomiju, efektivitātes un līdztiesības principiem, vienlaikus vēršot uzmanību uz to, ka pierādījumi var būt arī netieši, bet tiem jābūt pietiekamiem. EST norādīja, ka valsts tiesām ir jānodrošina, lai netiešie pierādījumi būtu pietiekami būtiski, precīzi un saskanīgi, lai ļautu secināt, ka kaitējumu ir radījuši produkta trūkumi un līdz ar to cēloņsakarība saprātīgi var tikt uzskatīta par pierādītu.

Lietu, kas saistītas ar kovidu, EST vēl ir maz. Referente arī minēja, ka pirms kovida tika runāts par Eiropas Veselības savienības veidošanu, taču kovids ir parādījis, ka vairākus jautājumus ir grūti menedžēt nacionālā līmenī, bet vēl grūtāk to būtu darīt ES līmenī. Tajā pašā laikā, ja katra valsts atsevišķi rūpētos par vakcīnu iegādi, to būtu bijis daudz grūtāk menedžēt, tāpēc labi, ka tas tika darīts ES līmenī.

Kipras tiesnese *A.Pouyourou* vērsa uzmanību uz nepieciešamību ierobežot konstitūcijā garantētās tiesības un brīvības sabiedrības veselības (pandēmijas) dēļ. Valstij ir uzdevums aizsargāt sabiedrības veselību, un tāpēc nākas ierobežot privātpersonu tiesības. Nacionālajām tiesām jāpārbauda, vai ierobežojumi ir paredzēti ar likumu, vai ir proporcionāli. Tiesnese arī

minēja, ka Kiprā joprojām darbojas Karantīnas likums, kas tika pieņemt laikā, kad Kipra vēl bija britu kolonija. Šim likumam šā brīža situācijā esot daudz trūkumu.

Vācijas tiesneši informēja, ka Vācijā likums pandēmijas apstākļos piešķir samērā lielu kompetenci valdībai. Konstitucionālajā tiesā ir ierosināta tiesvedība lietā, kurā tiks pārbaudīts, vai tas nepārkāpj konstitūciju. Tiesnesis pajokoja, ka kovids kļuvis par tādu kā cunami arī tiesību sistēmai.

Darbgrupas beigās izvērsās diskusija par Šengenas robežu aizvēršanu, pamatojoties uz nacionālo tiesību normās, kas bija neatbilstošas ES tiesībām. Austrijas tiesnesis informēja, ka Austrijas tiesās ir dažas lietas par administratīvo sodu par robežu šķērsošanu, līdz ar to iespējams, ka jautājumi no tām nonāks arī EST.

Tika pieminēts, ka pēc dažiem mēnešiem būs EST spriedums lietā par robežkontroles atjaunošanu starp Austriju un Čehiju migrantu dēļ, bet, iespējams, EST šo jautājumu apskatīs plašāk nekā uz krīzi vispār. Proti, vai krīzes apstākļos var atjaunot robežkontroli. Ģenerāladvokāta viedoklis šajā lietā jau ir izteikts.

KOVIDS: KONKRĒTAS PROBLĒMAS UN JAUNĀKĀS TENDENCES VISPĀRĒJĀS TIESAS JUDIKATŪRĀ

Darbsesijā referenti informēja par lietām Vispārējā tiesā, kuras radušās saistībā ar kovidu. Tās iedalāmas vairākās kategorijās: ar valsts atbalstu saistītās, ar pieeju dokumentiem saistītās, ar valsts dienestu saistītās lietas.

Visvairāk lietu ir par Komisijas lēmumiem, ar kuriem dalībvalstīm dota atļauja piešķirt valsts atbalstu aviopārvadātājiem. Tiesā ir vērsušies aviopārvadātāji, kas nav saistīti ar konkrētu dalībvalsti, piemēram, *Ryanair* un *Wizz Air*. Deviņas *Ryanair* lietas šogad jau ir izskatītas ar spriedumiem, izskatīšanā vēl 16 lietas (arī *Ryanair* pieteikums par atbalstu *airBaltic*, lieta T-737/202). Vispārējā tiesa ir analizējusi dažādus aspektus. Piemēram, lietā T-379/20 (Zviedrijas atbalsts SAS) tiesa pārbaudīja, vai atbalsts ir bijis selektīvs, samērīgs (vai atbalsts nav bijis pārāk liels), vai ir ievērots nediskriminācijas princips un citus aspektus. Lielākajā daļā spriedumu prasība ir noraidīta, tomēr daži Komisijas lēmumi ir atcelti. Piemēram, lietā T-643/20 KLM lēmums tika atcelts, jo Komisija pietiekami nebija pamatojusi dažus aspektus. Interesanti, ka šajā lietā EST apturēja lēmuma spēkā neesības konstatējuma sekas. Spriedums ir pārsūdzēts.

Minēts arī viens aspekts, kas ir problemātisks, bet pagaidām nav risināts. Proti, *Ryanair* ir uzsvēris, ka aviopārvadātāji, kas nepieder nevienai no dalībvalstīm, faktiski liberalizēja tirgu. Taču problēma ir, ka strīdēties var par *valsts* atbalstu, nevis kopīgo atbalstu. Tam būtu jābūt nākotnē risināmam jautājumam.

Vispārējā tiesā ir vairākas lietas no viena pieteicēja (*Saure*), kas saistītas ar pieeju dokumentiem – informācijai attiecībā uz vakcināciju konkursu. Tāpat esot lietas, kas saistītas ar ierēdņiem. Piemēram, tika noteikts, ka Eiropas Parlamenta ēkā drīkst ienākt tikai tad, ja ir kovida sertifikāts. EST prezidents ar rīkojumu piemēroja pagaidu aizsardzības līdzekli – apturēja šo lēmumu, jo tas attiecās arī uz Parlamenta deputātiem.

Austrijas tiesnesis informēja, ka no nākamā gada februāra visiem Austrijā jābūt vakcinētiem. Viņš vaicāja, vai var kaut ko darīt ES līmenī pagaidu aizsardzībai. Atbilde bija, ka tas ir atstāts dalībvalstu ziņā.

TIESAS SĒDE LIETĀ C-430/21 RS

Lietā prejudiciālo jautājumu ir uzdevusi Rumānijas lieta. Lieta ir saistīta ar EST 2021.gada 18.maija spriedumu apvienotajās lietās C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 un C-397/19, ar kuru tika atzīts, ka institūcija, kura izveidota valsts prokuratūras nodaļā, kas ir atbildīga par tiesu sistēmā izdarītu noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanu, neatbilst ES tiesiskajam regulējumam. EST spriedumā bija kritizēts arī Rumānijas Konstitucionālās tiesas spriedums.

Pēc EST sprieduma pasludināšanas Rumānijas Konstitucionālā tiesa 8.jūlijā taisīja spriedumu Nr.390/2021, kurā, pretēji EST spriedumam, noteica, ka valsts tiesneši nedrīkst analizēt valsts tiesību normas, kas ar Konstitucionālās tiesas lēmumu jau ir atzītas par konstitucionālām, atbilstību Eiropas Savienības tiesību normām.

Rumānijas Konstitucionālās tiesas lēmumi saskaņā ar Rumānijas Konstitūcijas 147.panta ceturto daļu ir saistoši. Savukārt Likums par tiesnešu un prokuroru statusu pieļauj disciplinārlietu ierosināšanu un disciplinārsodus tiesnešiem par Konstitucionālās tiesas lēmuma nepildīšanu.

Rezultātā iesniedzējtiesa nesaprot, vai šādā situācijā tai jāpiemēro Konstitucionālās tiesas vai EST spriedumā pateikto. Tāpēc tā vērsusies EST ar vairākiem jautājumiem.

Tiesas sēdē paskaidrojumus sniedza Rumānijas valdības pārstāve un *amicus curiae* lomā arī Eiropas Komisijas pārstāvis. Rumānijas valdības pārstāve atzina, ka ES tiesībām ir pārākums pār nacionālajām tiesībām, vienlaikus tas nav saprotams tā, ka tas ignorē dalībvalsts nacionālo identitāti. No pārstāves teiktā varēja saprast, ka problēmas ir divu Rumānijas konstitūcijas pantu potenciālās pretrunas: 11.pants nosaka starptautisko tiesību pārākumu, savukārt 148.pants uzliek pienākumu tiesnesim ievērot Konstitucionālās tiesas nolemto.

Komisijas pārstāvis uzsvēra, ka šāda Konstitucionālās tiesas sprieduma rezultātā Eiropas Savienības tiesības zaudē savu iedarbību.

Ģenerāladvokāta viedoklis šajā lietā būs 2022.gada janvārī. Sprieduma datums vēl nav zināms.

NEFORMĀLĀS SARUNAS

Eiropas Savienības tiesu tiesneši I.Ziemele, I.Reine un P.Zilgalvis aicināja tiesnešus izmantot iespēju stažēties Eiropas Savienības tiesās.

Neformālajās sarunās iegūta arī interesanta informācija par administratīvi tiesisko regulējumu Luksemburgas pašvaldībās. Pirmais ir saistīts ar sociālo dzīvokļu piešķiršanu maznodrošinātām ģimenēm. Proti, ģimenei, piesakoties uz šādu sociālo palīdzību, pašvaldībai jāiesniedz savs CV. Pašvaldība var atteikt palīdzību, ja uzskata, ka ģimene radīs nelabvēlīgu sociālo klimatu. Tas motivējot ģimenes domāt par savu uzvedību.

Otrs aspekts saistīts ar pienākumu apzaļumot savu privāto piemājas teritoriju. Proti, pašvaldība, rūpējoties par gaisa kvalitāti, ir noteikusi pienākumu iestādīt vismaz divus kokus – vienu parastu, otru – augļukoku.

IV

TIESĪBDOMAS: PRIEKŠLASĪJUMI, PUBLIKĀCIJAS

KURŠ VAIRĀK VAI CIK VĒRTA IR CILVĒKA CIEŅA?

Augstākās tiesas un Satversmes tiesas rīkota diskusija sarunu festivālā LAMPA 2021.gada 20.augustā

Šīgada sarunu festivāla LAMPA virstēma bija CIEŅA. Tam atbilstoša bija arī Augstākās tiesas un Satversmes tiesas rīkotā diskusija, kuras mērķis bija mudināt sabiedrību domāt par cilvēka cieņu kā pienākumu un veicināt izpratni par cilvēka cieņu kā tiesību un pamatvērtību. Diskusijas dalībnieki runāja par instrumentiem, kas ļauj aizsargāt vai atgūt cieņu, un juridiskajiem kritērijiem, kādos cieņa ir vērtējama, un par mehānismiem, kā valsts juridiski nodrošina un aizsargā cilvēka tiesības uz cieņu. Dalībnieki arī dalījās pārdomās par jautājumiem saistībā ar cilvēku savstarpējo cieņu un līdztiesību tiesas priekšā.

Diskusijā piedalījās
Veronika KRŪMIŅA, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja
Sanita OSIPOVA, Satversmes tiesas priekšsēdētāja
Jūlija STEPAŅENKO, Saeimas deputāte
Nils Sakss KONSTANTINOVS, pusaudžu psihoterapeits
Diskusiju vadīja žurnāla „Jurista Vārds" galvenā redaktore **Dina GAILĪTE**

Dina Gailīte. Labdien! Esiet sveicināti Satversmes tiesas un Augstākās tiesas rosinātajā diskusijā „Cik vērta ir cilvēka cieņa?". Cilvēka cieņas jēdziens šogad ir daudzos sarunu festivāla LAMPA pasākumos. Bet šī diskusija ir domāta tam, lai mazliet vairāk koncentrētos uz cilvēka cieņas juridiskajiem aspektiem, uz paša jēdziena izpratni. Taču neuztraucieties, klausītāji, mēs runāsim arī mazliet plašāk un ne tikai juridiskā nozīmē. Centīsimies izteikties tā, lai būtu visiem saprotami.

Diskusijā piedalās šīs diskusijas rosinātāju – divu būtiskāko Latvijas tiesu instanču vadība, proti, Satversmes tiesas priekšsēdētāja profesore Sanita Osipova un Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja senatore Veronika Krūmiņa. Attālināti mūsu vidū ir arī Saeimas deputāte, politiķe un, kā nesen uzzinājām, arī jauna politiskā spēka līdere Jūlija Stepaņenko. Vienīgais kungs un arī vienīgais nejurists uz šīs skatuves – Nils Sakss Konstantinovs, toties viņš ir pusaudžu terapeits ar grādu teoloģijā un psiholoģijā, kā arī publicists un rakstnieks. Sveicam viņu mūsu vidū!

Sarunu vadīšu es, mans vārds ir Dina Gailīte, esmu žurnāla „Jurista Vārds" redaktore. Paldies par uzaicinājumu šeit piedalīties. Cerams, ka mums izdosies interesanta saruna un ka jums, kas esat patīkami lielā pulkā atnākuši, būs interesanti klausīties.

Mēs, juristi, zinām, ka cilvēka cieņa kā tāds liels, daudz ietverošs un principiāls jēdziens ir mūsdienu modernās valsts un liberālās demokrātijas, tiesiskas, demokrātiskas valsts centrā. Tas ir tāds centrāls jēdziens, jo patiesībā tieši cilvēka un cilvēka cieņas aizsardzība ir viens no galvenajiem valsts uzdevumiem. No cilvēka cieņas izriet arī jau konkrētas cilvēktiesības, kas sadalāmas sīkāk. Arī mūsu Satversme sargā cilvēka cieņu, un tas ir minēts arī Satversmes ievadā.

KĀPĒC CIEŅA AKTUĀLA ŠODIEN?

Sāksim ar jautājumu dalībniekiem – ja mēs cieņas jēdzienu tik sen zinām, Satversme no 1922.gada, un cilvēka cieņa šķiet jau visiem saprotama un zināma – kāpēc tieši šobrīd festivāls LAMPA tik daudz runā par cieņu un kāpēc mēs šeit uz skatuves esam nolēmuši runāt par cieņu? Vai cilvēka cieņa pēkšņi ir kļuvusi nesaprotama, vai tā ir kaut kā apdraudēta?

Diskusija noritēja daļēji klātienē – uz „Apgaismo" skatuves...

...un daļēji attālināti – Jūlija Stepaņenko ar klausītājiem runāja, pieslēdzoties tiešsaistē

Sanita Osipova. Man milzīgs prieks Jūs visus šodien uzrunāt. Kāpēc mēs šodien par to runājam? Tāpēc, ka mēs vispār ikdienā nerunājam par būtiskām lietām. Ko jūs sakāt saviem mīļajiem? „Iznes miskasti" vai „ko mēs šodien gatavosim vakariņās". Un ko mēs pasakām saviem draugiem, un ko vecāki saka saviem bērniem – vai tu zobus iztīrīji, nesit brālītim. Bet kāpēc nesist brālītim? Vai mums ir laiks paskaidrot, kāpēc nedrīkst sist brālītim? Tāpēc šodien uzsākt sarunu nav ne par vēlu, ne par agru. Ir ikdienā jārunā par lielajiem konceptiem, jo viss pārējais jau tālāk izaug no tiem. Jo brālītim sist nedrīkst tāpēc, ka viņš ir cilvēks, viņam sāp. Nedari otram to, ko negribi, lai darītu tev pašam. Cilvēka cieņa juristiem ir pilnīgi skaidrs termins. Un kā jau teica Gailītes kundze – tāpēc ir izveidota gan demokrātiska politiskā iekārta, gan tiesiska valsts, kurā mēs šobrīd dzīvojam. Demokrātijas vienīgais attaisnojums, kāpēc ikvienam pilsonim, iestājoties pilngadībai, tiek dotas vēlēšanu tiesības, ir tikai tāpēc, ka viņš ir cilvēks. Tāpēc, ka viņš ir cilvēks, viņam pašsaprotami pienākas arī tiesību kopums. Šis koncepts, no vienas puses, ir ļoti sens, to varam meklēt antīkos laikos. No otrs puses, cilvēka cieņas koncepts tāds, kādu mēs to saprotam šobrīd, kādu to attīsta valstu konstitucionālās tiesas un starptautiskās tiesas, ir jauns.

1947.gadā, strādājot pie Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas, bija jāizstrādā tāds mehānisms, lai aizsargātu ikvienu cilvēku. Kaut kas, kas stāv pāri reliģijām, pāri politiskajām iekārtām – tāds elementārs standarts, kāpēc ikviens cilvēks ir vērtība. Tāpēc, ka viņš ir piedzimis par cilvēku. Un cilvēkam kā vērtībai pienākas tiesības uz pašnoteikšanos. Tās lielākās un dziļākās tiesības ir cilvēka tiesības uz pašnoteikšanos. Un cilvēka cieņas konceptā ir tā, ka mēs esam vērtība savā dažādībā. Mūsu neatkārtojamā individualitāte ir vērtība. Un ko nozīmē aizsargāt individualitāti, ko nozīmē aizsargāt cilvēka pašnoteikšanos? To visupirms nodrošina divas tiesības. Cilvēkam pienākas brīvība, cilvēks ir cilvēciska būtne, un viņa dabai atbilst brīvība. Un tālāk no šīs brīvības mēs atvasinām cilvēka pamattiesības. Visupirms tā ir apziņas brīvība. Jūs varat domāt, ko jūs gribat, jūs iegūstat informāciju, jūs veidojat savu personību. Bet apziņas brīvība būtu diezgan bezjēdzīga, ja jūs nevarētu ar citiem cilvēkiem dalīties. Tāpēc cilvēka cieņa ietver arī vārda brīvību. Jūs apzināti esat ieguvuši informāciju, jūs atbildīgi paužat savus uzskatus. Brīvība būt noteicējam pār savu ķermeni. Brīvība veidot savu privāto dzīvi. Brīvība pārvietoties. Brīvība izvēlēties profesiju. No cilvēka cieņas tās brīvības mēs varam atvasināt veselu virkni pamattiesību. Bet ir tādas situācijas, ka kāds cilvēks grib to brīvību izmantot savādāk, nekā sabiedrība uzskata par pareizu un attaisnojamu, un lielākoties tad valsts viņam to neļauj. Un nevis valsts viņam neļauj, bet pārējie cilvēki viņam neļauj. Kāpēc? Tāpēc, ka mēs uzskatām, ka brīvības robežas tik tālu neiet. Tad tas jautājums nonāk tiesā. Un tiesa lemj, vai šobrīd sabiedrība ir gatava cilvēkam ļaut tik tālu pašnoteikties.

Bet otrs pīlārs cilvēka cieņas tiesībām ir vienlīdzība. Ja jūs gribat baudīt savu brīvību, jūsu brīvība nedrīkst traucēt citiem baudīt viņu brīvību. Tātad tikai brīvības un vienlīdzības apvienojums garantē ikvienam no mums cilvēka cieņai atbilstošu dzīves līmeni. Tas ir iespējams tikai iekļaujošā sabiedrībā, kura citstarp ļauj mums būt savādākiem un neizmet no sabiedrības. Mēs varam kā savādāki dzīvot kopā ar citiem, un uz mums nerāda ar pirkstiem.

Dina Gailīte. Tas bija konstitucionālās tiesas tiesneses viedoklis, plašais skatījums. Bet vispārējās tiesas, kuru virsotnē stāv Augstākā tiesa, ikdienā nodarbojas ar tādiem precīzākiem jēdzieniem – ar Civillikumā minēto godu un cieņu un Krimināllikumā aizsargātām vērtībām, kas, šķiet, ir mazliet šaurāks jēdziens nekā cilvēka cieņa, ko sargā konstitūcija. Kāpēc Augstākajai tiesai likās svarīgi šādā diskusijā runāt par cilvēka cieņu? Vai Jūs redzat savā darbā kaut ko, kas liek par to runāt?

Veronika Krūmiņa. Paldies par doto vārdu. Paldies par plašo un vispusīgo ievadu. Jā, tā ir, ka cilvēka cieņa vispārējās jurisdikcijas tiesu lietās un administratīvajā tiesā parādās no dažādiem aspektiem. Tas nozīmē, ka uz cilvēka cieņu var skatīties no dažādām šķautnēm. Cilvēka cieņas jēdziens ir ļoti ietilpīgs. Tātad mums ir civillietas, kurās ir cilvēka cieņas jautājums, ir krimināllietas un administratīvās lietas. Bet man radās divas domas, divi aspekti, kāpēc, manuprāt, par cilvēka cieņu ir jārunā ne tikai juristiem, bet sabiedrībai kopumā.

Pirmkārt, cieņa visiem cilvēkiem piemīt vienādā mērā tāpēc, ka mēs esam cilvēki. Taču pašlaik tiek kultivēts viena cilvēka pārākums pār otru. Un kāpēc? Ne jau tāpēc, ka viens cilvēks ir kaut ko sasniedzis vai kaut ko izdarījis, bet tikai tāpēc, ka viņš ir piedzimis citāds. Piedzimis, piemēram, konkrētā ģimenē, piedzimis ar noteiktu ādas krāsu, piedzimis ar noteiktu seksuālo orientāciju, piedzimis ar kādām veselības problēmām – un mēs sākam skatīties uz cilvēkiem nevis no tā, ka viņš ir cilvēks, lai gan atšķirīgs, bet raugāmies tieši uz to, ka viņš ir atšķirīgs. Tas ir viens moments, kas, man šķiet, ir uztraucošs mūsu sabiedrībā.

Otrs moments, kāpēc mums jārunā par cilvēka cieņu, ir cieņas kultūra. Manuprāt, mēs kā sabiedrība šobrīd esam zemākajā cieņas kultūras punktā. Cilvēka noniecināšana, cilvēka pazemošana tiek kultivēta un akceptēta diskusijās. Cilvēka noniecināšana, izmantojot pieņēmumus un apgalvojot, ka tie ir patiesība. Tas mūsu sabiedrībā ienāk kā diskusiju kultūras elements, un tas tiek akceptēts. Man jāsaka, ka mēs – tiesas – esam diezgan iecietīgas un pacietīgas pret mūsu klientu apgalvojumiem, neapmierinātību un dažkārt asiem izteicieniem, jo tas ir pašsaprotami. Pie mums pēc taisnības nāk divas puses, un viena var zaudēt, līdz ar to, protams, tiesas process ir emocionāli grūts, un tad cilvēki var būt asi. Mēs esam iecietīgi, tajā pašā laikā vienā no pēdējiem lēmumiem mēs arī esam rakstījuši: procesa dalībnieka iesniegtie procesuālie dokumenti nav samazgu spainis, kurā izgāzt savu neapmierinātību uz iestādē un tiesā strādājošiem cilvēkiem. Jo lai arī cik emocionāli sarežģīts un smags ir tiesas process, tomēr attieksmei pret cilvēkiem – gan tiem, kas strādā iestādē, gan tiem, kas strādā tiesā, – ir jābūt cieņpilnai, neitrālai.

Man ir bažas, ka mēs kā sabiedrība esam piemirsuši, ko nozīmē cieņa, kāds ir cieņas saturs, ko nozīmē cienīt sevi, ko nozīmē cienīt kaimiņu, ko nozīmē cienīt citādi domājošo, ko nozīmē cienīt oponentu. Un ko nozīmē cienīt arī valsts amatpersonas. Necienot valsts amatpersonas, mēs necienām arī valsti. Bet kas ir valsts? Valsts esam mēs.

Dina Gailīte. Mani satrieca Jūsu pesimistiskais skatījums. Tagad dosim vārdu mūsu aizkadra diskusijas dalībniecei Jūlijai Stepaņenko. Vai Jums kā politiķei šķiet svarīgi runāt par cieņu, vai tas no Jūsu skatupunkta šobrīd ir aktuāli?

Jūlija Stepaņenko. Tiešām liels prieks būt šodien starp Jums. Diemžēl tikai virtuāli, un tas arī ir viens no cilvēka cieņas aspektiem. Bet paldies, ka atļāvāt man šodien būt kopā ar Jums.

Es kā politiķe un, protams, arī kā juriste nevaru nepamanīt tādas diezgan trauksmainas transformācijas cilvēka cieņas aplūkošanas aspektā, ko mēs redzam no likumdošanas viedokļa. Ja zinām, ka cilvēka cieņa ir kā dabisko tiesību sastāvdaļa, kas cilvēkam piemīt piedzimstot, tad šobrīd, manuprāt, ir novērojama tāda cilvēka cieņas pakāpeniska noārdīšana – slāni pa slānim. Skatoties uz likumdošanas procesu, man tiešām ir jāsaka, ka redzu ļoti bēdīgas lietas tieši cilvēka cieņas jautājumā – tiek piedāvāts jauns standarts, kas cilvēkam ir jāizpilda, lai viņš taptu cienīts. Tās ir visas šīs transformācijas tiesību sistēmā, kas iet līdzi pārmaiņu laikam, šis jaunais normālais – tā to mēs varam saukt. Tas ir tas, kādā veidā šīs tiesības tiek piemērotas situācijā, kas mums ilgst jau vairāk nekā gadu. It kā mēģinot pasargāt visu pārējo cilvēku tiesības un brīvības, manuprāt, tiek pamatīgi noārdīts cilvēka cieņas jēdziens. Tā soli pa solim, un mēs varbūt pat neesam aizdomājušies par to, ka vairs jau nav šis privātums cilvēkam saglabājams, ir jābūt pilnībā atklātam vienam pret otru. Jūs to zināt, strādājot darba kolektīvos, tas tā notiek. Tas, kas mani visvairāk uztrauc, ir tas, ka šis jaunais standarts noniecina visus iepriekšējos sasniegumus, nopelnus, pieredzi un arī cilvēka cieņu tādā aspektā, kādā esam pieraduši to vērtēt. Tātad – ja mēs cienām otru cilvēku, parasti mēs viņu cienām par to, kāds viņš ir. Bet ja runājam par cilvēka cieņu tādā plašākā aspektā, tad, protams, mēs vienkārši ļaujam cilvēkam palikt tādam, kāds viņš ir, bet nefokusējamies uz viņa nopelniem. Šis cilvēka cieņas šaurākais aspekts šajā gadījumā tiek pilnībā transformēts. Man kā juristam patiesībā ir ļoti liels uztraukums par to, uz kurieni mēs ejam šajā jaunajā sabiedrībā.

Dina Gailīte. Paldies. Un kā pēdējo pirmajā repliku sesijā es lūgšu psiholoģa viedokli. Jūsu profesija paredz strādāšanu ar cilvēku savstarpējām attiecībām un arī droši vien ar cilvēku pašvērtējumu. Vai no Jūsu skatupunkta šķiet, ka tā ir aktualitāte – cieņas jēdziens tieši šobrīd. Vai arī tā ir vienmēr aktualitāte?

Nils Sakss Konstantinovs. Vispirms paldies, ka uzaicinājāt juristu diskusijā piedalīties ar tādu terapeitisku skatu. Man liekas, ka tas ir ļoti vērtīgi. Jo sevišķi ar tādu attīstības psiholoģijā balstītu skatu – tas var palīdzēt saprast daudzas lietas daudz labāk. Piemēram, attīstības psiholoģijā galvenā ideja ir, ka, lai kaut ko saprastu, vajag saprast, kā tas attīstās. Tādā ziņā mēs uz cilvēkiem skatāmies tāpat kā uz kokiem. Mēs kaut kādā brīdī esam maza sēkliņa, tad ir stumbrs, tad lapas, tad kaut kādā brīdī viss ir skaisti, tad atkal viss nokalst, un ir slikti. Tas ir tāds ciklisks process.

Diskusijas dalībnieki (no kreisās) Dina Gailīte, Veronika Krūmiņa, Sanita Osipova un Nils Sakss Konstantinovs

Tieši tāpat idejas, man šķiet, attīstās tādos ciklos, un ir ļoti svarīgi saprast, kāds ir tas attīstības posms. Tas tā, iespējams, pat bioloģiski noteikts. Pie noteiktām idejām mēs varam nonākt tikai tad, kad mūsu smadzenes ir attīstījušās noteiktā veidā. Piemēram, mēs nevaram sākt runāt vai saskaitīt ātrāk, nekā mūsu smadzenes to ļauj izdarīt. Mēs nevaram sākt domāt par dzīves jēgu ātrāk nekā aptuveni 11–12 gadu vecumā. Tas vienkārši tā dabā noteikts. Domāju, tā ir ar jebkuru no idejām, tostarp ar cieņu.

Jūs sākāt ar jautājumu, kāpēc tas ir aktuāli. Es vairāk no savas pieredzes – parasti aktualitātes parādās tad, kad kaut kas attīstības procesā nenotiek tā, kā gribētos. Piemēram, vecāki atnāk uz terapeita kabinetu, jo bērns neiet uz podiņa tik ātri, kā gribētos, vai arī tīnis nesāk uzņemties atbildību tik ātri, kā gribētos. Tad it kā ir kaut kādi pārrāvumi attīstības stāstā. Domāju, ja šī tēma ir aktuāla un mēs par to runājam, ja tā parādījusies kā aktualitāte, tad, ļoti iespējams, ir kaut kāds pārrāvums, kaut kāda berze.

Vēl es domāju, ka mēs jau neviens nepiedzimstam ar cieņu, mēs nepiedzimstam ne cienīti, ne arī spējīgi cienīt. Tas ir ļoti sarežģīts, garš civilizācijas process. Mazs bērns vispār sākumā pat neatšķir sevi no mammas, un tas ir garš process, kurā viņš lēnām saprot, ka tie ir divi dažādi cilvēki un ka viņam vajag cienīt mammu, un mamma pēc tam iemācās redzēt arī savu bērnu kā atsevišķu personu. Tas slānis starp viņiem, kas principā palīdz to izdarīt un atdalīt, ir āda. Un man šķiet, ka cieņa ir tāds ādas slānis starp cilvēkiem, kas it kā atdala un reizē apvieno visus locekļus tādā kopējā sabiedrības organismā. Ja ir radusies berze, varbūt pat nieze, un vajadzība runāt par cieņu, tad, ļoti iespējams, kaut kur tas ādas slānis ir pārāk plāns, varbūt kādam citam pārāk biezs. Vēl viena atziņa no attīstības psiholoģijas ir asinhronitāte, proti, ka mēs visi attīstāmies ļoti dažādos ātrumos. Pat mūsu organismā lietas attīstās dažādos ātrumos – rokas un kājas bieži izaug ātrāk nekā citas ķermeņa daļas. Iespējams, runa ir par kaut ko līdzīgu mūsu sabiedrībā – mēs attīstāmies diezgan dažādos ātrumos, un tas ādas slānis – epiderma, kas ir starp mums, dažās vietās varbūt sāk plaisāt vai berzēties, vai rīvēties. Tas arī rada vajadzību par to runāt.

VAI JĀCIENA CITU VIEDOKLIS?

Dina Gailīte. Patiesībā es biju izdomājusi jautājumu, kuru Jūs tagad jau iezīmējāt. Tieši tāpēc es Jums to tagad uzdošu, sākot otro repliku apli. Kad tikāmies, gatavojoties diskusijai, Jūs teicāt, ka faktiski cilvēks gan cieņu pats pret sevi, gan pret citiem iemācās pakāpeniski. Arī tikko teicāt, ka mazam bērnam tāds jēdziens vispār vēl nav pazīstams. Tieši to man gribējās pajautāt par mūsu sabiedrību kopumā. Jūs visi atzināt, ka šobrīd cieņas izpratnes problēma ir aktuāla. Bet varbūt tā bijusi aktuāla vienmēr, taču pandēmija ir to saasināti izcēlusi. Vai tas varētu liecināt, ka cilvēka cieņas, savstarpējas

Diskusijas klausītāji klātienē

cieņas un cilvēka kā pamatvērtības cieņas problēmas mums ir tāpēc, ka varbūt mēs kā sabiedrība neesam nobriedusi, varbūt mēs esam vēl iestrēguši tādā stadijā starp mazu bērnu un zīdaini, ka mums vienkārši ir grūti cieņpilni sarunāties. Redzam, kas notiek sociālajos tīklos. Redzam, Stepaņenko kundze, piedodiet, bet arī kas politikā notiek – cik ārprātīgi saasināti un patiesībā necienīgi mēs izturamies viens pret otru. Krūmiņas kundze teica, ka tas notiek arī tiesās. Vai tas liecina par mūsu sabiedrības kaut kādām, kā lai saka, pusaudžu attīstības problēmām?

Nils Sakss Konstantinovs. Es droši vien nebūtu tik skeptisks un kritisks par šo. Tā kā man pirmā izglītība ir humanitārajās zinātnēs, es daudz esmu domājis par kultūrvēsturi un vēsturiskajiem procesiem, un, runājot par cilvēka cieņu, manuprāt, patiesībā mēs šobrīd esam tādi diezgan civilizēti. Es neredzu tādus milzīgus, ārkārtīgi necilvēciskus, necienīgus aktus pat tad, kad sarunājas šķietami aktīvi oponenti gan politikā, gan tiesās.

Dina Gailīte. Jūs esat *Facebook* un palasāt kādreiz, ko tur cilvēki raksta?

Nils Sakss Konstantinovs. Jā, bet vai Jūs esat lasījusi 1., 2.gadsimta debates, piemēram, antīkajā Grieķijā? Vai esat ieskatījusies, kā cilvēki tad diskutēja? Principā diezgan ilgi mūsu kultūrās strīda zaudējums nozīmēja nāvi – tādu bieži diezgan asiņainu, pazemojošu. Protams, nav patīkami *Facebook* saskarties ar negatīvu komentāru, bet tikt piesietam pie baznīcas kauna stabā ir vēl nepatīkamāk. Domāju, ir daudz tādu lietu, kas tomēr ir jāpaskatās kontekstā. Bet, protams, šobrīd tas ir saasināts jautājums, un atkal droši vien tāpēc, ka mēs esam kļuvuši kaut kādā ziņā tuvāki. Iespējams, mēs satuvināmies ar tā paša *Facebook* palīdzību. Sabiedrības locekļi sanāk kopā ciešāk. Un tad ir daudz lielāka nozīme, cik tas ādas slānis pa vidu būs trausls, izturīgs, un vienam tas būs biezāks, citam – plānāks. Bet no otras puses, protams, tas ir tāds apgūšanas process. Līdzīgi kā runājām par mazu bērnu – no sākuma viņš iemācās cienīt tikai sev tuvāko – savu mammu, pēc tam palēnām viņš civilizējas, viņu it kā pieradina cienīt arī ģimeni – tēti, brāļus, māsas, krustmātes. Tad vēl vēlāk viņš saprot, ka viņam ir mijiedarbība arī ar citiem bērniem, kas nepieder viņa tiešajai ģimenei. Tad seko jau tāds diezgan liels sasniegums, kad viņš sāk cienīt, piemēram, savu pilsētu, no kuras viņš ir nācis. Es domāju, ka arī sabiedrība attīstās līdzīgi. No sākuma esam tāda cilšu, ģimeņu klanu organizācija, kas dabiski attīstās. Lai mēs no tās izietu un sāktu cienīt, piemēram, savu valsti – tā ir pilnīgi cita attīstības pakāpe. Domāju, ka tas, kas notiek šobrīd, ir tas, ka mēs ejam soli vēl tālāk – es cienu ne tikai savu ģimeni, ne tikai savu pilsētu, kurā es piedzimu, ne tikai savu valsti, vēl kādu

piederības grupu, bet sāku domāt, ka varbūt man jāciena vispār visi cilvēki. Tas nav nekas pašsaprotams, tas nav nekas tāds, kas mums būtu bioloģiski nosacīts. Mums bioloģiski nosacīts ir turēties pie tuvākā. Cienīt visu pasauli – tas ir ļoti sarežģīts koncepts, kurā mums vajag pārmainīt diezgan daudzas struktūras. Dažas no šīm struktūrām, man šķiet, pat iet pretēji mūsu bioloģiskajai nosacītībai, mūsu smadzenēm, kas tomēr ir vērstas uz tādu ļoti tuvu, ciešu grupu. Raudzīties uz kaut ko plašāku prasa nopietnu darbu – audzināšanu. Droši vien lielā mērā mēs par to arī šodien runājam.

Dina Gailīte. Mēs pārejam tēmā par to, ka jāiemācās cienīt cita viedokli un ka tas ir pašdisciplīnas un pašaudzināšanas jautājums. Tāpēc jautājums Stepaņenko kundzei kā politiķei, jo faktiski politika ir tāda stiprāko elkoņu un skaļākās balss cīņa, vai ne? Izdzīvo tas, kurš spēj pārliecināt par savu taisnību. Bet kā politikā ir ar cieņu? Šobrīd, teiksim, mēs visi ar trauksmi sekojam notikumiem Afganistānā – uzreiz sabiedrībai ir viedokļi. Mēs skatāmies, kas notiek uz Baltkrievijas robežas, cilvēki tur ir iestrēguši starp divām robežām, sēž zālē un atrodas nožēlojamā stāvoklī – mums atkal visiem ir viedoklis par to. Mēs skatāmies Rīgā uz Kristiāna Brektes uzgleznoto sienas gleznojumu – un atkal visiem ir politisks viedoklis un pilsonisks viedoklis. Kā tas ir politikā? Jūs cīnāties par sava viedokļa cienīšanu, bet kā politiķiem ir ar citu viedokļu cienīšanu? Un kā tas vispār ir mūsu sabiedrībā? Vai cieņa ietver arī cita cilvēka viedokļa un cita cilvēka cienīšanu?

Jūlija Stepaņenko. Tas ir labs jautājums. Latviešu valodā cieņas jēdziens ir ļoti plašs. Cieņa var būt gan kā darbība, kā jau tikko mūsu kolēģis pieminēja, gan arī cilvēkam piemītošās tiesības, par kurām es iesāku mūsu diskusiju pašā sākumā. Ja mēs runājam par cieņu kā darbību, tad politikā, atmetot visas mazās diskusijas par to, kas kuram patīk vai nepatīk, ir ļoti svarīgi runāt par to, ko mēs jau sākām apspriest, tas ir – sabiedrības attieksmi pret valsti un valsts attieksmi pret sabiedrību. Man kā politiķei ir redzams, ka ļoti svarīgi ir tas, kādā valodā valsts runā ar sabiedrību. Tā ir likumu valoda. Valsts ar tautu, ar sabiedrību runā likumu valodā, paziņojot savas rūpes vai arī izsakot savas dusmas par kādu darbību. Piemēram, ja notiek kaut kas ļoti sarežģīts uz Baltkrievijas robežas, tad valsts uzreiz stingri pasaka, ka pārkāpējiem būs vēl lielāks sods. Tā ir reakcija, tā ir valoda, ar kuru valsts pasaka sabiedrībai savu viedokli. Un mēs mācāmies no valsts, mēs redzam, kādā valodā valsts runā ar mums, un šī valoda ne vienmēr ir patiesa. Valsts ne vienmēr augstu vērtē un ciena sabiedrību. Tā ir neuzticēšanās. Bieži vien, piemēram ar nodokļu politikas jautājumiem, tā ir ļoti liela neuzticēšanās un aizdomīgums, kas strāvo caur šiem likumprojektiem un pieņemtiem likumiem pret visu sabiedrību kopumā. Mēs redzam un varam salīdzināt valodu, kādā valsts runā ar sabiedrību citās valstīs, un reizēm tiešām redzam, ka tā valoda atšķiras.

Tāpēc atkārtošos – man tiešām ir ļoti lielas bažas par to, kādā veidā valsts sarunājas ar sabiedrību. Šī valoda reizēm ir ļoti nežēlīga. Diemžēl bieži vien no valdības pārstāvju puses izskan meli, un tā, protams, ir necieņa pret sabiedrību, jo samelot kādam ir necieņas izrādīšana. Diemžēl valdības pārstāvji domā, ka atbildība par savu rīcību neiestāsies, ka var cilvēkam stāstīt jebko, un nākamajā dienā pateikt to visu pretēji, un neuzņemties nekādu atbildību.

Dina Gailīte. Tas būtu par valsts attieksmi pret sabiedrību. Bet vai Jūsuprāt cilvēka cieņa ietver sevī arī pienākumu cienīt citus gan politiskās diskusijās, gan sabiedrības attiecībās? Viena no Jūsu tēmām kā politiķei ir oponēšana „obligātajai vakcinācijai" jeb aicinājumam vakcinēties. Vai cieņa Jūsuprāt ietvertu arī to, ka kādam, kurš pieņem lēmumu vakcinēties vai nē, būtu jādomā arī par to, vai otra cilvēka cieņā ietilpst viņa bažas par savu veselību. Vai cieņa ir domāt tikai par savu cieņu, vai arī par pārējiem? Vai cienot sevi, mums vajadzētu domāt arī par pārējo cienīšanu?

Jūlija Stepaņenko. Dzīvojot sabiedrībā, mēs esam sociālas būtnes, mums ir nepieciešama sabiedrība, mums ir nepieciešams šajā sabiedrībā iekļauties, pretējā gadījumā mēs jutīsimies slikti. Mums ir jāatbilst dažādiem standartiem un mēs zinām, kas ir jādara, lai mēs būtu sabiedrības locekļi. Mēs zinām, ka mēs nedrīkstam zagt, nedrīkstam kauties, nepiedienīgi uzvesties. Un ja mēs tā darām, tad viss ir kārtībā, mēs esam sabiedrības locekļi, kuri savā starpā var sadarboties. Taču jaunais standarts ir kaut kas jauns, kas no sabiedrības locekļiem prasa papildus darbību, lai viņi tiktu cienīti. Šis aspekts būtu ļoti svarīgs un apskatāms cilvēka cieņas sakarā.

CIK MAKSĀ CIEŅA?

Dina Gailīte. Paldies! Krūmiņas kundze, šīs diskusijas viena no tēmām ir – cik vērta ir cilvēka cieņa. Ja mēs konkrēti pievēršamies tiesneša darbam, tad patiešām dažreiz cieņa ir jānomēra naudā. Vai to var izdarīt? Tā, ko tiesas mēra, ir cieņa kā reputācija, nevis tas konstitucionālais pamats, uz ko balstās cilvēktiesības kopumā. Tas ir tāds viens fragments no plašā cieņas jēdziena. Vai tas ir vienkārši, vai sarežģīti?

Veronika Krūmiņa. Es sākšu ar cieņu plašākā nozīmē, un te ir īsā atbilde – nē, cieņu, tāpat kā dzīvību un brīvību, naudas izteiksmē nav iespējams novērtēt. Bet ja apskatāmies šo šaurāko cieņas izpratni, tad jā – tieši šādas lietas skata mūsu kolēģi Civillietu departamentā. Tās pamatā ir lietas, kurās tiek skatīts nevis cieņas, bet goda un reputācijas aizskārums. Gatavojoties šai diskusijai, es apskatījos pēdējā laika lietas, kas parāda, par kādu summu cilvēki ir novērtējuši reputācijas vai goda aizskārumu. Summas ir ļoti dažādas, sākot ar 400 *euro* un beidzot, piemēram, ar 130 tūkstošiem *euro*. Priecē, ka daļa no šīm lietām, kuras apskatījos, beidzās ar izlīgumu. Tas ir ļoti pozitīvs signāls tam, ka cilvēki tomēr spēj un vēlas sarunāties un rast kompromisu, nevis līdz galam tiesāties.

Administratīvās tiesas vairāk saskaras ar lietām, kurās caurstrāvo šī cieņas izpratne plašākajā nozīmē. Un man jāsaka, ka pamatā gandrīz lielākajā daļā administratīvo lietu vismaz kādā aspektā caurstrāvo cieņas jautājums. Bet ir arī lietas, kurās mēs ļoti dziļi aplūkojam cieņas jautājumu. Piemēram, lietās par

sociālo aizsardzību – tie ir pabalsti, pensiju apmērs, cilvēka ķermeņa aizsardzība pēc nāves, uzturēšanās apstākļi ieslodzījuma vietā – tie pamatā visi tiek saistīti ar cieņas jautājumu.

Dina Gailīte. Ja mēs no vispārējām tiesām pārejam pie konstitucionālās tiesas, kas uz mūsu tiesisko sistēmu raugās kā uz vienu veselumu, tad es uzdošu tādu pavisam vienkāršu jautājumu – vai visiem cilvēkiem ir cieņa un vai visu cilvēku cieņa ir vienādi vērta? Vai visiem cilvēkiem ir vienāda vērtība?

Sanita Osipova. Es domāju, ka Satversmes tiesai nav jānodarbojas ar cilvēku vērtēšanu, jo cilvēki ir vienlīdzvērtīgi, tas ir pašsaprotami. Tieši balstoties uz šo tēzi, mēs esam nonākuši pie lielām lietām. Es gribētu atgriezties pie pirmā apļa jautājuma, jo, uzklausot diskusijas dalībniekus, man ir raisījušās daudzas jaunas domas. Vai šobrīd ar cieņu ir sliktāk nekā jebkad iepriekš? Nē, manuprāt, ir daudz labāk. Sabiedrības locekļi ir sapratuši, ka viņiem piemīt tiesības baudīt brīvību, un viņi sāk šo brīvību baudīt dažādos tiesiskos veidos, tostarp tādos veidos, kā sabiedrība to nesagaida. Un sabiedrībai pie tā ir jāpierod. Varbūt psihoterapijā varētu to paskaidrot, bet man liekas, ka sabiedrībai ir bailes no savādākā. Kad es kaut ko ieraugu pirmo reizi – sabiedrībā un varbūt pat sev tuvumā – man ir bail no tā, kas ir savādāks, jo, nedod Dievs, tas mainīs mani. Piemēram, uzzinot, ka kādā kultūrā ēd tārpus, man tas ir pretīgi, es negribu ar tādu cilvēku, kas ir ēdis tārpus, ēst pie viena galda. Nedod Dievs, piemēram, ja es esmu vīrs un mana sieva samācīsies un man vakariņās sagatavos tārpus, un, vēl sliktāk, nepateiks, ka tie ir tārpi. Es tos apēdīšu, un mana integritāte būs aizskarta. Tātad, man liekas, ka ir bailes no savādākā. Tāpēc ir šīs asās reakcijas, ka savādākais varētu tikt atļauts un tieši skars arī mani. Savādākais pat vairs nav aizliegts, bet mulsina tas, ka savādākie prasa to pašu, ko pārējie, un tad mums ir problēma. Ja man būtu jāpasaka vienā teikumā – manuprāt, šobrīd savādākie ir iznākuši no skapjiem un viņiem līdztiesīgi pienākas vieta pie galda. Mēs no skapjiem viņus esam izlaiduši, bet pie galda sev blakus negribam sēdināt. Pat ne pie blakus galda.

Satversmes tiesa patiesībā ir tieši tā tiesa vai tā institūcija, kur Latvijā šis jautājums par cilvēka cieņu vispār ir ticis aktualizēts. Padomju Savienības konstitūcijā šāda jēdziena nebija. Kaut arī Padomju Savienība bija piedalījusies Vispārējās Cilvēktiesību deklarācijas izstrādāšanā, šis koncepts Padomju Savienībā nebija pazīstams. Es palasīju 1978.gada konstitūciju, un man mati cēlās gaisā. Tur ir iestrādāts šis goda/cieņas koncepts, bet tas ir ticis noteikts ļoti aprobežots, ciktāl tas nenonāk pretrunā ar ideoloģiskajiem uzstādījumiem. Un tad 1991.gadā parādās Konstitucionālais likums par cilvēktiesībām un pienākumiem, un tur tika iestrādāts cilvēka cieņas koncepts. Pēc tam pie pamattiesībām Satversmē iestrādā cilvēka godu un cieņu – tieši tādā secībā – gods un cieņa. Un tad no 2000.gadu sākuma, kad parādās konstitucionālā sūdzība, kad cilvēki nāk un mēģina tiesas priekšā risināt savas problēmas, ja valsts kaut ko nav sapratusi un cilvēkam ir prettiesiski ierobežojusi viņa brīvības, Satversmes tiesa sāk to konceptu

veidot. Kad iegāju „Jurista Vārda" meklētājā meklēt, kas ir rakstījis par cilvēka cieņu, patiesībā virsraksti ir tikai daži pa visu digitālo žurnālu, un pamatā cilvēka cieņas jēdziens parādās vai nu Satversmes tiesas spriedumu publikācijās, vai analīzē par Satversmes tiesas spriedumiem. Tā ka Satversmes tiesa ir tā, kura sabiedrībā modina sirdsapziņu un atgādina, ka visi cilvēki ir cilvēki un ikvienam pienākas cieņa, kas ietver brīvību, vienlīdzību un arī tiesības un pienākumus būt solidāriem pret pārējiem un cienīt pārējos.

KĀ JŪS SARGĀJAT CILVĒKA CIEŅU?

Dina Gailīte. Tagad mēs būtu nonākuši pie trešā repliku apļa, kurā paredzēts summējošs virziens. Es gribētu jums visiem pajautāt, ko Jūs darāt un ko vēl vairāk varētu darīt, lai sargātu cilvēka cieņu Latvijā savā darbības laukā. Un vai Jūs raugāties uz situāciju cerīgi?

Veronika Krūmiņa. Es jau iepriekšējā replikā teicu, ka administratīvo tiesu uzdevums, izskatot jebkuru lietu, ir cilvēka cieņas sargāšana. Man jāpiekrīt, ka varbūt, meklējot tiesu nolēmumos jēdzienu „cilvēka cieņa", mēs atradīsim Satversmes tiesas spriedumus vai aprakstus par tiem, savukārt administratīvajās lietās tiešas atsauces uz „cilvēka cieņu" ir retāk, bet tie jautājumi, kas tiek risināti administratīvajās tiesās, parasti lielākā vai mazākā mērā ir saistīti ar cilvēka cieņu. Administratīvā tiesa cenšas padarīt savu darbu pēc iespējas profesionālāk, domājot gan par procesa

vadīšanu, lai neaizskartu, nepazemotu procesa dalībnieku, gan arī par saprotamiem, uztveramiem spriedumiem, lai arī zaudējusī puse tos saprastu un akceptētu. Katrā ziņā paturam prātā, ka aiz katra lietas vāka ir cilvēks ar savu sāpi.

Dina Gailīte. Jautājums Nilam Saksam Konstantinovam. Ko Jūs personīgi varat darīt cilvēka cieņas vairošanā savā darbā un cik cerīgi Jūs raugāties perspektīvā uz mums visiem kopā?

Nils Sakss-Konstantinovs. Kad Jūs šo jautājumu uzdevāt, es pilnīgi sabijos, jo es domāju – es neko tā īsti nedaru, lai sargātu citiem cieņu. Tas nav tas, ar ko es nodarbojos. Bet kaut kādā ziņā es noteikti piekrītu prezidenta kandidātes kundzei par to, ka lielā mērā problēma ir valodā. Ja mēs runājam par cieņu līdzīgi kā par visiem lielajiem konceptiem – par mīlestību, par gaidām, par cerību, par godu. Protams, mēs varam par to runāt arī likumu valodā, bet tā var aptvert tikai vienu mazu šķautnīti no tā visa. Tas būtu līdzīgi, kā mēs runātu par mīlestību tikai bioloģiskā griezumā. Te bija arī ļoti laba replika par to, ka valsts runā likumu valodā. Es domāju, tā ir problēma valstij, jo tai par cieņu vajadzētu runāt arī dzejas valodā, respektīvi, atrast simbolus, tēlus, metaforas, kas cilvēkiem to padarītu tuvāku, saprotamāku. Ko man nozīmē, ja man kāds saka: „Cieni citus, un tevi cienīs" vai „Mums ir pienākums cienīt vienam otru". Bet kas ir tas, kas mani tajā ienes iekšā, kas padara to saprotamu? Līdzīgi mēs domājam par citām lielām dzīves tēmām, tostarp par mīlestību un visu, kas ir svarīgs. Cieņa noteikti ir viena no tām.

Otra lieta, par ko es sāku domāt, ir par to, ko īsti nozīmē cienīt otru. Te bija pieminēta galda metafora, un mana lielākā grūtība ir saprast to. Protams, visi ir aicināti pie galda, bet tiem, kas ir pie galda, tiem arī ir tiesības negribēt ēst ar visiem kopā. Es kā liels introverts to ļoti labi saprotu un kļūstu tramīgs, kad man piedāvā ēst kopā ar visiem. Es domāju, tas arī nebūs īsti iesējams, bet droši vien tas, ko mēs varam, ir paklausīties otrā, un, iespējams, tā lielā cieņas izpausme ir klausīšanās. Savā darbā redzu, kā vecāki izturas cieņpilni pret bērniem, ja uzklausa, ko bērns saka, kā mēs saprotam, ka bērni skolā tiek cienīti, ka viņiem ir iespēja pateikt, izpaust sevi. Un atgriežoties pie jautājuma, ko es savā darbā daru cieņas labā, tad varu teikt – es savā darbā arī klausos, ko citi cilvēki saka, un, iespējams, tā es cīnos par cieņu.

Dina Gailīte. Stepaņenko kundze, ko jūs darāt, lai būtu cieņpilna politika Latvijā?

Jūlija Stepaņenko. Turpinot tēmu par valodu, man kā politiķei ir pienākums skatīties līdzi tam, kā mēs turpinām šo komunikāciju ar sabiedrību. Ja viena puse uzrunā otru pusi, bet otra puse aizgriežas un neklausās, ģimenes attiecībās tā skaitās emocionāla vardarbība. Tā tas nedrīkst būt, tā ir necieņa, vēl jo vairāk, tā ir vardarbība. Šajā situācijā es gribētu uzlabot šī cieņas aspektu sarunās starp valsti un sabiedrību. Sabiedrība runā, sabiedrība uzrunā, sabiedrība raksta un nāk, bet valsts to nedzird. Tāpēc mans uzdevums ir šīs attiecības uzlabot, šo cieņas aspektu ievīt visos likumdošanas aktos un palīdzēt šīs attiecības, kuras pēdējā laikā ir ļoti stipri sabojātas, uzlabot. Ja sabiedrība klauvē pie durvīm, un jau trīs reizes ir pieklauvējusi, runājot par savu brīvību un cieņu, bet arī pēc trešās reizes joprojām turpinās klusums un ignorēšana, tad tas tiešām nav labākais veids, kā sarunāties. Protams, ir jāpagriežas vienam pret otru un jāsaprot, ka ir jāieklausās it visā, ko mēs dzirdam. Tie soļi, kas šobrīd tiek sperti, diemžēl tiek sperti pavisam citā virzienā.

Dina Gailīte. Tātad apņemšanās veicināt savstarpēju uzklausīšanu. Paldies. Osipovas kundze, Jūsu ieguldījums savstarpējās cieņas veicināšanā.

Sanita Osipova. Ja es šobrīd runāju vēl kā tiesnese, tad es varu teikt, ka jebkura tiesa, jebkura tiesību sistēma darbojas tikai tāpēc, lai aizstāvētu cilvēku cieņu. Ja kādam ir nodarīta netaisnība, tad valstij ir pienākums atjaunot taisnīgumu, tas ir, viņa cieņas atjaunošanu. Cilvēki bieži tiesājas par ļoti mazām summām, vienkārši viņi tiesājas, lai valsts apliecinātu, ka viņiem bija taisnība. Viņiem ir ļoti būtiski uzzināt, ka viņiem bija taisnība, un lai sabiedrība to uzzina un citi to pieņem.

Ja man ir jārunā kā cilvēkam, un es visai drīz būšu cilvēks, vairs ne tiesnesis, tad cilvēka cieņa ir nemitīgi kopjama lieta un vispirms jau ikviena cilvēka galvā. Man arī ir ļoti grūti reizēm pieņemt savādāko, īpaši, kad es sastopos ar to pirmo reizi. Es esmu jau diezgan vecs un konservatīvs cilvēks un man ir jāpiedomā pie tā, lai manī nerastos agresija. Lai es censtos ja ne pieņemt, tad vismaz nenoraidīt vai nepazemot kādu.

Ko es esmu darījusi un ko darīšu arī turpmākā laikā – tas ir popularizēt līdztiesības idejas un rosināt sabiedrību domāt, jo sabiedrību nevar izglītot, ja nedod informāciju. Un, kā jau teicu, mūsu publiskajā telpā par šo vitāli svarīgo tēmu, kas ir likta Latvijas Republikas pamatos, kas ir likta to attiecību pamatos, kā mēs dzīvojam, mums praktiski nav nekādas literatūras par cilvēka cieņu. Pagājušajā gadā aizsākās plašākas publiskas diskusijas, un pēc Satversmes tiesas sprieduma par homoseksuāla pāra sievietes tiesībām uz pabalstu pēc bērna piedzimšanas bija eksplozija. Vai iepriekš problēmu nebija? Nē, tās bija paslaucītas zem tepiķīša, mēs par to nerunājām. Es nesaku, ka skaidri zinu, pie kāda rezultāta mums ir jānonāk, bet es esmu dziļi laimīga, ka mēs par to runājam. Tas nozīmē, ka mēs kopjam izpratni. Ja mēs sadzirdam citus un mēģinām strādāt paši ar sevi, tad mēs jau esam uz ceļa. Mēs redzam, ka tas ir process, tas ir ceļš. Tas ir nemitīgs ceļš. Paldies.

Dina Gailīte. Tātad otrā apņemšanās – veicināt savstarpējo uzklausīšanu.

Paldies organizatoriem Augstākajai tiesai un Satversmes tiesai un visiem runātājiem. Man liekas, ka mēs esam mazliet rosinājuši Jūsos pārdomas par to, cik plašs un ietilpīgs ir cilvēka cieņas jēdziens, un par to, ka mums visiem cieņa piemīt, jo mēs visi esam cilvēki, un par to, ka mums jārūpējas gan pašiem par savu cieņu, gan arī par savu līdzcilvēku cieņu. Tas ir svarīgi mūsu cieņpilnās attiecībās. Pateicos visiem, ka arī šī diskusija noritēja cieņpilni.

MŪSU MĒRĶIS IR PADARĪT LATVIJU PAR NAUDAS ATMAZGĀTĀJIEM NEĒRTU VIETU

Uzruna Valsts policijas sadarbībā ar ASV vēstniecību organizētajā starptautiskajā simpozijā „Noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizācija: aktuālās tendences un nākotnes izaicinājumi" 2021.gada 7.oktobrī

Aigars STRUPIŠS
Augstākās tiesas priekšsēdētājs

Godātie simpozija dalībnieki! Pateicos par iespēju uzrunāt jūs šāda līmeņa pasākumā.

Lai gan naudas atmazgāšanas tēma nav jauna, tās aktualitāte nemazinās un diez vai mazināsies. Tā kā no tīras un caurspīdīgas tautsaimniecības ir atkarīga valsts iedzīvotāju labklājība, tad visu mūsu kopīgs mērķis ir padarīt Latviju par naudas atmazgātājiem neērtu un pat bīstamu vietu.

Tiesas šajā tēmā arī ārpus krimināllietu izskatīšanas iesaistās gan tiesu prakses apkopojumu veidošanā, gan neliedz savu ekspertīzi likumdošanas procesā. Nupat Augstākajā tiesā ir apkopota tiesu prakse par Krimināllikuma 218.pantu „Izvairīšanās no nodokļu un tiem pielīdzināto maksājumu nomaksas" un ar to saistītajiem naudas atmazgāšanas jautājumiem. Tāpat Augstākās tiesas padomnieki ir līdzdarbojušies gan Krimināllikuma 218.[1] panta, gan Kriminālprocesa likuma 59.nodaļas grozījumu apspriešanā.

Šodien gribu akcentēt vienu, manuprāt, ļoti nozīmīgu lietu. Proti, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas lietu procesuālo īpatnību dēļ (piemēram, pierādīšanas standarti un pierādīšanas nasta) šī lietu kategorija, diemžēl, stāv daudz tuvāk potenciāliem cilvēktiesību pārkāpumiem salīdzinājumā ar krimināllietām, kuras balstās uz klasiskajiem krimināltiesiskajiem pierādīšanas un citiem procesuālajiem standartiem. Tāpēc jo īpaši nopietna uzmanība pievēršama ķirurģiskai precizitātei, ar kādu šīs procesuālās darbības veicamas.

No tiesām ienāk ziņas, ka izmeklēšana mēdz pieturēt lietas, lai gan izmeklēšanas darbības netiek veiktas. Piemēram, procesi par noziedzīgi iegūtu mantu bieži tiek nodoti tiesai pēdējā brīdī (kad izbeidzas maksimālais likumā atļautais 22 + 6 + 3 mēnešu mantas aresta termiņš), kaut gan lielākoties pēc sākotnējo pierādījumu iegūšanas un personas paskaidrojumu saņemšanas nozīmīgas ziņas vairs nav tikušas iegūtas. Līdz ar to jautājums, vai ir vērts tik ilgi ierobežot personas tiesības, jo Kriminālprocesa likuma 626.panta pirmā daļa ļauj izdalīt procesu un nodot to tiesai, ja objektīvu iemeslu dēļ pamata krimināllietas nodošana tiesai tuvākajā laikā (saprātīgā laika periodā) nav iespējama.

Tāpat reizēm ir problēmas ar to, ka procesa virzītāji lēmumos par procesa nodošanu tiesai kā pierādījumu akli atkārto Finanšu izlūkošanas dienesta ziņojumā minēto pamatojumu, lai gan mantas īpašnieks to jau ir ar pierādījumiem atspēkojis. Tā nedrīkst būt! Tie ir cilvēktiesību jautājumi, pret kuriem jāizturas ārkārtīgi uzmanīgi. Procesa virzītājiem ir jāpārzina ne vien Latvijas likumi, bet arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Eiropas Savienības Tiesas judikatūra.

Jebkurā gadījumā tiesas darbojas un darbosies likumā noteiktajā kārtībā – izskatīs lietas, objektīvi izvērtēs iesniegtos pierādījumus un pieņems nolēmumus. Kvalitatīvs tiesu darbs ir ļoti lielā mērā atkarīgs no kvalitatīvas izmeklēšanas, kvalitatīvas apsūdzības un arī no kvalitatīvas aizstāvības.

Noslēgumā gribu teikt, ka nevajadzētu aizmirst, ka pret naudas atmazgāšanu nav jēgas cīnīties vienā valstī. Veiksmīgai naudas atmazgāšanas apkarošanai nepieciešams saskaņots starptautisks darbs, kas balstās uz identiskiem standartiem visās valstīs. Pretējā gadījumā notiks vienkārši atmazgāšanas vietas maiņa, bet netīrā nauda tāpat turpinās cirkulēt visa pasaulē. Tāpēc man ir patiess prieks redzēt, ka šis pasākums ir starptautisks.

Vēlu veiksmi visiem gan simpozijā, gan arī mūsu kopējā turpmākajā darbā.

TIESNEŠA AMATS NAV VIEGLA NASTA

Uzruna Ekonomisko lietu tiesas tiesnešiem jaunās tiesas darbības uzsākšanas dienā 2021.gada 31.martā

Aigars STRUPIŠS
Augstākās tiesas priekšsēdētājs

Tiesneša amats nav viegla nasta. Un es nerunāju tikai par profesionālo pusi – zināšanām un prasmēm. Esmu pārliecināts, ka ar to tiksiet galā.

Es runāju par grūtībām, kuras Jūs, iespējams, vēl nemaz neapzināties. Pildot tiesneša amata pienākumus, Jūs nevarēsiet būt labi pret visiem. Lai kā gribētos tādiem būt, Jums būs jāizšķir lietas visbiežāk par labu kādai no pusēm. Un tas bieži radīs zaudējušās puses pretreakciju – dusmas, aizvainojumu, vilšanos. Kāds par to var arī vērsties pret Jums pat personiski. No tā nevajag baidīties. Kā saka, katram darbam sava garoza, un šī ir viena no tiesneša amata garozām. Esiet ne vien neatkarīgi, bet arī taisnīgi un godīgi, jo taisnīgam un godīgam tiesnesim nav no kā baidīties. Un izturieties pret visiem ar cieņu.

Ja kādreiz rodas šaubas par to, kā rīkoties pareizi, atcerieties sava zvēresta vārdus un palūkojieties uz situāciju caur šo vārdu jēgu, Un ziniet, ka kolēģi Jums vienmēr grūtā brīdī palīdzēs ar padomu, ja Jūs to prasīsiet.

Ar prieku sveicu Jūs nu jau kā pilntiesīgus Latvijas tiesu sistēmas tiesnešus. Lai veicas!

BŪT EIROPAS TIESNESIM MŪSDIENĀS IR UZDEVUMS, KAS NAV DOMĀTS BAILĪGAJIEM

Priekšlasījums Satversmes tiesas vebinārā „Konstitucionālās tiesas loma, vērtējot likumu atbilstību Eiropas Savienības tiesībām" 2021.gada 11.martā [1]

Aigars STRUPIŠS
Augstākās tiesas priekšsēdētājs

Dārgie kolēģi, dārgie viesi!

Vēlos izteikt pateicību par iespēju Jūs uzrunāt par svarīgajiem un vienmēr aktuālajiem tiesu dialoga jautājumiem.

AUGSTĀKĀS TIESAS LOMA

Ir svarīgi saskatīt Augstākās tiesas nozīmi tiesu dialogā ar Eiropas Savienības Tiesu un Satversmes tiesu. Piemēram minēšu tā saukto Drozdova lietu[2], kurā Augstākā tiesa iesniedza lūgumu Eiropas Savienības Tiesai sniegt prejudiciālu nolēmumu[3] par direktīvas interpretāciju. Saņemot atbildes, Augstākā tiesa iesniedza pieteikumu Satversmes tiesai, kura atzina par likuma normai neatbilstošiem un atcēla Ministru kabineta noteikumu punktu[4]. Šis piemērs lieliski parāda sinerģiju starp dažādām tiesām pašreizējā Eiropas tiesu sistēmas vidē.

2020.gadā Latvijas tiesas iesniedza 17 pieteikumus Eiropas Savienības Tiesā prejudiciāla nolēmuma saņemšanai un 20 pieteikumus Satversmes tiesā. No tiem 5 pieteikumus Eiropas Savienības Tiesā un 3 pieteikumus Satversmes tiesai iesniedza Augstākā tiesa. Visu šo gadu laikā Augstākā tiesa ir iesniegusi 61 pieteikumu Eiropas Savienības Tiesā prejudiciāla nolēmuma saņemšanai un 15 pieteikumus Satversmes tiesā. Varētu domāt, ka tas nav liels skaits, tomēr tas liecina, ka Augstākā tiesa šādus soļus sper ļoti atbildīgi. Pieteikumus Eiropas Savienības Tiesai Augstākā tiesa vienmēr sagatavo ar lielu atbildības sajūtu, veic visus nepieciešamos mājas darbus attiecībā uz izpēti un jautājumu formulēšanu.

Tomēr aizvien rodas jauni jautājumi par Eiropas Savienības (ES) tiesību piemērošanu un tam nepieciešams apgūt ES tiesību piemērošanas metodes.

PROBLĒMJAUTĀJUMI

Šodienas tēma ir ES sekundāro tiesību piemērošana, taču, raugoties no ES tiesību perspektīvas, es teiktu, ka konstitucionālie jautājumi principu līmenī biežāk sastopami tieši primārajos tiesību aktos.

[1] Priekšlasījums tulkots no angļu valodas.
[2] Augstākās tiesas 2015.gada spriedums lietā Nr.SKC-1/2015.
[3] EST 2013.gada 24.oktobra spriedums lietā *Drozdovs*, C-277/12, ECLI:EU:C:2013:685.
[4] Satversmes tiesas 2014.gada 29.decembra spriedums Nr.2014-06-03.

Runājot par sekundāro tiesību instrumentiem, vairāk jādomā par to piemērošanas metodi un tehniku. Viens no jautājumiem, ar kuru sastopamies visbiežāk, ir – kā izvērtēt nacionālā regulējuma atbilstību ES tiesību aktiem un ar kādām problēmām jāsaskaras šī jautājuma risināšanā? Uz šo jautājumu paraudzīšos no sistēmiskā viedokļa, jo šis ir jautājums, ar ko nodarbojos arī kā Tieslietu padomes priekšsēdētājs. Ir ļoti svarīgi, kā Latvijas tiesneši redz šo kopējo tiesību telpu.

Nacionālā regulējuma atbilstības ES tiesībām vērtējums izriet no izpratnes par piemērojamā tiesību akta tiesisko tvērumu. Varbūt tas nešķiet tik grūti, tomēr reizēm pat acīmredzamas situācijas tiesnešiem rada problēmas. Problēma ir saprast, kā jāvērtē tiesību norma un kāda metode jāizmanto šādam izvērtējumam.

Kad saskaramies ar nacionālajiem tiesību aktiem, mēs zinām galvenās atbildes. Zinām nacionālo tiesību avotus, sistēmu, hierarhiju un juridisko metodi. Zinām, kā vērtēt konstitucionalitāti un atbilstību. Mums kā juristiem tas ir „asinīs", mēs zinām tiesību avotu hierarhiju, jo tā ir jebkuras juridiskās metodes mugurkauls.

Taču stāsts kļūst pavisam citādāks, kad mēs sastopamies ar ES tiesībām. Līgums par Eiropas Savienības darbību sniedz mums ievirzi par dažādiem tiesību aktu veidiem un to iedarbību, taču tas mums nesniedz skaidru hierarhiju. Atbilde uz jautājumu, kāpēc tā, ir diezgan skaidra – šis tiesiskais ietvars ir sarežģīts. Sarežģītība, atšķirībā no nacionālās sistēmas, slēpjas dalītajās kompetencēs un dažādajās likumdošanas procedūrās, nevis hierarhijā, kas ir tik pazīstama klasiskajiem juridiskajiem prātiem. Šis ir pirmais izaicinājums, ar ko saskaras mūsu tiesneši. Lai gan šī problēma pakāpeniski samazinās ar katru nākamo tiesnešu paaudzi, kas ienāk tiesu sistēmā, tā joprojām pastāv. Piemēram, zināmā *Volker und Markus Schecke und Eifert* lieta par datu aizsardzību, kas parādīja, ka ES regulas legalitāti, par kuru uzskatīja, ka tā ir augstāka hierarhijā, var vērtēt, ņemot vērā direktīvas klauzulu un vispārējos principus, kas atkal piešķīra pilnīgi jaunu dimensiju tiesību sistēmai, cita starpā, palīdzot izjaukt tradicionālo hierarhisko juridisko domāšanu saskarsmē ar ES tiesību aktiem.

Turklāt, lai arī es vēlētos teikt, ka metode, kuru tiesneši izmanto kā ikdienas rīku, parasti ir skaidra, *iura novit curia* principa (tiesa zina tiesības) praktiska piemērošana varētu būt izaicinājums.

Mūsdienās izaicinājums jau ir pārvietošanās caur nacionālo tiesību „džungļiem", kas ar katru dienu aug un kļūst arvien biezāki. Un ar to vēl nepietiek – joprojām pastāv milzīga un sarežģīta pārnacionālo tiesību sistēma, kuras pamatā ir principi, no kuriem daži ir diezgan sveši no nacionālo tiesību viedokļa. Piemēram, hierarhijas trūkums.

Augstākā tiesa galvenokārt piemēro nacionālās tiesības. Tomēr mums jāpatur prātā, ka nacionālajā tiesību aktā var tikt ieviesta daļa ES tiesību. Lai gan Latvijas likumdevējs parasti papildina nacionālo tiesību aktu ar atsauci uz ES direktīvu, tā ir tikai vispārēja atsauce. Lai iegūtu pilnīgu priekšstatu, mums aizvien biežāk ir jāizpēta anotācijas un citi sagatavošanas dokumenti.

Lai arī juridiskās datubāzes mums sniedz daudz dokumentu, tās reti mūs ātri noved pie skaidra risinājuma, kā atrast piemērotus tiesību aktus. Lai izmantotu sanāksmju protokolus un skaidrojošus ziņojumus gan no ES puses, gan no dalībvalstu puses, ir nepieciešama pacietība un arī zināma veiksme. Tādā sarežģītā tiesiskajā regulējumā, kā, piemēram, juridiskā palīdzība, nodokļi, muita, mēs atrodam „pamatregulas" un „īstenošanas regulas", atrodam „regulas, ar kurām groza iepriekšējās regulas un direktīvas". Tas viss noteikti neatvieglo tiesneša dzīvi.

Lai nodrošinātu, ka tiesnesis „zina tiesības", ir jākoncentrējas gan uz juridisko izglītību universitātēs, gan uz tiesnešu profesionālajām apmācībām un specializāciju. Īpaši svarīgi ir tas, ka nedz apmācībā, nedz specializācijā vairs nedrīkst izmantot vecās skolas pieejas. Ņemot vērā milzīgo un joprojām pieaugošo detalizēto tiesisko regulējumu, izglītībai vajadzētu būt vairāk balstītai principos, nevis detaļās. Tieši tāpat kā Eiropas Savienības Tiesas ieviestās vadlīnijas nosaka, ka kāds pants piemērojams „direktīvas principu gaismā"[5] vai kaut kas vērtējams, „ņemot vērā direktīvas mērķus"[6] vai principus. Juridiskā domāšana pamazām pārvirzās no detaļām uz principu kontekstu jeb „gaismas" redzēšanu. Ievērojot to, specializācijai nevajadzētu zaudēt tiesību sistēmas kopainu. Es neticu speciālistam, kuram ir ārkārtīgi dziļas zināšanas vienā šaurā priekšmetā, bet kurš ir akls pret kopainu. Pastāvot pārmērīgai regulējuma tendencei, ir arvien grūtāk saglabāt šīs divas lietas līdzsvarā.

Ja šķiet, ka šī aina vēl nav pietiekami sarežģīta un īpaši nepiesaista tiesību piedzīvojumu meklētājus, pastāv tiešās iedarbības jēdziens. Šeit nerunāšu par Frankoviča doktrīnu[7] par nepārņemto direktīvu tiešo iedarbību un par valsts atbildības principu piemērošanu, kas ir arī tiesu pienākums saskaņā ar spriedumu *Köbler* lietā[8]. Arī jautājumi par horizontālo un vertikālo tiešo iedarbību paši par sevi ir atsevišķa tēma.

Mums ir salīdzinoši maz piemēru, kad atbilstoši pārākuma principam[9] mums būtu jāveic direktīvas normu tieša piemērošana, nevis nacionālo tiesību piemērošana. Tāpēc pienākums nepiemērot jebkuru nacionālo tiesību normu, kas ir pretrunā ES tiesību normai, kurai ir tieša iedarbība, šobrīd mums ir diezgan teorētisks jautājums.[10]

Šobrīd Augstākajā tiesā ir interesanta lieta, kuras ietvaros esam uzdevuši Eiropas Savienības Tiesai prejudiciālus jautājumus. Tā ir *Euromin Holding (Cyprus)*[11] lieta, kurā Eiropas Savienības Tiesa uzmanīgi atgādināja, ka mums ir jāvērtē, vai ES tiesību normas

---

5 EST 2019.gada 11.aprīļa spriedums lietā *Skonis ir kvepas*, C-638/17, ECLI:EU:C:2019:316, 31.punkts.

6 EST 2016.gada 14.janvāra spriedums lietā *Grüne Liga Sachsen*, C-399/14, ECLI:EU:C:2016:10, 37.punkts.

7 EST 1991.gada 19.novembra spriedums apvienotajās lietās *Fancovich e.a.*, C-6/90 and C-9/90, ECLI:EU:C:1991:428.

8 EST 2003.gada 30.septembra spriedums lietā *Köbler*, C-224/01, ECLI:EU:C:2003:513.

9 Augstākās tiesas 2015.gada 9.decembra spriedums lietā Nr.SKC-96/2015 (C04292106).

10 Piemēram, EST 2019.gada 24.jūnija spriedums lietā *Popławski*, C-573/17, ECLI:EU:C:2019:530, 61.punkts.

11 EST 2020.gada 10.decembra spriedums lietā *Euromin Holding (Cyprus)*, C-735/19, ECLI:EU:C:2020:1014.

Daļa no vebināra dalībniekiem: Eiropas Savienības Tiesas priekšsēdētājs Kūns Lēnarts *(Koen Lenaerts)* un tiesnese Ineta Ziemele, Satversmes tiesas priekšsēdētāja Sanita Osipova un tiesneši Artūrs Kučs, Daiga Rezevska, Gunārs Kusiņš un Jānis Neimanis, Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs un senatore Jautrīte Briede

piešķir tiesības indivīdiem, nevis jākoncentrējas uz tās tiešo iedarbību.

Nevajadzētu aizmirst, ka juridiskajā pasaulē gandrīz nekas nav „cirsts akmenī". Vienmēr ir iespēja pārskatīt iepriekšējās doktrīnas. Ir svarīgi, ka dialogā ar Eiropas Savienības Tiesu mēs varam brīvi izteikt savas bažas un pat atgriezties ar papildu lūgumiem pēc skaidrojumiem, vai varam izvēlēties nepiekrist un lūgt Eiropas Savienības Tiesu pārskatīt savu pieeju.

Jāatzīmē nesenais Vācijas tiesas pieteikums[12] attiecībā uz direktīvas klauzulas par autoceļu nodevām iespējamo tiešo iedarbību. Par šo pašu normu pirms dažiem gadiem jau bija iesniegts prejudiciālais jautājums. Tiesa atzīmēja, ka kopš pirmā pieprasījuma ir grozīta norma, izveidojot tās tiešo iedarbību, un tagad šī norma var tikt tieši piemērota nacionālajās tiesās. Mums ir jāapzinās, ka pārmaiņas notiek visu laiku.

Runājot par iespēju lūgt Eiropas Savienības Tiesu pārskatīt nostāju, ir jāpiemin *Taricco*[13] lieta un turpmākās lietas *M.A.S and M.B.*[14], kas būtībā attiecas uz Līguma par Eiropas Savienības darbību 325.panta tiešo iedarbību un kurās Eiropas Savienības Tiesa faktiski atzina līdzsvara nozīmi starp ES principu ievērošanu un piemērošanu nacionālā līmenī. Te ir redzama simbioze un savstarpēja papildināšanās.

NOBEIGUMA PIEZĪMES

Mēs esam Eiropas tiesas, mēs visi esam Eiropā. Tāpēc mums ir jābūt drosmīgiem, interpretējot ES tiesības, tās piemērojot un izdarot secinājumus. Vienlaikus svarīgi respektēt mūsu kompetenču un varas dalījumu.

Mēs, Eiropas tiesneši, kopīgi esam atbildīgi par tiesiskumu Eiropas kopīgajā tiesību telpā. Tomēr katram no mums ir savi pienākumi. Šie atšķirīgie pienākumi ir jāpilda, cienot un ievērojot kopējo tiesību sistēmas ainu. Mūsu varas un kompetenču dalījums ir īpašs un svarīgs šīs kopainas aspekts.

Būt Eiropas tiesnesim mūsdienās ir uzdevums, kas nav vienkāršs un nav domāts bailīgajiem. Sarežģītība ir liela un pieaugoša, un tiesnešu apmācība šeit ir izšķiroša. Tās svarīgo lomu nevaru neuzsvērt. Ir jāmeklē jaunas pieejas, jāievieš jaunas mācību metodes, un tieši tādēļ mūsu Tieslietu padome ir aizsākusi tiesnešu apmācības reformu.

[12] EST 2020.gada 28.oktobra spriedums lietā *Bundesrepublik Deutschland (Détermination des taux des péages pour l'utilisation d'autoroutes),* C-321/19, ECLI:EU:C:2020:866.

[13] EST 2015.gada 8.septembra spriedums lietā *Taricco and Others*, C-105/14, ECLI EU:C:2015:555.

[14] EST 2017.gada 5.decembra spriedums lietā *M.A.S. and M.B.*, C-42/17, ECLI:EU:C:2017:936.

EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU IETEKME UZ PIETEIKUMA TIESĪBU NOVĒRTĒŠANU NACIONĀLAJĀ ADMINISTRATĪVAJĀ TIESĀ*

Inga BĒRTAITE-PUDĀNE
Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorante
Senāta Administratīvo lietu departamenta zinātniski analītiskā padomniece

1. Pieteikuma tiesības (*locus standi* – latīņu val., *standing* – angļu val.) jeb tiesības iniciēt tiesvedības procesu nacionālajā tiesā ir procesuālo tiesību jautājums, kas ir cieši saistīts ar tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošanu. Rietumu tiesību lokam piederīgo valstu nacionālajā administratīvajā tiesas procesā pamatā izšķir divus pieteikuma tiesību modeļus: uz tiesību aizsardzību vērstu (*rights-based* – angļu val., *Verletztenklage* – vācu val.) pieteikuma tiesību modeli un uz interešu aizsardzību vērstu (*interest-based* – angļu val., *Interessentenklage* – vācu val.) pieteikuma tiesību modeli.[2] Papildu minētajam kā izņēmums no vispārējās kārtības atsevišķās valstīs noteiktās jomās (piemēram, vides tiesībās) tiek pieļauta populārsūdzība (*actio popularis* – latīņu val.).

2. Eiropas Savienības (turpmāk – ES) tiesību ietekme uz pieteikuma tiesībām nacionālajā administratīvajā tiesā lietās, kas skar ES tiesības, izpaužas divējādi. Pirmkārt, atsevišķās jomās tiesības vērsties tiesā tieši izriet no ES tiesībām. Šādā gadījumā dalībvalsts tiesai jāpiemēro attiecīgās ES tiesības, nevis nacionālais procesuālais regulējums, kas regulē jautājumu par pieteikuma tiesībām. Otrkārt, ja attiecīgajā jautājumā nav ES tiesiskā regulējuma, katras dalībvalsts tiesību sistēmā ir jāparedz procesuālie noteikumi, kas regulē arī pieteikuma tiesības, lai aizsargātu tiesības, kuras attiecīgajām personām ir noteiktas ES tiesībās. Taču dalībvalsts procesuālo autonomiju ierobežo ES vispārējie tiesību principi, jo īpaši līdzvērtības un efektivitātes princips, kā arī efektīvas tiesību aizsardzības princips, kas ietverts arī ES Pamattiesību hartas[3] 47.pantā. Tādējādi dalībvalsts procesuālā autonomija attiecībā uz pieteikuma tiesībām lietās, kas skar ES tiesības, ir ierobežota.

3. 1991.gadā Eiropas Savienības Tiesa (turpmāk – EST) *Verholen* lietā[4] formulēja pamatnostādni attiecībā uz dalībvalsts procesuālo autonomiju pieteikuma tiesību noteikšanā: lai arī principā attiecīgās „personas tiesības un intereses celt prasību tiesā" ir jānosaka valsts tiesībās, Kopienas tiesību akti tomēr pieprasa, lai valsts tiesību akti neapdraud tiesības uz efektīvu tiesisko aizsardzību, un valsts tiesību aktu piemērošana nevar padarīt faktiski neiespējamu to tiesību izmantošanu, kuras piešķir Kopienas tiesību akti. Minēto atziņu EST ir atkārtojusi arī vēlākos spriedumos – *Safalero* lietā[5], *Streekgewest* lietā[6], *Mono Car Styling* lietā[7] un *E.ON Földgáz Trade* lietā[8]. Arī lietās saistībā ar Orhūsas konvencijas par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem[9] piemērošanu EST ir uzsvērusi, ka dalībvalstīm ir ievērojama rīcības brīvība noteikt gan to, kas ir pietiekama ieinteresētība, lai celtu prasību, gan – tiesību aizskārums.

Tādējādi principā dalībvalstīm ir procesuālā autonomija izvēlēties uz tiesību aizsardzību vērstu vai uz interešu aizsardzību vērstu pieteikuma tiesību modeli administratīvajā procesā tiesā. Neviens no šiem pieteikuma tiesību modeļiem, tostarp ierobežojošākais, uz subjektīvo tiesību aizsardzību vērstais pieteikuma tiesību modelis, pats par sevi nav pretrunā ar ES

* Publikācijas pamatā ir autores stenda referāts (tēzes) Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 8.starptautiskajā zinātniskajā konferencē „Jaunā tiesiskā realitāte: Izaicinājumi un risinājumi", kas norisinājās 2021.gada 21.–22.oktobrī. Autore pateicas PhD Žanetai Mikosai par vērtīgo diskusiju un ieteikumiem referāta tapšanā. Referātā pausts autores personīgais viedoklis.

2 Vairāk sk., piemēram, Bērtaite-Pudāne I. Pieteikuma tiesības administratīvajā tiesā: nacionālo tradīciju un Eiropas Savienības tiesību savstarpējā mijiedarbība. Grām.: Tiesības un tiesiskā vide mainīgos apstākļos. Latvijas Universitātes 79.starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021, 475.–478.lpp.

3 ES Pamattiesību harta. Pieejama: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=EN [aplūkota 01.11.2021.].

4 EST 1991.gada 11.jūlija spriedums lietā C-87/90 to C-89/90 *Verholen and Others*, ECLI:EU:C:1991:314, para.24.

5 EST 2003.gada 11.septembra spriedums lietā C-13/11 *Safalero*, ECLI: EU:C:2003:447, para.50.

6 EST 2005.gada 13.janvāra spriedums lietā *Streekgewest Westelijk Noord-Brabant*, ECLI:EU:C:2005:10, para.18.

7 EST 2009.gada 16.jūlija spriedums lietā C-12/08 *Mono Car Stayling SA*, ECLI:EU:C:2009:466, para.49.

8 EST 2015.gada 19.marta spriedums lietā C-510/13 *E.ON Földgáz Trade Zrt*, ECLI:EU:C:2015:189, para.50.

9 Orhūsas konvencija par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem. Latvijas Vēstnesis, 26.04.2002., Nr.64 (2639).

tiesībām, taču tas katrā konkrētajā lietā ir pakļauts no līdzvērtības, efektivitātes un efektīvas tiesību aizsardzības principa izrietošajiem ierobežojumiem. Tāpat no ES tiesībām neizriet pienākums, piemēram, vides lietās, paredzēt populārsūdzību. Taču dalībvalsts nevar paredzēt pārāk stingrus procesuālos kritērijus, proti, ka tie faktiski liegtu visām vai gandrīz visām vides aizsardzības organizācijām iespēju pārsūdzēt tiesā darbību vai bezdarbību, kas ir pretrunā valsts tiesību aktiem vides jomā.

4. Vērtējot pieteikuma tiesības lietās, kas skar ES tiesības, dalībvalsts tiesai ir pienākums nodrošināt tiesību, kuras attiecīgajām personām ir noteiktas ES tiesībās, aizsardzību. Kā to pamatoti norāda Dr.iur. Katrīna Varina (*Catherine Warin*), minētā rezultātā Vācijā un tās iedvesmotās tiesiskajās sistēmās, kurās valda subjektīvo tiesību izpratne, rodas sarežģītas tiesiskas problēmas, lai nodrošinātu tiesību, kuras personām ir noteiktas ES tiesībās, īstenošanu nacionālajās tiesās.[10] Arī Dr.iur. *Ņina Poltoraka (Nina Półtorak*) atzīst, ka subjektīvo tiesību atvasināšana no tā dēvētās aizsargājošās normas ir koncepts, kuram nepieciešama adekvāta modifikācija attiecībā uz pieteikumiem, kas skar ES tiesības.[11] Viens no pēdējiem piemēriem ir EST spriedums lietā *Deutsche Lufthansa*[12], kurā par neatbilstošu ES tiesībām tika atzīta Vācijas pieeja, ka lidostas lietotājam nav tiesību pārsūdzēt administratīvajā tiesā iestādes lēmumu lidostai apstiprināt jaunu lidostas maksu sistēmu. Līdz tam Vācijas tiesu praksē tika uzskatīts, ka lēmums, ar kuru iestāde apstiprina lidostas maksu sistēmu, rada juridiskas sekas tikai attiecībās starp šo iestādi un lidostas administrāciju, un lidostas lietotājs pret šo lēmumu var vērsties netieši, ceļot civiltiesisku prasību pret lidostas administrāciju. EST uzsvēra, ka nacionālajām tiesām procesuālā kārtība ir jāinterpretē cik vien iespējams tādā veidā, lai šī kārtība sekmētu mērķi nodrošināt efektīvu tiesību aizsardzību tiesā, kas tiesību subjektiem izriet no ES tiesībām.

Ņemot vērā to, ka Latvijas administratīvo tiesu praksē dominē Vācijas tiesiskajai telpai raksturīgais uz subjektīvo tiesību aizsardzību vērstais pieteikuma tiesību modelis, arī Latvijai atsevišķās lietās ES tiesību ietekmē var nākties to pārskatīt. Minētais neattiecas uz pieteikumiem, kas iesniegti vides aizsardzības nolūkā, jo šajā jomā Latvijā jau pastāv visplašākais iespējamais pieteikuma tiesību modelis – populārsūdzība.

[10] Warin C. Individual Rights Under European Union Law; A Study on the Relation Between Rights, Obligations and Interests in the Case Law of the Court of Justice. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2019, pp.196–197.

[11] Półtorak N. European Union Rights in National Courts. Zuidpoolsingel: Kluwer Law International, 2015, p.241.

[12] EST 2019.gada 21.novembra spriedums lietā C-379/18 *Deutsche Lufthansa*, ECLI:EU:C:2019:1000.

ATSEVIŠĶI TIESVEDĪBAS JAUTĀJUMI, IZSKATOT PIETEIKUMU PAR PROCESUĀLĀ PĀRKĀPUMA KONSTATĒŠANU

Kristīne ZEMĪTE
Senāta Administratīvo lietu departamenta zinātniski analītiskā padomniece

[1] Augstākā tiesa ir publicējusi tiesu prakses apkopojumu par pieteikumiem par administratīvā akta atzīšanu par prettiesisku un tā izdošanas procesā pieļautiem procesuālajiem pārkāpumiem.[1] Tajā apkopotas Senāta atziņas par šo pieteikuma veidu. Vienlaikus šo pieteikumu izskatīšanā administratīvā tiesa, it īpaši pirmās instances tiesa, saskaras ar jautājumiem, uz kuriem tiešas atbildes Senāta praksē nav atrodamas. Tāpēc šajā rakstā sniegts komentārs atsevišķiem tiesvedības procesuālajiem jautājumiem, kas rodas šo pieteikumu un lietu izskatīšanā, un meklētas atbildes, kā tos efektīvāk risināt.[2]

[2] Atbilstoši administratīvo tiesu judikatūrai, persona pieteikumā par administratīvā akta pārsūdzēšanu var izteikt savas sūdzības arī par administratīvā akta izdošanas gaitā pieļautajiem pārkāpumiem (prettiesiskām procesuālām darbībām un lēmumiem), un tiesa vienlaikus ar pārsūdzētā gala lēmuma pārbaudi izvērtē arī visu administratīvā akta izdošanas procesu. Tāpēc parasti procesuālās darbības un lēmumi, kas tiek pieņemti administratīvā akta izdošanas un apstrīdēšanas stadijā, nav atsevišķi pārsūdzami tiesā, bet ir izvērtējami, izskatot prasījumu par administratīvo aktu.[3] Līdz ar to patstāvīgai (atsevišķai no administratīvā akta) tiesas kontrolei pār administratīvā procesa ietvaros pieļautu procesuālo pārkāpumu ir izņēmuma raksturs.[4]

Administratīvā procesa likuma 184.panta otrajā daļā noteikti priekšnoteikumi tāda pieteikuma pieļaujamībai, kura apmierināšanas rezultātā nevar tikt aktīvi ietekmētas konkrētās tiesiskās attiecības. Minētās normas mērķis ir novērst tiesiski nenozīmīgus tiesvedības procesus, kuros reāla lietas dalībnieka tiesību aizsardzība nav nepieciešama.[5] Tāpēc, vēršoties tiesā ar šādu pieteikumu, pieteicējam ir jāspēj pamatot tiesvedības aktualitāti – vai nu ar to, ka šāds pieteikums nepieciešams atlīdzinājuma pieprasīšanai, vai lai novērstu līdzīgu gadījumu atkārtošanos.[6]

Tātad atsevišķu pieteikumu par administratīvā akta izdošanas procesā pieļauta procesuālā pārkāpuma konstatēšanu var iesniegt, ja konstatējami visi trīs šādi priekšnoteikumi: 1) attiecīgās tiesiskās intereses nav iespējams īstenot, iesniedzot pieteikumu par pašu administratīvo aktu (tā izdošanu vai atcelšanu); 2) procesuālais pārkāpums radījis būtisku personas tiesību vai tiesisko interešu aizskārumu; 3) procesuālā pārkāpuma konstatēšana nepieciešama, lai pieprasītu atlīdzinājumu vai novērstu līdzīgu gadījumu atkārtošanos.[7] Neizpildoties kaut vienam no tiem, prasījums par procesuāla pārkāpuma konstatēšanu nav pieļaujams.[8]

[3] Situācija, kad persona nevar panākt aizsardzību pret administratīvā akta izdošanas procesā pieļautiem procesuālo tiesību pārkāpumiem ar pieteikumu par attiecīgo administratīvo aktu, kura izdošanas ietvaros pārkāpumi pieļauti, un tāpēc ir tiesīga vērsties tiesā ar atsevišķu pieteikumu par procesuālā pārkāpuma konstatēšanu, pamatā ir tad, ja persona neiebilst pret iestādes izdotā administratīvā akta rezolutīvo daļu un tālab nevēlas sūdzēties par pašu administratīvo aktu.[9] Šādā situācijā, lai personai netiktu liegtas tiesību aizsardzības iespējas pret akta izdošanas procesā

1 Pieejams: www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2021/apkopojums_APL_184_pants-2.docx.

2 Autore pateicas par iespēju šeit aplūkotos problēmjautājumus izdiskutēt ar Senāta Administratīvo lietu departamenta senatori Ievu Višķeri.

3 Senāta 2019.gada 30.augusta lēmuma lietā Nr.SKA-1495/2019 (ECLI:LV:AT:2019:0830.SKA149519.3.L) 8.punkts, 2017.gada 5.aprīļa lēmuma lietā Nr.SKA-937/2017 (A420224515) 9.punkts, 2014.gada 20.februāra sprieduma lietā Nr.SKA-6/2014 (A42616409) 11.punkts.

4 Senāta 2017.gada 5.aprīļa lēmuma lietā Nr.SKA-937/2017 (A420224515) 9.punkts.

5 Senāta 2018.gada 10.jūlija sprieduma lietā Nr.SKA-370/2018 (ECLI:LV:AT:2018:0710.A43007816.2.S) 11.punkts.

6 Senāta 2019.gada 30.septembra lēmuma lietā Nr.SKA-1590/2019 (ECLI:LV:AT:2019:0930.SKA159019.6.L) 6.punkts, 2018.gada 11.septembra sprieduma lietā Nr.SKA-945/2018 (ECLI:LV:AT:2018:0911.A420372114.5.S) 10.punkts.

7 Senāta 2019.gada 28.oktobra lēmums lietā Nr.SKA-1586/2019 (ECLI:LV:AT:2019:1028.SKA158619.5.L) 8.punkts.

8 Senāta 2019.gada 28.februāra lēmuma lietā Nr.SKA-943/2019 (ECLI:LV:AT:2019:0228.A420301615.6.L) 21.punkts.

9 Senāta 2020.gada 30.aprīļa lēmuma lietā Nr.SKA-1057/2020 (ECLI:LV:AT:2020:0430.A420236319.10.L) 14.punkts, 2016.gada 17.februāra lēmuma lietā Nr.SKA-744/2016 (A420181315) 11.punkts, 2015.gada 5.novembra lēmuma lietā Nr.SKA-1363/2015 (A680035315) 7.punkts, 2015.gada 19.februāra lēmuma lietā Nr.SKA-478/2015 (A670014614) 5.punkts.

pieļautu būtisku procesuālo pārkāpumu, likumdevējs izņēmuma gadījumā ir paredzējis atsevišķa pieteikuma par procesuālā pārkāpuma konstatēšanu iesniegšanas pieļaujamību, ja vienlaikus izpildās arī likuma 184. panta otrajā daļā minētie priekšnoteikumi.[10]

Vēl retākos izņēmuma gadījumos var būt situācijas, kad ir pieļaujams prasījums par procesuālā pārkāpuma (procesuāla lēmuma) konstatēšanu papildus prasījumam par administratīvo aktu, proti, tad, ja persona ir pamatojusi, ka konkrētais iestādes pieļautais procesuālais pārkāpums pats par sevi (nevis ievērojot tā ietekmi uz galīgo administratīvo aktu) ir radījis būtisku personas tiesību vai tiesisko interešu aizskārumu. Šādā gadījumā pieteikuma izskatīšanas rezultātā tiesa, neatkarīgi no tā, vai tā apmierina vai neapmierina personas prasījumu par pārsūdzētā administratīvā akta atcelšanu, sprieduma rezolutīvajā daļā var konstatēt iestādes pieļautu procesuālo pārkāpumu, ja tā uzskata par pamatotiem personas apsvērumus par to, ka akta izdošanas procesā ir pieļauts tik būtisks procesuāls pārkāpums, ka tas pats par sevi radījis personas tiesību vai tiesisko interešu aizskārumu, un ja šāds konstatējums personai ir nepieciešams, lai pieprasītu atlīdzinājumu vai novērstu līdzīgu gadījumu atkārtošanos.[11] Šādos izņēmuma gadījumos ir svarīgi, lai personas norādītais aizskārums ir procesuālā pārkāpuma patstāvīgi radītas sekas, nevis pārsūdzētā galīgā administratīvā akta radītās sekas.[12]

Šo Senāta atziņu būtība ir tāda, ka nevar izslēgt tādus gadījumus, kad procesuālā darbība ir ietekmējusi administratīvo aktu un tas tādēļ ir atceļams. Tomēr vienlaikus ar to vien, ka administratīvais akts tiek atcelts tik un tā, personai ar administratīvo procesu radītais aizskārums nebūs pietiekams. Tāpēc ir nepieciešams vēl atsevišķi konstatēt konkrētas procesuālās darbības, lēmuma prettiesiskumu personas tiesību aizsardzības nolūkos. Turklāt personas tiesību būtisks aizskārums var izrietēt gan no tā paša procesuālā pārkāpuma, kura dēļ tiesa atceļ administratīvo aktu, gan tas var būt arī vēl kāds cits procesuāls pārkāpums tās pašas administratīvās lietas ietvaros, uz kuru norāda un argumentē persona, kas tai rada būtisku ietekmi, zaudējumus.

Tāpat procesuālo darbību atsevišķa pārbaude var būt pieļaujama, ja administratīvais process, kurā pārkāpums ir pieļauts, ir izbeigts, taču šī procesa ietvaros personai ir radīts tiesību vai tiesisko interešu aizskārums[13] vai administratīvais akts ir zaudējis spēku, taču persona vēlas turpināt procesu sakarā ar procesuālo pārkāpumu, kas to būtiski aizskāris.[14]

[4] Savukārt tad, ja konkrētais administratīvais process nav noslēdzies, personai nākotnē būs vēl iespējams iebilst pret šī procesa rezultātu un nav konstatējama nekavējoša tiesību aizsardzības nepieciešamība, patstāvīgs pieteikums par būtiska procesuālā pārkāpuma konstatēšanu nav pieļaujams. Tātad patstāvīgs pieteikums par būtiska procesuālā pārkāpuma konstatēšanu nav pieļaujams tad, ja personas iebildumi pret administratīvā procesa ietvaros veikto darbību tiesiskumu varēja,[15] var[16] vai varēs[17] tikt pārbaudīti tās administratīvās lietas ietvaros, kas ierosināta vai ierosināma par konkrētā procesa rezultātā pieņemamo administratīvo aktu un nav konstatējami īpaši apstākļi, kuru dēļ nepieciešama nekavējoša tiesību aizsardzība.

[5] No iepriekš minētā Administratīvā procesa likuma 184.panta otrās daļas regulējuma secīgi arī izriet tiesnesim pieteikuma pieņemšanas un lietas ierosināšanas stadijā apsveramie jautājumi. Pēc tam, kad konstatēts, ka pieteikums vispār ir par administratīvā procesa kārtībā izskatāmu jautājumu, pieteicējam ir subjektīvās tiesības pieteikumu iesniegt un ir ievērots termiņš pieteikuma iesniegšanai, jāvērtē, vai pieteicējs ir pamatojis, ka izpildās minētās tiesību normas kritēriji. Šādās lietās no paša pieteicēja ir sagaidāms, ka tas pieteikumā pamato, kā izpaužas konkrētais procesuālais pārkāpums, kāda ir tā būtiska ietekme uz pieteicēja tiesībām, kādi zaudējumi pieteicējam ir radušies, jo tieši pašam pieteicējam vislabāk ir zināms, kādā veidā tieši būtiski ir aizskartas viņa tiesības un kādi zaudējumi radušies. Ja tas nav norādīts, tiesa, atstājot pieteikumu bez virzības, var lūgt pieteicējam to precizēt. Ja persona trūkumus novērš, ir pamats ierosināt lietu par procesuālā pārkāpuma konstatēšanu.

[6] Ja savukārt tiesnesis konstatē, ka pieteikums pamatā ir iesniegts par administratīvo aktu (atcelšanu, grozīšanu utt.) un persona tikai papildus pieteikumā norāda, ka ir jāvērtē arī konkrētu procesuālu pārkāpumu tiesiskums (bez pamatojuma par to, kā tieši izpaužas pārkāpuma būtiskums attiecībā uz personu, ka tas nepieciešams atlīdzinājuma pieprasīšanai, līdzīgu gadījumu novēršanai), respektīvi, ir acīmredzams, ka personas mērķis pamatā ir administratīvā akta (un ar to saistītā procesa) izvērtēšana, nevis atsevišķi konstatēt procesuālos pārkāpumus pašus par sevi, tad tiesai ir saprātīgi rosināt lietu par administratīvā akta atcelšanu (atsevišķi neizdalot patstāvīgu prasījumu par procesuālo pārkāpumu konstatēšanu). Ja tomēr lietas izskatīšanas laikā persona vērš tiesas uzmanību, ka

[10] Senāta 2020.gada 30.aprīļa lēmuma lietā Nr.SKA-1057/2020 (ECLI:LV:AT:2020:0430.A420236319.10.L) 14.punkts, 2019.gada 30.augusta lēmuma lietā Nr.SKA-1495/2019 (ECLI:LV:AT:2019:0830.SKA149519.3.L) 8.punkts.

[11] Senāta 2020.gada 30.aprīļa lēmuma lietā Nr.SKA-1057/2020 (ECLI:LV:AT:2020:0430.A420236319.10.L) 14. un 15.punkts, 2019.gada 30.augusta lēmuma lietā Nr.SKA-1495/2019 (ECLI:LV:AT:2019:0830.SKA149519.3.L) 7.punkts.

[12] Senāta 2020.gada 30.aprīļa lēmuma lietā Nr.SKA-1057/2020 (ECLI:LV:AT:2020:0430.A420236319.10.L) 15.punkts.

[13] Senāta 2016.gada 6.aprīļa lēmuma lietā Nr.SKA-776/2016 (A420818810) 8.punkts.

[14] Senāta 2018.gada 27.jūnija lēmuma lietā Nr.SKA-1174/2018 (ECLI:LV:AT:2018:0627.A420353716.8.L) 7.punkts.

[15] Senāta 2018.gada 28.novembra lēmuma lietā Nr.5-7/4-2018 (ECLI:LV:AT:2018:1128.A01000118.1.L) 5.punkts.

[16] Senāta 2019.gada 31.oktobra lēmuma lietā Nr.SKA-1606/2019 (ECLI:LV:AT:2019:1031.SKA160619.4.L) 8.punkts, 2019.gada 3.jūlija lēmuma lietā Nr.SKA-1197/2019 (ECLI:LV:AT:2019:0703.SKA119719.6.L) 13.punkts, 2018.gada 17.oktobra lēmuma lietā Nr.SKA-1525/2018 (ECLI:LV:AT:2018:1017.SKA152518.5.L) 8.punkts, 2017. gada 5.aprīļa lēmuma lietā Nr.SKA-937/2017 (A420224515), 12.punkts.

[17] Senāta 2019.gada 30.augusta lēmums lietā Nr.SKA-1495/2019 (ECLI:LV:AT:2019:0830.SKA149519.3.L).

vēlas arī konkrētu procesuālo pārkāpumu, kas būtiski ietekmējuši personas tiesības, konstatēšanu tiesas spriedumā, tad tiesa to var izlemt lietas izskatīšanas laikā.

[7] Tomēr, ja jau pašā pieteikumā persona uzreiz ir ietvērusi argumentus, ka pārsūdz tieši procesuālo lēmumu/rīcību, vēlas procesuālo pārkāpumu konstatēšanu, pamatojusi to ietekmi uz personas tiesībām un kādam mērķim tas nepieciešams, tas ir, ir pamatojusi pieteikumu atbilstoši Administratīvā procesa likuma 184.panta otrajai daļai un, tiesai pārbaudot, secināms, ka arī saturiski pieteikums atbilst šīs tiesību normas kritērijiem, tad tiesnesim būtu jālemj par šo prasījumu jau ierosināšanas stadijā. Tāpat par to, ka persona iesniegusi pieteikumu par procesuālā pārkāpuma konstatēšanu, varētu liecināt tieša norāde pieteikumā uz šo tiesību normu.

Vienlaikus par prasījumu vērtēšanu (tostarp, pārformulēšanu) jānorāda uz administratīvo tiesu judikatūru, kas administratīvās tiesas praksē arī tiek konsekventi piemērota, ka nav izšķirošas nozīmes tam, kā pieteikuma priekšmets ir nosaukts pieteikumā un ar kurām procesuālajām tiesību normām tas ir pamatots, bet, ievērojot lietas faktiskos apstākļus, tiesai pašai ir jākonstatē pieteikuma priekšmets atbilstoši Administratīvā procesa likuma 184.pantam. Kad pieteicēja prasījums nav pietiekami skaidrs, tiesa pati var interpretēt to tā, kā saprātīgs pieteicējs to būtu formulējis. Pieteikuma priekšmets ir saistāms ar mērķi, kuru pieteicējs vēlējies panākt[18]/kādu jautājumu vēlējies nodot tiesas kontrolei.[19] Ja no pieteikuma ir saprotams, ka tiek pārsūdzēts konkrēts administratīvais akts, tad tiesai ir ne tikai tiesības, bet arī pienākums ierosināt un skatīt lietu par šo administratīvo aktu, pat ja pieteicējs formāli lūdzis atzīt par prettiesisku kādu rīcību vai bezdarbību šā akta izdošanas procesā.[20] Secīgi, ne vienmēr, kad procesa dalībnieks izsaka iebildumus pret iestādes pieļauto procesuālo pārkāpumu, tas aplūkojams Administratīvā procesa likuma 184.panta otrajā daļā norādīto kritēriju kontekstā.[21]

Tādējādi ar pieteikumā ietverto norādi, ka pieteikums ir iesniegts par procesuālo pārkāpumu konstatēšanu un pat arī ja ar atsauci uz likuma 184.panta otro daļu, tiesnesim ir jāvērtē, kāds ir pieteicēja patiesais mērķis, iesniedzot pieteikumu.

[8] Rezumējot: atkarībā no tā, kāds ir pieteicēja patiesais mērķis, iesniedzot pieteikumu, un cik padziļināti sākotnēji jau pats pieteicējs pieteikumā ir pamatojis prasījumu daļā par procesuālajiem pārkāpumiem kā atsevišķu prasījumu (un vai tas arī saturiski ir prasījums par procesuālo pārkāpumu konstatēšanu, nevis pietiekumā ietverta tikai formāla atsauce uz Administratīvā procesa likuma 184.panta otro daļu, lai panāktu lietas ierosināšanu, kaut arī prasījums faktiski ir par pašu administratīvo aktu), ir atkarīgs, vai tiesnesim rosināt lietu arī par šo atsevišķo prasījumu.

Ja pieteikums iesniegts pamatā par administratīvo aktu un tajā tikai papildus arī norādīts, ka persona prasa izvērtēt arī procesuālos pārkāpumus (kā tas nereti pieteikumos arī tiek norādīts), tad ir racionāli pieteikuma stadijā nesadalīt prasījumus, bet pieņemt pieteikumu par administratīvo aktu (atsevišķi neizdalot prasījumu par procesuālajiem pārkāpumiem). Izskatot lietu pēc būtības, kad iegūts vairāk informācijas, tad jau vērtēt, vai norādītais procesuālais pārkāpums ir tikai un vienīgi vērtējams kā administratīvā akta rezultātu ietekmējošs vai pats par sevi veido atsevišķu personas tiesību būtisku aizskārumu. Ja lietas izskatīšanas laikā tiks konstatēts, ka ir pieļauts arī procesuālais pārkāpums, kas pats par sevi ir radījis personas tiesību būtisku aizskārumu, un persona spēs pamatot, ka konstatējums nepieciešams atlīdzinājuma pieprasīšanai vai līdzīgu gadījumu novēršanai, tad tiesa par to varēs lemt sprieduma rezolutīvajā daļā.

Tādējādi vispirms būtu jādomā, vai konkrēto pieteicēja tiesisko interesi ir iespējams panākt ar kādu no klasiskajiem prasījuma veidiem (par administratīvo aktu), un tikai tad, ja pieteicēja norādīto procesuālo pārkāpumu nav iespējams izskatīt pamatprasījuma (par administratīvo aktu) ietvaros, tad par to būtu jālemj atsevišķi un jārosina lieta arī par prasījumu par procesuālo pārkāpumu.

[9] Ja tomēr tiesnesim lietas ierosināšanas stadijā (neatkarīgi, vai tas ir pieteikums tikai par procesuālo pārkāpumu konstatēšanu vai papildus prasījumam par administratīvo aktu) rodas pamatotas šaubas par procesuālā pārkāpuma ietekmi uz personas tiesībām un tiesnesis secina, ka procesuālā pārkāpuma būtiskumu var noskaidrot tikai lietas izskatīšanas laikā, tad racionālāk un procesuāli ekonomiskāk ir pieteikumu pieņemt un ierosināt lietu, lai pieteikuma stadijā netērētu nesamērīgi daudz laika, noskaidrojot apstākļus, kurus efektīvāk varētu noskaidrot lietas izskatīšanas laikā, tostarp, piemēram, rīkojot lietas sagatavošanas sēdi.

[10] Kritērijs par personas tiesību būtisku aizskārumu šajās lietās (līdzīgi kā, piemēram, lietās par īpaši pakļauto personu pieteikumiem) ir pieteikuma pieļaujamības jautājums. Līdz ar to, ja, izvērtējot pieteikumu, ir nepārprotami skaidrs, ka ar procesuālo pārkāpumu nav būtiski aizskartas personas tiesības, pieteikumu atsakāms pieņemt. Tāpat, ja šādas kategorijas lietā tiesnesis konstatē, ka pieteikums ir acīmredzami nepamatots (acīmredzami noraidāms pēc būtības), tad pieteikuma izskatīšana atsakāma saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 191.[1]pantu. Līdzīgi piemērojams arī likuma 191.[2]pants, kad, izlemjot jautājumu par pieteikumu, tiesnesis pēc iepazīšanās ar pieteikumu un iespējamo procesa

[18] Senāta 2007.gada 31.augusta lēmuma lietā Nr.SKA-534/2007 (A42115404) 8.punkts, 2014.gada 3.aprīļa lēmuma lietā Nr.SKA-261/2014 (6-80117213) 8.punkts.

[19] Senāta 2020.gada 26.novembra sprieduma lietā Nr.SKA-268/2020 (ECLI:LV:AT:2020:1126.A420302716.9.S) 11.punkts.

[20] Senāta 2020.gada 28.maija lēmuma lietā Nr.SKA-1087/2020 (ECLI:LV:AT:2020:0528.A420202519.11.L) 6.punkts, 2007.gada 12.decembra lēmuma lietā Nr.SKA-710/2007 (A42284606) 7.punkts.

[21] Senāta 2020.gada 30.aprīļa lēmuma lietā Nr.SKA-1057/2020 (ECLI:LV:AT:2020:0430.A420236319.10.L) 9.punkts.

dalībnieku iztaujāšanas gūst pārliecību, ka pieteikums ir apmierināms, tiesnesis var apmierināt pieteikumu bez lietas tālākas iztiesāšanas. Personas tiesību būtiskums atkarīgs no katras lietas faktiskajiem apstākļiem.

[11] Ja savukārt tiesnesis ir sākotnēji ierosinājis lietu (uzskatot, ka ir runa par būtisku procesuālo pārkāpumu, kura dēļ arī būtiski aizskartas personas tiesības, tiesiskās intereses), bet lietas izskatīšanas laikā, pārbaudot lietas materiālus (tostarp nopratinot lieciniekus, veicot dokumentu pārbaudi), tiesa secina, ka tomēr nav runa par būtisku aizskārumu vai pārkāpums vispār nav noticis, pamatotāk būtu pieteikumu noraidīt ar spriedumu, nevis izbeigt lietu saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 282.panta 10.punktu. Tas saistīts ar to, ka tiesa šādā gadījumā ir veikusi padziļinātu lietas izskatīšanu pēc būtības un lietas izbeigšanas gadījumā procesa dalībniekiem būtu nodrošināta tikai viena tiesu instance (Senāts), kas pārbauda rajona tiesas lēmuma tiesiskumu. Tiek izlaists apgabaltiesas kā apelācijas instances tiesas posms, kas kā vēl viena tiesu instance un tieši tā, kas pārbauda pierādījumus pēc būtības, šo lietu varētu izskatīt.

Protams, nav izslēgti gadījumi, kad pieteikuma stadijā nepietiekamu materiālu dēļ (kurus, atstājot pieteikumu bez virzības, nav uzreiz iespējams iegūt vai tie nav pietiekami) vai tiesneša pamatotu šaubu dēļ par pieteikuma pieļaujamību no personas aizskāruma būtiskuma viedokļa, tiesnesis sākotnēji ir ierosinājis lietu, savukārt pēc tam lietas izskatīšanā jau ir acīmredzams, ka nav runa ne par būtisku procesuālo pārkāpumu, ne par personas būtisku aizskārumu, tad būtu pamats lietu izbeigt. Respektīvi, ja lieta ir acīmredzami vienkāršāka nekā tā, kurā būtu jāveic padziļināta lietas izskatīšana pēc būtības ar pierādījumu pārbaudi, tad šādā gadījumā būtu arī pamats lietu izbeigt uz Administratīvā procesa likuma 282.panta 10.punkta pamata, nevis pieteikumu noraidīt ar spriedumu.

[12] Savukārt, ja lieta sākotnēji ir ierosināta par administratīvo aktu (atsevišķi neierosinot arī par procesuālajiem pārkāpumiem kā patstāvīgu prasījumu), tomēr, izskatot lietu pēc būtības, tiesa uzskata, ka kāds no personas norādītajiem procesuālajiem pārkāpumiem ir radījis personas tiesību būtisku aizskārumu/radījis zaudējumus, tad tiesai par to ir jālemj arī sprieduma rezolutīvajā daļā.

Šeit vienlaikus uzsveramas vairākas lietas. Kā jau minēts, prasījums par procesuālā pārkāpuma konstatēšanu papildus prasījumam par administratīvo aktu ir pieļaujams tad, ja persona ir pamatojusi, ka konkrētais iestādes pieļautais procesuālais pārkāpums pats par sevi (nevis ievērojot tā ietekmi uz galīgo administratīvo aktu) ir radījis būtisku personas tiesību vai tiesisko interešu aizskārumu. Šādos izņēmuma gadījumos ir svarīgi, lai personas norādītais aizskārums ir procesuālā pārkāpuma patstāvīgi radītas sekas, nevis pārsūdzētā galīgā administratīvā akta radītās sekas. Secīgi, lai tiesa sprieduma rezolutīvajā daļā izlemtu par procesuālu pārkāpumu, šim pārkāpumam jābūt būtiskam.[22]

Līdz ar to, ja tiesa, izskatot lietu, konstatē, ka persona norāda uz kādu procesuālo pārkāpumu, tad tiesai jāpārbauda, vai pats pieteicējs vispār ir pamatojis, kāpēc nepieciešams konstatēt procesuālo pārkāpumu (atlīdzinājuma pieprasīšanai/līdzīgu gadījumu novēršanai) un vai šis pārkāpums tieši pats par sevi (nevis ievērojot tā ietekmi uz galīgo administratīvo aktu) ir radījis būtisku personas tiesību vai tiesisko interešu aizskārumu. Tas ir, vai lietā vispār ir iestājušies Administratīvā procesa likuma 184.panta otrās daļas kritēriji. Ja pieteicējs vien ir norādījis, ka ir procesuālais pārkāpums, bet nav pamatojis tā konstatēšanas nepieciešamību, tad, ja tiesa uzskata, ka par konkrētā procesuālā pārkāpuma konstatēšanu ir jālemj spriedumā, tiesai ir jāprasa pieteicējam pamatot likumā minēto kritēriju esību. Tāpat šādā gadījumā (ja tiesa uzskata, ka kāds procesuālais pārkāpums pats par sevi ir atzīstams par tik būtisku, ka par to nepieciešams lemt sprieduma rezolutīvajā daļā) tiesai tālāk pašai ir jāpārbauda, vai šis pārkāpums tiešām ir būtisks. Ja pieteicējs pieteikumā vien ir norādījis, ka viņaprāt pārkāpums ir būtisks, tad nepietiek tikai ar to, ka tiesa tikai atsaucas uz pieteikumu, tas ir, ka tā ir norādījis pieteicējs. Tiesai spriedumā pašai ir jāizvērtē, kāpēc personas norādītais procesuālais pārkāpums ir būtisks, tas ir, kādi apstākļi lietā par to liecina, šie apstākļi jāpārbauda. Respektīvi, spriedumā jābūt argumentācijai, kā tiesa no pārbaudītiem apstākļiem nonāk līdz secinājumam, ka tieši konkrētā procesuālā darbība ir tā, kas ir radījusi personas tiesību būtisku aizskārumu un kā šis būtiskums izpaužas.

Savukārt otrs aspekts, kas ir jāņem vērā, ka tiesa nevar apsvērumus par procesuālā pārkāpuma būtiskumu pirmo reizi pieminēt tikai sprieduma motīvu daļā/rezolutīvajā daļā, tas ir, rakstot spriedumu. Respektīvi, ja tiesa lietas izskatīšanas laikā uzskata, ka ir pamats domāt par būtiska procesuālā pārkāpuma atsevišķu konstatēšanu spriedumā, tad par šo apsvērumu procesa dalībniekiem lietas izskatīšanā ir jādod iespēja izteikties (tiesas sēdē vai rakstveida procesā), respektīvi, tiem ir jābūt apspriestiem lietas izskatīšanā. Tas ir, ir jānovērš „pārsteiguma spriedums".

[13] Kopumā ar Administratīvā procesa likuma 184.panta otrajā daļā ietverto būtiskuma kritēriju tiek panākts, ka tiek novērstas situācijas, kad persona vēršas tiesā ar pieteikumiem par nebūtiskiem procesuālajiem pārkāpumiem, kas faktiski nekādu nopietnu tiesību aizskārumu šīm personām nav radījuši.[23] Tas, vai konkrētais procesuālais pārkāpums ir būtisks, ir atkarīgs no lietā konstatētajiem faktiskajiem

[22] Senāta 2021.gada 8.jūlija sprieduma lietā Nr.SKA-421/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0708.A420315618.16.S) 7.punkts, 2021.gada 12.augusta sprieduma lietā Nr.SKA-490/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0812.A420235818.19.S) 14.punkts.

[23] Senāta 2019.gada 28.februāra lēmuma lietā Nr.SKA-943/2019 (ECLI:LV:AT:2019:0228.A420301615.6.L) 21.punkts, 2017.gada 18.septembra lēmuma lietā Nr.SKA-1386/2017 (ECLI:LV:AT:2017:0918.17.1.L) 9.punkts, 2015.gada 17.decembra lēmuma lietā Nr.SKA-1501/2015 (A680073015) 4.punkts.

apstākļiem un pierādījumu novērtējuma.[24] Savukārt uz šādu apstākļu esību jeb uz būtisko personas tiesību vai tiesisko interešu aizskārumu primāri ir jānorāda pašam pieteicējam.[25]

Vērtējot, vai iestādes pieļauts procesuāls pārkāpums ir tāds, par kuru pieļaujams izteikt patstāvīgu prasījumu, jāņem vērā, ka būtisks personas tiesību vai tiesisko interešu aizskārums ir tad, ja ar to ir aizskartas vai ierobežotas pamattiesības, ja tas ir bijis ilgstošs, ievērojami apgrūtinošs vai ja tas ir radījis tādus zaudējumus vai kaitējumu, par kuru saprātīgs vērtētājs varētu teikt, ka šādi zaudējumi vai kaitējums nav paciešami, ar tiem nevar samierināties un par tiem pienākas kompensācija.[26] Tāpat nozīme var būt tam, vai iestāde, veicot strīdus procesuālās darbības vai pieņemot strīdus lēmumu, būtu rīkojusies acīmredzami ļaunprātīgi vai ļoti netaisnīgi, radot būtisku personas tiesību vai tiesisko interešu aizskārumu.[27] Par pieļautā pārkāpuma būtiskumu var liecināt arī patvaļas aizlieguma principa un tiesiskuma principa pārkāpums.[28]

Piemēram, persona tiek uzaicināta paskaidrojumu sniegšanai, bet apstākļi, kādos šie paskaidrojumi ir jāsniedz, ir no iestādes darbinieku puses pret personu klaji nepieņemami, aizskaroši, vai pat personas veselību būtiski ietekmējoši (piemēram, pirms paskaidrojumu sniegšanas likts nepamatoti ilgstoši uzturēties pārāk aukstās/karstās telpās un personai tieši tādēļ radies kaitējums veselībai) vai arī personai bez objektīva iemesla liek nesamērīgi ilgi uzturēties iestādes telpās. Vai, piemēram, lemjot par administratīvā akta izdošanu, kas saistīts ar personas veselības stāvokli, iestādei ir jāapskata persona (personai jāizģērbjas), bet tas notiek pazemojošos apstākļos u.tml.

Katrā ziņā tās ir tādas situācijas, kas neitrālam vērotājam no malas liek uzdot jautājumu par procesuālas rīcības/lēmuma objektīvu nepieciešamību administratīvās lietas izskatīšanai, izpildes adekvātumu u.tml. Tas ir, iestāde rīkotos virzienā, kas dabiski nav nepieciešams administratīvās lietas izskatīšanai un administratīvā akta pieņemšanai. Situācijai līdz ar to būtu jābūt acīmredzamai.

Tieši tāpēc pieteikuma veids par procesuālā pārkāpuma konstatēšanu ir uzlūkojams kā absolūts izņēmums no vispārējiem pieteikumu veidiem.

[14] Par tiesību normā minēto kritēriju, ja pieteikums par procesuālā pārkāpuma konstatēšanu iesniegts, lai saņemtu atlīdzinājumu, Augstākās tiesas prakses apkopojumā ir ietvertas detalizētas Senāta atziņas par šo jautājumu.

Būtiskākais, uz ko vēršama uzmanība, ka zaudējumiem jābūt tiešā cēloņsakarībā tieši ar procesuālo darbību (lēmumu), nevis gala administratīvo aktu. Tas ir, personai zaudējumiem jābūt radītiem tieši ar procesuālo darbību (procesuālo lēmumu) kā tādu. Tāpat atlīdzinājuma pieprasīšana kā priekšnoteikums būtiska procesuālā pārkāpuma konstatēšanas pieļaujamībai ir jautājums, kas ir vienīgi paša pieteicēja kompetencē, proti, kuru var zināt un izlemt tikai pats pieteicējs.[29] Tāpēc tieši pašam pieteicējam ir jāpamato, konkrēti kādi zaudējumi viņam radīti.

Piemēram, pieteikums iesniegts par administratīvā akta atcelšanu, bet vienlaikus pieteikumā norādīts uz procesuālo pārkāpumu (lietas izskatīšanas termiņš iestādē), kas personai radījis konkrētus mantiskos zaudējumus: persona samaksāja paaugstinātu valsts nodevu par lietas izskatīšanu dažu dienu laikā, turpretim iestāde izskatīja lietu parastā kārtībā (ilgākā termiņā), par ko personai būtu jāmaksā mazāka valsts nodevas summa. Šādā gadījumā, pārbaudot tikai pārsūdzētā administratīvā akta tiesiskumu, nevar nonākt pie cēloņsakarības par mantisko zaudējumu rašanās pamatu. Personai konkrētie zaudējumi nav radušies no gala lēmuma lietā, bet gan radušies no iestādes procesuālas darbības. Tāpēc šādā gadījumā tiesai jālemj ne tikai par administratīvā akta tiesiskumu, bet arī atsevišķi spriedumā jālemj par personai radītajiem zaudējumiem saistībā ar procesa ilgumu iesnieguma izskatīšanā.

[24] Senāta 2015.gada 6.jūlija lēmuma lietā Nr.SKA-1003/2015 (A420256514) 5.punkts, 2015.gada 4.februāra lēmuma lietā Nr.SKA-455/2015 (A420256514) 8.punkts.

[25] Senāta 2017.gada 8.jūnija lēmuma lietā Nr.SKA-1064/2017 (A420141816) 5.punkts, 2016.gada 1.marta lēmuma lietā Nr.SKA-669/2016 (A420197415) 8.punkts, 2015.gada 24.augusta lēmuma lietā Nr.SKA-1217/2015 (6-80049915) 6.punkts.

[26] Senāta 2019.gada 28.oktobra lēmuma lietā Nr.SKA-1586/2019 (ECLI:LV:AT:2019:1028.SKA158619.5.L) 10.punkts, 2019.gada 28.februāra lēmuma lietā Nr.SKA-943/2019 (ECLI:LV:AT:2019:0228.A420301615.6.L) 22.punkts, 2016. gada 30.decembra sprieduma lietā Nr.SKA-217/2016 (A420600712) 7.punkts, 2016.gada 4.janvāra lēmuma lietā Nr.SKA-509/2016 (670015815) 7.punkts.

[27] Senāta 2017.gada 13.februāra lēmuma lietā Nr.SKA-613/2017 (670018016) 15.punkts.

[28] Senāta 2019.gada 30.augusta lēmuma lietā Nr.SKA-1495/2019 (ECLI:LV:AT:2019:0830.SKA149519.3.L) 9.punkts.

[29] Senāta 2020.gada 31.marta sprieduma lietā Nr.SKA-582/2020 (ECLI:LV:AT:2020:0331.A420150417.9.S) 11.punkts.

KRIMINĀLLIETU IZTIESĀŠANA RAKSTVEIDA PROCESĀ

Oskars KULMANIS
Senāta Krimināllietu departamenta zinātniski analītiskais padomnieks

Pasaule ir lielu pārmaiņu priekšā. Nenovēršamais un izdzīvojamais pārmaiņu process nes sev līdzi neizbēgamus jauna līdzsvara meklējumus. Kā juridiskā, tā arī sadzīviskā līmenī tas prasa jaunu sapratni un situāciju pieņemšanu. Šī brīža situācijā visai iederīgi būtu Raiņa vārdi „pastāvēs, kas pārmainīsies". Tā varētu definēt arī šī raksta virsmērķi – saprast, kādus soļus spert, lai saglabātu cilvēcību sadzīviski un taisnīgu kriminālprocesa norisi juridiski.

Covid-19 infekcijas straujā izplatība un ārkārtas situācijas ieviešana arī Latvijā radījusi virkni izaicinājumu, tostarp arī saistībā ar tiesu darbības un krimināllietu iztiesāšanas nepārtrauktības nodrošināšanu. Krimināllietu iztiesāšana pēc būtības ir cieši saistīta ar vispārīgo no tiesībām uz taisnīgu tiesu izrietošo garantiju uz efektīvu lietas dalībnieku piedalīšanos krimināllietas iztiesāšanā. Lai nodrošinātu šīs tiesības un rastu balansu starp sabiedrības drošību un veselību, liela nozīme ir veidam, kādā ārkārtas situācijas laikā tiek noregulēta krimināllietu iztiesāšanas kārtība.

Kriminālprocesa norisei un tā rezultātā pieņemtajiem nolēmumiem ir raksturīga visaugstākā iejaukšanās pakāpe personu pamattiesībās. Tādēļ par vienu no šī procesa mērķiem tiek izvirzīta taisnīga krimināltiesisko attiecību noregulēšana bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Citastarp kriminālprocesā personas, kurām ir tiesības uz aizstāvību, savas tiesības īsteno taisnīgā tiesā, ievērojot viņu tiesības uz aizstāvību un pušu līdztiesību. Kriminālprocesa likums uzliek par pienākumu procesuālo kārtību organizēt tādā veidā, kas liedz neattaisnoti ierobežot kriminālprocesā iesaistītās personas tiesības un nodrošina šo tiesību praktisku un efektīvu īstenošanu.

2021.gada augustā tika publicēts tiesu prakses apkopojums „Senāta Krimināllietu departamenta atziņas par tiesiskā regulējuma saistībā ar Covid-19 izplatību valstī piemērošanu"[1], kurā detalizēti aplūkoti gadījumi par lietu izskatīšanu rakstveida procesā apelācijas instances tiesā kopš ārkārtas situācijas izsludināšanas Latvijā 2020.gadā. Iespēja lietas izskatīt mutvārdu procesā šajā rakstā tiks aplūkota no tiesību uz taisnīgu tiesu veidojošā vērtību viedokļa.

Raksta mērķis ir īsumā apkopot līdz šim tiesību zinātnē un tiesu praksē paustās atziņas par taisnīgas tiesas nozīmi, kurā ietilpst arī pušu līdztiesības principa, sacīkstes procesa un efektīvu iespēju lietas izskatīšanā piedalīties klātienē nodrošināšana. Tiesību uz taisnīgu tiesu nozīme tiks aplūkota no perspektīvas, kāpēc arī apelācijas instances tiesā ir nepieciešams saglabāt krimināllietu iztiesāšanu mutvārdu procesā vai videokonferencē.

TIESISKAIS REGULĒJUMS KRIMINĀLLIETU IZTIESĀŠANAI COVID-19 APSTĀKĻOS

2020.gada 10.jūnijā spēkā stājās Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums[2] (turpmāk – Otrais Covid-19 likums). Otrā Covid-19 likuma pamata redakcijas 12.panta pirmā daļa noteica, ka krimināllietu apelācijas kārtībā var iztiesāt rakstveida procesā arī Kriminālprocesa likumā neminētos gadījumos, ja pret to neiebilst prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar. Tātad kopš 2020. gada 10.jūnija iespējamība krimināllietas iztiesāt rakstveida procesā attiecināta tikai uz apelācijas instances tiesu ar nosacījumu, ja pret to neiebilst prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar.

Ar grozījumiem, kas spēkā stājās 2020.gada 23.decembrī, Otrā Covid-19 likuma 12.panta pirmā daļa tika izteikta jaunā redakcijā, saskaņā ar kuru krimināllietu apelācijas kārtībā var iztiesāt rakstveida procesā arī gadījumos, kas nav minēti Kriminālprocesa likumā. Prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar, var izteikt lūgumu lietu izskatīt mutvārdu procesā, to pamatojot. Grozījumu pamatojumā norādīts – ņemot vērā, ka personas spēkā esošo regulējumu mēdz izmantot, lai novilcinātu tiesas procesu, proti, norādot iebildumus lietas izskatīšanai rakstveida procesā bez pamatojuma vai paskaidrojuma, tādā veidā pagarinot arī krimināllietas iztiesāšanas laiku un palielinot to gadījumu skaitu, kad notiek mutvārdu procesi, ir nepieciešams noteikt papildu nosacījumu, kādos gadījumos tiesai ir pienākums krimināllietu izskatīt mutvārdos, proti, turpmāk personai ir jāmotivē savi iebildumi pret lietas izskatīšanu rakstveida procesā, ko tiesnesis izvērtēs un izvēlēsies piemērotāko procesa veidu, nodrošinot visu iesaistīto pušu tiesību un interešu ievērošanu.[3]

Ar norādītajiem grozījumiem Otrais Covid-19 likums tika papildināts tostarp ar 10.[1] pantu. Saskaņā ar šī panta pirmo daļu, ja tiesa atzīst par nepieciešamu lietu

[1] Senāta Krimināllietu departamenta atziņas par tiesiskā regulējuma saistībā ar Covid-19 izplatību valstī piemērošanu (2020.gada 5.augusts – 2021.gada 5.augusts), 2021, www.at.gov.lv.

[2] Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 2020, 9.jūnijs, Nr.110.

[3] Likumprojekta „Grozījumi Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija): http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/74C10BD43ADA54C5C2258625003C9731?OpenDocument [aplūkots 27.08.2021.].

izziesāt tiesas sēdē, epidemioloģiskās drošības mērķu sasniegšanai tiek izmantota videokonference. Pret šādu lēmumu var izteikt iebildumus personas, kuras piedalās administratīvā pārkāpuma procesā tiesā vai kriminālprocesā tiesā, bet citās lietās, ja tam ir objektīvs pamats, iebildumus var izteikt fiziskā persona, kuru nepārstāv advokāts. Savukārt atbilstoši minētā panta ceturtajai daļai lietu izskatīšana mutvārdu procesā klātienē notiek, ja ir iespējams ievērot epidemioloģiskās drošības prasības lietas izskatīšanas laikā un lietas izskatīšanu nav iespējams nodrošināt rakstveidā vai izmantojot videokonferenci.

Pēc grozījumiem Otrā Covid-19 likuma 10.[1] pantā, kas spēkā stājās 2021.gada 1.aprīlī, šī panta ceturtā daļa noteic, ka lietu izskatīšana mutvārdu procesā klātienē notiek, ja lietas izskatīšanu nav iespējams nodrošināt rakstveidā vai izmantojot videokonferenci. Lietu izskatīšana mutvārdu procesā klātienē notiek, pēc iespējas ievērojot epidemioloģiskās drošības prasības lietas izskatīšanas laikā.

Tieslietu ministrijas priekšlikumā grozījumi Otrā Covid-19 likuma 10.[1] panta ceturtajā daļā skaidroti, norādot, ka tiesības uz taisnīgu tiesu ir nozīmīgas Satversmē garantētās cilvēka tiesības, kuru ierobežošana ir jo rūpīgi pamatojama. Tiesības uz taisnīgu tiesu nav tiešā veidā salīdzināmas ar tiesībām saņemt citu valsts pārvaldes sniegtu pakalpojumu. Līdz ar to, kā tas jau ir noteikts, ne visas epidemioloģiskās drošības prasības ir attiecināmas situācijā, kad lieta izskatāma mutvārdu procesā un pastāv objektīvi iemesli tam, ka lietas izskatīšanu nav iespējams nodrošināt rakstveidā vai izmantojot videokonferenci. Precizēts likuma 10.[1] pants, uzsverot, ka vispirms tiek novērtētas iespējas lietu izskatīt rakstveidā vai izmantojot videokonferenci. Gadījumā, ja to nav iespējams nodrošināt, lietu izskata mutvārdu procesā klātienē. Šādā gadījumā lietas izskatīšana notiek, pēc iespējas ievērojot epidemioloģiskās drošības prasības lietas izskatīšanas laikā.[4]

Ar Ministru kabineta 2021.gada 9.oktobra rīkojumu Nr.720 (turpmāk – Rīkojums Nr.720) no 2021.gada 11.oktobra līdz 2022.gada 11.janvārim visā valsts teritorijā izsludināta ārkārtējā situācija. Rīkojuma 5.49.27.pantā noteikta šāda tiesvedības procesu organizēšana: 5.49.27.1. tiesa maksimāli izmanto rakstveida procesu vai lietas izskata attālināti; 5.49.27.2. lietas izskatīšana mutvārdu procesā klātienē notiek, ja lietas izskatīšanu nav iespējams nodrošināt rakstveidā vai attālināti un lietas izskatīšana ir saistīta ar nozīmīgu personas tiesību aizskārumu un objektīvu steidzamību; 5.49.27.3. ja lietas izskatīšanu nav iespējams nodrošināt rakstveidā vai attālināti un jautājums nav saistīts ar nozīmīgu personas tiesību aizskārumu un objektīvu steidzamību, lietas izskatīšanu atliek.

[4] Tieslietu ministrijas priekšlikumi likumprojektam „Grozījumi Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likumā" (962/Lp13): http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/53C49571650E0D69C22586A200567152?OpenDocument [aplūkots 27.10.2021.].

TIESĪBU UZ TAISNĪGU TIESU SATURS TIESĪBU ZINĀTNĒ UN PRAKSĒ

Latvijas Republikas Satversmes[5] 92.panta pirmais teikums noteic, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Kriminālprocesa likuma[6] 15.pantā noteikts, ka ikvienam ir tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā, objektīvā un neatkarīgā tiesā.

Saskaņā ar likuma „Par tiesu varu"[7] 3.panta otro daļu katrai personai ir garantētas tiesības, lai uz pilnīgas līdztiesības pamata, atklāti izskatot lietu neatkarīgā un objektīvā tiesā, tiktu noteiktas šīs personas tiesības un pienākumi vai pret to vērstās apsūdzības pamatotība, ievērojot visas taisnīguma prasības.

Saskaņā ar Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas[8] (turpmāk – Eiropas Cilvēktiesību konvencija) 6.panta pirmā punkta 1.teikumu ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu vai viņam izvirzītās apsūdzības pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā likumā noteiktā tiesā. Savukārt 6.panta trešajā punktā noteikts apsūdzēto minimālo tiesību apjoms.

2016.gada 9.marta Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2016/343[9] par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā preambulas 35.apsvērumā noteikts, ka aizdomās turēto un apsūdzēto tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā nav absolūtas. Saskaņā ar konkrētiem nosacījumiem aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem vajadzētu būt tiesīgiem, precīzi paužot savu gribu vai klusējot, nepārprotami no minētajām tiesībām atteikties.

Tiesiskai valstij ir pienākums nodrošināt tiesību normu ievērošanu tās teritorijā. Taču tas, ka valsts ir tiesiska valsts, vēl automātiski nenozīmē, ka vienmēr un visur valda tiesības. Nevar paļauties uz to, ka visi pilsoņi rīkosies atbilstoši tiesību normām un pareizi sapratīs tiesību normas. Arī valsts institūcijas tiesiskā valstī pieļauj kļūdas. Tādēļ tiesiska valsts nozīmē arī tiesību sargāšanu, un tiesiska valsts nav reiz iegūts labums, kas „droši guļ skapī", bet gan pastāvīgs uzdevums valstij un privātpersonām.[10]

[5] Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Latvijas Vēstnesis, 1993, 1. jūlijs, Nr.43.

[6] Kriminālprocesa likums: LV likums. Latvijas Vēstnesis, 2005, 11.maijs, Nr.74.

[7] Par tiesu varu: LV likums. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1993, 14.janvāris, Nr.1/2.

[8] Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 1997, 13. jūnijs, Nr.143/144.

[9] Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2016/343 par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 2016, 11. marts.

[10] Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., Levits E., Mits M., Rezevska D., Rozenvalds J., Sniedzīte G. Komentārs Satversmes 1.pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 208.lpp.

Cilvēka pamattiesību atzīšana par tiesiskās sistēmas pamatā esošām objektīvām vērtībām ir viens no konstitūcijas pārākuma principa pamatojumiem.[11] Cilvēktiesības atspoguļo sabiedrības fundamentālās vērtības. Īpaši krimināltiesībās cilvēktiesības ieņem ievērojamu, šķietami paradoksālu, aizsargājošu un arī uzbrūkošu lomu. Šāda loma gan neitralizē, gan arī iedarbina krimināltiesību piemērošanu. Tradicionāli cilvēktiesības krimināltiesību jomā atspoguļo pamatprincipus, kuru mērķis ir aizsargāt indivīdu pret neierobežotu valsts varas izmantošanu. Šādi ierobežojumi ar skaidri izteiktu prasību nodrošināt tiesības uz taisnīgu tiesu un arī citas garantijas saista valsti krimināltiesību piemērošanas procesā, kam ir piespiedu iejaukšanās raksturs.[12] Kriminālprocesa pamatprincipu ievērošana ir neatņemama kriminālprocesa mērķa sastāvdaļa.[13]

Taisnīga tiesa ir būtisks taisnīguma un tiesiskas valsts pastāvēšanas priekšnoteikums.[14] Tiesību uz taisnīgu tiesu garantijām ir jābūt efektīvām, praksē saprātīgi īstenojamām, ne teorētiskām. Arī vienas garantijas efektivitātes trūkums var novest pie visa procesa netaisnīguma un netaisnīga rezultāta. Turklāt, lai konstatētu tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu, nav būtiski noskaidrot, vai pārkāpums konkrētajā gadījumā tiešām novedis pie netaisnīga rezultāta.[15] Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) ir atzīmējusi, ka pārkāpums var pastāvēt pat kaitējuma neesības gadījumā.[16, 17]

Augstākās tiesas judikatūrā ir nostiprināts, ka lietas izskatīšana apelācijas instances tiesā ir lietas otrreizēja izskatīšana pēc būtības un tā ir papildu garantija tiesas nolēmuma tiesiskumam un pamatotībai. Apelācijas instances tiesas izvērtēšanas priekšmetā ietilpst apelācijas sūdzībā un protestā norādītie motīvi ar izņēmumu, kas noteikts Kriminālprocesa likuma 562. panta pirmajā daļā.[18]

Augstākā tiesa ir norādījusi, ka, izvēloties rakstveida procesa veidu, apelācijas instances tiesai ir jānodrošina, lai tiktu ievērotas procesā iesaistīto personu tiesības uz taisnīgu tiesu. Tiesības uz taisnīgu tiesu ietver arī tiesības nopratināt liecinošās personas, un tas nav panākams, izskatot lietu rakstveida procesā.[19] Izties ājot kriminālllietu apelācijas kārtībā rakstveida procesā, bet nenodrošinot iespēju apsūdzētajam īstenot procesuālās tiesības izteikt motivētu lūgumu par lietas izskatīšanu mutvārdu procesā, apelācijas instances tiesa ir pārkāpusi Kriminālprocesa likuma 15.pantā nostiprināto kriminālprocesa pamatprincipu – tiesības uz taisnīgu tiesu –, kas atzīstams par Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu šā likuma 575.panta trešās daļas izpratnē.[20]

Procesa taisnīguma koncepts un nosacījums par procesa taisnīgumu kopumā radās, vērtējot dažādus Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6.panta pirmajā līdz trešajā punktā noteiktos aspektus.[21] ECT, pārbaudot procesa taisnīgumu, tostarp vērtē, vai noteikto garantiju ierobežošana vienā procesa posmā ir atsvērta ar citām garantijām.[22] ECT judikatūrā vērsta uzmanība uz vairākiem taisnīga procesa konceptu veidojošiem elementiem, tostarp pušu līdztiesību;[23] procesu ar sacīkstes raksturu;[24] efektīvu iespēju piedalīties procesā[25]. Šie nav izsmeļoši ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6.pantu garantēto tiesību uz taisnīgu tiesu elementi.

Pušu līdztiesības princips ir viens no taisnīgas tiesas konceptā ietilpstošajiem elementiem, kas sevī ietver arī fundamentālu tiesību, ka kriminālprocesam būtu jānotiek kā sacīkstes procesam.[26] Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6.pants savā būtībā garantē apsūdzētā tiesības efektīvi piedalīties lietas izties ašanā kriminālllietā, kas sevī ietver tostarp ne tikai viņa tiesības atrasties klāt lietas izties ašanā, bet arī tiesības dzirdēt un sekot līdzi procesa norisei. Tiesības uz sacīkstes procesu nozīmē, ka kriminālllietā apsūdzības uzturētājam un apsūdzētajam ir jābūt nodrošinātai iespējai uzzināt un izteikties par otras puses secinājumiem un iesniegtajiem pierādījumiem.[27] Pastāv dažādi veidi, kā šī prasība var tikt izpildīta valsts tiesību aktos. Neatkarīgi no izvēlētās metodes ir nepieciešams garantēt, ka otra puse tiek informēta par izdarītajiem secinājumiem un ka tiek nodrošināta reāla iespēja par tiem izteikties.[28]

---

[11] Turpat, 197.lpp.

[12] Fedorova M. The Principle of Equality of Arms in International Criminal Proceedings. School of Human Rights Research Series, Volume 55. Cambridge: Interesentia, 2012, p.23.-24.

[13] Kulmanis O. Advokāts un pierādījumu pieļaujamība kriminālprocesā. Grām.: Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās. Latvijas Universitātes 78.starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020, 143.lpp.

[14] Osipova S. Taisnīga tiesa un sabiedrības viedoklis. Grām.: Nācija, Valoda, Tiesiska valsts: Ceļā uz rītdienu. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 376.lpp.

[15] Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis E. Komentārs Satversmes 92.pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 125.lpp.

[16] ECT 1980.gada 13.maija spriedums lietā *Artico v. Italy* (iesnieguma Nr.6694/74), 35.punkts.

[17] ECT 2021.gada 10.jūnija spriedums lietā *Bajic v. North Macedonia* (iesnieguma Nr.2833/13), 59.punkts.

[18] Senāta Kriminālllietu departamenta 2021.gada 15.jūnija lēmums lietā Nr.SKK-58/2021,ECLI:LV:AT:2021:0615.158300 08914.5.L.

[19] Senāta Kriminālllietu departamenta 2021.gada lēmums lietā Nr.SKK-[H]/2021, ECLI:LV:AT:2021:[..]. Slēgtas lietas statuss.

[20] Senāta Kriminālllietu departamenta 2021.gada 9.marta lēmums lietā Nr.SKK-164/2021.

[21] ECT 1988.gada 6.decembra spriedums lietā *Barberà, Messegué and Jabardo* (iesnieguma Nr.10590/83), 67., 68., 89.punkts.

[22] ECT 2000.gada 15.jūnija lēmums lietā *Pullicino v. Malta* (iesnieguma Nr.45441/99).

[23] ECT 2005.gada 12.maija spriedums lietā *Öcalan v. Turkey* (iesnieguma Nr.46221/99), 140., 146.punkts.

[24] ECT 2018.gada 18.decembra spriedums lietā *Murtazaliyeva v. Russia* (iesnieguma Nr.36658/05), 91.punkts.

[25] ECT 2020.gada 14.maija spriedums lietā *Kadagishvili v. Georgia* (iesnieguma Nr.12391/06), 169.punkts.

[26] ECT 2013.gada 25.aprīļa spriedums lietā *Zahirović v. Croatia* (iesnieguma Nr.58590/11), 42.punkts.

[27] ECT 1991.gada 28.augusta spriedums lietā *Brandstetter v. Austria* (iesniegumu Nr.11170/84, Nr.12876/87 un Nr.13468/87), 67.punkts.

[28] ECT 2018.gada 18.decembra spriedums lietā *Murtazaliyeva v. Russia* (iesnieguma Nr. 36658/05), 91.punkts.

Ar pušu līdztiesības principu cieši saistītais sacīkstes princips un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6.panta pirmā punkta izpratnē ir fundamentāls „taisnīgas uzklausīšanas" koncepta elements. Šie principi pieprasa starp pusēm nodrošināt „taisnīgu līdzsvaru" – katrai pusei ir jābūt nodrošinātai ar saprātīgu iespēju izklāstīt savu lietu apstākļos, kas viņu nenostāda neizdevīgā situācijā salīdzinājumā ar pretējo pusi.[29,30,31] Pušu līdztiesības principa koncepts pārklājas ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6.panta trešajā punktā noteikto apsūdzētā minimālo tiesību apjomu un arī 6.panta pirmā punkta saturu, kurā šis koncepts atspoguļo tikai vienu no tā elementiem.[32]

ECT uzsver, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6.pants savā būtībā ietver arī apsūdzētā tiesības efektīvi piedalīties krimināllietas izziesāšanā, kas ietver ne tikai viņa tiesības būt klātienē lietas izziesāšanā, bet arī dzirdēt procesu un tam sekot.[33]

Apelācijas instances tiesā lietu iespējams skatīt mutvārdos vai arī rakstveidā. Ņemot vērā, ka šobrīd atbilstoši Otrā Covid-19 likuma 12.panta pirmajai daļai lūgumam par lietas izskatīšanu mutvārdos jābūt pamatotam, ir paplašinātas iespējas krimināllietu apelācijas instances tiesā izziesāt arī Kriminālprocesa likuma 559.panta ceturtajā daļā neminētos gadījumos. Šie gadījumi sistēmiski saistīti ar tādiem lietas izskatīšanas priekšmetiem, kuros nav apstrīdēts personas vainīgums. Attiecīgi var tikt uzdots jautājums, vai Kriminālprocesa likuma 559.panta ceturtajā daļā minētie gadījumi var tikt paplašināti tādā veidā, kā tas ir noteikts Otrā Covid-19 likuma 12.panta pirmajā daļā. Kriminālprocesa likuma 559.panta ceturtajā daļā nav noteikts, ka lietas izskatīšana rakstveida procesā šajā tiesību normā minētajos gadījumos ir obligāta. Tiesai ir zināma rīcības brīvība izvēlēties veidu, kādā tiek izziesāta lieta.

No kriminālprocesa mērķa un tiesībām uz taisnīgu tiesu izriet, ka apsūdzētās personas efektīva piedalīšanās klātienē lietas izziesāšanā ir kriminālprocesa pamatu veidojošs elements. Arī Direktīvā 2016/343 ir uzsvērts, ka piedalīšanās klātienē lietas izziesāšanā ir personas tiesības. Atkāpes no šīm tiesībām normālos apstākļos iespējamas vien pēc pašas personas iniciatīvas. Tas nozīmē, ka valstij ir pienākums nodrošināt, ka persona var praktiski un efektīvi īstenot tiesības uz taisnīgu tiesu un taisnīgu procesu un piedalīties krimināllietas izziesāšanā.

Covid-19 izplatības apstākļos normatīvi tiesiskais regulējums, piemēram, Otrā Covid-19 likuma 3.pants, uzsver pieeju izmantot pēc iespējas minimālus personu tiesību ierobežojumus un tikai objektīvi nepieciešamā apjomā. Taču krimināllietu izziesāšanas nepārtrauktības nodrošināšana atsevišķos gadījumos prasa krimināllietas apelācijas instances tiesā izziesāt pat rakstveida procesā. Autora ieskatā, ir nepieciešams rast veidu un iespējas arī Covid-19 apstākļos pēc iespējas nodrošināt un saglabāt normālu krimināllietu izziesāšanu mutvārdu procesā arī apelācijas instances tiesā. To pieprasa kriminālprocesa pamatprincipu sistēma un jēga.

Apelācijas instance krimināllietās ir otrā instance, kurā lieta tiek izskatīta pēc būtības un lemts par cilvēka likteni. Demokrātiskā un tiesiskā valstī arī pie ārkārtas situācijas un infekcijas slimību izplatīšanās ir ļoti svarīgi personu tiesības uz pieeju tiesai un taisnīgu procesu garantēt ar tādiem līdzekļiem, kas ir samērīgi un neatņem šīs tiesības pēc būtības. Tādēļ nebūtu atbalstāma pieeja no tādas izejas pozīcijas, vai lietu primāri iespējams izskatīt rakstveidā.

Situācija valstī ikvienam tiesību piemērotājam uzliek lielu atbildību. Būtu atbalstāma tikai tāda pieeja, kuras mērķis ir arī Kriminālprocesa likumā neminētos gadījumos pēc iespējas nodrošināt krimināllietu izziesāšanu mutvārdu procesā. Ja epidemioloģiskās drošības prasības nav iespējams ievērot, kā procesuālais līdzeklis lietas izziesāšanas nodrošināšanai ir videokonferences izmantošana. Ja videokonferenci nav iespējams izmantot, tad šādā gadījumā lietas izskatīšana rakstveidā būtu kā izņēmuma gadījums.

Raugoties nākotnē, var domāt, ka, arī beidzoties ārkārtas situācijai, Kriminālprocesa likumā tiktu nostiprināts tāds regulējums, kas paplašina iespējas izskatīt krimināllietu pēc būtības rakstveida procesā. Taču pie šādas idejas ir jāpatur prātā kriminālprocesa ietekmi uz cilvēka likteni un ka demokrātiskā un tiesiskā valstī cilvēks ir vērtība. Mūsdienās, kad cilvēka pamattiesības un to ievērošana ir pamats tam, lai pastāvētu attīstīta pilsoniskā sabiedrība, nav iespējams, ka krimināllieta tiek izziesāta rakstveida procesā. Lielā Franču Revolūcija[34] ir skaidrs piemērs tam, kādu cenu bija spiesti maksāt cilvēki par to, lai izveidotos mūsdienu izpratnē taisnīga un atklāta krimināllietu izziesāšana[35]. Tādēļ apsvērums par ērtu krimināllietu izziesāšanu rakstveida procesā nevar būt pamatojums tam, lai attaisnotu atkāpi no cilvēka kā vērtības koncepta un taisnīgas tiesas izpratnes un pēc Covid-19 infekcijas izplatības beigām Kriminālprocesa likumā paplašinātu iespējas krimināllietas izskatīt rakstveidā.

[29] ECT 2016.gada 23.maija spriedums lietā *Avotiņš v. Latvia* (iesnieguma Nr.7502/07), 119.punkts.

[30] ECT 2017.gada 19.septembra spriedums lietā *Regner v. The Czech Republic* (iesnieguma Nr.35289/11), 146.punkts.

[31] ECT 2021.gada 23.marta lēmums lietā *Mikolić v. Croatia (*iesnieguma Nr.53561/17), 23.punkts.

[32] ECT 2016.gada 13.septembra spriedums lietā *Ibrahim and Others v. The United Kingdom* (iesniegumu Nr.50541/08, 50571/08, 50573/08 un 40351/09), 251.punkts.

[33] ECT 2018.gada 18.decembra spriedums lietā *Murtazaliyeva v. Russia (*iesnieguma Nr.36658/05), 91.punkts.

[34] Sal. sk. Brown H.G. Ending the French Revolution: violence, justice and repression from the terror to Napoleon. University of Virginia Press, 2006, p. 66. Pieejams: https://books.google.lv/books?id=QccRae4wRZoC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false [aplūkots 27.10.2021.

[35] Sk. Allen R. La justice pénale et les femmes, 1792 – 1811. Annales historiques de la Révolution française, vol. 350, 2007, P.87.-88. Pieejams: https:// journals.openedition.org/ahrf/11256#text [aplūkots 27.10.2021.]

SENĀTA NOLĒMUMU KĀ TIESĪBU PALĪGAVOTA NOZĪME UN IZMANTOŠANA

Oskars KULMANIS
Senāta Krimināllietu departamenta zinātniski analītiskais padomnieks

Raksta mērķis ir koncentrēti aplūkot Satversmes tiesas praksē un doktrīnā nostiprināto judikatūras kā tiesību palīgavota nozīmi. Pēc judikatūras satura un mērķa atklāšanas rakstā tiks vērsta uzmanība uz tās piemērošanas nosacījumiem, kā arī gadījumiem, kad no pastāvošās judikatūras iespējams atkāpties. Visbeidzot raksta izskaņā ieteikumu veidā tiesību piemērotāju uzmanība tiks vērsta uz dažiem praktiskiem ar judikatūras piemērošanu saistītiem aspektiem.

SENĀTA NOLĒMUMU KĀ TIESĪBU PALĪGAVOTA NOZĪME

Senāta nolēmumi var tikt iedalīti divās kategorijās:

1. Judikatūra;
2. Tiesu prakse.

Judikatūra un tiesu prakse ir tiesību palīgavots, kas var tikt izmantots tiesu nolēmumu argumentācijā.[1] Judikatūras kā palīgavota veidu noteic apstāklis, ka tai nav vispārsaistošs spēks.[2] Taču no tiesību piemērošanas viedokļa uz judikatūru kā tiesību palīgavotu attiecas daži izņēmumi, par kuriem detalizētāk turpmāk.

Judikatūra var tikt iedalīta divās grupās, proti, kā lēmums konkrētā krimināllietā un kā lēmums citā krimināllietā. Uz lēmumu konkrētā krimināllietā attiecas Kriminālprocesa likuma 589.pantā noteiktais. Atbilstoši panta pirmajai daļai likuma tulkojums, kas izteikts kasācijas instances tiesas lēmumā, ir obligāts tiesai, kas šo lietu izskata no jauna.

Saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 83.pantu tiesneši ir neatkarīgi un vienīgi likumam padoti.

Padotība tiesībām nozīmē arī Satversmei un vispārējiem tiesību principiem atbilstošu rakstīto tiesību normu piemērošanu.[3] Ar minēto ir saistīts Satversmes tiesas paustais, ka Satversmei atbilstoša tiesību normu piemērošana ietver piemērojamās tiesību normas atrašanu un atbilstošu iztulkošanas jeb interpretācijas metožu izmantošanu, intertemporālās un hierarhiskās piemērojamības izvērtēšanu, judikatūras un tiesību doktrīnas izmantošanu, kā arī tiesību tālākveidošanu.[4]

No minētā izriet, ka juridiskās metodes konstitucionāli tiesisko pamatu nosaka Satversmes 83.pantā ietvertais kritērijs „tiesnesis ir likumam pakļauts", kā arī Satversmes 1.pantā nostiprinātais tiesiskas valsts princips.

Atbilstoši Satversmes tiesas paustajam judikatūrā vai tiesu praksē tiek nostiprināta tiesību normu interpretācija.[5] Teksta satura izpratne ietver sevī gan izpratni par likuma radītāja gribu, gan par likuma (normas) mērķi, pamatojumu, nolūku, jēgu – visu to, ko jurisprudencē sauc par *ratio legis.*[6] Tiesību piemērošanas procesu Hanss Kelzens (*Hans Kelsen*) formulējis kā „*tiesību radīšanas procesa turpinājumu no vispārējā uz individuālo*".[7]

Tātad judikatūra un tiesu prakse, kurā sniegta attiecīgas tiesību normas interpretācija, ir viens no līdzekļiem tiesību normas satura noskaidrošanai tās vārdiskās jēgas ietvaros, kas var nodrošināt Satversmei atbilstošu tiesību normu interpretāciju.

Piemērojot tiesību normu konkrētam gadījumam, tās iztulkošana ir vienīgi un tikai tiesneša vai cita normas piemērotāja pienākums. [..] Iegūtie un tiesas nolēmumos nostiprinātie normu iztulkojumi turpmāk var atvieglināt citu tiesnešu darbu. Tās var izmantot kā tiesību papildu avotu un argumentu, taču no jauna pārbaudot un analizējot.[8] Tiesību normu piemērotājs nevar aprobežoties tikai ar padotību likumam vien.[9] Tiesību normas iztulkojamas to piemērošanas procesā, kas patiesībā nozīmē, ka īstenā tiesību norma rodas tikai rakstītās normas un iztulkotāja mijiedarbības rezultātā.[10] Tiesību normu interpretācija un piemērošana ir prakses jautājums.[11]

Satversmes tiesa ir paudusi, ka nebūtu pieļaujama tāda situācija, ka par atsevišķu normu piemērošanas tiesiskajām sekām pieņemta tiesas nolēmuma

1 Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zv.adv. J.Neimanis, 2004, 70.–71.lpp

2 Sal. sk. Pleps J., Pastars J., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Trešais izdevums ar D.Īvāna priekšvārdu. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2021, 596.lpp.

3 Briede J. 83.panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013, 65.lpp.

4 Satversmes tiesas 2015.gada 2.marta lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2014-16-01, 13.punkts.

5 Sal. sk. Satversmes tiesas 2019.gada 21.februāra spriedumu lietā Nr.2018-10-0103, 21.punktu.

6 Meļķisis E. Tiesību normu iztulkošana. Grām.: Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā, Rīga: BO SIA „Ratio Iuris", 2003, 110.–111.lpp.

7 Kelsen H. Reine Rechtstheorie. Leipzig, Wien: Verlag Österreich, 1994, s.90. Citēts pēc: Meļķisis E. Juridiskās metodes mācības un tiesību normas piemērošanas metodoloģijas jēdziens un nozīme. Grām.: Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti. Rakstu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 183.lpp.

8 Meļķisis E. Juridiskās mācības un tiesību normas piemērošas metodoloģijas jēdziens un nozīme. Grām.: Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā, Rīga: BO SIA „Ratio Iuris", 2003, 15., 17.lpp.

9 Pleps J., Pastars J., Plakane I., 2021, 162.lpp.; Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 68.–83.lpp.

10 Pleps J., Pastars J., Plakane I., 2021, 164.lpp.

11 Sal. sk. Satversmes tiesas 2020.gada 24.septembra spriedums lietā Nr.2019-22-01, 19.punkts.

pamatojums aprobežotos vienīgi ar vispārīgu atsauci uz abstraktu tiesu praksi vai neidentificējamu judikatūru. Judikatūrai ir būtiska nozīme lietu izspriešanā, jo ar tās palīdzību var izsekot tiesas nolēmumā ietvertajai argumentācijai. Tāpat judikatūra palīdz labāk izprast būtiskākos tiesiskos apsvērumus, kuru dēļ tiesa izšķīrusies par lietas dalībnieku izteikto argumentu akceptēšanu vai – tieši pretēji – noraidīšanu. Minētais uzliek tiesai pienākumu pēc iespējas precīzi un nepārprotami ietvert atsauces uz tiem tiesu nolēmumiem, kuri kalpojuši par pamatu attiecīgā nolēmuma pieņemšanai.[12]

KASĀCIJAS INSTANCES TIESAS NOZĪME KRIMINĀLLIETĀS

Kriminālprocesa likuma 442.panta trešā daļa noteic, ka kasācijas kārtībā pārsūdzētu jebkuras tiesas nolēmumu izskata Augstākā tiesa kā kasācijas instances tiesa.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 569.panta pirmo daļu pārsūdzēšana kasācijas kārtībā ir rakstveida kasācijas protesta vai sūdzības iesniegšana Augstākajā tiesā par tāda apelācijas instances tiesas nolēmuma tiesiskumu, kurš vēl nav stājies spēkā, nolūkā panākt tā atcelšanu pilnībā vai kādā tā daļā vai arī tā grozīšanu juridisku iemeslu dēļ. Savukārt šī panta trešā daļa noteic, ka kasācijas instances tiesa pierādījumus lietā no jauna neizvērtē.

Kriminālprocesa likuma 572.pantā noteikts, ka kasācijas sūdzībā un protestā jāiekļauj tajā izteikto prasību pamatojums ar norādi uz Krimināllikuma pārkāpumu vai šā likuma normu būtisku pārkāpumu.

Kriminālprocesa likuma 573.[1] panta otrā daļa noteic, ka tiesa var atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību šādos gadījumos: 1) kasācijas sūdzībā vai protestā norādītajos tiesību normu piemērošanas jautājumos ir izveidojusies Augstākās tiesas judikatūra un pārsūdzētais nolēmums tai atbilst; 2) izvērtējot kasācijas sūdzībā vai protestā minētos argumentus, nerodas šaubas par pārsūdzētā nolēmuma tiesiskumu un izskatāmajai lietai nav būtiskas nozīmes judikatūras veidošanā.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 584.panta pirmajai daļai tiesas nolēmumu tiesiskuma pārbaude notiek kasācijas sūdzībā vai protestā izteikto prasību apjomā un ietvaros. Savukārt šī panta otrā daļa noteic, ka kasācijas instances tiesa drīkst pārsniegt kasācijas sūdzībā vai protestā izteikto prasību apjomu un ietvarus gadījumos, kad tā konstatē šā likuma 574. un 575.pantā norādītos pārkāpumus un tie nav norādīti sūdzībā vai protestā.

Kriminālprocesa likuma 588.panta otrā daļa noteic, ka lēmums ir jāmotivē. Ja kasācijas sūdzību vai protestu noraida, lēmumā jānorāda, kādēļ sūdzībā vai protestā izteiktie argumenti atzīti par nepamatotiem. Savukārt minētā panta trešā daļa noteic, ka nolēmuma atcelšanas gadījumā kasācijas instances tiesa norāda, kāda likuma un tā pantu prasības pārkāptas un kā tas izpaudies.

No minētā izriet judikatūras un tiesu prakses veidošanās mehānisms, proti, Senāta Krimināllietu departaments lēmumā argumentēti vērtē kasācijas sūdzībā vai protestā norādītos tiesību jautājumus, tas ir, materiālo un procesuālo tiesību normu piemērošanas pareizību.

Kasācijas instances tiesa izlemj principālus tiesību normu interpretācijas jautājumus.[13] Satversmes tiesa ir uzsvērusi, ka kasācijas instances tiesa sniedz principiālu likuma materiālo un procesuālo tiesību normu interpretāciju, kas var ietekmēt daudzu personu tiesības dažādos tiesu procesos, tostarp arī tās konkrētās personas tiesības, kura vērsusies ar sūdzību kasācijas instances tiesā konkrētā lietā. Pirmajā instancē tiek vērtēti visi lietas apstākļi, pārbaudīti un analizēti pierādījumi un lieta tiek izspriesta pēc būtības. Apelācijas instances tiesa pārbauda pirmās instances tiesas nolēmuma pamatotību un tiesiskumu. Šī pārbaude ietver lietas izspriešanu pēc būtības un var noslēgties ar to, ka apelācijas instances tiesa pievienojas pirmās instances tiesas nolēmuma pamatojumam vai arī taisa jaunu nolēmumu. Savukārt kasācijas instances tiesā tiek vērtēti tikai *quaestiones iuris,* proti, jautājumi par materiālo un procesuālo tiesību normu piemērošanas pareizību.[14]

Satversmes tiesa ir uzsvērusi kasācijas instances tiesas nozīmi kriminālprocesā demokrātiskā tiesiskā valstī, kā arī tās nozīmi tiesību sistēmas vienotības, attīstības un personas pamattiesību,[15] taisnīguma[16] un tiesības uz taisnīgu tiesu nodrošināšanā.[17]

Kasācijas instances tiesa pēc sava rakstura ir publiski nozīmīga, jo tajā notiekošais process ir vērsts uz tiesību normu vienveidīgu iztulkošanu un piemērošanu valstī, proti, uz likumu vienveidīgu interpretāciju.[18] Pieejama un saprotama judikatūra, kasācijas instances tiesas sniegtā analīze un interpretācija ir nozīmīgs instruments vienveidīgas judikatūras veidošanai, kā arī tiesību attīstības nodrošināšanai.[19] Kasācijas instances tiesai ir būtiska loma tiesību normu interpretēšanā un piemērošanā Satversmei atbilstošā veidā.[20]

Kasācijas instances tiesa, vērtējot tiesību normu piemērošanas pareizību, sniedz arī principiālu tiesību normu interpretāciju. Kasācijas instances tiesas sniegtā problēmjautājumu analīze un interpretācija ir būtisks instruments vienveidīgas judikatūras veidošanai, kā arī tiesību attīstības nodrošināšanai.[21]

Kasācijas instances tiesai ir īpašs raksturs, un tas nosaka attiecīgā tiesas procesa īpatnības. Latvijā tiesvedības mērķis kasācijas instancē ir gan tiesību

[12] Satversmes tiesas 2012.gada 1.novembra spriedums lietā Nr.2012-06-01, 11.punkts.

[13] Pleps J., Pastars J., Plakane I., 2021, 589.lpp.

[14] Satversmes tiesas 2018.gada 14.jūnija spriedums lietā Nr.2017-23-01, 12.2.punkts.

[15] Turpat, 14.2.punkts.

[16] Satversmes tiesas 2020.gada 12.marta spriedums lietā Nr.2019-11-01, 10. un 14.punkts.

[17] Satversmes tiesas 2018.gada 14.jūnija spriedums lietā Nr.2017-23-01, 12.2.punkts.

[18] Turpat.

[19] Satversmes tiesas 2008.gada 2.jūnija spriedums lietā Nr.2007-22-01, 18.2.punkts.

[20] Satversmes tiesas 2018.gada 14.jūnija spriedums lietā Nr.2017-23-01, 12.2.punkts.

[21] Sal. sk. Satversmes tiesas 2013.gada 21.oktobra spriedumu lietā Nr. 2013-02-01, 10.1.punkts; Satversmes tiesas 2018. gada 14.jūnija spriedumu lietā Nr. 2017-23-01, 12.2.punkts.

vienotības, gan arī personas tiesību aizsardzības nodrošināšana. Kasācijas instances tiesai ir būtiska loma tiesību normu vienveidīgā interpretēšanā un piemērošanā Satversmei atbilstošā veidā, un tās sniegtā problēmjautājumu analīze un interpretācija ir nozīmīgs instruments tiesību attīstības nodrošināšanai.

Vienlaikus kasācijas instances tiesa veic arī personai, kurai konkrētajā kriminālprocesā ir tiesības uz aizstāvību, piemērojamā pamattiesību ierobežojuma pamatotības galīgo pārbaudi, un tās spriedums rada nozīmīgas tiesiski sociālas sekas.[22] Turklāt kasācijas instancē, skatot jautājumus par materiālo un procesuālo normu piemērošanas pareizību, izšķirošā nozīme ir publiski tiesiskajām interesēm.[23]

Augstākā tiesa ir secinājusi, ka lietā esošo pierādījumu novērtēšana piekrīt tiesai, kas izspriež lietu pēc būtības. Arī jautājums par to, vai lietā esošie pierādījumi ir vai nav pietiekami apsūdzētā vainas konstatēšanai, ir būtības jautājums, kas kasācijas kārtībā nav pārbaudāms. Tāpat kasācijas kārtībā nav pārbaudāmi kasācijas protesta un sūdzību iesniedzēju apsvērumi par citādu lietas apstākļu novērtējumu, nekā to ir izdarījusi apelācijas instances tiesa.[24] Proti, Senāta Krimināllietu departaments neskata lietu pēc būtības, nespriež par faktiem un pierādījumus lietā no jauna nevērtē, bet gan veic tiesas nolēmuma tiesiskuma pārbaudi. Senāts nevērtē personas vainīgumu apsūdzībā norādītā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā un apsūdzības pamatotību no pierādījumu aspekta.

Kasācijas instances tiesa savas kompetences ietvaros vispārinātā veidā atbilstoši kasācijas sūdzībai vai protestam izvērtē zemākas instances tiesas nolēmuma tiesiskumu un iespējamus Krimināllikuma pārkāpumus vai Kriminālprocesa likuma normu būtiskus pārkāpumus tiesas spriešanā.

Tiesai ir pienākums pamatot savus nolēmumus. Tiesai ir pienākums atklāt faktus un tiem piemērotās tiesības, izšķirot strīdu. Tādā veidā tiesas spriešana kļūst prognozējama un ir iespējams pārbaudīt, vai tiesnesis ir saglabājis savu padotību likumam. No tiesiskās vienlīdzības principa izriet, ka tiesai ir jāievēro pastāvīgā judikatūra, bet atkāpšanās no tās izdarāma tikai pienācīgi argumentējot.[25]

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka augstākas instances tiesas nolēmums nav ārējais normatīvais akts. Tiesnesim augstākas instances tiesas nolēmums citā lietā jāņem vērā tikai tiktāl, ciktāl tas ir pamatots, pārliecinošs un attiecināms uz konkrētās lietas faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem.[26]

Satversmes tiesa ir atzinusi vienveidīgas tiesu prakses un judikatūras nozīmi tiesiskajā sistēmā, tiesu pienākums līdzīgas lietas izlemt līdzīgi, bet atšķirīgas lietas – atšķirīgi pamatojas uz vienlīdzības principu. Valsts pārkāpj tiesības uz taisnīgu tiesu, ja tās augstākā tiesa nav nodrošinājusi tiesu prakses vienveidību un nav arī tādu mehānismu, ar kuru palīdzību tiesu prakses vienotību varētu nodrošināt, vai arī šie mehānismi nav piemēroti.[27]

Vienveidīga tiesu prakse ir tāda prakse, ka līdzīgi gadījumi tiek izspriesti līdzīgi. Tādā veidā tiek nodrošināta taisnīguma principa ievērošana, tiesiskā noteiktība un veicināta sabiedrības uzticēšanās tiesām. Motīvu norādīšana tiesas nolēmumā ir viens no līdzekļiem, kas sekmē vienveidīgas tiesu prakses veidošanu.[28]

Tomēr tiesu prakses vienveidības nodrošināšana un tiesu pienākums ņemt vērā pastāvošo judikatūru neliedz tiesai iespēju atkāpties no pastāvošās judikatūras atziņām un tās mainīt. Satversmes tiesa ir norādījusi, ja tiesas spriešanas uzdevuma sasniegšanai nepieciešams atkāpties no agrāk sniegtajām tiesu prakses atziņām, tad tiesnesis ir tiesīgs to darīt, taču pienācīgi argumentējot savu viedokli.[29]

Satversmes tiesa ir atzīmējusi tiesu praksē un judikatūrā sniegtās interpretācijas nozīmi, uzsverot to kā vienu no tiesību normas skaidrības un paredzamības garantiem. Proti, saskaņā ar Satversmes 92.panta otro teikumu tam, vai iepriekš jau ir izveidojusies judikatūra vai tiesu prakse par konkrētas tiesību normas interpretāciju, nevar būt izšķiroša nozīme, izvērtējot šīs tiesību normas skaidrību un paredzamību, ja vien tās saturu iespējams noskaidrot ar tiesību normu interpretācijas metodēm.[30]

Turklāt pamatojuma principa kontekstā Satversmes tiesa ir norādījusi – kad tiesnešu kolēģija savas rīcības brīvības ietvaros pārliecinās par judikatūras esību vai tiesu prakses vienotību un tiesību tālākveidošanas nepieciešamību konkrētajos tiesību jautājumos, tā pēc būtības izvērtē šo tiesību jautājumu nozīmi kasācijas instances tiesas publiskās funkcijas īstenošanā un nepieciešamību kasācijas instances tiesai izteikties par šiem jautājumiem.[31] Tātad tiesu prakse un judikatūra kalpo arī kasācijas instances tiesas pamatfunkciju īstenošanai – vienveidīgas tiesu prakses nodrošināšanai. Savukārt vienveidīga tiesu prakse nodrošina personas ar Satversmes 90. un 92.pantu garantēto tiesību efektīvu īstenošanu.

PAR SENĀTA LĒMUMOS PAUSTO ATZIŅU PIEMĒROŠANU KRIMINĀLLIETĀS

Atsevišķi tiks aplūkots jautājums, vai kasācijas instances tiesa ir tiesīga savā nolēmumā ietvert norādes ar konkrētu rīcību. Atbildi sniedz Kriminālprocesa likuma 589.panta otrā daļa, saskaņā ar kuru kasācijas

[22] Satversmes tiesas 2020.gada 26.marta spriedums lietā Nr.2019-15-01, 11.1.punkts.

[23] Satversmes tiesas 2018.gada 15.marta spriedums lietā Nr.2017-16-01, 16.1.1.punkts.

[24] Sal. sk. Augstākās tiesas 2006.gada 17.janvāra lēmumu lietā Nr.SKK-8/2006, Nr.3870000303.

[25] Neimanis J. 82.panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013, 43.lpp.

[26] Satversmes tiesas 2005.gada 4.janvāra spriedums lietā Nr.2004-16-01, 15.punkts.

[27] Satversmes tiesas 2010.gada 7.oktobra spriedums lietā Nr.2010-01-01, 15.3.punkts.

[28] Satversmes tiesas 2018.gada 15.marta spriedums lietā Nr.2017-16-01, 16.1.3.punkts.

[29] Satversmes tiesas 2005.gada 4.janvāra spriedums lietā Nr.2004-16-01, 15.punkts.

[30] Satversmes tiesas 2019.gada 21.februāra spriedums lietā Nr.2018-10-0103, 21.punkts.

[31] Satversmes tiesas 2020.gada 12.marta spriedums lietā Nr.2019-13-01, 16.4.punkts.

instances tiesa nenorāda savā lēmumā, kāds nolēmums jāpieņem, izskatot lietu no jauna.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 549.pantam apelācijas instances tiesas kompetencē ietilpst par spēkā nestājušos pirmās instances tiesas nolēmumu iesniegtu apelācijas protestu vai sūdzību izskatīšana, tajā skaitā juridisku iemeslu dēļ. Skatot lietas pēc būtības, apelācijas instances tiesa izvērtē ne tikai faktiskos apstākļus un pierādījumus lietā, bet arī pārbauda iespējamus Krimināllikuma un arī Kriminālprocesa likuma pārkāpumus. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzīmējusi, ka apelācijas instances tiesas kompetencē ir izskatīt lietu gan kā faktisku, tā arī juridisku iemeslu dēļ.[32]

Komentējot Satversmes 92.pantu un tiesības uz pārsūdzību, uzsvērts, ka Satversme prasa, lai krimināltiesiska rakstura lietās valsts būtu nodrošinājusi pārsūdzības iespējas tādā tiesā, kas ir kompetenta izvērtēt jautājumu pēc būtības (proti, vērtēt gan faktus, gan tiesību jautājumus).[33] Arī prof. K.Strada-Rozenberga un prof. Ā.Meikališa ir uzsvērušas, ka apelācijas tiesvedība pašreizējā Kriminālprocesa likuma tiesiskajā modelī ir cieši saistīta ar pirmo instanci un tajā notiekošo.[34]

Tiesas sprieduma pārsūdzēšana apelācijas kārtībā ir sūdzības iesniegšana par spriedumu, kas nav stājies likumīgā spēkā. Pārsūdzības mērķis ir pārbaudīt tiesas nolēmuma tiesiskumu un pamatotību, kā arī novērst kļūdas, ko, iespējams, pieļāvusi zemākas instances tiesa, izskatot lietas par aizskartām personas tiesībām un ar likumu aizsargātām interesēm.[35]

Apelācijas instances tiesā (atšķirībā no kasācijas instances tiesas) izšķirošā nozīme ir tieši lietas dalībnieku interesēm.[36] Lai gan lietas dalībnieku interešu nozīme uzsvērta civilprocesa un administratīvā pārkāpuma procesa kontekstā, šī atziņa ir būtiska un vienlīdz attiecināma uz apelācijas instances tiesu kriminālprocesā.

Apelācijas instances tiesā notiek lietas otrreizēja izskatīšana pēc būtības. Senāts krimināllietās nevērtē pierādījumus lietā un faktiskos apstākļus neskaidro. Kā Senāts, tā arī pirmās un apelācijas instances tiesa ir neatkarīga un vienīgi likumam pakļauta. Senāts nevar iejaukties lietas iztiesāšanā pēc būtības un, pieņemot lēmumu, dot konkrētu rīcības modeli. Rīcības modeli konkrēto faktisko apstākļu ietvaros rod tiesa, kas izskata krimināllietu pēc būtības. Šādā veidā tiek nodrošināta pirmās un apelācijas instances tiesas neatkarība tiesas spriešanā. Turklāt apelācijas instances tiesa var konstatēt arī citus faktiskos apstākļus.

Nobeigumā vēršama uzmanība uz vienu ar judikatūras piemērošanu saistītu apstākli. Senāta nolēmumi ir pieejami gan *manas.tiesas.lv*, gan arī Augstākās tiesas mājaslapā sadaļā „Judikatūras nolēmumu arhīvs". Izmantojot judikatūras kategorijā ievietotajiem nolēmumiem pievienotās tēzes, tiesību piemērotāji ir aicināti iepazīties ar nolēmuma saturu. Iepriekš tika vērsta uzmanība, ka tiesību palīgavots ir judikatūra, tas ir, pats Senāta nolēmums un tajā paustā interpretācija. Pie Senāta nolēmumiem pievienotās tēzes neaizvieto un arī neskaidro nolēmumā pausto tiesību normu interpretāciju izskatītajā lietā, jo tām nav tiesību palīgavota statuss. Šo tēžu mērķis ir palīdzēt tiesību normu piemērotājam identificēt judikatūras lēmumā vērtētos tiesību jautājumus. Tādējādi, atsaucoties uz judikatūru kā tiesību palīgavotu, izmantojama tikai nolēmuma motīvu daļā ietvertā tiesību normu interpretācija.

---

[32] Sal. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1991.gada 29.oktobra sprieduma lietā *Fejde v. Sweden,* iesnieguma Nr.12631/87, 31.punkts.

[33] Bitāns A., Briede J., Danovskis E., Litvins G., Višķere I. Satversmes 92.panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 134.lpp.

[34] Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma un Krimināllikuma jaunāko grozījumu komentārs un subjektīvs vērtējums daudzsološajām prognozēm. Jurista Vārds, 21.07.2020., Nr.29 (1139), 57.lpp.

[35] Satversmes tiesas 2002.gada 20.jūnija spriedums lietā Nr.2001-17-0106, secinājumu daļas 4.punkts.

[36] Satversmes tiesas 2003.gada 6.novembra spriedums lietā Nr.2003-10-01, secinājumu daļas 6.punkts; kā arī Satversmes tiesas 2018.gada 15.marta spriedums lietā Nr.2017-16-01, 16.1.1.punkts.

CIVILLIETU IZSKATĪŠANA PAPLAŠINĀTĀ TIESAS SASTĀVĀ

Zinaīda INDRŪNA
Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas konsultante likumu piemērošanas jautājumos

Saeima 1998.gada 14.oktobrī pieņēma Civilprocesa likumu, kura 464.panta ceturtā daļa noteica, ka, izskatot lietu kasācijas instancē, ar tiesnešu kolēģijas vienbalsīgu lēmumu lietu var nodot izskatīšanai kasācijas kārtībā Augstākās tiesas paplašinātā sastāvā.[1] Tāpat likuma 472.panta otrā daļa paredz, ja, izskatot lietu triju senatoru sastāvā, tiesa nenonāk pie vienota viedokļa vai visi senatori uzskata, ka lieta izskatāma paplašinātā sastāvā, tiesa pieņem lēmumu par lietas nodošanu izskatīšanai paplašinātā Senāta sastāvā[2].

Attiecīgi bija nepieciešams grozījums arī likuma „Par tiesu varu" 48.pantā, un to pieņēma 2003.gada 4.decembrī,[3] nosakot, ka likumā noteiktos gadījumos lietas izskata paplašinātā senatoru sastāvā. 2018.gada 25.oktobrī šī panta redakcija tika grozīta un tagad likuma 44.panta trešā daļa noteica, ka Senātā lietas izskata koleģiāli triju senatoru sastāvā, bet likumā noteiktajos gadījumos lietas var izskatīt paplašinātā sastāvā vai kopsēdē.[4] Tādējādi tika norādīts, ka lietas iespējams skatīt gan pilnā departamenta senatoru sastāvā, gan vismaz septiņu un vairāk senatoru skaitā, t.i., paplašinātā sastāvā.

REGULĒJUMA ĢENĒZE

Šāda regulējuma aizsākumi meklējami cariskās Krievijas likumos, kas Latvijā bija spēkā līdz neatkarīgas valsts izveidošanai.

Īstenojot tiesu reformu, 1864.gadā Krievija pieņēma Civilprocesa nolikumu, kuru 1877.gadā papildināja ar 802[3].pantu, kas noteica – ja kāds no Senāta Civilā kasācijas departamenta kolēģijas senatoriem uzskata, ka lietas izskatīšanai nepieciešams likuma tiešās jēgas izskaidrojums tā vienveidīgam iztulkojumam un piemērošanai, tad lieta liek ienesta izskatīšanai departamenta kopsēdē.[5] 802[2].pants definēja tiesas sastāvu kasācijas instancē izskatāmajās lietās – departamenta kopsēdē izskata lietas, kurās nepieciešams likuma tiešās jēgas izskaidrojums tā vienveidīgam iztulkojumam un piemērošanai, pārējās lietas izskata kolēģija trīs senatoru sastāvā.[6]

Senāta virsprokurors I.Tjutrumovs savos komentāros pie šīs normas anotācijas vietā ievietoja atziņu no Valsts Padomes 1877.gada atskaites, kurā paskaidrots, ka, neskaitot neformālās sūdzības, kurās nav kasācijas pamatojumu norādes (sk. 802[1].pantu[7]), visas pārējās kasācijas lietas to nozīmīguma ziņā dalās divās grupās: a) risināmas vienkārši piemērojot esošos likumus un precizējumus, kas jau doti kasācijas kārtībā, un b) kurās nepieciešams jauns likuma tiešās jēgas iztulkojums. Pirmajā kategorijā pārsvarā ir privātinterešu lietas, turpretim otrā grupa ir ar valstisku nozīmi, jo Senāta nolēmumi tajās kalpo par saistošu vadlīniju likumu jēgas izpratnē. Šī veida lietas skatāmas vismaz septiņu senatoru sastāvā, pirmā veida lietas varētu skatīt tiesas kolēģija trīs senatoru sastāvā.[8] Šis izvilkums norāda uz kasācijas instancē vēlamo lietu nošķīrumu pēc to ieguldījuma turpmākajā tiesu praksē un līdz ar to tiesību attīstībā, kā arī strukturē tiesas procesu šajā instancē.

Tādējādi kasācijas departaments civillietu izskatīšanā pārņēma jau Senāta iekārtas likumā izstrādāto kārtību senatoru viedokļu saskaņošanā, t.i., ja nevar vienoties kolēģija trīs senatoru sastāvā, tad attiecīgais jautājums tiek ienests izskatīšanai plašākā senatoru lokā, kura gala nolēmumu pieņem ar balsu vairākumu. No terminoloģijas viedokļa kopsēde te var ietvert visu departamenta sastāvu, ja tas sastāv no septiņiem senatoriem, gan var būt mūsdienās lietotais apzīmējums – paplašinātais sastāvs, ja to veido tikai daļa no departamenta senatoriem.

KOPSĒDE LATVIJAS SENĀTĀ

Latvija 1919.gadā pārņēma Krievijas normatīvo regulējumu[9]. Civilprocesa nolikums tika salāgots ar Latvijas tiesību sistēmu, tiesu iekārtu un tās kapacitāti. Sākotnēji Latvijas Senāta Civilajā kasācijas departamentā bija tikai trīs senatori, ceturtais senators pievienojās 1928.gadā, tādēļ Latvijas Civilprocesa redakcijā netika iekļautas iepriekš minētās Krievijas Civilprocesa normas. Tomēr 1934.gadā, kad Civilā

1 https://likumi.lv/ta/id/50500/redakcijas-datums/1999/03/01#p464

2 https://likumi.lv/ta/id/50500/redakcijas-datums/1999/03/01#p472

3 https://likumi.lv/ta/id/62847/redakcijas-datums/2003/12/18#p48

4 https://likumi.lv/ta/id/62847/redakcijas-datums/2018/11/28#p44

5 Устав Гражданскаго судопроизводства (Сводъ Зак. Т. XVI, ч. 1. изд. 1914 года) съ законодательными мотивами, разъяснениями Правительствующаго Сената и комментариями русских юристовъ. Изд. пятое. Томъ второй. Составилъ И.М.Тютрюмовъ. Издание книгоиздательства и книжнаго магазина Давида Гликсмана, Рига, 1923, с. 1515.

6 Turpat. Līdzīga lietu izskatīšanas kārtība šobrīd ir Eiropas Cilvēktiesību tiesā – 3, 7 un 17 tiesneši.

7 Domātas lietas, kurās kasācijas sūdzība neatbilst formālām prasībām.

8 Sk. I.Tjutrumova komentāru, 1515.lpp.

9 1919.gada 5.decembra Likums par agrāko Krievijas likumu spēkā atstāšanu noteica, ka Krievijas likumi, kuri pastāvēja Latvijas robežās līdz 1917.g. 24.oktobrim, pagaidām uzskatāmi par spēkā esošiem, ciktāl tie nav atcelti un nerunā pretim Latvijas valsts iekārtai un Tautas padomes platformai. Lik. kr. 19/154.

kasācijas departamenta sastāvā bija septiņi senatori, kasācijas instancē lietas sāka skatīt arī departamenta kopsēdēs.

Pirmā kopsēde notika 1934.gada 21.novembrī[10], tajā piedalījās Civilā kasācijas departamenta priekšsēdētājs senators O.Ozoliņš, senatori R.Alksnis, M.Čakste, J.Grots, V.Bukovskis, F.Konradi un A.Lēbers. Caurlūkots Senāta Civilā kasācijas departamenta 1934.gada 16.marta iesniegums jautājuma izšķiršanai par to, vai 1920. gada 12.marta likuma 8.panta otrais teikums attiecas uz testamentiem. Kopsēde atzina, ka otrais teikums neattiecas uz privātiem (mājas kārtības) testamentiem. Jautājums izrietēja no CKD lietas Nr.630/34. Tolaik kopsēžu lietām bija atsevišķa lietu numerācija.

Pēc Latvijas Valsts vēstures arhīva datiem līdz Senāta likvidācijai reģistrētas 325 kopsēdes lietas.[11]

Senators A.Rumpēters, atsaucoties uz senatora V.Stērstes un virssekretāra A.Zonnes vēstulēm, par to savās atmiņās rakstīja: „[..] gribu pieminēt Civildepartamenta kopsēdes, kas, spriežot pēc publicētiem kopsēžu spriedumiem, bija sākušās 1934.g., kad bija palielināts Civildepartamenta senatoru skaits. Tās notika parasti pēc kārtējām atklātām tiesas sēdēm mēneša beigās. Tajās apsprieda lietas, kurās atklātajā tiesas sēdē bija radies kāds principiāls jautājums, kurā parastais 3 locekļu tiesas sastāvs nevarēja vienoties vai arī gribēja uzklausīt pārējo departamenta locekļu ieskatus. Sākumā, kad Civildepartamenta locekļu skaits bija neliels, šīs lietas bija virzītas principiālā jautājuma izšķiršanai uz Senāta Apvienoto sapulci. Manā laikā tās pa lielākai daļai, kā mēdz teikt, „ienesa" paša Civildepartamenta kopsēdēs. Tā kā atklātā tiesas sēdē prāvnieki jau bija šais lietās izteikušies (vai arī varēja izteikties), tad šīs departamenta kopsēdes bija slēgtas. Bet tāpat kā no parastām atklātām tiesas sēdēm, tā arī no šīm kopsēdēm varēja lietas virzīt attiecīga principiāla jautājuma izlemšanai uz Senāta Apvienoto sapulci. Pēdējai parasti nodeva tās lietas, kurās Civildepartaments gribēja kādā principiālā jautājumā no savas līdzšinējās prakses atkāpties, vai arī kurās bija radies jautājums, kas agrākos spriedumos bija dažādi lemts."[12]

Tikai 1938.gada 29.maijā Ministru kabinets pieņēma grozījumus un papildinājumus Tiesu iekārtas likumā un 61[7].pantā noteica – ja izspriežamā lietā kāds no senatoriem vai virsprokuratūras amatpersonām atzīst par vēlamu grozīt līdzšinējo praksi departamentā, lieta nododama departamenta kopsēdei vai nu izspriešanai, vai jautājuma izšķiršanai. Lieta, kurā viens departaments atzīst par vēlamu atkāpties no citu departamentu prakses, nododama Senāta Apvienotai sapulcei jautājuma izšķiršanai.[13]

Par to, ka departaments centās kasācijas instancē lietas dalīt pēc izskatāmo juridisko jautājumu nozīmīguma un kopsēdē ienest tikai lietas, kurās ir nepieciešams likuma jēgas iztulkojums vai atkāpšanās no esošas prakses, liecina tiesvedības gaita 1940.gada kopsēdes lietā Nr.60.[14] Sākotnēji lieta bija reģistrēta kā CKD Nr.40/536, bet ar 1940.gada 10.jūlija rezolūciju senatori J.Grots, P.Leitāns un M.Ratermanis to ienesa kopsēdē ar numuru CKD kops.60/40, jautājuma izlemšanai par to, vai Tiesu palāta, atzīstot prasību par dibinātu pamatā, nav pārkāpusi Likuma par darbiem un piegādēm valsts vajadzībām un 1915.g. 22.aprīļa likuma attiecīgos noteikumu, līdz ar to pārkāpjot CPL 816.pantu.

Departamenta priekšsēdētājs O.Ozoliņš 15.jūlijā caur kancelejas vadītāju pieprasīja no sēdes vadītāja senatora J.Grota paskaidrojumu par to, kādus īsti juridiskos jautājumus ir domāts izšķirt, sastādot 1940. gada 10.jūlija rezolūciju šajā lietā; blakus juridisko jautājumu precizējumam viņš prasīja norādīt uz domstarpībām sēdes sastāva viedokļos, kuru dēļ lieta ienesta kopsēdē. Līdzīgu jautājumu viņš adresēja arī senatoram P.Leitanam un lūdza paskaidrojumu par domstarpībām juridiskos viedokļos.[15]

Ar 1940.gada 3.oktobra rezolūciju kolēģija 10.jūlija lēmumu atcēla un nolika lietu izspriešanai tiesas sēdē 1940.gada 25.oktobrī.[16] Domājams, ka domstarpības nebija tik būtiskas un juridiskā jautājuma risinājums neprasīja jaunu likuma jēgas tulkojumu, ja kolēģija pati atteicās no lietas ienešanas kopsēdē.

PAPLAŠINĀTAIS SASTĀVS MŪSDIENU SENĀTĀ

Atgriežoties pie mūsdienām – kā iepriekš minēts, paplašināto tiesas sastāvu kasācijas instancē paredzēja 1998.gadā pieņemtais Civilprocesa likums, kas stājās spēkā 1999.gada 1.martā. Tobrīd Senāta Civillietu departamentā bija septiņi senatori, t.i., paplašinātais sastāvs sakrita ar kopsēdes sastāvu. Pirmo lietu Nr.SKC-73/1999[17] paplašinātā sastāvā izskatīja 1999. gada 18.martā. Šīs sēdes priekšsēdētājs bija senators A.Guļāns, līdzdarbojās senatori M.Dudelis, I.Fridrihsons, Z.Gencs, R.Krauze, R.Saulīte un M.Zāģere. Senāts risināja jautājumu par īpašuma tiesību atjaunošanu uz nekustamo īpašumu vācbaltiešiem. Senāts atzina, ka apelācijas instances tiesa nav piemērojusi to materiālo tiesību normu, kuru vajadzēja piemērot, kā arī materiālo tiesību normu iztulkojusi nepareizi, tādēļ spriedumu atcēla un lietu nodeva jaunai izskatīšanai tai pašai tiesai apelācijas kārtībā.

Lai gan departamenta senatoru skaits pakāpeniski pieauga, tomēr līdz 2012.gada 1.februārim paplašināto sastāvu veidoja 7 senatori. 2012.gada 25.aprīlī pirmo reizi lietu skatīja 11 senatoru sastāvā. Tomēr līdz pat 2015.gada novembrim šāds skaitlisks sastāvs drīzāk bija izņēmums, bet tad pakāpeniski notika pāreja uz paplašināto 9 senatoru sastāvu. Turpmāk reizēm lietas izskatīja 11, 13 un 15 tiesneši. Kopumā līdz 2021. gada 1.novembrim apzinātas 353 paplašinātā sastāvā nozīmētas lietas, divās no tām kasācijas sūdzību atsauca līdz prāvai.

[10] LVVA 1535.fonds, 8.apraksts, arhīva lietas nr.76, 4.lp.

[11] CKD kopsēžu saraksti 1934–1939. LVVA 1533.fonds, 1.apraksts, 634.lieta. http://www.archiv.org.lv/senats/index.php?id=50

[12] Rumpēters A. Atskats uz Senātu Latvijas tiesu sistēmā. Latviešu Juristu Raksti, 1973/12, 10.lpp.

[13] Valdības Vēstnesis, 1938, 2.aprīlis.

[14] LVVA 1535.fonds, 8.apraksts, arhīva lieta nr.348.

[15] Turpat 1.lp.

[16] Turpat 11.lp.

[17] Latvijas Vēstnesis, 1999, 15.aprīlis, Nr.114/115; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumu. Latvijas Tiesnešu mācību centrs, Rīga, 2000, 132.–137.lpp.

PAPLAŠINĀTĀ SASTĀVĀ IZSKATĪTO LIETU KATEGORIJAS (2001-2021)

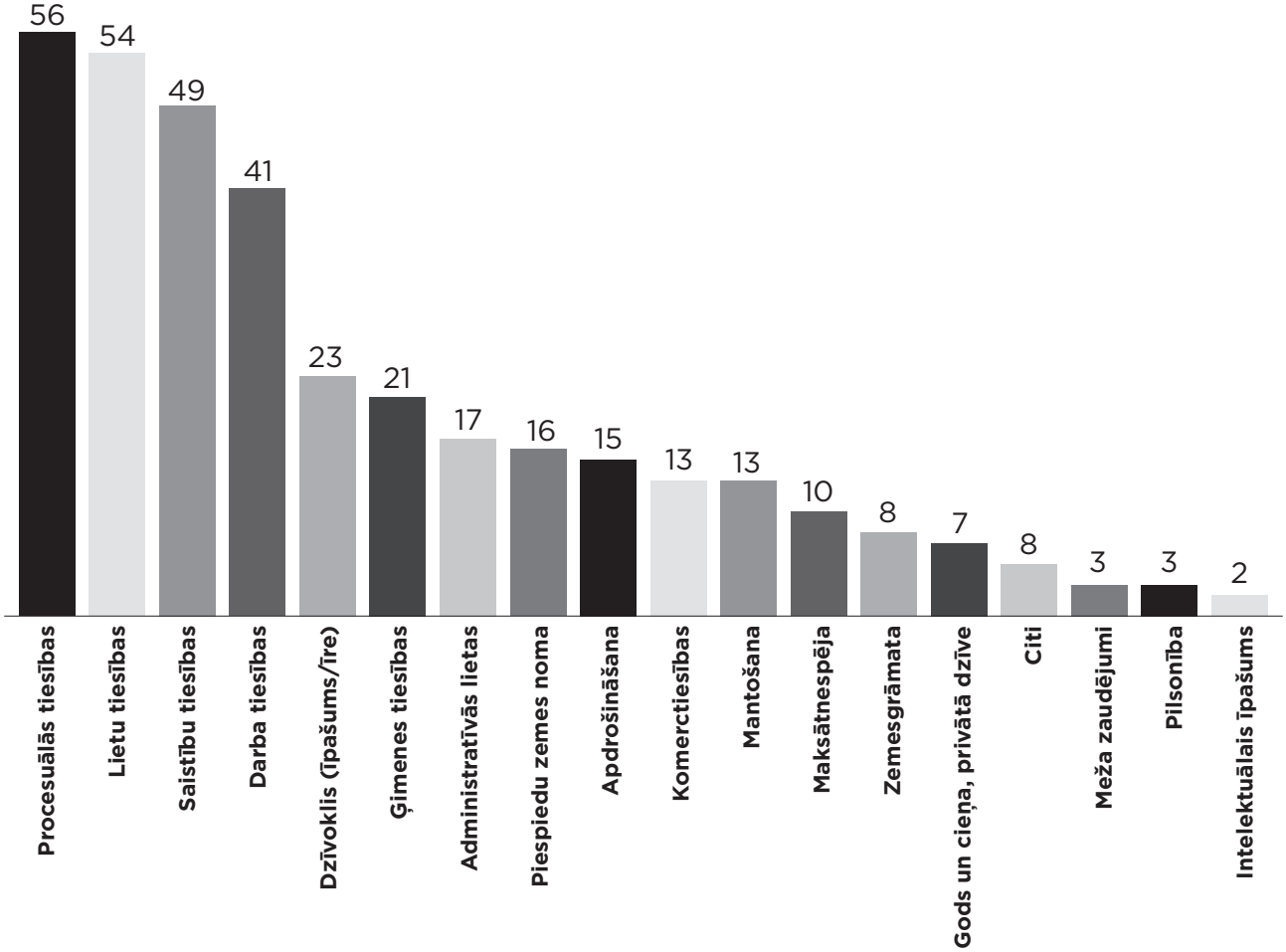

Lielākais paplašinātā tiesas sastāvā izskatīto lietu skaits bija 2011.gadā – 31, mazākais 1999. un 2000. gadā – 5. No 2017.gada vērojama zināma paplašinātā sastāvā izskatīto lietu skaita stabilizācija robežās līdz 10 lietām gadā.

Ar 2009.gada 5.februāra likuma grozījumiem Civilprocesa likuma 472.pantu papildināja ar piekto daļu[18], kurā noteica, ka tiesnesis, kuram, lietu izskatot Augstākās tiesas paplašinātajā sastāvā, bijis atšķirīgs viedoklis par likuma tulkojumu vai likuma piemērošanu, 15 dienu laikā pēc sprieduma sastādīšanas ir tiesīgs rakstveidā izteikt savas atsevišķās domas, kas pievienojamas lietai.

Kopš 2010.gada 39 lietās senatori nolēmumam pievienojuši savas atsevišķās domas, 21 lietā senatori akceptējuši judikatūras maiņu. Te gan jāpiezīmē, lai gan judikatūras maiņa vēlama skatot lietu paplašinātā tiesas sastāvā, tā tomēr nav ekskluzīva šī sastāva kompetence. Judikatūra mainīta arī trīs lietās, kas skatītas triju senatoru sastāvā. Iespējams, kolēģija sākotnēji neprognozēja judikatūras maiņu, bet prāvas gaitā nonāca pie atziņas par tās nepieciešamību.

Paplašinātā sastāvā izskatīto lietu tematikā dominē procesuālās tiesības – 55 lietas, lietu tiesības, t.i., īpašuma strīdi – 51 lieta, saistību tiesības – 47 lietas, darba tiesības – 41 lieta. Kopumā tās veido vairāk par pusi no paplašinātā sastāvā izskatīto lietu skaita. Pārējā daļā ir, piemēram, dzīvokļa īpašuma un īres tiesības – 23 lietas, ģimenes tiesības – 21 lieta, administratīvās tiesības (līdz Administratīvā procesa ieviešanai tās skatīja Civillietu departaments) – 17 lietas, piespiedu zemes noma – 16 lietas, apdrošināšana – 15 lietas, komerctiesības un mantošanas tiesības – 13 lietas katrā, maksātnespēja – 10 lietas, zemesgrāmatu ierakstu strīdi – 8 lietas, goda un cieņas aizskārums privātā dzīvē – 7 lietas, mežam nodarītie zaudējumi – 3 lietas, pilsonības atņemšana – 3 lietas un strīdi par intelektuālo īpašumu – 2 lietas, kā arī 4 citu kategoriju lietas.

PAPLAŠINĀTĀ SASTĀVA LIETAS EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESĀ

Četras paplašinātā sastāvā izskatītās lietas skatītas Eiropas Cilvēktiesību tiesā.

Lieta Nr.SKC-604/2002.[19] Senatori paplašinātā tiesas sastāvā 2002.gada 14.novembrī atstāja negrozītu

[18] https://likumi.lv/ta/id/50500#p472

[19] Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2002. Latvijas Tiesnešu mācību cents, Rīga, 2003, 548.–563.lpp.; Latvijas Vēstnesis, 2002, 3.decembris, Nr.176 (2751); Jurista Vārds, 2002, Nr.24 (257), 14.lpp. Šis un turpmākie nolēmumi pieejami https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/ect-nolemumu-arhivs.

apelācijas instances tiesas spriedumu, ar kuru pieteicēja prasību pret izdevēju A/S Diena un žurnālistu A.Ozoliņu apmierināja daļēji – tiesa uzlika pienākumu atsaukt godu un cieņu aizskarošās ziņas un piedzina no izdevēja mantisku kompensāciju.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2007.gada 12.jūlija spriedumā lietā „A/S Diena and Ozoliņš v. Latvia" (iesnieguma Nr.16657/03)[20] nolēma, ka attiecībā uz abiem iesniedzējiem ir noticis Konvencijas 10.panta pārkāpums un valstij jāizmaksā izdevējiem 10 292 *eiro* kompensācija par nodarīto morālo kaitējumu.

Lieta Nr.SPC-47/2002.[21] Senatori paplašinātā tiesas sastāvā 2002.gada 9.septembrī lietu izskatīja sakarā ar Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja protestu par Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2002.gada 20.augusta spriedumu Jāņa Ādamsona sūdzības lietā par Centrālās vēlēšanu komisijas lēmumu svītrot viņu no deputātu kandidātu vēlēšanu saraksta. Rajona tiesa sūdzību noraidīja. Senāts atstāja spriedumu negrozītu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2008.gada 24.jūnija spriedumā „Ādamsons pret Latviju" (iesnieguma Nr.3669/03) atzina, ka valsts varas iestādes ir pārsniegušas pieļaujamās izvērtēšanas brīvības robežas, lai cik plašas tās būtu, un apstrīdētā iejaukšanās nav savienojama ar Konvencijas 1.protokola 3.panta prasībām. No tā izriet, ka šajā gadījumā noticis šīs normas pārkāpums. Tiesa nosprieda piešķirt iesniedzējam 10 000 *eiro* par nodarīto morālo kaitējumu.

Lieta Nr.SPC-4/2005 (C32327703).[22] Senatori paplašinātā tiesas sastāvā 2005.gada 16.martā izskatīja lietu sakarā ar Augstākās tiesas priekšsēdētāja protestu par Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2004.gada 6.aprīļa spriedumu A.Šmita prasības lietā pret L.H.F.Šmitu par laulības šķiršanu. Senāts atstāja spriedumu negrozītu, atzina, ka tiesa, aicinot atbildētāju uz tiesas sēdi ar publikāciju laikrakstā „Latvijas Vēstnesis", rīkojusies saskaņā ar Civilprocesa likuma 54.panta otrās daļas un 59.panta normu prasībām. Turklāt prasītāja nāve izslēdz turpmāko tiesvedību.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ar 2017.gada 27.aprīļa spriedumu lietā „Schmidt pret Latviju" (iesniegums Nr.22493/05) konstatēja, ka ir noticis Konvencijas 6.panta 1.punkta pārkāpums, jo, izskatot laulības šķiršanas prasību, netika nodrošinātas iesniedzējas tiesības uz taisnīgu tiesu, un piešķīra viņai 5 000 *eiro* kompensāciju par morālo kaitējumu.

Lieta Nr.SKC-68/2010 (C27052906).[23] Senatori paplašinātā tiesas sastāvā 2010.gada 22.septembrī izskatīja lietu sakarā ar prasītājas kasācijas sūdzību viņas prasībā pret SIA „Žurnāls Santa", žurnāla „Privātā Dzīve" redaktori S.Miezi un žurnālisti Z.Kārkliņu par prettiesisku iejaukšanos indivīda personīgajā dzīvē un Ls 5000 morālā kaitējuma piedziņu. Senāts atstāja negrozītu apelācijas instances tiesas spriedumu, ar kuru prasība noraidīta.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2020.gada 19.novembra spriedumā „Dupate pret Latviju" (iesnieguma Nr.18068/11) secināja, ka iesniedzējas lietā netika samērīgi līdzsvarotas personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību ar otras puses tiesībām uz izteiksmes brīvību, atzina, ka ir pieļauts Konvencijas 8.panta pārkāpums, un piešķīra iesniedzējai 7 000 *eiro* par morālo kaitējumu.

PAPLAŠINĀTĀ SASTĀVA LIETAS EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĀ

Divās lietās departamenta paplašinātais sastāvs uzdeva prejudiciālu jautājumu Eiropas Savienības Tiesai.

Lieta Nr.SKC-88/2009 (C27093307).[24] Senatori paplašinātā tiesas sastāvā 2009.gada 13.maijā uzdeva prejudiciālu jautājumu Eiropas Savienības Tiesai par grūtnieces – SIA valdes locekles – atsaukšanu no amata.

Eiropas Savienības Tiesa 2010.gada 11.novembrī spriedumā C-232/09 *Danosa* (ECLI:C:2010:674) nosprieda, ka kapitālsabiedrības valdes loceklis, kurš tai sniedz pakalpojumus un ir tās neatņemama sastāvdaļa, ir jāuzskata par darba ņēmēju atbilstoši Padomes 1992.gada 19.oktobra Direktīvas 92/85/EEK par pasākumu ieviešanu, lai veicinātu drošības un veselības aizsardzības darbā uzlabošanu strādājošām grūtniecēm, sievietēm, kas strādā pēcdzemdību periodā, vai strādājošām sievietēm, kas baro bērnu ar krūti (desmitā atsevišķā direktīva Direktīvas 89/391/EEK 16.panta 1.punkta nozīmē), iecerētajiem mērķiem, ja viņa darbība noteiktu laiku tiek veikta citas šīs sabiedrības struktūras vadībā vai kontrolē un ja kā atlīdzību par šo darbību viņš saņem darba samaksu.

Senatori paplašinātā tiesas sastāvā 2011.gada 19.janvārī izskatīja lietu Nr.SKC-1/2011 (27093307)[25] darbinieces prasībā pret sabiedrību par darba līguma atzīšanu par noslēgtu, dalībnieku sapulces lēmuma atzīšanu par spēkā neesošu, darba līguma uzteikuma atzīšanu par spēkā neesošu, atjaunošanu darbā un atlīdzības piedziņu par darba piespiedu kavējuma laiku. Senāts atstāja negrozītu apelācijas instances tiesas spriedumu, ar kuru prasība noraidīta.

Lieta Nr.SKC-154/2012 (C04330607). Senatori paplašinātā tiesas sastāvā 2012.gada 16.maijā prasībā par apdrošināšanas atlīdzības piedziņu uzdeva jautājumus Eiropas Savienības Tiesai par Pirmās un Otrās direktīvas interpretāciju prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai.

Eiropas Savienības Tiesa 2013.gada 24.oktobra spriedumā lietā C-277/12 *Drozdovs* (ECLI:EU:C:2013:685) norādīja, ka Direktīvas 72/166 3.panta 1.punkts un Otrās direktīvas 84/5 1.panta

[20] Sk. https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/ect-nolemumu-arhivs.

[21] Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2002. Latvijas Tiesnešu mācību cents, Rīga, 2003, 548.–563.lpp., Latvijas Vēstnesis, 2002, 24.septembris, Nr.136 (2711); Jurista Vārds, 2002, Nr.19 (252), 10.lpp.

[22] Nav publiskots.

[23] Nav publiskots.

[24] https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba; Jurista Vārds, 2009, 27.oktobris, Nr.43 (586), 28.–31. lpp.

[25] https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedumi un lēmumi 2011. Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2012, C-116-C-127. lpp.

1. un 2.punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tiem ir pretrunā valsts tiesiskais regulējums, saskaņā ar kuru transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātā apdrošināšana atlīdzību par nemateriālo kaitējumu, kas atbilstoši valsts tiesību aktiem par civiltiesisko atbildību ir jāmaksā par tuvu ģimenes locekļu nāvi ceļu satiksmes negadījumā, sedz tikai maksimālajā apmērā, kas ir mazāks par to, kāds noteikts Otrās direktīvas 84/5 1.panta 2.punktā.

Augstākās tiesas Civillietu departaments, izskatot „Drozdova" civillietu Nr.SKC-3/2012 (C0433007), ar 2013.gada 18.decembra lēmumu apturēja tiesvedību lietā un lūdza Satversmes tiesu ierosināt lietu par konkrētajā lietā piemērojamās normas atbilstību Satversmei. Satversmes tiesa 2014.gada 29.decembrī taisīja spriedumu lietā Nr.2014-06-03, kas ierosināta pēc Civillietu departamenta pieteikumu un SIA „Autofavorīts" konstitucionālās sūdzības. Satversmes tiesa apstrīdēto tiesību normu atzina par spēkā neesošu no tās spēkā stāšanās brīža, proti, 2005.gada 21.maija. Tādējādi vispārējās jurisdikcijas tiesām ir iespējams noteikt personām izmaksājamo apdrošināšanas atlīdzību atbilstoši OCTA likuma un ES direktīvu prasībām.[26]

Senatori paplašinātā tiesas sastāvā 2015.gada 25.februārī lietā Nr.SKC-1/2015 (04330607) par apdrošināšanas atlīdzības piedziņu par ceļu satiksmes negadījumu nosprieda apelācijas instances tiesas spriedumu atcelt un lietu nodot jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesai.

Tā ir pirmā lieta, kurā departaments vērsās Satversmes tiesā pēc Eiropas Savienības Tiesas sprieduma saņemšanas.

KOPSĒDE UN KOPSAPULCE

Vēl viens instruments Senāta departamenta viedokļa formulēšanai ir departamenta tiesnešu kopsapulce. Saeima 2013.gada 13.jūnijā pieņēma grozījumus likuma „Par tiesu varu" 49.[1] pantā[27] un noteica departamenta tiesnešu kopsapulces sasaukšanas kārtību un kompetenci – apspriest aktuālus tiesību normu interpretācijas jautājumus, lai nodrošinātu vienveidību tiesību normu piemērošanā. Savu viedokli par tiesību normu interpretācijas un piemērošanas jautājumiem sapulce formulē kā lēmumu, kuru publicē mājaslapā internetā.

Civillietu departaments četras reizes izmantojis iespēju skatīt lietas kopsapulcē:[28]

- 2009.gada 2.jūlija Civillietu departamenta un Civillietu tiesu palātas tiesnešu kopsapulces lēmums par šķīrējtiesas līguma spēku, kreditoram vienpusēji atkāpjoties no līguma, kura sakarā šķīrējtiesas līgums noslēgts;
- Civillietu departamenta tiesnešu 2016.gada 7.jūlija kopsapulces lēmums par lietas dalībnieka – fiziskas personas – tiesībām noformēt pārstāvību ar mutvārdu pieteikumu tiesas sēdē;
- Civillietu departamenta tiesnešu 2018.gada 9.janvāra kopsapulces lēmums par puses pilnvarotā pārstāvja tiesībām piedalīties un izteikties slēgtā tiesas sēdē kopā ar pārstāvamo;
- Civillietu departamenta tiesnešu 2020.gada 28.janvāra kopsapulces lēmums par valsts nodevu kopīpašuma izbeigšanas prasībā, nosakot to 70 *euro*.

Kā jau minēts, ar 2018.gada 25.oktobra grozījumiem likuma „Par tiesu varu" 44.pantā noteikts, ka Senātā lietas izskata koleģiāli triju senatoru sastāvā, bet likumā noteiktajos gadījumos lietas var izskatīt paplašinātā sastāvā vai kopsēdē. Te rodas jautājums – vai 44.panta un 49.[1]panta kontekstā terminiem „kopsapulce" un „kopsēde" ir identisks tvērums, t.i., vai tie ir sinonīmi, vai tomēr tie atšķiras.

2009.gadā, kad ar grozījumiem likumā „Par tiesu varu" tika noteikta jauna institūcija – departamenta un tiesu palātas tiesnešu kopsapulce, Augstākās tiesas priekšsēdētāja kompetence sasaukt kopsapulci bija attaisnojama. Tā ir saprotama arī 49.[1]panta piektās daļas kontekstā, kas paredz kopsapulces funkciju sniegt atzinumu par Augstākās tiesas tiesneša amata kandidātu vai tiesnesi, kurš pretendē aizstāt Augstākās tiesas tiesnesi. Augstākās tiesas priekšsēdētājam Tieslietu padomē jāsniedz ierosinājums par senatora amata kandidāta apstiprināšanu, kā arī jāīsteno 50.panta 4[1].daļā noteiktais[29], t.i., pēc attiecīgā Senāta departamenta senatoru kopsapulces priekšlikuma jāpārceļ senatoru uz citu departamentu, viņš arī sasauc Augstākās tiesas tiesnešu (senatoru) kopsapulci (49.panta pirmā daļa)[30].

Varbūt būtu lietderīgi jēdzienā „kopsapulce" ietvert personāla atlases un izvērtējuma jautājumus, bet saistībā ar departamenta kopsēdi atgriezties pie šī jēdziena izpratnes starpkaru Senātā, kura tvērums mūsdienās atspoguļots 49.[1]panta otrajā daļā – sniegt viedokli par aktuālo tiesību normu interpretācijas un piemērošanas jautājumiem. Šajā gadījumā gan tas var pietuvoties paplašināta sastāva kompetencei.

Rezumējot šo ieskatu lietu izskatīšanā Civillietu departamentā paplašinātā tiesas sastāvā, jāsecina, ka, lai gan starpkaru Senātā izskatīto kopsēžu skaits Augstākajā tiesā tika sasniegts tikai 2018.gadā, tomēr pēdējo gadu prakse liecina par šīs lietu izskatīšanas formas ieguldījumu tiesu prakses attīstības jautājumos. Arī judikatūra pēdējā desmitgadē mainīta tikai izskatot lietu paplašinātā tiesas sastāvā. Tādējādi šī vēsturiskā lietu izskatīšanas forma radusi veiksmīgu piepildījumu mūsdienu tiesu sistēmā.

[26] Satversmes tiesas 2014.gada 29.decembra sprieduma lietā Nr.2014-06-03 25.punkts.

[27] Likums „Par tiesu varu", 49.[1] pants. https://likumi.lv/ta/id/62847#p49_1

[28] https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/senatoru-kopsapulcu-lemumi/civillietu-departaments

[29] Likums „Par tiesu varu", 50. pants. https://likumi.lv/ta/id/62847#p50

[30] Likums „Par tiesu varu", 49. pants. https://likumi.lv/ta/id/62847#p49

JURIDISKĀS LITERATŪRAS JAUNUMI

SENĀTA NOLĒMUMU GADAGRĀMATA JAUNĀ FORMĀTĀ

Augstākā tiesa mainījusi ierasto Senāta nolēmumu gadagrāmatas formātu. 2020.gada krājums ir veidots, publicējot nevis pilnus nolēmumus, bet būtiskāko nolēmumu kopsavilkumus un īpaši izceļot Senāta atziņas tiesību normu interpretācijā un piemērošanā.

Krājumā publicēti 120 nolēmumu kopsavilkumi – katram departamentam 40. Kopsavilkumi sakārtoti pa departamentiem, sagrupēti pēc lietu kategorijām, tiem pievienoti virsraksti un norādīti atslēgvārdi, kā arī tekstā īpaši izceltas Senāta atziņas.

Grāmatu sagatavoja Senāta departamentu priekšsēdētāji un Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas darbinieki. Redaktores Anita Zikmane un Liena Henke. Izdevējs – Augstākā tiesa.

Grāmatu saņēma visas Latvijas tiesas, augstskolu Juridiskās fakultātes, Nacionālā bibliotēka. Elektroniski grāmata pieejama Augstākās tiesas mājaslapā.

CIVILPROCESA LIKUMA PAPILDINĀTAIS IZDEVUMS

Deviņus gadus pēc pirmā Civilprocesa likuma B un C daļas komentāru izdevuma pie lasītājiem nonācis otrais, papildinātais komentāru izdevums. Tas ir pēdējais darbs, kas sākts šogad aizsaulē aizgājušā profesora Kalvja Torgāna vadībā. Pēc viņa vēlējuma zinātniskā redaktora vadību pārņēma Satversmes tiesas tiesnesis Aldis Laviņš, un autoru kolektīvs darbu pabeidza.

Autoru kolektīvā arī bijušais Augstākās tiesas tiesnesis Gunārs Aigars, bijušie senatori Edīte Vernuša, Valerijans Jonikāns, Zigmants Gencs un tiesību zinātņu doktori Senāta Civillietu departamenta senatore Zane Pētersone un zinātniski analītiskais padomnieks Rihards Gulbis.

Komentāru II daļas otrais papildinātais izdevums sagatavots, ievērojot grozījumus Civilprocesa likumā un citos saistītajos normatīvajos aktos, kas izsludināti līdz 2021.gada 21.aprīlim, kā arī Satversmes tiesas spriedumus, kuros vērtēta Civilprocesa likuma normu atbilstība Satversmei.

„JURISTA VĀRDS" PAR KOMERCNOSLĒPUMA TIESISKO AIZSARDZĪBU

Žurnāla „Jurista Vārds" 12.oktobra numura tēma – komercnoslēpumu tiesiskā aizsardzība – tapusi sadarbībā ar Senāta Civillietu departamentu.

Publicēti četru autoru raksti, veltīti numura tēmai: Civillietu departamenta zinātniski analītiskā padomnieka Riharda Gulbja raksts „Komercnoslēpuma aizsardzības priekšnosacījumi un tā nelikumīga iegūšana, izmantošana un izpaušana", Civillietu departamenta senatores Zanes Pētersones raksts „Tiesiskās aizsardzības līdzekļi komercnoslēpuma tiesību pārkāpuma novēršanas lietās", Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas padomnieka Reiņa Markvarta raksts „Komercnoslēpuma aizsardzība civilprocesuālajā tiesvedībā" un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības jurista Kaspara Rācenāja raksts „Komercnoslēpums darba tiesiskajās attiecībās".

V

TIESĪBU PRAKSE

SENĀTA DEPARTAMENTU PRIEKŠSĒDĒTĀJU SĒŽU LĒMUMI

VALSTS IESTĀDES DARBINIEKA PRASĪBA PAR DISCIPLINĀRSODA ATCELŠANU IZSKATĀMA CIVILPROCESUĀLAJĀ KĀRTĪBĀ

Izšķirot jautājumu par darbinieka un darba devēja – Valsts kontroles – strīda pakļautību, noteicošais ir tas, kādas tiesiskās attiecības – darba vai dienesta attiecības – ir nodibinātas starp darbinieku un darba devēju. Ja starp darbinieku un daba dēvēju ir nodibinātas darba tiesiskās attiecības, prasījums par tāda rīkojuma atcelšanu, ar kuru atstāts negrozīts piemērotais disciplinārsods, nav pakļauts administratīvajai tiesai.

Latvijas Republikas Senāts
Departamentu priekšsēdētāju sēdes
LĒMUMS
Nr. 5-14/4-2021
Rīgā 2021.gada 20.oktobrī

[1] Pieteicēja [pers. A] cēla prasību Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesā. Prasībā lūgts atcelt Valsts kontroles 2021.gada [datums] rīkojumu Nr. [numurs], ar kuru atstāts negrozīts 2021.gada [datums] rīkojums par rājiena izteikšanu, un 2021.gada [datums] rīkojumu Nr. [numurs], ar kuru atstāts negrozīts 2021.gada [datums] rīkojums par rājiena izteikšanu (turpmāk abi kopā – strīdus rīkojumi), un atlīdzināt nemantisko kaitējumu.

Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesnesis ar 2021.gada 31.augusta lēmumu atteicās pieņemt pieteicējas prasības pieteikumu, jo strīds nav pakļauts izskatīšanai vispārējās jurisdikcijas tiesā (acīmredzot domāts Civilprocesa likuma 132.panta pirmās daļas 1.punkts). Lēmumā norādīts, ka tiesneša ieskatā strīdus rīkojumi ir administratīvie akti un pieteicējai ir jāvēršas administratīvajā tiesā.

[2] Pieteicēja vērsās ar pieteikumu Administratīvajā rajona tiesā, lūdzot atcelt strīdus rīkojumus, atlīdzināt nemantisko kaitējumu un uzlikt pienākumu Valsts kontrolei publiski atvainoties pieteicējai.

[3] Administratīvās rajona tiesas tiesnesis 2021.gada 17.septembrī vērsās pie Augstākās tiesas priekšsēdētāja ar lūgumu izšķirt jautājumu par pieteikuma pakļautību. Lēmumā pamatots, ka strīds izriet no darba tiesiskajām attiecībām, tāpēc Administratīvā rajona tiesa nav kompetentā tiesa minētā strīda izšķiršanai.

Motīvu daļa

[4] Departamentu priekšsēdētāju sēdē ir izšķirams jautājums, vai pieteikums atcelt Valsts kontroles darbiniecei piemērotos disciplinārsodus ir pakļauts administratīvajai tiesai.

[5] Valsts kontroles likuma 37.pantā paredzēts, ka Valsts kontroles darbiniekus darbā pieņem un no darba atbrīvo valsts kontrolieris atbilstoši Darba likuma prasībām. Izskatāmajā gadījumā, kā redzams no Administratīvās rajona tiesas tiesneša lēmumam pievienotajiem dokumentiem, starp Valsts kontroli un pieteicēju pastāv darba tiesiskās attiecības uz darba līguma pamata. Turklāt arī strīdus rīkojumi izdoti, pamatojoties uz Darba likuma normām.

Atbilstoši Administratīvā procesa likuma 1.panta trešās daļas trešajam teikumam administratīvais akts ir arī lēmums par amatpersonas disciplināro sodīšanu, savukārt šīs daļas nākamajā teikumā tieši ir noteikts, ka amatpersonas jēdziens nav attiecināms uz iestādes darbinieku, ar kuru atbilstoši normatīvajiem aktiem dibināmas darba tiesiskās attiecības.

Tādējādi strīdus rīkojumi nav administratīvie akti un prasījums par strīdus rīkojumu atcelšanu nav pakļauts administratīvajai tiesai. Līdz ar to atzīstams, ka Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesnesis kļūdaini ir atteicies pieņemt pieteicējas iesniegto prasības pieteikumu.

[6] Tā kā minētais prasījums ir izskatāms civilprocesuālā kārtībā, pieteicējai būtu jāvēršas ar prasības pieteikumu Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesā. Taču, ņemot vērā *res judicata* principu, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesneša lēmums atbilstoši Civilprocesa likuma 132. panta ceturtajai daļai ir šķērslis pieteicējai atkārtoti iesniegt prasības pieteikumu vispārējās jurisdikcijas tiesā.

[7] Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmais teikums nosaka: ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.

Tādējādi, lai nodrošinātu pieteicējas tiesības uz pieeju tiesai un efektīvu tiesību aizsardzību, kā arī ņemot vērā, ka pieteicējai vairs nav iespējams iesniegt prasības pieteikumu kompetentajā tiesā, ir atzīstams, ka minētā lieta darba strīdā par pieteicējai piemērotajiem disciplinārsodiem ir jāizskata administratīvajai tiesai (*sal. Senāta Departamentu priekšsēdētāju sēdes 2009. gada 10.marta lēmums lietā Nr.SKA-170/2009*).

Nolēmuma daļa

Pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu" 50.panta

piekto daļu, Augstākās tiesas priekšsēdētājs un departamentu priekšsēdētāji

nolēma

- atzīt, ka pieteicējas [pers. A] pieteikums, kurā lūgts atcelt Valsts kontroles 2021.gada [datums] rīkojumu Nr. [numurs] un 2021.gada [datums] rīkojumu Nr. [numurs], atlīdzināt nemantisko kaitējumu un uzlikt pienākumu Valsts kontrolei publiski atvainoties [pers. A], ir pakļauts izskatīšanai administratīvajā tiesā.

Augstākās tiesas priekšsēdētājs A.Strupišs
Departamentu priekšsēdētāji V.Krūmiņa,
N.Salenieks, A.Poļakova

PIETEIKUMA PAR CIVILLIKUMĀ NEPAREDZĒTA NEKUSTAMĀ ĪPAŠUMA APGRŪTINĀJUMA DZĒŠANU NO KADASTRA INFORMĀCIJAS SISTĒMAS PAKĻAUTĪBA

Dati par īpašuma lietošanas tiesību aprobežojumu (apgrūtinājumu), kas noteikts uz likuma „Par zemes privatizāciju lauku apvidos" 22.panta kārtībā pieņemta Valsts zemes dienesta lēmuma (administratīvā akta) pamata un kas ierakstīti zemesgrāmatā atzīmes veidā, no Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmas tiek dzēsti Ministru kabineta 2012.gada 10.aprīļa noteikumu Nr.263 „Kadastra objekta reģistrācijas un kadastra datu aktualizācijas noteikumi" 112.punktā paredzētajā kārtībā. Pamats datu dzēšanai ir attiecīgas pašvaldības izsniegts dokuments.

Pieteikums par pienākuma uzlikšanu Valsts zemes dienestam dzēst šādus apgrūtinājumus ir pakļauts izskatīšanai administratīvajā tiesā.

Latvijas Republikas Senāts
Departamentu priekšsēdētāju sēdes
LĒMUMS
Nr. 5-14/3-2021
Rīgā 2021.gada 5.jūlijā

[1] Administratīvajā rajona tiesā saņemts pieteicējas [pers.A] pieteikums, kurā lūgts uzdot Valsts zemes dienestam dzēst Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā (turpmāk – Kadastra informācijas sistēma) datus par pieteicējas nekustamajam īpašumam reģistrētajiem apgrūtinājumiem – ceļa servitūtiem.

[2] Pieteicējai tika uzdāvināta zeme, kuru dāvinātājs bija ieguvis īpašumā zemes reformas lauku apvidos rezultātā, proti, vispirms saimniecības izveidošanai tika piešķirta zeme lietošanā, bet pēc tam – īpašumā par samaksu. Piešķirot zemi īpašumā, vienlaikus tika noteikti arī nekustamā īpašuma lietošanas tiesību aprobežojumi – divi ceļa servitūti noteiktā platībā. Taču servitūtiem netika noteikts ne nekustamais īpašums, ne persona, kam par labu tie kalpotu. Dati par nekustamā īpašuma lietošanas tiesību aprobežojumiem (apgrūtinājumiem) tika reģistrēti Kadastra informācijas sistēmā un atzīmes veidā ierakstīti zemesgrāmatas nodalījumā kā apgrūtinājumi, kuru pamatojums ir Valsts zemes dienesta Vidzemes reģionālās nodaļas 2004.gada 30.jūnija lēmums par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu.

Pieteicēja vērsās Valsts zemes dienestā ar iesniegumu, lūdzot dzēst Kadastra informācijas sistēmā datus par nekustamā īpašuma apgrūtinājumiem – diviem ceļa servitūtiem. Dienests sniedza atbildi, ka, zemes reformas laikā pieņemot lēmumus par zemes piešķiršanu īpašumā, ceļa servitūti varēja būt noteikti, neparedzot valdošos nekustamos īpašumus, un šie servitūti ir likumiskie servitūti uz likuma „Par zemes privatizāciju lauku apvidos" 22.panta trešās daļas pamata. Vienlaikus atzīmes veidā zemesgrāmatā ierakstītie ceļa servitūti nav lietu tiesības un tādēļ nemaz neaprobežo pieteicējas īpašuma tiesības. Jautājums par ceļa servitūtu noteikšanas tiesisko pamatu bija pārbaudāms, pārsūdzot dienesta 2004. gada 30.jūnija lēmumu Centrālajā zemes komisijā vai tiesā. Taču tas noteiktajā termiņā nav izdarīts. Ja pieteicēja vēlas kadastra datu aktualizāciju, tad jāievēro Nekustamā īpašuma valsts kadastra likuma 27.[1]pantā un Ministru kabineta 2012.gada 10.aprīļa noteikumu Nr.263 „Kadastra objekta reģistrācijas un kadastra datu aktualizācijas noteikumi" (turpmāk – Datu aktualizācijas noteikumi) 111.punktā noteiktā kārtība. Kadastra informācijas sistēmas dati nav aktualizējami kļūdas labošanas kārtībā, kā to vēlas pieteicēja.

[3] Administratīvās rajona tiesas tiesnesis atteica pieņemt pieteikumu, atzīstot, ka strīds ir risināms civiltiesiskā kārtībā. Pieteicēja šo lēmumu pārsūdzēja Senātā blakus sūdzības kārtībā.

[4] Senāta Administratīvo lietu departaments vērsās ar lūgumu pie Augstākās tiesas priekšsēdētāja par pieteikuma pakļautības jautājuma izšķiršanu, norādot, ka nav skaidrs, kādā kārtībā – administratīvajā vai civiltiesiskajā – risināms jautājums par zemes reformas laikā noteiktu ceļa servitūtu atzīmju dzēšanu.

Motīvu daļa

[5] Pieteicējas mērķis, vēršoties tiesā, ir panākt zemei noteikto tiesību aprobežojumu (apgrūtinājumu) dzēšanu.

Pieteikuma pakļautības noteikšanā izšķiroša nozīme ir tam, kāds ir lēmuma, ar kuru noteikti nekustamā īpašuma lietošanas tiesību aprobežojumi (apgrūtinājumi), tiesiskais raksturs, šo tiesību aprobežojumu (apgrūtinājumu) tiesiskais raksturs un to dzēšanas kārtība Kadastra informācijas sistēmā.

[6] Dati no Kadastra informācijas sistēmas tiek dzēsti Datu aktualizācijas noteikumu paredzētajā kārtībā. Proti, Civillikumā nodibinātus servitūtus dzēš Datu aktualizācijas noteikumu 111.punktā paredzētajā kārtībā. Savukārt nekustamā īpašuma objektu apgrūtinājumus, kas nav paredzēti 111.punktā, dzēš atbilstoši noteikumu 112.punktam.

Konkrētajā gadījumā runa ir par nekustamā īpašuma apgrūtinājumiem, kas nav ceļa servitūti Civillikuma

izpratnē, bet gan apgrūtinājumi, kas zemesgrāmatā ierakstīti atzīmes veidā, pamatojoties uz likuma „Par zemes privatizāciju lauku apvidos" 22.panta trešās daļas kārtībā pieņemtu Valsts zemes dienesta lēmumu (administratīvo aktu).

Servitūts atbilstoši Civillikuma 1130.pantam ir tāda tiesība uz svešu lietu, ar kuru īpašuma tiesība uz to ir lietošanas ziņā aprobežota kādai noteiktai personai vai noteiktam zemesgabalam par labu. Senāts jau agrāk ir atzinis, ka zemes reformas laikā ar valsts vai pašvaldības iestādes lēmumu (administratīvo aktu) noteikts īpašuma lietošanas tiesību aprobežojums un zemesgrāmatā ierakstītā atzīme nav ceļa servitūts Civillikuma 1130., 1231. un 1235.panta izpratnē. Minētais tiek pamatots ar to, ka:

1) tas neatbilst servitūta jēdzienam;

2) servitūtu kā lietu tiesību saskaņā ar Civillikuma 1235.pantu ieraksta zemesgrāmatā, bet atzīmei zemesgrāmatā ir pagaidu raksturs, un tā laika gaitā izzūd ar dzēšanu vai arī tiek atvietota ar ierakstu;

3) valsts vai pašvaldības iestādes lēmums (administratīvais akts) nav neviens no Civillikuma 1231. pantā norādītajiem servitūta nodibināšanas pamatiem – ne likums, ne līgums vai testaments, ne tiesas spriedums (*Senāta 2013.gada 9.oktobra sprieduma lietā Nr.SKC-458/2013 (C12204010) 10.punkts un tur minētie avoti*).

Līdz ar to izskatāmajā gadījumā nav piemērojams Nekustamā īpašuma valsts kadastra likuma 27.[1]pants, kas noteic to, kā tiek dzēsti Kadastra informācijas sistēmā reģistrētie dati par ceļa servitūta teritoriju situācijā, kad servitūta tiesība vai šīs tiesības nodrošinājums ir ierakstīts zemesgrāmatā, un Datu aktualizācijas noteikumu 111.punkts, jo nepastāv servitūts vai šādas tiesības nodrošinājums.

[7] Zemes reformas laikā (zemes piešķiršana lietošanā) varēja tikt noteikti zemes lietošanas tiesību aprobežojumi citu fizisko un juridisko personu interesēs saskaņā ar likuma „Par zemes lietošanu un zemes ierīcību" 29. un 32.pantu (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2006.gada 31.decembrim). Turklāt no likuma „Par 1937.gada 22.decembra Zemesgrāmatu likuma spēka atjaunošanu un spēkā stāšanās kārtību" 14.panta pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā līdz 1996.gada 30.aprīlīm) izrietēja – ja viena gada laikā no īpašuma tiesību nostiprināšanas dienas persona, kuras labā nostiprināta tiesību aprobežojuma atzīme, nav iesniegusi šīs tiesības nostiprinājuma lūgumu, tad atzīme bija dzēšama. Līdz ar to secināms, ka šīm atzīmēm bija pagaidu raksturs un tām laika gaitā bija jāpārvēršas par ierakstiem vai arī jāizzūd.

Rezumējot iepriekš minēto, konkrētajā gadījumā runa ir par Civillikumā neparedzētiem, sevišķiem īpašuma lietošanas tiesību aprobežojumiem (apgrūtinājumiem), kas noteikti uz likuma „Par zemes privatizāciju lauku apvidos" 22.panta kārtībā pieņemta Valsts zemes dienesta lēmuma (administratīvā akta) pamata un kas ierakstīti zemesgrāmatā atzīmju veidā, nosakot abstraktu pagaidu rakstura tiesību aprobežojumu par labu nenoteiktām personām vai īpašumiem. Šādu apgrūtinājumu dati Kadastra informācijas sistēmā dzēšami Datu aktualizācijas noteikumu 112.punktā paredzētajā kārtībā.

[8] Datu aktualizācijas noteikumu 112.punkts noteic tos gadījumus, kad Kadastra informācijas sistēmā dzēš nekustamā īpašuma objekta apgrūtinājumus, izņemot šo noteikumu 111.punktā minēto.

Atbilstoši šo noteikumu 112.2.apakšpunktam nekustamā īpašuma objekta apgrūtinājumus, izņemot šo noteikumu 111.punktā minētos, Kadastra informācijas sistēmā dzēš, ja iesniegts valsts vai pašvaldības institūcijas dokuments par nekustamā īpašuma objekta apgrūtinājuma dzēšanu, ja tas Kadastra informācijas sistēmā ir reģistrēts uz attiecīgās valsts vai pašvaldības institūcijas dokumenta pamata un attiecīgā valsts vai pašvaldības institūcija izsniedz dokumentu par apgrūtinājuma dzēšanu. No minētā izriet, ka dati par nekustamā īpašuma objekta apgrūtinājumu Kadastra informācijas sistēmā tiek dzēsti, pamatojoties uz tās valsts vai pašvaldības institūcijas dokumentu, kura attiecīgo apgrūtinājumu ir arī noteikusi.

Ņemot vērā iepriekš minēto, datu dzēšanu Kadastra informācijas sistēmā personai iespējams pieprasīt šādos veidos:

1) vispirms vēršoties zemesgrāmatā ar nostiprinājuma lūgumu, kam pievienots attiecīgās valsts vai pašvaldības institūcijas dokuments par ceļa servitūta tiesības vai šādas tiesības nodrošinājuma dzēšanu un attiecīgs servitūta teritorijas grafiskais attēlojums. Šādā gadījumā attiecīgie dati Kadastra informācijas sistēmā tiks aktualizēti (dzēsti) automātiski, pamatojoties uz datu apmaiņu starp zemesgrāmatas turētāju un Valsts zemes dienestu atbilstoši Zemesgrāmatu likuma 135. panta 5.punktam;

2) uzreiz vēršoties Valsts zemes dienestā ar iesniegumu par datu dzēšanu Kadastra informācijas sistēmā, pievienojot attiecīgās valsts vai pašvaldības institūcijas dokumentu par nekustamā īpašuma objekta apgrūtinājuma dzēšanu, ja tas Kadastra informācijas sistēmā ir reģistrēts uz attiecīgās valsts vai pašvaldības institūcijas dokumenta pamata.

[9] Konkrētajā gadījumā Kadastra informācijas sistēmā dati ir ierakstīti, pamatojoties uz Valsts zemes dienesta reģionālās nodaļas 2004.gada 30.jūnija lēmumu par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu. Taču jāņem vērā, ka Valsts zemes dienests ir jau izpildījis zemes reformas laikā ar likumu noteiktās pašvaldības institūcijas (pagasta zemes komisijas) funkcijas. Tādējādi jautājums par aktuālo situāciju ar noteikto apgrūtinājumu vairs nav Valsts zemes dienesta kompetencē.

Likuma „Par pašvaldībām" 15.panta 13.punkts noteic, ka pašvaldības autonomā funkcija ir saskaņā ar attiecīgās pašvaldības teritorijas plānojumu noteikt zemes izmantošanas un apbūves kārtību, bet, lai izpildītu šo funkciju saskaņā ar likuma „Par pašvaldībām" 14.panta otrās daļas 1.punktu, pašvaldībām ir pienākums izstrādāt pašvaldības teritorijas attīstības programmu un teritorijas plānojumu, nodrošināt teritorijas attīstības programmas realizāciju un teritorijas plānojuma administratīvo pārraudzību. Līdz ar to, kā tas izriet no likuma „Par pašvaldībām" 15.panta 13.punkta un 14.panta otrās daļas 1.punkta, un Datu aktualizācijas noteikumu 112.2.apakšpunkta, dokumentu, uz kura pamata tiek dzēsts tiesību aprobežojums (apgrūtinājums), kas noteikts zemes reformas laikā saistībā ar ceļiem, izsniedz attiecīgā pašvaldība.

[10] Apkopojot iepriekš teikto, secināms, ka pieteicējas pieteikums ir izskatāms Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā.

Nolēmuma daļa

Pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu" 50.panta piekto daļu, Augstākās tiesas priekšsēdētājs un departamentu priekšsēdētāji

nolēma

- atzīt, ka pieteikums par pienākuma uzlikšanu Valsts zemes dienestam dzēst Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā zemes reformas laikā reģistrētus nekustamā īpašuma apgrūtinājumus, kas zemesgrāmatā ierakstīti atzīmes veidā, pamatojoties uz likuma „Par zemes privatizāciju lauku apvidos" 22.panta trešo daļu, ir pakļauts izskatīšanai administratīvajā tiesā.

Augstākās tiesas priekšsēdētājs A.Strupišs
Departamentu priekšsēdētāji V.Krūmiņa,
N.Salenieks, A.Poļakova

BĀRIŅTIESAS RĪCĪBAS BĒRNA UN VECĀKA SASKARSMES TIESĪBU ĪSTENOŠANAS LAIKĀ TIESISKUMA PĀRBAUDES PAKĻAUTĪBA ADMINISTRATĪVAJAI TIESAI

Laikā, kad bāriņtiesa nodrošina ar tiesas nolēmumu civillietā noteikto bērna un vecāka saskarsmes tiesību īstenošanu bāriņtiesas telpās, tā pilda tiesību normās noteiktos pienākumus publiskās funkcijas – prioritāti aizsargāt bērna tiesības un intereses – nodrošināšanai. Šīs rīcības rezultātā var rasties bērna tiesību un interešu aizskārums. Šādos gadījumos ir runa par bāriņtiesas faktisko rīcību atbilstoši Administratīvā procesa likuma 89.pantam un rīcības tiesiskums ir pārbaudāms administratīvā procesa kārtībā.

Latvijas Republikas Senāts
Departamentu priekšsēdētāju sēdes
LĒMUMS
Nr. 5-14/2-2021
Rīgā 2021.gada 22.martā

[1] Administratīvajā rajona tiesā saņemts [pers. A] pieteikums, kurā lūgts atzīt par prettiesisku [nosaukums] pilsētas bāriņtiesas rīcību, kas izpaudās bērna tiesību pārkāpšanā bērna un vecāka saskarsmes tiesību īstenošanas laikā bāriņtiesā.

[2] Senāta Administratīvo lietu departaments 2021. gada 26.janvārī vērsās ar iesniegumu pie Augstākās tiesas priekšsēdētāja, lūdzot izšķirt lietas pakļautības jautājumu.

Motīvu daļa

[3] Pieteicēja mērķis, vēršoties tiesā, ir panākt bāriņtiesas rīcības atzīšanu par prettiesisku laikā, kad bāriņtiesa nodrošināja ar tiesas nolēmumu civillietā noteikto bērna un vecāka saskarsmes tiesību īstenošanu bāriņtiesas telpās. Pieteicējs uzskata, ka ar bāriņtiesas rīcību ir tikušas pārkāptas bērna tiesības uz brīvību. Tādā veidā pieteicējs vēlas aizsargāt bērna tiesības.

[4] Vispārīgi nav šaubu, ka civillietā pieņemta tiesas nolēmuma izpildes kontrole nav veicama administratīvā procesa kārtībā un uzraudzībai pār to vispārējā kārtībā ir jānotiek civillietas ietvaros. Arī iestādes darbības civillietas ietvaros nav pārbaudāmas administratīvā procesa kārtībā (*Senāta 2010.gada 15.februāra lēmuma lietā Nr.SKA-146/2010 (A42426307) 11.punkts, 2015. gada 25.februāra lēmuma lietā Nr.SKA-491/2015 (680079614) 4., 5.punkts, 2017.gada 3.februāra lēmuma lietā Nr.SKA-739/2017 (670020816) 3.punkts*).

Taču tas automātiski nenozīmē, ka jebkuras bāriņtiesas darbības, kas jebkādā veidā ir saistītas ar civillietu, ir pakļautas izskatīšanai civilprocesuālā kārtībā.

Tā Senāts ir atzinis, ka darbības, kuras bāriņtiesa veic civillietas nolēmuma izpildes ietvaros saskaņā ar Civilprocesa likuma 620.[14]pantu, tostarp vadot pārrunas ar bērnu un vecākiem, nododot bērnu nogādāšanai atpakaļ uz bērna dzīvesvietas valsti, šķirot bērnu no vecāka un ievietojot krīzes centrā, lai arī ir veiktas civillietas nolēmuma izpildes ietvaros, ir pārbaudāmas administratīvā procesa kārtībā (*Senāta 2014.gada 24.septembra lēmums lietā Nr.SKA-1134/2014 (A420307114*)).

Pieteikuma pakļautības noteikšanā izšķiroša nozīme ir tam, kāds saskaņā ar tiesību normām ir bāriņtiesas veiktās rīcības raksturs.

[5] Bāriņtiesa saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 2.panta pirmo daļu un 4.panta trešo daļu ir aizgādnības un aizbildnības iestāde, kas prioritāri nodrošina bērna vai aizgādnībā esošās personas tiesību un tiesisko interešu aizsardzību. Tādējādi bāriņtiesa ir pārvaldes iestāde, kurai ar likumu ir noteiktas funkcijas publisko tiesību jomā bērna tiesību aizsardzībā.

Atbilstoši Civillikuma 182.panta pirmajai daļai strīda gadījumā kārtību, kādā var izmantot saskarsmes tiesību, nosaka tiesa, izprasot bāriņtiesas atzinumu. Atbilstoši Civillikuma 182.panta trešajai daļai, ciktāl tas atbilst bērna interesēm, tiesa saskarsmes tiesību var ierobežot, turklāt, ja nepieciešams, noteikt, ka ar bērnu drīkst tikties tikai saskarsmes personas klātbūtnē vai bāriņtiesas ieteiktā noteiktā vietā, vai noteikt pienākumu noteiktā laikā kopā ar bērnu ierasties bāriņtiesā. Ja tiesa konstatē, ka ar bērnu drīkst tikties tikai saskarsmes personas klātbūtnē, un puses nevar vienoties par saskarsmes personu vai bāriņtiesa nepiekrīt pušu izvēlei attiecībā uz saskarsmes personu, saskarsmes tiesību īsteno bāriņtiesas pārstāvja vai bāriņtiesas pilnvarotas personas klātbūtnē.

No minētā tiesiskā regulējuma izriet, ka bāriņtiesai ir noteikta kompetence piedalīties saskarsmes personas atbilstības tās veicamajiem pienākumiem izvērtēšanā no bērna tiesību un interešu ievērošanas viedokļa. Ja bāriņtiesa nepiekrīt izvēlētajai saskarsmes personai vai puses nevar vienoties par saskarsmes personu,

saskarsme īstenojama bāriņtiesas pārstāvja vai bāriņtiesas pilnvarotas personas klātbūtnē. Tādējādi ar likumu ir noteikta bāriņtiesas automātiska klātbūtne bērna un vecāka saskarsmes tiesību īstenošanas procesā gadījumos, kad nav iespējams noteikt saskarsmes personu.

Bāriņtiesai atšķirībā no citām fiziskajām vai juridiskajām personām, kurām vispārējās jurisdikcijas tiesa var uzlikt pienākumu veikt saskarsmes personas pienākumus, pienākums nodrošināt bērna un vecāka saskarsmes tiesību īstenošanu izriet no likuma un ir jāpilda.

Tādējādi tiesību normas paredz bāriņtiesas pienākumu iesaistīties bērna un vecāka saskarsmes tiesību īstenošanā, lai nodrošinātu šā procesa norisi atbilstoši bērna tiesībām un interesēm. Bāriņtiesa nevar atteikties no šā ar likumu uzliktā pienākuma izpildes.

[6] Ievērojot minēto, bāriņtiesa saskarsmes tiesību īstenošanas procesā pilda tiesību normās noteiktos pienākumus publiskās funkcijas – prioritāti aizsargāt bērna tiesības un intereses – nodrošināšanai. Šīs rīcības rezultātā var rasties bērna tiesību un interešu aizskārums. Tādējādi ir runa par bāriņtiesas faktisko rīcību atbilstoši Administratīvā procesa likuma 89.pantam, un rīcības tiesiskums ir pārbaudāms administratīvā procesa kārtībā.

Tas nozīmē, ka administratīvajai tiesai ir jāizskata pēc būtības pieteikums par bāriņtiesas rīcības tiesiskumu, nodrošinot bērna un vecāka saskarsmes tiesību īstenošanu.

Nolēmuma daļa

Pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu" 50.panta piekto daļu, Augstākās tiesas priekšsēdētājs un departamentu priekšsēdētāji

nolēma

- atzīt, ka [pers. A] pieteikums ir pakļauts izskatīšanai administratīvajā tiesā.

Augstākās tiesas priekšsēdētājs A.Strupišs
Departamentu priekšsēdētāji V.Krūmiņa,
N.Salenieks, A.Poļakova

IESLODZĪJUMU VIETU PĀRVALDES PRASĪBA PRET IESLODZĪTO PERSONU PAR TĀDU IZDEVUMU PIEDZIŅU, KAS SAISTĪTI AR APREIBINOŠO VIELU IETEKMES KONSTATĒŠANAI VEIKTO MEDICĪNISKO PĀRBAUDI, NAV PAKĻAUTA IZSKATĪŠANAI CIVILPROCESUĀLĀ KĀRTĪBĀ

Izlemjot jautājumu par pakļautību, izšķiroša nozīme ir starp tiesību subjektiem pastāvošo tiesisko attiecību raksturam, kā arī tam, vai iestāde rīkojas administratīvā akta izdošanas procesā.

Par tādu izdevumu atlīdzināšanu, kas piedzenami no ieslodzītā (īpaši pakļautas personas) par veikto medicīnisko pārbaudi apreibinošo vielu ietekmes konstatēšanai, kas notikusi pēc Ieslodzījumu vietu pārvaldes pieprasījuma un kas ir vērsta uz administratīvā akta par ieslodzītā disciplināro sodīšanu izdošanu un ir šā procesa neatņemama sastāvdaļa, iestādei ir jāizdod administratīvais akts, ar kuru ieslodzītajam tiek uzlikts pienākums segt medicīniskās pārbaudes izdevumus.

Latvijas Republikas Senāts
Departamentu priekšsēdētāju sēdes
LĒMUMS
Nr. 5-14/1-2021
Rīgā 2021.gada 22.martā

[1] Vidzemes rajona tiesā saņemts Ieslodzījumu vietu pārvaldes Valmieras cietuma prasības pieteikums pret ieslodzīto personu par zaudējumu piedziņu.

[2] Lietā ieslodzītais – īpaši pakļautā persona – nosūtīts veikt medicīnisko pārbaudi saskaņā ar Ministru kabineta 2008.gada 2.jūnija noteikumiem Nr. 394 „Alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu ietekmes pārbaudes kārtība" (turpmāk – Apreibinošo vielu ietekmes konstatēšanas kārtība), lai konstatētu narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu ietekmi. Tas darīts, lai pārbaudītu, vai ieslodzītais nav pārkāpis soda izciešanas režīma prasības, kas ir pamats uzlikt disciplinārsodu (Latvijas Sodu izpildes kodeksa 70.pants). Pārbaudes rezultātā attiecīgo vielu ietekme apstiprinājās, tādēļ ieslodzītajam, pamatojoties uz Apreibinošo vielu ietekmes konstatēšanas kārtības 40.punktu, izsniegts rēķins par veikto pārbaudi. Ieslodzītais rēķinu labprātīgi nesamaksāja.

[3] Vidzemes rajona tiesas tiesnesei radās šaubas par lietas pakļautību, tādēļ tā vērsās pie Augstākās tiesas priekšsēdētāja, lūdzot izšķirt, kādā procesā ir izlemjams jautājums par izdevumu, kas saistīti ar apreibinošo vielu ietekmes konstatēšanai veikto medicīnisko pārbaudi, piedziņu.

Motīvu daļa

[4] Apreibinošo vielu ietekmes konstatēšanas kārtības 6.punktā ir noteikts, ka medicīnisko pārbaudi veic, pamatojoties uz tiesībaizsardzības iestādes (prokuratūras, tiesas, Valsts policijas, pašvaldības policijas, ostas policijas) amatpersonas, valsts vai pašvaldības iestādes, kā arī komercsabiedrības vai citas institūcijas vadītāja vai viņa pilnvarotas personas rakstisku nosūtījumu, kurā norādīts medicīniskās pārbaudes iemesls. Tādējādi šāda medicīniskā pārbaude var notikt dažādos procesos, arī kriminālprocesā, administratīvo pārkāpumu procesā, kā arī privāttiesisku attiecību ietvaros.

[5] Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 1.panta trešo daļu administratīvais akts ir arī lēmums par iestādei īpaši pakļautas personas, par kādu uzskatāma arī ieslodzītā persona, disciplināro sodīšanu. Latvijas Sodu izpildes kodeksa 70.pantā noteikti soda veidi, kas piemērojami personām, kam atņemta brīvība. Savukārt šā likuma 71.pantā noteikts, ka šie sodi ir apstrīdami

un pārsūdzami administratīvā procesa kārtībā. Tādējādi disciplinārsoda uzlikšana ieslodzītajam notiek administratīvā procesa kārtībā un ieslodzītā nosūtīšana uz medicīnisko pārbaudi saskaņā ar Apreibinošo vielu ietekmes konstatēšanas kārtību konkrētajā gadījumā ir vērsta uz administratīvā akta par ieslodzītā disciplināro sodīšanu izdošanu, un ir šā procesa neatņemama sastāvdaļa.

[6] Atbilstoši Apreibinošo vielu ietekmes konstatēšanas kārtības 40.punktam, ja medicīnisko pārbaudi veic, pamatojoties uz tiesībaizsardzības iestādes nosūtījumu, un medicīniskajā pārbaudē konstatē apreibinošo vielu ietekmi, pārbaudes izdevumus sedz pārbaudāmā persona, iemaksājot attiecīgo summu nosūtītāja budžeta kontā.

Konkrētajā gadījumā saskaņā ar minēto tiesību normu pārbaudes izdevumi ir jāsedz ieslodzītajam.

Apreibinošo vielu ietekmes konstatēšanas kārtībā nav paredzēts, kā iestāde piedzen izdevumus no ieslodzītā, ja viņš labprātīgi tos nesedz, proti, vai iestāde izdevumus piedzen civilprocesuālā kārtībā, vai iestāde izdod administratīvo aktu par pienākuma uzlikšanu atmaksāt medicīniskās pārbaudes izdevumus.

Tādējādi konkrētajā gadījumā izšķiroša nozīme ir starp tiesību subjektiem pastāvošo tiesisko attiecību raksturam – iestāde un tai īpaši pakļautā persona –, kā arī tam, ka Apreibinošo vielu ietekmes konstatēšanas kārtībā minētā medicīniskā pārbaude notiek administratīvā akta izdošanas procesā (*sal. Senāta 2020.gada 26.oktobra lēmuma lietā Nr.SKA-1490/2020 (ECLI:LV:AT:2020:1026.SKA149020.3.L), 6., 7.punkts, 2016.gada 13.jūnija lēmuma lietā Nr.SKA-951/2016 (A420395914) 7. un 8.punkts*).

[7] Apreibinošo vielu ietekmes konstatēšanas kārtībā nav noteikts, ka iestādei būtu jāpieņem lēmums (jāizdod administratīvais akts) par pienākuma uzlikšanu atmaksāt izdevumus, kas saistīti ar medicīnisko pārbaudi. Tomēr pienākums atlīdzināt izmaksas izriet no šīs kārtības 40.punkta. Līdz ar to nepastāv šķēršļi, lai atzītu, ka iestādei ir jāizdod administratīvais akts, konkretizējot tiesību normā noteikto pienākumu attiecībā uz individuāli noteiktu personu (*sal. Senāta 2020.gada 26.oktobra lēmuma lietā Nr.SKA-1490/2020 (ECLI:LV:AT:2020:1026. SKA149020.3.L) 7.punkts*). Līdz ar to atzīstams, ka iestādei ir jāizdod administratīvais akts, ar kuru ieslodzītajam tiek uzlikts pienākums segt medicīniskās pārbaudes izdevumus. Ja ieslodzītais ar administratīvo aktu uzlikto pienākumu labprātīgi neizpilda, administratīvais akts ir izpildāms piespiedu kārtā Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā.

[8] Ievērojot minēto, medicīniskās pārbaudes izdevumi no ieslodzītā nav piedzenami civilprocesuālā kārtībā, bet iestādei izdodot administratīvo aktu.

Nolēmuma daļa

Pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu" 50.panta piekto daļu, Augstākās tiesas priekšsēdētājs un departamentu priekšsēdētāji

nolēma

- atzīt, ka strīds par izdevumu par medicīnisko pārbaudi atgūšanu no ieslodzītās personas, pamatojoties uz Ministru kabineta 2008.gada 2.jūnija noteikumu Nr.394 „Alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu ietekmes pārbaudes kārtība" 40.punktu, nav pakļauts izskatīšanai civilprocesuālā kārtībā.

Augstākās tiesas priekšsēdētājs A.Strupišs
Departamentu priekšsēdētāji V.Krūmiņa,
N.Salenieks, A.Poļakova

SENĀTA KRIMINĀLLIETU DEPARTAMENTA SENATORU KOPSAPULCES LĒMUMS

PAR KRIMINĀLPROCESA LIKUMA 140.PANTA 7.[1] DAĻAS INTERPRETĀCIJU

Senāta Krimināllietu departamenta senatoru kopsapulces
LĒMUMS
Rīgā 2021.gada 4.novembrī

Senāta Krimināllietu departamenta kopsapulce, apspriežot jautājumu par Kriminālprocesa likuma 140. panta 7.[1] daļas interpretāciju,

konstatē:

[1] Ar 2020.gada 11.jūnija likumu „Grozījumi Kriminālprocesa likumā" Kriminālprocesa likuma 140.pants „Procesuālās darbības veikšana, izmantojot tehniskos līdzekļus" papildināts ar 7.[1] daļu, saskaņā ar kuru šā panta 2.[1], piektajā un septītajā daļā noteikto var neievērot, ja procesa virzītājam ir iespējams ar tehniskiem līdzekļiem pārliecināties par citā telpā vai ēkā esošās personas identitāti. Pirmstiesas procesā procesuālo darbību fiksē šā likuma 143.pantā noteiktajā kārtībā.

[2] Tieslietu ministrijas 2021.gada 1.februāra apkārtrakstā par Kriminālprocesa likuma 140. panta 7.[1] daļas piemērošanu norādīts, ka saskaņā ar minēto tiesību normu procesa virzītājam nav uzlikts pienākums pārbaudīt, kur tieši atrodas persona, kurai jāpiedalās procesuālajā darbībā, līdz ar to procesa virzītājs var nezināt, ka persona atrodas citas valsts teritorijā procesuālās darbības laikā. Šādā situācijā par procesuālās darbības norises vietu uzskatāma vieta, kurā atrodas procesa virzītājs, un starptautiskās sadarbības joma netiek aizskarta.

Apkārtrakstā pausts viedoklis, ka gadījumos, ja procesa dalībnieks atrodas citas valsts teritorijā, Kriminālprocesa likuma 140.panta 7.[1] daļas piemērošana ir iespējama, ja izpildās šādi papildu kritēriji:

1. Persona ir Latvijas pilsonis vai nepilsonis Kriminālprocesa likuma 681.panta izpratnē (turpmāk – Latvijas pilsonis). Šis apstāklis ir būtisks, jo Latvijas pilsoņiem neatkarīgi no viņu atrašanās vietas ir tiesības labprātīgi komunicēt ar savas valsts pilsonības valsts iestādēm (konsulārajiem dienestiem, valsts iestādēm, kā arī tiesībsargājošajām iestādēm) bez citas valsts iejaukšanās šajā procesā;

2. Persona vēlas un piekrīt piedalīties procesuālajā darbībā videokonferences režīmā. Ievērojot pirmajā punktā norādīto, personai ir tiesības izvēlēties šādu komunikācijas veidu, taču tiesībsargājošās iestādes nedrīkst piespiest personu piedalīties procesuālajās darbībās ar videokonferences starpniecību. Ja persona nepiekrīt piedalīties procesuālajā darbībā videokonferences režīmā, ir jāiesaista attiecīgās valsts kompetentās iestādes ar starptautiskās sadarbības instrumentu (tiesiskās palīdzības lūguma, Eiropas izmeklēšanas rīkojuma) palīdzību.

Tieslietu ministrija apkārtrakstā pausto viedokli apstiprināja ar Senātam adresēto 2021.gada 8.aprīļa vēstuli.

[3] 2021.gada 16.februārī Senātā saņemts Latvijas Republikas ģenerālprokurora lūgums sasaukt Senāta Krimināllietu departamenta senatoru kopsapulci un apspriest jautājumu par Kriminālprocesa likuma 140. panta 7.[1] daļas interpretāciju.

Pamatojot lūgumu, norādīts, ka Tieslietu ministrijas apkārtrakstā paustais viedoklis ir diskutabls. Kriminālprocesa likuma C daļa, kas reglamentē starptautisko sadarbību, ietver speciālās tiesību normas, tādēļ šī likuma A un B daļas ir spēkā tiktāl, ciktāl C daļa to neierobežo. Vairāki spēkā esošie valstu savstarpējo tiesisko sadarbību regulējošie normatīvie tiesību akti neparedz ar videokonferences palīdzību ārvalstī pratināmās personas pratināšanas kārtības atšķirības atkarībā no viņas pilsoniskās piederības. Primārais faktors ir personas atrašanās ārvalstī, kurai kā starptautisko tiesību subjektam ir tiesības lemt par procesuālās vai izmeklēšanas darbības izpildes pieļaujamību savā suverēnā teritorijā. Pirms apkārtraksta sagatavošanas pēc Tieslietu ministrijas lūguma vairākas aptaujātās Eiropas Savienības dalībvalstis ir viennozīmīgi norādījušas, ka, veicot ārvalstī esošas personas nopratināšanu ar videokonferences palīdzību, ir nepieciešams konkrētajai valstij iesniegt tiesiskās palīdzības lūgumu vai Eiropas izmeklēšanas rīkojumu.

[4] Kriminālprocesa likuma 3.pants nosaka vienotu procesuālo kārtību visos kriminālprocesos, kurus par Latvijas jurisdikcijā esošiem noziedzīgiem nodarījumiem veic tam pilnvarotas personas.

Personas pilsoniskā piederība un procesa virzītāja atrašanās vieta neietekmē Kriminālprocesa likuma spēku telpā. Kriminālprocesa likums ārvalstī var tikt piemērots atbilstoši Kriminālprocesa likuma C daļā noteiktajam.

[5] 2014.gada 3.aprīlī pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/41/ES par Eiropas izmeklēšanas rīkojumu krimināllietās (turpmāk – Direktīva 2014/41).

Direktīva 2014/41 ieviesta ar likumu „Grozījumi Kriminālprocesa likumā", kas tika pieņemts 2017. gada 30.martā un spēkā stājās 2017.gada 26.aprīlī. Ieviešot Direktīvu 2014/41, Kriminālprocesa likums tika papildināts ar 83.[1] nodaļu „Eiropas izmeklēšanas rīkojuma pieņemšana un nodošana izpildei". Eiropas izmeklēšanas rīkojuma pieņemšanu līdz kriminālvajāšanas uzsākšanai, kriminālvajāšanā un iztiesāšanā regulē Kriminālprocesa likuma 887.[1] līdz 887.[3] pants.

Atbilstoši Eiropas Savienības Tiesas judikatūrai Savienības tiesības ir balstītas uz pamatpremisu, saskaņā ar kuru katrai dalībvalstij ar visām pārējām dalībvalstīm – un tās to savstarpēji atzīst –, kā tas ir precizēts Līguma par Eiropas Savienību 2.pantā, ir kopīgas daudzas Savienības pamatvērtības. Šī

premisa nozīmē un pamato dalībvalstu savstarpējo uzticēšanos šo vērtību atzīšanā un tādējādi Savienības tiesību, ar kurām tās tiek īstenotas, ievērošanā. Gan dalībvalstu savstarpējas uzticēšanās principam, gan arī savstarpējās atzīšanas principam, kas pats ir balstīts uz šo dalībvalstu savstarpējo uzticēšanos, Savienības tiesībās ir fundamentāla nozīme, jo tie ļauj izveidot un uzturēt telpu bez iekšējām robežām. Konkrētāk, it īpaši attiecībā uz brīvības, drošības un tiesiskuma telpu, ar savstarpējas uzticēšanās principu katrai no šīm valstīm ir noteikts pienākums uzskatīt, izņemot ārkārtas apstākļus, ka visas pārējās dalībvalstis ievēro Savienības tiesības, it īpaši šajās tiesībās atzītās pamattiesības (*Eiropas Savienības Tiesas 2018.gada 6.decembra spriedums lietā „IK", C-551/18 (ECLI:EU:C:2018:991), 34.-35.punkts*).

Izpildvalsts piedalīšanās procesuālajā darbībā nodrošina ne tikai dalībvalsts tiesību pamatprincipu ievērošanu, bet arī tajās iesaistīto personu aizsardzību. Procesuālo darbību veikšana un pierādījumu iegūšana citā dalībvalstī notiek ar izpildvalsts kompetentās iestādes piedalīšanos un saskaņā ar tās pamatprincipiem.

Eiropas Savienības tiesa ir norādījusi, ka Direktīvas 2014/41 mērķis, kā tas izriet no tās 5.–8.apsvēruma, ir aizstāt sadrumstalotu un sarežģītu regulējumu, kas pastāvēja attiecībā uz pierādījumu iegūšanu krimināllietās ar pārrobežu dimensiju, un, izveidojot vienkāršāku un efektīvāku sistēmu, kas balstīta uz vienu vienīgu instrumentu ar nosaukumu „Eiropas izmeklēšanas rīkojums", veicināt un paātrināt tiesu iestāžu sadarbību, lai palīdzētu īstenot Savienības mērķi kļūt par brīvības, drošības un tiesiskuma telpu, pamatojoties uz augstu savstarpējo uzticību, kurai būtu jāpastāv starp dalībvalstīm. Direktīva 2014/41 ir vērsta uz to, lai garantētu vienkāršotu un efektīvu sadarbību starp dalībvalstīm, nodrošinot to lēmumu savstarpēju atzīšanu, kurus pieņēmušas šo dalībvalstu tiesu iestādes, lai iegūtu pierādījumus krimināllietās ar pārrobežu dimensiju.

No Direktīvas 2014/41 2., 6. un 19.apsvēruma tostarp izriet, ka Eiropas izmeklēšanas rīkojums ir instruments, kas attiecas uz Līguma par Eiropas Savienības darbību 82.panta 1.punktā paredzēto tiesu iestāžu sadarbību krimināllietās, kura pamatojas uz tiesas spriedumu un lēmumu savstarpējas atzīšanas principu. Šis princips, kas ir tiesu iestāžu sadarbības krimināllietās „stūrakmens", pats ir balstīts uz savstarpēju uzticēšanos, kā arī uz atspēkojamu prezumpciju par to, ka pārējās dalībvalstis ievēro Savienības tiesības un it īpaši pamattiesības. Eiropas izmeklēšanas rīkojums ir uz savstarpējas atzīšanas un savstarpējas uzticēšanās principiem balstīts instruments (*Eiropas Savienības Tiesas 2020.gada 8.decembra spriedums lietā „Staatsanwaltschaft Wien", C-584/19 (ECLI:EU:C:2020:1002, 39., 40., 64. un 70.punkts*).

Galvenais Direktīvā 2014/41 noteiktā sadarbības instrumenta izmantošanas nosacījums ir pierādījuma atrašanās citā dalībvalstī. Procesa virzītāja atrašanās vieta neietekmē pierādījuma atrašanās vietu.

Direktīvas 2014/41 1.panta 1.punkts noteic, ka Eiropas izmeklēšanas rīkojums (EIR) ir tiesas lēmums, ko izdevusi vai apstiprinājusi kādas dalībvalsts („izdevējvalsts") tiesu iestāde, lai panāktu, ka kādā citā dalībvalstī („izpildvalsts") veic vienu vai vairākus konkrētus izmeklēšanas pasākumus, lai iegūtu pierādījumus saskaņā ar šo Direktīvu. Savukārt atbilstoši šī panta trešajam punktam aizdomās turētais vai apsūdzētais (vai advokāts, kas rīkojas tās vārdā) var lūgt izdot EIR atbilstīgi piemērojamam tiesību uz aizstāvību regulējumam saskaņā ar valsts kriminālprocesu.

Ar Direktīvu 2014/41 ieviesti tiesu iestāžu sadarbības līdzekļi, kuru mērķis ir nodrošināt vienkāršotu Eiropas Savienības dalībvalstu sadarbības mehānismu tādu pierādījumu iegūšanai, kas atrodas citā dalībvalstī. Sadarbības mehānisms nodrošina Eiropas Savienības mērķi kļūt par brīvības, drošības un tiesiskuma telpu, pamatojoties uz augstu savstarpējo uzticību, kurai būtu jāpastāv starp dalībvalstīm.

Direktīvas 2014/41 9.panta 5.punkts noteic, ka izdevējvalsts iestādēm, kas atrodas izpildvalstī, EIR izpildes laikā ir saistoši izpildvalsts tiesību akti. Tām nav nekādu tiesībaizsardzības pilnvaru izpildvalsts teritorijā, izņemot tad, ja šādu pilnvaru izmantošana izpildvalsts teritorijā atbilst izpildvalsts tiesību aktiem, un tādā apjomā, par ko izdevējiestāde un izpildiestāde ir vienojušās.

Saskaņā ar Direktīvu 2014/41 izdevējvalsts iestādēm nav tiesībaizsardzības pilnvaru jeb jurisdikcija izpildvalsts teritorijā, izņemot īpašus gadījumus. Eiropas izmeklēšanas rīkojums ir viens no procesuālajiem līdzekļiem, ar kura starpniecību izdevējiestāde un izpildiestāde var vienoties par pierādījumu iegūšanu izpildvalsts teritorijā. Tādējādi par Kriminālprocesa likuma piemērošanu citā dalībvalstī Latvijas Republikai un šai dalībvalstij ir jāvienojas Eiropas izmeklēšanas rīkojumā.

Atbilstoši Direktīvas 2014/41 24.panta 1.punktam, ja persona atrodas izpildvalsts teritorijā un ir jānopratina kā liecinieks vai eksperts izdevējvalsts kompetentajās iestādēs, tad izdevējiestāde var izdot EIR, lai liecinieku vai ekspertu nopratinātu, izmantojot videokonferenci vai citu audiovizuālu pārraidi saskaņā ar 5. līdz 7.punktu. Papildus tam šajā punktā uzsvērts, ka izdevējiestāde EIR var izdot arī nolūkā ar videokonferences vai citas audiovizuālas pārraides palīdzību nopratināt aizdomās turēto vai apsūdzēto.

Kriminālprocesa likuma 83.[1] nodaļā noteiktā kriminālprocesuālā kārtība procesuālo darbību veikšanai citā Eiropas Savienības dalībvalstī ir atzīstama par speciālajām normām iepretim Kriminālprocesa likuma 10.nodaļā, tostarp 140.pantā, kā vispārējā tiesību normā noteiktajam.

[6] Eiropas Komisijas 2020.gada 2.decembra paziņojumā (*Eiropas Komisijas 2020.gada 2.decembra paziņojums par Tieslietu sistēmu digitalizāciju Eiropas Savienībā, 1.lpp.*) tiek uzsvērts, ka tiesu iestāžu pieejamība un dalībvalstu sadarbības veicināšana citastarp ir galvenie ES brīvības, drošības un tiesiskuma telpas mērķi, kā noteikts Līgumā par Eiropas Savienības darbību (*sk. Līguma par Eiropas Savienības darbību 67.pantu*).

Paziņojumā izdarīta atsauce uz pētījumu „Pārrobežu

digitālā krimināljustīcija", kurā Direktīva 2014/41 tiek uzsvērta kā tiesu iestāžu sadarbības kodolu veidojošais elements. Eiropas izmeklēšanas rīkojums ļauj nacionālajām iestādēm lūgt pieprasīt pierādījumus, kas atrodas citā dalībvalstī (*Eiropas Komisijas atzinums „Pārrobežu digitālā krimināljustīcija" (Cross-border digital criminal justice), 277.lpp. Pieejams: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e38795b5-f633-11ea-991b-01aa75ed71a1/language-en*). Direktīvas 2014/41 kā krimināljustīcijas veidojoša elementa nozīme atzīta arī citos pētījumos (*sk. piem., Eiropas Savienības Padomes 2016.gada 9.jūnija secinājumi par krimināljustīcijas uzlabošanu kibertelpā, 4., 9.lpp. Pieejams: https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10007-2016-INIT/lv/pdf; Tiesu administrācijas sagatavots esošās situācijas izvērtējums projekta „Esošās situācijas izpēte un ieguvumu analīze E-pierādījumu risinājuma ieviešanai EK projekta „E-pierādījumu platformas izstrāde" ietvaros", 12., 14., 24.lpp. Pieejams: https://www.ta.gov.lv/lv/media/39/download).*

Paziņojumā tiek īpaši izdalīta nodaļa „Digitālā krimināljustīcija", kas attiecas uz tiesu iestāžu sadarbību kriminālprocesos. Tas nozīmē, ka kriminālprocesa norise un pierādījumu iegūšana ir īpaša kārtība krimināltiesību jomā, uz kuru attiecas Eiropas Savienības normatīvie tiesību akti, tostarp Direktīva 2014/41.

Eiropas Savienības institūciju publicētajos aktuālajos pētījumos par krimināljustīciju un dalībvalstu sadarbību nav izteiktas atziņas, ka digitalizācijas ietvaros uz pilsonības pamata tiktu grozīta procesuālā kārtība tiesiskajai sadarbībai Eiropas Savienībā un būtu pieļaujama dalībvalsts vienpusēja atkāpšanās no Direktīvā 2014/41 noteiktās sadarbības kārtības attiecībā uz citā valstī esošu pierādījumu iegūšanu.

[7] Kriminālprocesa likuma 876.panta pirmās daļas pirmais teikums noteic, ja kriminālprocesā nepieciešams veikt procesuālo darbību ārvalstī, procesa virzītājs vēršas kompetentajā iestādē ar rakstveida ierosinājumu lūgt ārvalsti veikt procesuālo darbību.

Tiesiskā palīdzība notiek saskaņā ar katru ārvalsti noslēgto tiesiskās palīdzības līgumu.

Eiropas Padomes Konvencijas par savstarpējo palīdzību krimināllietās Otrā Papildu protokola (turpmāk – Otrais Papildu protokols) 1.panta 1.punktā noteikts, ka Puses apņemas saskaņā ar Konvencijas noteikumiem nekavējoties sniegt viena otrai visplašāko savstarpējo palīdzību procesuālajās darbībās attiecībā uz noziedzīgiem nodarījumiem, kuru sodīšana palīdzības pieprasīšanas laikā piekrīt Pieprasītājas Puses tiesu varas iestāžu jurisdikcijai.

Otrā Papildu protokola 9.pantā tiek regulēta „Nopratināšana videokonferencē". Atbilstoši minētā panta 1.punktam, ja persona atrodas vienas Puses teritorijā un to nepieciešams nopratināt kā liecinieku vai ekspertu citas Puses tiesu varas iestādēm, šī cita Puse, ja nav vēlams vai iespējams nopratināmo personu personīgi uzaicināt tās teritorijā, var lūgt, lai nopratināšana notiek video konferences formā, kā noteikts 2. līdz 7.punktā. Otrā Papildu protokola 9.panta 5.punktā ietverti nosacījumi nopratināšanai videokonferences formā.

Prasību lūgt otras dalībvalsts palīdzību liecinošās personas nopratināšanai ar videokonferences starpniecību, ja pratināmā persona atrodas citas dalībvalsts teritorijā, uzsver arī Konvencijas par Eiropas Savienības dalībvalstu savstarpēju palīdzību krimināllietās 10.pants „Liecības sniegšana videokonferencē" un Direktīvas 2014/41 24.pants.

Izņēmums no starptautisko tiesību vispārīgajiem principiem ir nostiprināts Konvencijas par Eiropas Savienības dalībvalstu savstarpēju palīdzību krimināllietās 20.pantā, kurā ietverti nosacījumi telekomunikāciju sakaru pārtveršanai bez citas dalībvalsts tehniskās palīdzības.

Kriminālprocesa likuma 83.nodaļā noteiktā kriminālprocesuālā kārtība procesuālo darbību veikšanai ārvalstī ir atzīstama par speciālajām normām iepretim Kriminālprocesa likuma 10.nodaļā, tostarp 140.pantā, kā vispārējā tiesību normā noteiktajam.

Lai nodrošinātu vienveidību tiesību normu piemērošanā, pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu" 49.[1] panta pirmo, otro un trešo daļu, Senāta Krimināllietu departamenta senatoru kopsapulce

nolemj sniegt šādu skaidrojumu:

1. Atbilstoši vispārīgajam principam Latvijas Republikas jurisdikcija, ievērojot Kriminālprocesa likuma 3.pantā nostiprināto šī likuma spēku telpā, iespējama tikai valsts teritorijā. Tādu pierādījumu iegūšana, kas atrodas citas valsts teritorijā, iespējama Kriminālprocesa likuma C daļā noteiktajā kārtībā.

2. Kriminālprocesa likuma 140.panta 7.[1] daļā noteikto kārtību iespējams piemērot tikai tad, ja procesuālā darbība tiek veikta Latvijas Republikas jurisdikcijā.

Kopsapulces priekšsēdētājs
A. Strupišs

TIESU PRAKSES APKOPOJUMI

SENĀTA ATZIŅU APKOPOJUMI KRIMINĀLTIESĪBĀS

Kaitējuma kompensācijas cietušajam noziedzīgā nodarījumā, kas saistīts ar ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu, izlemšana kriminālprocesā

Senāts atzīst, ka kriminālprocesā no vainīgā var tikt piedzīti tie zaudējumi, kuri netiek atlīdzināti saskaņā ar Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likumu vai kuri pārsniedz šajā likumā un saskaņā ar to izdotajos normatīvajos aktos noteikto apdrošinātāja atbildības limitu. Pārējos gadījumos kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā nenoteic.

Kaitējuma kompensācijas saņemšanas kārtības regulējums cietušajiem, kas par tādiem atzīti noziedzīgajā nodarījumā, kas saistīts ar ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu, būtiski atšķiras no vispārējās Kriminālprocesa likumā noteiktās kārtības, jo šajos gadījumos kaitējuma kompensācijas veidu, apmēru un saņemšanas kārtību regulē arī speciālais likums – Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums – un saskaņā ar to izdotie Ministru kabineta noteikumi.

Atziņu apkopojumā ietverti Senāta nolēmumi, kas pieņemti 2020. un 2021.gadā (līdz augustam).

Apkopojumu sagatavoja Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļa.

Par tiesiskā regulējuma saistībā ar Covid-19 izplatību valstī piemērošanu krimināllietu iztiesāšanā

Senāta atziņu apkopojums par būtiskākajiem aspektiem, kas tiesām jāņem vērā, izmantojot rakstveida procesu apelācijas instancē krimināllietās, kas pieļaujams ar īpašo Covid-19 regulējumu.

Senāts vērš uzmanību, ka Kriminālprocesa likumā noteiktās tiesības uz taisnīgu tiesu, kas ietver arī tiesības uz mutvārdu procesu, nav absolūtas. Likumā ir noteikti apstākļi, kuriem pastāvot, krimināllietu apelācijas instances tiesā var izskatīt rakstveida procesā. Savukārt likumā „Par valsts institūciju darbību ārkārtējās situācijas laikā saistībā ar Covid-19 izplatību", kas tika pieņemts 2020.gada 3.aprīlī un bija spēkā līdz 9.jūnijam, bija noteikts, ka krimināllietas apelācijas kārtībā var iztiesāt rakstveida procesā arī citos Kriminālprocesa likumā neminētos gadījumos, ja pret to neiebilst prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar. Arī Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likumā līdz 2020.gada 22.decembrim bija iekļauta analoga tiesību norma. Atbilstoši šīm tiesību normām apelācijas instances tiesai nebija tiesību lietu iztiesāt rakstveida procesā, ja pret to iebilda prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar.

2020.gada 6.novembrī pieņemts Ministru kabineta rīkojums „Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu", kurā noteikts, ka prokurora vai personas, kuras intereses un tiesības apelācijas sūdzība vai protests aizskar, lūgumam par lietas izskatīšanu mutvārdu procesā jābūt pamatotam. Šāds nosacījums tika paredzēts, jo personas iepriekšējo regulējumu mēdza izmantot, lai novilcinātu tiesas procesu. Pienākums pamatot lūgumu par lietas iztiesāšanu mutvārdu procesā tika iekļauts arī Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likumā, izdarot tajā grozījumus, kas stājās spēkā 2020.gada 23.decembrī.

Gadījumā, ja apelācijas instances tiesa lēmumu par lietas iztiesāšanu rakstveida procesā pieņēma laikā, kad tiesību normas noteica, ka to var darīt, ja pret to neiebilst likumā minētās personas, taču līdz lietas izskatīšanai mainījās tiesiskais regulējums, paredzot, ka lūgums par lietas iztiesāšanu mutvārdu procesā ir jāmotivē, apelācijas instances tiesai ir jāpaziņo apsūdzētajam tiesības pamatot savu lūgumu. Tad tiesai jāizvērtē, vai procesā iesaistītās personas iebildumi pret lietas izskatīšanu rakstveida procesā ir pamatoti. Senāts ir atzinis, ka apelācijas instances tiesas lēmums par lietas skatīšanu rakstveida procesā ir pieņemts atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam gan pamatojuma, gan procedūras aspektā, ja tiesa ir devusi iespēju personām izteikt lūgumu lietu izskatīt mutvārdu procesā, to pamatojot, kā arī izvērtējusi lūguma pamatojumu un motivēti to noraidījusi. Atzīstams, ka Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma prasības ir ievērotas, ja apelācijas instances tiesa izskata lietu rakstveida procesā, ja apsūdzētais iebildumus pret lietas izskatīšanu rakstveida procesā ir iesniedzis, bet nav pamatojis.

Tomēr, pat ja pret lietas iztiesāšanu rakstveida procesā neiebilst prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar, apelācijas instances tiesai nav pienākums lietu noteikti izskatīt rakstveida procesā. Paredzēto tiesisko kārtību tā var piemērot vai nepiemērot. Izvēloties procesa veidu, apelācijas instances tiesai jānodrošina, lai tiktu ievērotas personu tiesības uz taisnīgu tiesu.

Apkopojumā ietvertas atziņas no Senāta Krimināllietu departamenta 28 lēmumiem, kas pieņemti laikā no 2020.gada augusta līdz 2021.gada augustam.

Apkopojumu sagatavoja Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļa. Saskaņots Senāta Krimināllietu departamentā.

Apkopojumi pieejami Augstākās tiesas mājaslapā sadaļā Tiesu prakse/ Tiesu prakses apkopojumi/ Krimināltiesības

SENĀTA ATZIŅU APKOPOJUMI CIVILTIESĪBĀS

Mantojuma tiesību jautājumi

Apkopojumā aplūkoti tādi nozīmīgi jautājumi kā mantojuma atklāšanās un pieņemšana, likumiskā, testamentārā un līgumiskā mantošana, mantojuma dalīšana un izbeigšanās, kā arī mantojuma lietu vešanas kārtība un ar mantojuma tiesībām saistītie nodokļu jautājumi.

Mantojuma tiesības noregulē tiesiskās attiecības pēc personas mūža beigām un noteic konkrētu kārtību, kādā mantojuma sastāvā ietilpstošās mantas, lietu tiesības un saistību tiesības pāriet uz mantinieku. Latvijā mantojuma tiesību juridisko pamatu veido Civillikuma otrā daļa. Tiesu prakses apkopojums veidots kā Civillikuma mantojuma tiesību, kā arī ar mantošanu cieši saistītu citu likumu normu komentārs.

Ņemot vērā, ka šās jomas lietās risināmie jautājumi parasti ir cieši saistīti ar konkrētās lietas apstākļiem, lai labāk varētu uztvert izteikto atziņu būtību, ir ietvertas arī ziņas par lietas faktiskajiem apstākļiem.

Apkopojumā galvenokārt izmantoti Senāta nolēmumi laikā no 2013.gada līdz 2021.gada aprīlim, taču ietverti arī atsevišķi nozīmīgi senāki Senāta nolēmumi.

Apkopojumu sagatavoja Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļa sadarbībā ar Senāta Civillietu departamentu.

Patērētāju tiesību aizsardzība: aktualizēts apkopojums

Senāta Civillietu departamenta prakses apkopojums patērētāju tiesību aizsardzības jomā papildināts ar pēdējo četru gadu Senāta nolēmumiem un ar Eiropas Savienības Tiesas judikatūras atziņām, kas attiecas uz Senāta nolēmumos izskatītajiem tiesību jautājamiem.

Sistematizētas Senāta atziņas saistībā ar patērētāju tiesību aizsardzības jautājumiem, kas bijuši nozīmīgi tiesā izskatītajās lietās, kā arī Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā procesuālo normu piemērošana strīdos, kur viena puse ir patērētājs. Tāpat sistematizētas atziņas par tiesas pienākumu vērtēt ar patērētāju noslēgtā līguma noteikumus, tiesas pilnvaras, konstatējot netaisnīgu līguma noteikumu. Apkopojumā iekļautas atziņas par līguma noteikumu novērtējumu un netaisnīgu līguma noteikumu piemēri, kā arī piemēri līguma noteikumiem, kas nav atzīstami par netaisnīgiem, par neapspriestiem līguma noteikumiem un līguma noteikumu saprotamību. Senāts arī vērtējis līgumslēdzēju pušu tiesisko līdzsvarotību, patērētāju tiesību aizsardzības normu piemērošanu dažādiem strīdiem, kā arī patērētāja pienākumus.

Apkopojumu sagatavoja Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļa.

Goda un cieņas civiltiesiskā aizsardzība: aktualizēts apkopojums

Apkopojums papildināts ar Senāta nolēmumiem, kas pieņemti pēdējo divarpus gadu laikā, kā arī atsevišķām norādēm uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras atziņām.

Senāta prakses apkopojumā sistematizētas Civillietu departamenta nolēmumos, kas pieņemti laikā no 2000.gada līdz 2021.gada maijam, sniegtās atziņas par Civillikuma 2352.[1] pantā regulēto goda un cieņas aizskārumu, kā arī iekļauta saturiska informācija par Senātā izskatītajām lietām.

Apkopojuma pirmajā daļā iekļautas Senāta atziņas, uz konkrētajiem lietas apstākļiem attiecinot Civillikuma 2352.[1] panta kritērijus. Proti, kuros gadījumos šī panta izpratnē ir notikusi informācijas publiska izplatīšana, kāda rakstura informācija ir atzīstama par ziņām saskaņā ar šo normu, kādas ziņas var tikt uzskatītas par godu un cieņu aizskarošām un kā veicama šo ziņu patiesīguma pārbaude.

Otrajā daļā aplūkoti goda un cieņas aizskārumam piemērojamie tiesību aizsardzības līdzekļi, kas ir godu un cieņu aizskarošo ziņu atsaukšana un atlīdzība jeb mantiskā kompensācija.

Trešajā daļā aplūkots jautājums par tiesību subjektiem prasībās par goda un cieņas aizsardzību.

Savukārt ceturtajā daļā sniegts tematisks ieskats Senātā izskatītajās lietās par goda un cieņas aizsardzību.

Apkopojumu sagatavoja Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļa.

Noilguma un prekluzīvie termiņi civillietās

Senāta atziņas sakārtotas šādos jautājumos: noilguma termiņu uzskaite un piemērošana; noilguma un prekluzīvie termiņi pēc regulējuma jomas – saistību tiesības, lietu tiesības, ģimenes tiesības, mantojuma tiesības, komerctiesības, darba tiesības, dzīvojamo māju pārvaldīšana, dzīvojamo telpu īre, apdrošināšanas tiesības, maksātnespējas tiesības, prasības par preču zīmes nelikumīgu izmantošanu, kravu starptautiskais autopārvadājums, termiņš procesuālas darbības veikšanai.

Apkopojums papildināts ar fragmentiem no Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumiem, kuros tiesību normās noteikto termiņu piemērošana vērtēta no pamattiesību viedokļa, kā arī Eiropas Savienības Tiesas nolēmumiem un ģenerāladvokātu secinājumiem, kur aplūkoti nacionālajās tiesībās noteiktie termiņi Eiropas Savienības tiesību piemērošanai.

Apkopojumā iekļauti 99 Senāta nolēmumi, kas pieņemti laikā no 2002.gada līdz 2020.gadam.

Apkopojumu sagatavoja Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļa.

Apkopojumi pieejami Augstākās tiesas mājaslapā sadaļā Tiesu prakse/ Tiesu prakses apkopojumi/ Civiltiesības

SENĀTA ATZIŅU APKOPOJUMI ADMINISTRATĪVAJĀS TIESĪBĀS

Atlīdzība no Ārstniecības riska fonda

Senāta atziņas apkopotas no nolēmumiem lietās par atlīdzinājumu, kas pieprasīts no Ārstniecības riska fonda, kā arī citos jautājumos par Pacientu tiesību likuma piemērošanu.

Apkopojums sagatavots kā divu tiesību aktu – Pacientu tiesību likuma un Ministru kabineta 2013. gada 5.novembra noteikumu Nr.1268 „Ārstniecības riska fonda darbības noteikumi" – normu komentāri. Administratīvo lietu departamenta nolēmumos atrodamās atziņas ir sakārtotas pēc attiecīgajām tiesību normām.

Apkopojumā iekļauti nozīmīgākie Senāta Administratīvo lietu departamenta nolēmumi laikā no 2015.gada līdz 2021.gada jūlijam.

Apkopojumu sagatavoja Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļa sadarbībā ar Senāta Administratīvo lietu departamentu.

Administratīvajām tiesām pakļautie jautājumi: aktualizēts apkopojums

Apkopojumā atziņas ir sistematizētas pēc diviem kritērijiem – pēc administratīvo tiesību teorijas jautājumiem un pēc tiesību nozares jeb jautājumu būtības. Iespēju robežās apkopojums papildināts ar saitēm uz izmantotajiem nolēmumiem.

Apkopojums, kurā bija apkopota tiesu prakse par laika posmu no 2017.gada janvāra līdz 2019.jūnijam, papildināts ar atziņām no Senāta nolēmumiem, kas stājušies spēkā laikā no 2019.gada jūlija līdz 2021.gada maijam.

Apkopojumu sagatavoja Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa sadarbībā ar Senāta Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāju Veroniku Krūmiņu.

Pieteikums par administratīvā akta atzīšanu par prettiesisku vai tā izdošanas procesā pieļauta procesuālā pārkāpuma konstatēšanu

Apkopota Senāta prakse jautājumā par personas tiesībām vērsties administratīvajā tiesā ar pieteikumu par administratīvā akta atzīšanu par prettiesisku un būtiska procesuālā pārkāpuma konstatēšanu. Apkopojumā ietvertas Senāta nolēmumos paustās atziņas, kurās skaidrota šī pieteikuma būtība un pieteikuma pieļaujamības kritēriju saturs.

Pieteikuma priekšmetus, par kuriem persona var iesniegt pieteikumu administratīvajā tiesā, noteic Administratīvā procesa likuma 184.panta normas. Panta pirmajā daļā norādīti primārie prasījuma veidi, kurus likumdevējs paredzējis kā līdzekli personas tiesību aizskāruma novēršanai, savukārt panta otrajā daļā – prasījuma veidi, kas pieļaujami vienīgi tad, ja procesa dalībnieka intereses nevar aizsargāt ar panta pirmajā daļā paredzētajiem prasījumiem. Ja tas radījis būtisku personas tiesību vai tiesisko interešu aizskārumu, personai ir tiesības vērsties tiesā ar prasījumu par administratīvā procesa ietvaros pieļauta procesuālā pārkāpuma konstatēšanu vai administratīvā akta atzīšanu par prettiesisku, lai novērstu līdzīgu gadījumu atkārtošanos vai atlīdzinājuma pieprasīšanai.

Apkopojumā ietverti Senāta nolēmumi, kas pieņemti laikā no 2015.gada līdz 2020.gadam.

Apkopojumu sagatavoja Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa sadarbībā ar Senāta Administratīvo lietu departamentu.

Apkopojumi pieejami Augstākās tiesas mājaslapā sadaļā Tiesu prakse/ Tiesu prakses apkopojumi/ Administratīvās tiesības

BŪTISKI TIESĪBU JAUTĀJUMI SENĀTA PRAKSĒ

ADMINISTRATĪVO LIETU DEPARTAMENTS

NODOKĻU TIESĪBAS – UZŅĒMUMA IENĀKUMA NODOKLIS

SKA-247/2021[1], SKA-354/2021[2]. Šajās divās lietās Senāts izskatīja strīdus par nodokļa avansa maksājumu tiesisko dabu. Proti, Senāta uzdevums bija noskaidrot, vai uzņēmuma ienākuma nodokļa avansa maksājumi ir uzskatāmi par kārtējiem nodokļu maksājumiem vai tomēr par šiem maksājumiem nodokļu administrācijai ir jāpiesaka kreditora prasījumi.

Izskatot abas lietas, Senāts atzina, ka uzņēmuma ienākuma nodokļa avansa maksājumi pēc uzņēmuma maksātnespējas pasludināšanas ir atzīstami par kārtējiem nodokļu maksājumiem, par kuriem nodokļu administrācijai nav jāpiesaka kreditora prasījums.

Gan lietā Nr.SKA-247/2021[3], gan lietā Nr.SKA-354/2021[4] Senāts secināja – lai rastu atbildi par uzņēmuma nodokļa avansa maksājumu tiesisko dabu, būtiski ir nošķirt nodokļu maksājumus pēc to rašanās laika. Tas ir nepieciešams, lai varētu saprast, kurš teikums no likuma „Par nodokļiem un nodevām" 26.panta sestās daļas 5.punkta ir piemērojams – pirmais vai otrais. Proti, tiesību normas pirmais teikums paredz bezstrīdus kārtības nepieļaujamību, taču otrais teikums nosaka, ka kārtējie nodokļu maksājumi joprojām ir jāveic un par tiem nav jāpiesaka kreditoru prasījumi. Tātad no tiesību normas izriet, ka nodokļi, kuru maksāšanas pienākums radies pēc uzņēmuma pasludināšanas par maksātnespējīgu, ir kārtējie nodokļi. Taču parādi, arī nodokļu parādi, kas radušies līdz maksātnespējas pasludināšanas dienai, ieskaitāmi kreditoru prasījumos. Šāda atziņa ir izteikta arī senākos Senāta spriedumos, piemēram, lietā Nr.SKA-119/2007[5] un lietā Nr.SKA-198/2004[6].

Senāts lietā Nr.SKA-247/2021 secināja, ka uzņēmuma ienākuma nodokļa avansa maksājuma veikšanas pienākums uzņēmumam rodas katru mēnesi vai vienu reizi ceturksnī. Tas nozīmē, kaut arī nodokļu administrācija ir noteikusi nodokļa avansa maksājuma apmēru jau pirms konkrētā uzņēmuma maksātnespējas pasludināšanas, tas ir regulārs nodokļa maksājums visa taksācijas perioda ietvaros un tādējādi ir uzskatāms par kārtējo nodokļu maksājumu, par kuru nodokļu administrācijai nav jāpiesaka kreditoru prasījums.[7] Šī atziņa ir izmantota, arī izskatot lietu Nr.SKA-354/2021[8].

Secināms, ka Senāta praksē, izskatot jautājumus, kas saistīti ar uzņēmuma ienākuma nodokļa avansa maksājumu tiesisko dabu, ir novērojama konsekvence un noteiktība, kas liecina par judikatūras kā tiesību avota stabilitāti. Tas ir secināms, jo atziņu turpinātība ir attīstījusies jau kopš 2004.gada.

SOCIĀLĀS TIESĪBAS – PENSIJAS UN PABALSTI

SKA-259/2021[9], SKA-75/2021[10] – šajās divās lietās Senāts risināja jautājumus, kas saistīti ar minimālās vecuma pensijas aprēķināšanu personai, lai tā varētu sev nodrošināt cilvēka cienīgu dzīvi. Abos nolēmumos izmantotas atziņas no 2020.gada 10.decembra Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr.2020-07-03, kura bija ierosināta un izskatīta pēc Augstākās tiesas pieteikuma.

Gan lietā Nr.SKA-259/2021, gan lietā Nr.SKA-75/2021, ievērojot Satversmes tiesas 2020.gada 10.decembra spriedumā izteiktās atziņas, Senāts noteica, ka ar valsts pienākumu nodrošināt sociālās palīdzības minimumu personām, kam tas ir nepieciešams, ir jāsaprot tādas palīdzības sniegšana, lai persona varētu dzīvot cilvēka cieņai atbilstošu dzīvi un pienācīgi apmierināt savas pamatvajadzības.[11]

Izskatot lietu Nr.SKA-259/2021, Senāts atzina, ka lietās, kas saistītas ar minimālās pensijas apmēra aprēķināšanu, tiesai ir jāvērtē, vai konkrētajai personai aprēķinātā vecuma pensija kopsakarā ar citiem viņai pieejamiem sociālās drošības pasākumiem nodrošina viņas pamatvajadzību apmierināšanu. Ja tiek konstatēts, ka nenodrošina, tad tiesai ir jālemj par personai izmaksājamās minimālās vecuma pensijas apmēru un nepieciešamības gadījumā jāuzdod Labklājības ministrijai iesniegt metodiku, kā konkrētajai personai aprēķināt minimālo vecuma pensiju, lai ar to persona spētu apmierināt savas pamatvajadzības un dzīvot cilvēka cieņai atbilstošu dzīvi.[12] Uz šo Senāta atziņu no nolēmuma Nr.SKA-259/2021 ir atsauce arī nolēmumā Nr.SKA-75/2021[13].

Būtībā šajās abās lietās Senāts norādījis uz valsts pozitīvo pienākumu sociālo tiesību nodrošināšanai

---

1 Senāta 2021.gada 29.jūnija spriedums lietā Nr.SKA-247/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0629.A420219918.12.S).

2 Senāta 2021.gada 20.septembra spriedums lietā Nr.SKA-354/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0920.A420214018.11.S).

3 Senāta 2021.gada 29.jūnija sprieduma lietā Nr.SKA-247/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0629.A420219918.12.S) 7.punkts.

4 Senāta 2021.gada 20.septembra sprieduma lietā Nr.SKA-354/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0920.A420214018.11.S) 8.punkts.

5 Senāta 2007.gada 10.maija sprieduma lietā Nr.SKA-119/2007 (A42094504) 12.2.punkts.

6 Senāta 2004.gada 9.novembra sprieduma lietā Nr.SKA-198/2004 (A42094504) 14. un 15.punkts.

7 Senāta 2021.gada 29.jūnija sprieduma lietā Nr.SKA-247/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0629.A420219918.12.S) 8.punkts.

8 Senāta 2021.gada 20.septembra sprieduma lietā Nr.SKA-354/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0920.A420214018.11.S) 8.punkts.

9 Senāta 2021.gada 16.marta spriedums lietā Nr.SKA-259/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0316.A420271718.17.S).

10 Senāta 2021.gada 30.aprīļa spriedums lietā Nr.SKA-75/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0430.A420317216.18.S).

11 Senāta 2021.gada 16.marta sprieduma lietā Nr.SKA-259/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0316.A420271718.17.S) 14.punkts un 2021.gada 30.aprīļa sprieduma lietā Nr.SKA-75/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0430.A420317216.18.S) 13.punkts.

12 Senāta 2021.gada 16.marta sprieduma lietā Nr.SKA-259/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0316.A420271718.17.S) 15.punkts.

13 Senāta 2021.gada 30.aprīļa sprieduma lietā Nr.SKA-75/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0430.A420317216.18.S) 14.punkts.

vismaz minimālā līmenī. Tas ir ļoti būtiski, jo ar šo pienākumu ir saprotama tādas palīdzības sniegšana personai, lai tā varētu dzīvot cilvēka cieņai atbilstošu dzīvi un apmierināt savas pamatvajadzības. Taču šis pienākums neaprobežojas tikai ar vecuma pensijas izmaksāšanu personām. Tieši tāpēc tiesām, izskatot lietas par minimālās pensijas apmēra noteikšanu personām, ir jāvērtē, vai minimālā pensija noteiktajā apmērā un citi vēl pastāvošie un personai pieejamie sociālās drošības sistēmas pasākumi spēj nodrošināt personai cilvēka cienīgu dzīvi un pamatvajadzību apmierināšanu.

CIVILLIETU DEPARTAMENTS

JUDIKATŪRAS PIEMĒROŠANAS AKTUALITĀTES

Nr.SKC-39/2021[14], **Nr.SKC-95/2021**[15], **Nr.SKC-126/2021**[16] un **Nr.SKC-512/2021**[17]**.** Saistībā ar Civilprocesa likuma 5.panta sestajā daļā noteikto Senāts spriedumos šajās lietās atgādinājis, ka judikatūrā nostiprinātas juridiskās tēzes jāņem vērā tikai tad, ja izšķiramā strīda faktisko un tiesisko apstākļu salīdzināšanas ceļā tiek konstatēts to saturisks identiskums (būtiska līdzība) ar iepriekš jau izspriestas lietas apstākļiem.

Tādējādi, kā norādīts spriedumos lietās Nr.SKC-95/2021 un Nr.SKC-126/2021, lai tiesai, vērtējot aktuālo tiesību jautājumu, būtu pamats izmantot judikatūrā izteiktās atziņas, primāri noskaidrojams, vai pastāv faktisko un tiesisko apstākļu būtiska līdzība ar iepriekš izspriestā lietā nodibinātajiem apstākļiem[18].

Lietā Nr.SKC-126/2021 Senāts atsaucies uz spriedumos lietās Nr.SKC-89/2007,[19] Nr.SKC-90/2017,[20] Nr.SKC-95/2018,[21] bet lietā Nr.SKC-39/2021 uz spriedumā lietā Nr.SKC-211/2017[22] norādīto, ka nav pieļaujama atsauce uz konkrētu lietu kā tiesu praksi, neatklājot agrāk taisītā spriedumā ietverto apsvērumu saturu un neminot, kā izšķiramā strīda apstākļi sasaucas ar iepriekš izskatītajā lietā pastāvējušiem faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem.[23]

Tiesas nolēmumam jābūt pamatotam ar tiesību normu, tāpēc, kā norādīts arī spriedumā lietā Nr. SKC-95/2021 un lietā **Nr.SKC-44/2021**[24], judikatūra izmantojama secinājuma par šīs normas piemērošanas (iztulkošanas) juridiskajiem aspektiem argumentēšanai. Ja tiesas secinājumi tiek balstīti uz citā Senāta spriedumā dotu tiesību normas iztulkojumu, tiesai ir jānorāda izskatāmās lietas strīdus apstākļu līdzība (identiskums) ar norādītajā spriedumā analizētajiem apstākļiem. Tas nozīmē, ka: „[..] nevar izspriest lietu pēc būtības uz kāda cita tiesas nolēmuma pamata"[25], kaut arī tas pieņemts līdzīgā lietā.

To, ka Civilprocesa likuma 5.panta sestajā daļā ietvertā noteikuma mērķis ir nodrošināt tiesas spriešanas taisnīgumu, vienveidību un tiesisko stabilitāti, Senāts norādījis arī spriedumā lietā **Nr.SKC-112/2021**[26]. Senāts atsaucies uz lietas Nr.SKC-2778/2015[27] spriedumā norādīto, ka atkāpties no nolēmumos izteiktajām atziņām tiesa var, ja ir gūta pārliecība par līdzšinējās prakses nepareizību, sniedzot šādas rīcības juridisko pamatojumu.

Šajā lietā un arī lietā Nr.SKC-512/2021[28] Senāts atsaucies uz Augstākās Tiesas Biļetenā Nr.1/2010 publicētajā E. Levita rakstā „Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana" norādīto, ka ar Civilprocesa likuma 5.panta sestajā daļā noteikto saprot „tiesu nolēmumos atrodamās juridiskās atziņas, kas ir vispārināmas un pielietojamas ne vien konkrētajā, bet arī citos gadījumos".

Senāts gan šajā lietā, gan arī lietā Nr.SKC-44/2021 atkārtoti uzsvēris, ka minētajās tiesību normās ietvertā noteikuma mērķis ir nodrošināt tiesas spriešanas taisnīgumu, vienveidību un tiesisko stabilitāti.

Arī spriedumā lietā Nr.SKC-112/2021 norādīts, ka Civilprocesa likuma 5.panta sestajā daļā ietvertā noteikuma mērķis ir nodrošināt tiesas spriešanas taisnīgumu, vienveidību un tiesisko stabilitāti. Senāts atsaucies uz lietas Nr.SKC-2778/2015[29] spriedumā norādīto, ka atkāpties no nolēmumos izteiktajām atziņām tiesa var, ja ir gūta pārliecība par līdzšinējās prakses nepareizību, sniedzot šādas rīcības juridisko pamatojumu.

Spriedumā lietā **Nr.SKC-187/2021**[30] Senāts secinājis, ka Civilprocesa likuma 5.panta sestajā daļā lietotie vārdi „tiesa ņem vērā judikatūru" norāda, ka, lai gan tiesai ir jāzina judikatūra un ikreiz jāapsver tās izmantošana, taču tā ar iepriekšējo judikatūru absolūti nav saistīta, jo tas varētu novest pie tiesību dogmatiska sastinguma. Turklāt var gadīties, ka šķietami līdzīgās lietās tiesa tomēr konstatē atšķirīgus apstākļus, kuri liedz pieturēties pie iepriekšējās judikatūras. Tādēļ

[14] Senāta 2021.gada 31.maija spriedums lietā Nr.SKC-39/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0531.C24104016.6.S).

[15] Senāta 2021.gada 30.marta spriedums lietā Nr.SKC-95/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0330.C30670417.11.S).

[16] Senāta 2021.gada 27.aprīļa spriedums lietā Nr.SKC-126/2021 ECLI:LV:AT:2021:0427.C30624817.20.S.

[17] Senāta 2021.gada 9.augusta rīcības sēdes lēmums lietā Nr.SKC-512/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0809.C71161419.23.L).

[18] Senāta 2019. gada 4. marta sprieduma lietā Nr.SKC-44/2019 (ECLI:LV:AT:2019:0304.C30477415.1.S) 7.4.1.punkts.

[19] Senāta 2007.gada 28.februāra spriedums lietā Nr.SKC-89/2007 (C33116106).

[20] Senāta 2017.gada 17.marta sprieduma lietā Nr.SKC-90/2017 (C33188110) 11.3.punkts.

[21] Senāta 2018.gada 13.marta sprieduma lietā Nr.SKC-95/2018 (C30360414) 12.2.punkts.

[22] Senāta 2017.gada 24.augusta sprieduma lietā Nr.SKC-211/2017(C28461011) 9.2.punkts.

[23] Senāta 2007.gada 28.februāra spriedums lietā Nr.SKC-89/2007 (C30269404), Senāta 2020.gada 18.decembra sprieduma lietā Nr.SKC-1468/2020 (ECLI:LV:AT:2020:1218.C32229117.13.S) 7.4.punkts.

[24] Senāta 2021.gada 9.marta spriedums lietā Nr.SKC-44/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0309.C28155917.13.S).

[25] Senāta 2007.gada 24.oktobra spriedums lietā Nr.SKC-722/2007 (C33068105).

[26] Senāta 2021.gada 27.aprīļa spriedums lietā Nr.SKC-112/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0427.C30647417.26.S).

[27] Senāta 2015.gada 22.septembra sprieduma lietā Nr.SKC-2778/2015 (C15163815) 8.punkts.

[28] Senāta 2021.gada 9.augusta rīcības sēdes lēmums lietā Nr.SKC-512/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0809.C71161419.23.L).

[29] Senāta 2015.gada 22.septembra sprieduma lietā Nr.SKC-2778/2015 (C15163815) 8.punkts.

[30] Senāta 2021.gada 9.aprīļa spriedums lietā Nr.SKC-187/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0409.C30383917.28.S).

atkāpšanās no judikatūras principā ir pieļaujama. Tomēr šādos gadījumos, kā tas norādīts Senāta spriedumos lietās Nr.SKC-2778/2015[31], Nr.SPC-11/2016,[32] Nr.SKC-200/2016[33], tiesai ir pienākums atkāpšanās iemeslus īpaši motivēt.

TIESĀŠANĀS IZDEVUMI

SKC-542/2021[34]. Spriedumā Senāts apskatījis valsts nodevas jautājumu lietā par kopīpašuma izbeigšanu.

Senāts atsaucies uz Civilprocesa likuma 1.pantā noteikto un norādījis, ka civilprasības pamatā ir prasītāja civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizskārums vai apstrīdējums, un attiecīgi persona, pret kuru celta prasība, jeb atbildētājs ir persona, kura ir aizskārusi vai apstrīdējusi prasītāja civilās tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses.

Senāts vērsis uzmanību, ka tiesas izdevumu atlīdzināšanas jēga un mērķis ir tiesvedības procesa izdevumu uzlikšana tai pusei, kura ir vainojama šo izmaksu radīšanā. Atbildētājam tiesas izdevumi ir jāmaksā tad, ja viņš devis iemeslu pamatotas prasības celšanai pret sevi.

Senāts pievienojies jau iepriekš lietā Nr.SKC-48/2018[35] atzītajam, ka Civilprocesa likuma 41.panta pirmā daļa ir iztulkojama kopsakarā ar iepriekš minētajām tiesību normām par civilās tiesvedības būtību. Proti, Civilprocesa likuma 41.panta pirmā daļa nav piemērojama gadījumos, kad persona, kura ir atbildētājas procesuālajā statusā, nav aizskārusi prasītāja tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses un nav devusi iemeslu prasītājam prasības celšanai.

Līdz ar to, ja strīda risinājums par kopīpašuma izbeigšanu atbilst abu pušu vēlmei un tiesa atbilstoši Civillikuma 1075.pantam, ņemot vērā lietas apstākļus, noteikusi vien piemērotāko kopīpašuma izbeigšanas veidu no vairākiem iespējamiem, Civilprocesa likuma 41.panta pirmās daļas piemērošanu nevar atzīt par pamatotu. Tā kā jautājums par kopīpašuma sadales veidu ir tiesas kompetencē, tas nav uzskatāms par patstāvīgu prasījumu.

Senāts atgādinājis savu lietā Nr.SKC-1060/2017[36] izteikto atziņu, ka lietās par kopīpašuma izbeigšanu katram kopīpašniekam ir jāuzņemas savi tiesāšanās izdevumi.

Savukārt jautājumā par Civilprocesa likuma 37.pantā reglamentētās pārmaksātās valsts nodevas atmaksāšanas kārtību Senāts uzsvēris, ka atbilstoši Civilprocesa likuma 10.pantā reglamentētajam dispozitivitātes principam jautājumu par pārmaksātās valsts nodevas atmaksāšanu ar attiecīgu procesuālo pieteikumu iniciē šī jautājuma risināšanā ieinteresētā persona (prasītājs vai atbildētājs), nevis tiesa.

SKC-119/2021[37]. Spriedumā Senāts pievērsies jautājumam par apstākļiem, kas izslēdz Civilprocesa likuma 44.panta piektās daļas piemērošanu.

Senāts atsaucies uz Satversmes tiesas 2015. gada spriedumā lietā Nr.2014-31-01[38] norādīto, ka Civilprocesa likuma 44.panta piektās daļas norma paredz tiesas tiesības, nevis pienākumu noteikt mazāku atlīdzināmo izdevumu apmēru. Atbilstoši šai normai tiesa ir tiesīga, izvērtējot konkrētās lietas sarežģītības un apjomīguma pakāpi, spriest, vai pieprasītais atlīdzināmo izdevumu apmērs atbilst taisnīguma un samērīguma principam, tomēr tā imperatīvi nenoteic tiesai pienākumu vienmēr vērtēt atlīdzināmo izdevumu apmēru. Šādā gadījumā apstrīdētajai normai zustu jēga, jo tiesai vairs nebūtu saistošs tajā noteiktais atlīdzināmo izdevumu apmēra ierobežojums.

Ievērojot Satversmes tiesas spriedumā minēto, Senāts pievienojies savā 2020.gada spriedumā lietā Nr.SKC-974/2020[39] atzītajam, ka atbilstoši Civilprocesa likuma 44.panta piektajai daļai tiesa par nepieciešamību noteikt mazāku apmēru, kādā atlīdzināmi izdevumi advokāta palīdzības samaksai, lemj pēc lietas dalībnieka iniciatīvas.

Senāta ieskatā arī lietas dalībniekam sniegtās juridiskās palīdzības kvalitāte nav kritērijs, kas tiesai jāvērtē, nosakot prāvu vinnējušai pusei atlīdzināmo izdevumu apmēru.

SPC-5/2021[40]. Lēmumā Senāts aplūkojis jautājumu par Civilprocesa likuma 44.panta pirmās daļas „d" un „e" apakšpunkta un šā panta ceturtās daļas noteikumu piemērošanu kredītiestāžu maksātnespējas un likvidācijas lietās.

Ievērojot, ka Civilprocesa likuma 379.panta otrās daļas norma, kas noteic kārtību, kādā tiesa izskata sūdzības par administratora rīcību, atrodama Civilprocesa likuma sestās sadaļas „Sevišķā tiesāšanas kārtība" 47.nodaļā, Senāts secinājis, ka šādu sevišķās tiesāšanas kārtībā izskatāmo sūdzību nav pamata pielīdzināt mantiska rakstura prasībai.

Senāts ņēmis vērā, ka Civilprocesa likumā nav tieši norādīts, kādā kārtībā atlīdzināmi izdevumi advokāta palīdzības samaksai lietās, kuras tiek skatītas sevišķās tiesāšanas kārtībā, un atzinis, ka saskaņā ar Civilprocesa likuma 5.panta piekto daļu pēc analoģijas piemērojami šā likuma 44.panta noteikumi.

Senāts no Civilprocesa likuma 44.panta pirmās daļas d) un e) apakšpunkta, kā arī no šī panta ceturtās daļas satura secinājis, ka nemantiska rakstura prasības lietās likumdevējs paredzējis advokāta palīdzības samaksai atlīdzināmo izdevumu ierobežojumu, no kura atkāpe pieļaujama vienīgi, nodibinot Civilprocesa likuma 44.panta pirmās daļas e) apakšpunktā norādītos apstākļus.

Turklāt Civilprocesa likuma 44.panta ceturtajā

[31] Senāta 2015.gada 22.septembra sprieduma lietā Nr.SKC-2778/2015(C15163815) 8.punkts.

[32] Senāta 2016.gada 26.maija sprieduma lietā Nr. SPC-11/2016 (C19050715) 6.5.punkts.

[33] Senāta 2016.gada 15.jūnija sprieduma lietā Nr. SKC-200/2016 (C30364909) 9.punkts.

[34] Senāta 2021.gada 8.jūnija spriedums lietā Nr. SKC-542/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0608.C30434016.17.S).

[35] Senāta 2018.gada 29.janvāra sprieduma lietā Nr.SKC-48/2018 (C04057015) 14.2.punkts.

[36] Senāta rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKC-1060/2017 (C04459912) 3.4.punkts.

[37] Senāta 2021.gada 17.marta spriedums lietā Nr.SKC-119/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0317.C30627717.19.S).

[38] Satversmes tiesas 2015.gada 29.aprīļa sprieduma lietā Nr.2014-31-01 17.2.punkts.

[39] Senāta 2020.gada 4.novembra spriedums lietā Nr.SKC-974/2020 (ECLI:LV:AT:2020:1104.C12193319.10.S).

[40] Senāta 2021.gada 11.marta lēmums lietā Nr.SPC-5/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0311.C30861719.4.L).

daļā likumdevējs paredzējis šo izdevumu apmēra noteikšanas kritēriju, kas jāievēro gadījumā, ja attiecīgais prasījums izskatīts tikai pirmās instances tiesā.

SKC-[F]/2021[41]**.** Spriedumā par otra laulātā mantas atsvabināšanu no piedziņas, ja tā uz viņa vārda zemesgrāmatā ierakstīta pirms mantas dalīšanas, un Civillikuma 110.panta iztulkojumu Senāts jautājumā par tiesas izdevumu piedziņu atsaucies uz Civilprocesa likuma 41. un 42.panta pirmajā daļā noteikto atbildētāja pienākumu proporcionāli tiesas apmierināto prasījumu apmēram atlīdzināt prasītājam un valstij radušos tiesas izdevumus.

Senāts norādījis, ka likumdevējs šo pienākumu nav paredzējis ar nosacījumu, vai un cik lielā mērā atbildētājs varēja vai nevarēja paļauties uz savu iebildumu pamatotību. Turklāt pat gadījumā, ja tāds regulējums pastāvētu, laulības laikā iegūts nekustamais īpašums ir pakļauts laulāto kopīgās mantas prezumpcijai.

Senāts arī ņēmis vērā, ka laulātā kreditors, vēršot piedziņu uz otra laulātā īpašumu un atsakoties to labprātīgi atsvabināt no piedziņas, ir aizskāris prasītājas tiesības un ir devis iemeslu prasības celšanai. Senāts atzinis, ka šādā situācijā atsaukšanās uz 2018.gada spriedumu lietā Nr.SKC-48/2018[42] nav pamatota, jo šī sprieduma atziņas attiecas uz atšķirīgiem faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem.

KRIMINĀLLIETU DEPARTAMENTS

ATBILDĪBU PASTIPRINOŠS APSTĀKLIS – NOZIEDZĪGAIS NODARĪJUMS IZDARĪTS ĀRKĀRTĒJĀS SITUĀCIJAS LAIKĀ

SKK-528/2021[43]**.** Lietā tika vērtēts jautājums par Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 9.punktā paredzētā atbildību pastiprinošā apstākļa – noziedzīgais nodarījums izdarīts, izmantojot sabiedriskā posta apstākļus vai ārkārtējās situācijas vai izņēmuma stāvokļa laikā – konstatēšanu.

Persona noziedzīgo nodarījumu izdarīja 2020.gada 1.jūnijā, kad ar Ministru kabineta rīkojumu Nr.103 „Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu" visā valsts teritorijā bija izsludināta ārkārtējā situācija ar mērķi ierobežot Covid-19 izplatību. Pirmās instances tiesa apstākli, ka noziedzīgais nodarījums izdarīts ārkārtējās situācijas laikā, atzina par apsūdzētās atbildību pastiprinošu apstākli saskaņā ar Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 9.punktu. Apelācijas instances tiesa, iztiesājot krimināllietu apelācijas kārtībā sakarā ar aizstāves apelācijas sūdzību, pirmās instances tiesas spriedumu atstāja negrozītu.

Senāts šajā lietā atzina par nepieciešamu pārsniegt aizstāves kasācijas sūdzībā izteikto prasību apjomu, jo konstatēja tādu Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu, kas nav norādīts sūdzībā un kas novedis pie nelikumīga nolēmuma.

Senāts atzina, ka Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 9.punktā paredzētais atbildību pastiprinošais apstāklis nav vispārināms uz jebkuru personas izdarīto likumpārkāpumu sabiedriskā posta, ārkārtējās situācijas vai izņēmuma stāvokļa laikā, bet ir noskaidrojams, vai cietušās personas intereses ir aizskartas saistībā ar šo situāciju valstī un tādēļ noziedzīgais nodarījums papildus kaitē likumīgajām interesēm. Apstāklis, ka zādzība izdarīta laikā, kad ar Ministru kabineta rīkojumu Nr.103 „Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu" visā valsts teritorijā bija izsludināta ārkārtējā situācija ar mērķi ierobežot Covid-19 izplatību, pats par sevi neliecina, ka persona, izmantojot šo situāciju, ar noziedzīgu nodarījumu radījusi papildu kaitējumu cietušā mantiskajām interesēm.

Senāts atcēla apelācijas instances tiesas lēmumu daļā par apsūdzētajai noteikto sodu un atceltajā daļā lietu nosūtīja jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.

SODA NOTEIKŠANA

SKK-169/2021[44]**.** Lietā Senāts uzsvēra, ka ziņas par invaliditāti ir apsūdzētā personību raksturojošas ziņas, kas jāņem vērā, nosakot sodu.

Senāts atzina par pamatotu apsūdzētā norādi kasācijas sūdzībā, ka apelācijas instances tiesa nav vērtējusi viņa apelācijas sūdzībā un aizstāvja rakstveida viedoklī paustos argumentus par apsūdzētā invaliditāti. Apsūdzētais apelācijas sūdzībai bija pievienojis Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu Valsts komisijas lēmumu, ar kuru viņam noteikta trešā invaliditātes grupa bez atkārtotas pārbaudes termiņa norādes.

Senāts norādīja, ka, nosakot soda veidu, tiesai jāņem vērā Krimināllikuma 46.panta otrajā daļā paredzētie soda veidu ietekmējošie apstākļi, tai skaitā vainīgā personība. Ziņas par personas invaliditāti ir personību raksturojoša ziņa, un tai ir būtiska nozīme individualizēta un taisnīga soda noteikšanā.

Ievērojot, ka lietā tika konstatēts arī pārkāpums attiecībā uz procesuālo izdevumu piedziņu, Senāts atcēla apelācijas instances tiesas lēmumu daļā par apsūdzētajam noteikto sodu un daļā par procesuālo izdevumu piedziņu no apsūdzētā valsts labā un lietu atceltajā daļā nosūtīja jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.

SKK-[I]/2021[45]**.** Savukārt šajā lietā tika vērtēts jautājums par brīvības atņemšanas soda noteikšanu personai ar smagiem veselības traucējumiem.

Iztiesājot lietu apelācijas kārtībā no jauna, apsūdzētais atzīts par vainīgu Krimināllikuma 20.panta otrajā daļā, 15.panta trešajā daļā un 116. pantā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā un sodīts ar brīvības atņemšanu uz 5 gadiem 6 mēnešiem un policijas kontroli uz 2 gadiem. Saskaņā ar Krimināllikuma 68.pantu apsūdzētajam piemērots medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis – ārstēšana vispārēja tipa psihiatriskajā slimnīcā (nodaļā) – un

[41] Senāta 2021.gada spriedums lietā Nr.SKC-[F]/2021. Lietai noteikts slēgts statuss.

[42] Senāta 2018.gada 29.janvāra spriedums lietā Nr.SKC-48/2018.

[43] Senāta 2021.gada 2.septembra lēmums lietā Nr.SKK-528/2020 (ECLI:LV:AT:2021:0902.11087064520.6.L).

[44] Senāta 2021.gada 31.augusta lēmums lietā Nr.SKK-169/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0831.11370049420.4.L).

[45] Senāta 2021.gada lēmums lietā Nr.SKK-[I]/2021. Nolēmums pieejams Augstākās tiesas tīmekļvietnes sadaļā „Judikatūras nolēmumu arhīvs".

noteikta ārstēšana brīvības atņemšanas vietā.

Senāts atzina, ka, izlemjot jautājumu par apsūdzētajam nosakāmo sodu, apelācijas instances tiesa nav izvērtējusi, vai apsūdzētais, kuram sakarā ar smagajiem veselības traucējumiem noteikta II invaliditātes grupa, indicēti asistenta pakalpojumi un nepieciešama medicīniskā uzraudzība, atrodoties brīvības atņemšanas vietā, netiks pakļauts tādām ciešanām, kas sasniedz necilvēcīgas un pazemojošas izturēšanās slieksni. Nosakot apsūdzētajam sodu, tiesa nav izvērtējusi ekspertu komisijas atzinumu par to, ka apsūdzētais nevar izciest brīvības atņemšanas sodu ieslodzījumā. Neatspēkojot šo atzinumu, apelācijas instances tiesa noteikusi apsūdzētajam sodu brīvības atņemšanas veidā. Norāde apelācijas instances tiesas spriedumā, ka, nosakot apsūdzētajam soda mēru, ņemamas vērā ziņas par apsūdzētā veselības stāvokli, atzinums par indikācijām asistenta pakalpojumu nepieciešamībai un ekspertu komisijas atzinums par to, ka apsūdzētais nevar izciest brīvības atņemšanas sodu, ir vispārīga rakstura, tā nav motivēta atbilstoši Kriminālprocesa likuma 564.panta ceturtās daļas prasībām.

Senāts norādīja, ka personas ar veselības traucējumiem ieslodzījumā ir pakļautas lielākām ciešanām nekā veselas personas, tādēļ rūpīgi izvērtējama nepieciešamība šādām personām piemērot ar brīvības atņemšanu saistītu sodu. Izvērtējot ar smagu slimību sirgstošu personu iespēju izciest brīvības atņemšanas sodu, tiesai jāņem vērā Satversmes 95. un 111.pantā noteiktās pamattiesības. Vienlaikus Senāts atzina, ka tiesai, izlemjot jautājumu par apsūdzētajam nosakāmo sodu, jāizvērtē tās rīcībā esošās ziņas par apsūdzētā veselības stāvokli, lai nepieļautu tādas personas atrašanos brīvības atņemšanas vietā, kura veselības stāvokļa dēļ nav spējīga izciest brīvības atņemšanas sodu. Šādas personas ievietošana brīvības atņemšanas vietā, lai varētu piemērot Kriminālprocesa likuma 640.panta pirmās daļas regulējumu, nav attaisnojama, jo nepieļaujamu ciešanu līmeni var radīt jau pati atrašanās brīvības atņemšanas iestādē. Kriminālprocesa likuma 640. pants noteic notiesātā atbrīvošanu no soda izciešanas sakarā ar slimību gadījumā, ja notiesātajai personai, kura atrodas brīvības atņemšanas vietā, tiek konstatēta tāda smaga, neārstējama slimība, kuras dēļ tā nav spējīga turpināt piespriestā soda izciešanu.

PIERĀDĪŠANA

SKK-89/2021[46]**.** Lietā Senāts atzina par nepamatotu aizstāves kasācijas sūdzības argumentu, ka apelācijas instances tiesa, pamatojot notiesājošu spriedumu vienīgi ar netiešiem pierādījumiem, nav ievērojusi Kriminālprocesa likuma 19.panta prasības.

Senāts norādīja, ka kriminālprocesā pierādāmo apstākļu esības vai neesības apstiprināšanai var izmantot arī netiešos pierādījumus, kas ar saistīto faktu starpniecību dod pamatu izdarīt secinājumu par pierādāmiem apstākļiem. Nav izšķirošas nozīmes, kādi pierādījumi – tiešie vai netiešie – tiek izmantoti apsūdzētā vainīguma pierādīšanai, bet nozīme ir tam, vai pierādījumu kopums nerada saprātīgas šaubas par vainīgumu. Vērtējot pierādījumu pietiekamību un ticamību, ņemams vērā Kriminālprocesa likumā noteiktais pierādīšanas līmenis, kādā jābūt pierādītiem pierādīšanas priekšmetā ietilpstošiem faktiem. Kriminālprocesa likuma 124.panta piektajā daļā noteikts, ka pierādīšanas priekšmetā ietilpstošie apstākļi uzskatāmi par pierādītiem, ja pierādīšanas gaitā izslēgtas jebkādas saprātīgas šaubas par to esību vai neesību. Turklāt nevainīguma prezumpcijas elements jāpiemēro tikai pēc visu pierādījumu novērtēšanas. Tas nav piemērojams attiecībā uz atsevišķiem pierādījumiem.[47]

PROCESUĀLO IZDEVUMU PAR VALSTS NODROŠINĀTĀ AIZSTĀVJA SNIEGTO JURIDISKO PALĪDZĪBU NEPAMATOTA PIEDZIŅA NO APSŪDZĒTĀ

SKK-349/2021[48]**.** Lietā vērtēts jautājums par to, vai no apsūdzētā pamatoti ir piedzīti procesuālie izdevumi par valsts nodrošinātā aizstāvja sniegto juridisko palīdzību, ja apsūdzētais nav lūdzis valsts nodrošinātā aizstāvja uzaicināšanu.

Ar pirmās instances tiesas spriedumu tiesa no apsūdzētās valsts labā piedzina procesuālos izdevumus par aizstāvja sniegto juridisko palīdzību pirmās instances tiesā. Lēmumu par valsts nodrošinātā aizstāvja uzaicināšanu tiesa tiesas sēdē bez apsūdzētās piedalīšanās pieņēma, pamatojoties uz prokurores lūgumu. Nākamajā tiesas sēdē piedalījās valsts nodrošinātā aizstāve. Ņemot vērā, ka apsūdzētā uz tiesas sēdi atkārtoti nebija ieradusies, tiesa pieņēma lēmumu par apsūdzētās izsludināšanu meklēšanā un kriminālprocesa apturēšanu. Nākamajā tiesas sēdē apsūdzētā atteicās no valsts nodrošinātā aizstāvja sniegtās juridiskās palīdzības. Apelācijas instances tiesa pirmās instances tiesas spriedumu atstāja negrozītu. Senāts atcēla apelācijas instances tiesas lēmumu daļā par procesuālo izdevumu piedziņu no apsūdzētās valsts labā par aizstāvja sniegto juridisko palīdzību un kriminālprocesu šajā daļā izbeidza.

Senāts atzina, ka pirmās instances tiesa procesuālos izdevumus, kas saistīti ar advokāta piedalīšanos kriminālprocesā pēc norīkojuma, no apsūdzētās piedzinusi bez tiesiska pamata, jo apsūdzētā nav lūgusi valsts nodrošinātā aizstāvja uzaicināšanu un tiesas sēdē atteikusies no tiesas uzaicinātā aizstāvja, kā arī nav konstatējami Kriminālprocesa likuma 83.panta trešajā daļā paredzētie gadījumi, kad iztiesāšanas laikā aizstāvja piedalīšanās ir obligāta. Vienlaikus Senāts norādīja – lai arī apsūdzētā apelācijas sūdzībā nebija lūgusi pirmās instances tiesas spriedumu atcelt daļā par procesuālo izdevumu piedziņu, atbilstoši Kriminālprocesa likuma 562.panta pirmajai daļai apelācijas instances tiesai bija jārodas šaubām par procesuālo izdevumu piedziņas pamatotību un jāpārsniedz apelācijas sūdzībā izteikto prasību apjoms.

Apskatu sagatavoja Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas konsultantes Annija LAZDIŅA, Evita FRĪDENTĀLE un Kristīne IVULĀNE

[46] Senāta 2021.gada 13.maija lēmums lietā Nr.SKK-89/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0513.11091099518.5.L).

[47] Senāta 2020.gada 14.maija lēmums lietā Nr.SKK-256/2020 (ECLI:LV:AT:2020:0514.11519014416.18.L).

[48] Senāta 2021.gada 6.maija lēmums lietā Nr.SKK-349/2021 (ECLI:LV:AT:2021:0506.11095071820.8.L).

PAPLAŠINĀS SENĀTA JUDIKATŪRAS PIEEJAMĪBA

TIESU PORTĀLĀ – ARĪ SENĀTA RĪCĪBAS SĒŽU LĒMUMI

Lai paplašinātu piekļuvi Senāta nolēmumiem un līdz ar to veicinātu tiesu prakses vienādošanu, Augstākā tiesa paplašinājusi Senāta nolēmumu pieejamību. Portālā manas.tiesas.lv sākti publicēt arī Senāta rīcības sēžu lēmumi par atteikumu ierosināt kasācijas tiesvedību vai atteikts pieņemt iesniegto blakus sūdzību.

Normatīvais regulējums šobrīd paredz, ka ir jāpublicē anonimizēti Augstākās tiesas Civillietu departamenta un Administratīvo lietu departamenta spriedumi, kā arī Krimināllietu departamenta lēmumi, kas pieņemti atklātās tiesas sēdēs. Analizējot Augstākajā tiesā saņemtos informācijas pieprasījumus, secināts, ka iedzīvotājiem nepieciešami arī Senāta nolēmumi, kuri neietilpst šajās nolēmumu kategorijās. Tādēļ Augstākā tiesa pēc savas iniciatīvas paplašina to nolēmumu klāstu, kuri tiek regulāri anonimizēti un pievienoti portālā manas.tiesas.lv.

Kopš 2019.gadā portālā tiek pievienoti arī Senāta Civillietu departamenta un Administratīvo lietu departamenta lēmumi blakus sūdzības tiesvedības lietās, lietās sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, kā arī lietās, kas tiek izskatītas sakarā ar protestu. Tāpat tiek publicēti lēmumi uzdot Eiropas Savienības Tiesai jautājumu prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai vai Satversmes tiesai iesniegt pieteikumu par tiesību normu atbilstību Satversmei vai starptautisko tiesību normai.

SENĀTA SĀKUMA GADU MANTOJUMS AUGSTĀKĀS TIESAS MĀJASLAPĀ

Nolūkā nodrošināt vēsturiski nozīmīgo Senāta materiālu pieejamību, Augstākās tiesas mājaslapā pieejamais Judikatūras nolēmumu arhīvs tiek papildināts ar informāciju par Senāta darbības sākuma gados pieņemtajiem spriedumiem un lēmumiem.

Līdz šim Judikatūras nolēmumu arhīvs, kas veido Senāta atziņu aktuālo un vēsturisko izlasi, aptvēra nolēmumus, kas pieņemti pēc 2002.gada. Šobrīd tajā tiek pievienota informācija arī par agrāko gadu Senāta nolēmumiem.

Informācija par nolēmumiem, kas publicēti Senāta Civillietu departamenta un Krimināllietu departamenta spriedumu un lēmumu krājumos no 1996.gada līdz 2001.gadam, pakāpeniski tiek iekļauta Senāta judikatūras elektroniskajā datubāzē, sistematizējot tos gan hronoloģiski, gan pēc lietu kategorijām, kā arī ietverot tos izmantoto tiesību aktu rādītājā un citēto nolēmumu rādītājā. Paši nolēmumi Judikatūras nolēmumu arhīvā nav pieejami, bet katram nolēmumam ir kartiņa, kurā norādīts, kur tas ir atrodams – grāmatas gads un konkrētās lappuses.

Senāta nolēmumu grāmatas līdz šim nebija pieejamas elektroniski, tās bija jāmeklē bibliotēku plauktos. Šobrīd liela daļa gadagrāmatu ir pieejamas arī elektroniski, turklāt bez maksas.

Latvijas Nacionālā bibliotēka savā Digitālajā bibliotēkā ir iekļāvusi Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumu un lēmumu krājumus, sākot no 1997.gada līdz 2005.gadam.

Savukārt 2004., 2005., 2006., 2007., 2011., 2012., 2013., 2014. un 2017.gada Senāta nolēmumu krājumi pieejami Augstākās tiesas mājaslapā. Šāda iespēja radusies, vienojoties ar šo gadu grāmatu izdevējiem – Tiesu namu aģentūru un Latvijas Vēstnesi.

Turpat skatāmi arī pēdējo divu gadu Senāta nolēmumu krājumi, kurus izdevusi pati Augstākā tiesa un kas drukātā veidā pārdošanā nav bijuši.

KĀ NENONĀKT LĪDZ KONFLIKTA RISINĀŠANAI TIESĀ? BET JA NONĀKTS – KĀ TO KVALITATĪVI ATRISINĀT?

Pārziniet tiesu praksi, jo īpaši – Senāta praksi. Izmantojiet savas tiesības būt zinošam!

Videomateriāls par Senāta juridiskajiem resursiem Augstākās tiesas mājaslapā un Youtube kanālā.

VI
VĒSTURE

PIEMIŅAI

AUGSTĀKĀ TIESA ATVADĀS NO SAVA PIRMĀ PRIEKŠSĒDĒTĀJA GVIDO ZEMRĪBO

„Tiesneša pienākums ir vienmēr noskaidrot patiesību un nekad nenodot to" – šos vārdus, izstrādājot likumu „Par tiesu varu", Gvido Zemrībo ierakstīja tiesneša zvēresta tekstā. Senāta 25 gadu jubilejā viņš šos vārdus ierakstīja arī Augstākās tiesas priekšsēdētāju goda grāmatā.

Tā bija viņa pārliecība un vēlējums nākamo paaudžu tiesnešiem: vienmēr spriest taisnīgu tiesu. Veidot ne tikai juridiski pamatotus spriedumus, bet arī strādāt, lai cilvēki tos saprastu un uzticētos tiesai.

Par Augstākās tiesas tiesnesi Gvido Zemrībo sāka strādāt 1962.gadā, kļuva par Civillietu tiesas kolēģijas priekšsēdētāju un Augstākās tiesas priekšsēdētāja vietnieku. 1985.gadā ievēlēts par Augstākās tiesas priekšsēdētāju, vadīja tiesu Atmodas un valsts neatkarības atjaunošanas laikā. Augstākā tiesa tajā laikā nesašķēlās kā citas tiesībaizsardzības struktūras un bija spēcīgs balsts jaunajai valstij. Tikai 12 dienas pēc neatkarības atjaunošanas Augstākā Padome par Latvijas Republikas Augstākās tiesas priekšsēdētāju apstiprināja Gvido Zemrībo. „Kad mani šajā amatā ievēlēja, es sapratu, ka mans pienākums nav tikai vadīt tiesas darbu un nodrošināt lietu izskatīšanu saskaņā ar likumu. Mans pienākums bija daudz lielāks – veidot šo jauno tiesu sistēmu, demokrātisku sistēmu, atjaunot vērtības, kas pastāvēja pirms okupācijas. Un jāsaka, kā kādreiz Šekspīra Hamlets bija teicis: „Ak, kāds lāsts, ka tev ir jāceļ tas, kas gāzts!" – tā vēsturisko laiku atcerējās Gvido Zemrībo.

Un viņš pildīja šo uzdevumu – vadīja likuma „Par tiesu varu" izstrādāšanu, veidojot to daudz plašāku nekā tradicionālie likumi par tiesu iekārtu. Likumā iekļautas arī konstitucionālas vērtības – varas dalīšanas un tiesneša neatkarības principi, kā arī tiesas spriešanas pamatprincipi. Tajā likti pamati arī kasācijas instances – Senāta – atjaunošanai Augstākajā tiesā.

Senāta praktiskā veidošana notika jau bez Gvido Zemrībo tiešas līdzdalības, jo 1994.gadā viņš tika iecelts par Latvijas vēstnieku Dānijā, vēlāk arī Islandē. Taču patiesu interesi par visu, kas saistīts ar Senāta vārdu, Gvido Zemrībo saglabāja visus turpmākos gadus. Viņš bija Augstākās tiesas dzīvā vēsture, saikne starp sākumu un šodienu. Pēc vēstnieka misijas beigšanas praktizējot kā zvērinātam advokātam, viņam bija savs redzējums par tiesu sistēmu. Reizēm tas bija kritisks, bet vienmēr ar domu par tiesas autoritāti.

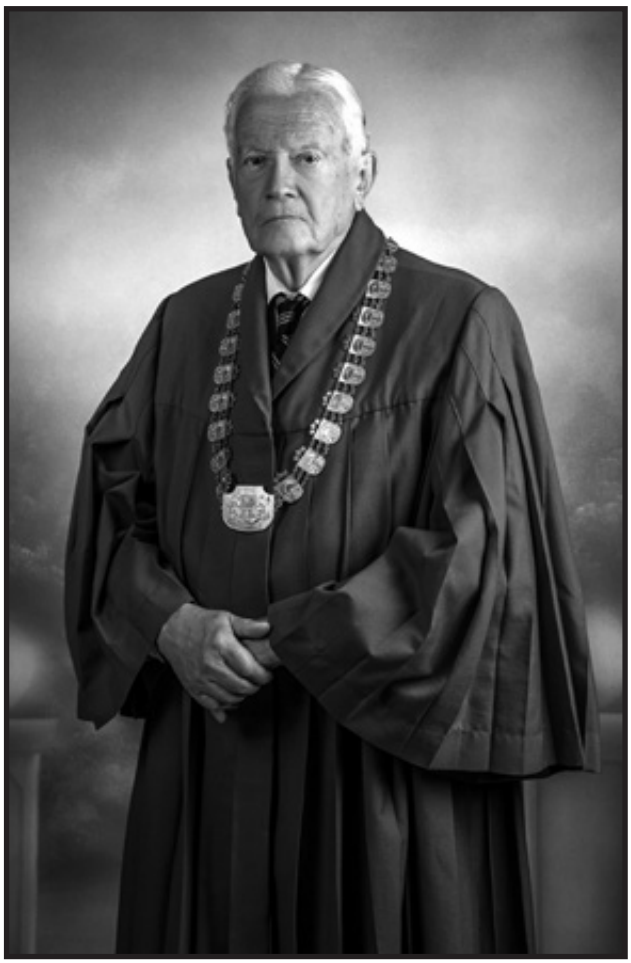

Latvijas Republikas Augstākās tiesas pirmais priekšsēdētājs Gvido Zemrībo 26.12.1932.–06.08.2021.

Gvido Zemrībo ieguldījums Latvijas tiesu sistēmas veidošanā un attīstībā novērtēts ar Triju zvaigžņu ordeni un Tieslietu sistēmas I pakāpes Goda zīmi. Viņš bija gandarīts arī kopā ar Augstāko tiesu piedzīvot Latvijas Senāta simtgadi un atjaunotā Senāta 25 gadus. Augstākās tiesas pamatos liktās Gvido Zemrībo idejas dzīvo un attīstās, un tiesa glabās atmiņas par atjaunotās Latvijas justīcijas pamatlicēju.

SATVERSMEI – 100

JURISTI LASA SATVERSMI

Satversmi var izlasīt, bet to var arī saklausīt un saskatīt. Tādēļ Satversmes simtgades gaidās „Jurista Vārda" redakcija realizē nebijušu videoprojektu – katru Satversmes pantu lasa kāds no Latvijā zināmiem juristiem. Šo savdabīgo Satversmes digitalizācijas projektu redakcija realizē sadarbībā ar profesionāļiem – Audio-Video Studiju SEJA režisora Jura Sējāna vadībā. Satversmes iemūžināšanas videolasījumos iesaistījušies arī Augstākās tiesas senatori un darbinieki. Attēlos – fotomirkļi no filmēšanas procesa. Foto: Sannija Matule, Jurista Vārds

Ivars Bičkovičs

Andris Guļāns

Veronika Krūmiņa

Jautrīte Briede

Aija Branta

Zane Pētersone

Anita Kovaļevska

Alla Spale

Ieva Višķere

Rihards Gulbis

Oskars Kulmanis

ADMINISTRATĪVĀS JUSTĪCIJAS SIMTĀ GADA MIRKĻI

2021.gadā administratīvās tiesas atzīmēja divas nozīmīgas jubilejas.

Pirms 100 gadiem 1921.gada 4.martā Satversmes sapulce pieņēma Likumu par administratīvām tiesām, kas regulēja administratīvo procesu tiesā un lika pamatu administratīvās justīcijas attīstībai Latvijā.

Kaut arī likums tika kritizēts kā lielā mērā cariskās Krievijas likuma kopija, cits likums netika izstrādāts un šis bija spēkā līdz pat Latvijas okupācijai 1940.gadā.

Pirms 20 gadiem 2001.gada 25.oktobrī Saeima pieņēma jaunu, šobrīd spēkā esošo Administratīvā procesa likumu.

Atzīmējot abus šos Latvijas tiesību sistēmai nozīmīgos gaduskaitļus, Senāta Administratīvo lietu departaments aicināja šo gadu svinēt kā Administratīvās justīcijas simtgades gadu. Tas izdevās – ar vērtīgiem un interesantiem pasākumiem saglabājot liecības vēsturei, saliedējot administratīvo tiesnešu kopienu, kā arī skaidrojot sabiedrībai tiesu un tiesību lomu. Turklāt, to visu darot, saprotami un atraktīvi parādot tiesnešus un tiesu darbiniekus kā erudītas un cilvēciskas personības.

ADMINISTRATĪVĀS JUSTĪCIJAS SIMBOLS – CERIŅZIEDS. Par administratīvās justīcijas simbolu ceriņzieds izraudzīts tādēļ, ka tam ir dažādas violetas nokrāsas, tas ir pavasara simbols un ceriņi ir klasiska Latvijas vērtība. Violetā krāsa ir administratīvo tiesu krāsa (tā ir Administratīvā procesa likuma un likuma komentāru izdevumu krāsa), administratīvās tiesas vienmēr ir atvērtas jaunajam un gatavas izaicinājumiem, kas ir raksturīgi pavasarim, un administratīvās tiesības ir katra cilvēka ikdienā klātesošas tāpat kā ceriņi latviešu māju pagalmos. Viena no ziedlapiņām ir Latvijas valsts karoga krāsās, kas atspoguļo ideju, ka administratīvā justīcija sargā Latvijas valsts vērtības, no kurām galvenā ir cilvēks. Administratīvās justīcijas simtgades simbolika tika izmantota gan pasākumos un publikācijās, gan e-pastos, gan suvenīros. Izveidota arī speciāla nozīmīte.

IZSTĀDE „ADMINISTRATĪVAJAI JUSTĪCIJAI – 100; ADMINISTRATĪVĀ PROCESA LIKUMAM – 20"
Izstāde, kas iekārtota Augstākās tiesas vestibilā, ir stāsts par Likumu par administratīvām tiesām un tā piemērotāju – Latvijas Senāta Administratīvo departamentu pirms 100 gadiem, kā arī par Administratīvā procesa likuma izstrādāšanu un izstrādātājiem pirms 20 gadiem un šī likuma piemērotājiem šodien – Senāta Administratīvo lietu departamentu. Atsevišķs stends veltīts Administratīvās justīcijas simtgades gada pasākumiem.

Intervija ar Guntu Višņakovu

VIDEOINTERVIJAS AR ADMINISTRATĪVĀ PROCESA LIKUMA IZSTRĀDĀTĀJIEM

Lai saglabātu liecības vēsturei, Senāta Administratīvo lietu departamenta zinātniski analītiskais padomnieks Jānis Geks intervēja Administratīvā procesa likuma izstrādāšanas darba grupas locekļus Egilu Levitu, Jautrīti Briedi, Normundu Salenieku, Daci Mitu, Veroniku Krūmiņu, Arvīdu Dravnieku, Uldi Pētersonu un Guntu Višņakovu. Vēsturei saglabātas astoņas vērtīgas videointervijas, no kurām izveidota arī videofilma „Cilvēks – Valsts – Tiesnesis. Administratīvā tiesa". Videointervijas un videofilma skatāma Augstākās tiesas mājaslapā.

Intervija ar Daci Mitu

ADMINISTRATĪVĀS TIESAS TELEVĪZIJAS SPĒLĒS

Simtgadi atzīmēt administratīvās tiesas nolēma arī neparastākā veidā – piedaloties populāros televīzijas raidījumos – erudīcijas spēlēs „V.I.P. – Veiksme. Intuīcija. Prāts" un „Gudrs, vēl gudrāks". „V.I.P." spēlē piedalījās četras justīcijas komandas, kuru kapteiņi bija Lauma Paegļkalna, Agris Dreimanis, Arvīds Dravnieks un Miķelis Zumbergs. Uzvarētāju komanda iegūto naudas balvu – 970 *euro* – ziedoja jauno jurisprudences studentu izaugsmei un bezmaksas juridiskās palīdzības nodrošināšanai. Savukārt skolēnu erudīcijas spēlei „Gudrs, vēl gudrāks" Senāta Administratīvo lietu departaments sagatavoja jautājumus astoņiem finālu raidījumiem. Senatoru jautājumi tika filmēti Augstākajā tiesā.

ZOOM BALLĪTE „TIEKAMIES CERIŅOS"

Tā kā Covid pandēmijas apstākļos klātienē satikties iespējas ir ierobežotas, visu administratīvo tiesu tiesneši tikās Zoom ballītē. Lai sasveicinātos viens ar otru kaut vai caur datora ekrānu, minētu mīklas, sacenstos uzdevumos, klausītos viens otra priekšnesumus un uzdziedātu kopā ar Daumantu Kalniņu.

KUPLOS UN ZIEDĒS ADMINISTRATĪVĀS JUSTĪCIJAS SIMTGADES CERIŅI

Administratīvās justīcijas jubilejas gadā vairākās ar šo tiesību jomu saistītās vietās iestādīti ceriņu krūmi. Lai tiesiska Latvijas valsts vienmēr būtu kā ziedošs ceriņu krūms! – tāds ir stādītāju vēlējums.

RĪGAS PILS DĀRZĀ. Valsts prezidents Egils Levits pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas bija Administratīvā procesa likuma idejas autors un virzītājs, tādēļ likuma izstrādāšanas darba grupa – Arvīds Dravnieks, Jautrīte Briede, Gunta Višņakova, Dace Mita, Normunds Salenieks, Uldis Pētersons un Veronika Krūmiņa – viņam dāvināja simbolisko justīcijas ceriņu krūmu, ko visi kopā iestādīja Rīgas pils dārzā. Šis bija aizsākums jaunai alejai pils dārzā, ko Egils Levits iecerējis papildināt ar vēl citiem ceriņu stādiem.

TRIKĀTAS PAGASTĀ. Trikātā dzimis viens no administratīvās justīcijas pamatlicējiem – Latvijas Senāta senators, Administratīvā departamenta priekšsēdētājs Jānis Kalacs. Viņa piemiņai Trikātas centrā blakus ķēniņa Tālivalža piemineklim simbolisko ceriņu iestādīja Senāta Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa, senatore Jautrīte Briede un Administratīvās rajona tiesas Valmieras tiesu nama priekšsēdētājs Guntars Ploriņš, klātesot Trikātas pamatskolas skolēniem, skolotājiem un ciema iedzīvotājiem.

ADMINISTRATĪVĀS JUSTĪCIJAS PAMATLICĒJU DĀRZOS. Simboliskie ceriņu stādi nozīmīgās dzīves jubilejās uzdāvināti arī Administratīvā procesa likuma izstrādātājiem un tā „iedarbinātājiem" dzīvē Arvīdam Dravniekam un Jautrītei Briedei.

PIE ADMINISTRATĪVO TIESU NAMA. Rīgā, Baldones ielā, kur atrodas pirmās un otrās instances administratīvo tiesu ēka, iestādīti trīs ceriņi, kas simbolizē trīs tiesu instances. Ceriņus kopīgi iestādīja Administratīvās rajona tiesas priekšsēdētāja Ilze Freimane, Administratīvās apgabaltiesas priekšsēdētājs Māris Vīgants, Senāta Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa un Latvijas Administratīvo tiesnešu biedrības vadītāja Lauma Paegļkalna.

Amicus curiae – tā sauks jaunu ceriņu šķirni, kas pēc administratīvo tiesu pasūtījuma tiek selekcionēta Pētera Upīša ceriņu dārzā Dobelē. Latviski tas nozīmē „tiesas draugs", un šāds nosaukums uzvarēja administratīvo tiesnešu balsojumā.

Plašu informāciju par Augstākās tiesas darbu var atrast mājaslapā

www.at.gov.lv

Twitter: @Augstaka_tiesa